

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

**KÖSEDAĞ SAVAŞI SONRASI KURULAN
BEYLİKLERİN ANADOLU'NUN
TÜRKLEŞMESİNE VE İSLAMLAŞMASINA
ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Elif KÖMÜRCÜ

Danışman
Dr.Öğr. Üyesi Kader ALTIN

Erzincan/2019

TEZ BİLDİRİMİ

TEZ BİLDİRİMİ

“Kösedağ Savaşı Sonrası Kurulan Beyliklerin Anadolu’nun Türkleşmesine ve İslamlaşmasına Etkisi” isimli “**Yüksek Lisans**” tezim tarafımda intihal programı ile incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim.

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Elif KÖMÜRCÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Elif KÖMÜRCÜ'ye ait KÖSEDAĞ SAVAĞI SONRASI KURULAN BEYLİKLERİN ANADOLU'NUN TÜRKLEŞMESİNE VE İSLAMLAŞMASINA ETKİSİ adlı çalışma, jürimiz tarafından TARİH Anabilim Dalının TARİH Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman / Jüri : Dr. Öğr. Üyesi Kader ALTIN

Jüri : Dr. Öğr. Üyesi Özkan DAYI

Jüri : Dr. Öğr. Üyesi Kemal TAŞCI

KÖSEDAĞ SAVAŞI SONRASI KURULAN BEYLİKLERİN ANADOLU'NUN TÜRKLEŞMESİNE VE İSLAMLAŞMASINA ETKİSİ

Elif KÖMÜRCÜ

**Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih
Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2019**

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Kader ALTIN

ÖZET

Sosyal ve siyasi açıdan bakıldığında Anadolu coğrafyasında tarihin her döneminde hareketlilik olmuştur. Selçukluların, 1071 Malazgirt Savaşından sonra Anadolu'yu fethederek burada Türkiye Selçuklu Devletini (1075-1308) kurdular. 1243 yılında Köseadağ Bozgunu Türkiye Selçuklu Devletinin Moğol hâkimiyetine girmesine neden olmuştur. Artık bu tarihten sonra Moğolların Anadolu'yu sık sık istila etmeleri ve baskınlarıyla Selçuklu Devleti'nin 1308 yılında yıkılması ve 1335 yılında da İlhanlı hükümdarı Ebu Said Bahadır Han'ın vefat etmesi üzerine Anadolu'daki Türkmen beylerinin daha rahat hareket etmesini sağlamıştır.

XIII. yüzyılda Moğol istilasıyla uçlara yerleşen Türkmenler; Karamanoğulları, Germiyanogulları, Hamidoğulları, Saruhanogulları, Karasioğulları, İnançoğulları, Eşrefogulları, Menteseogulları, Candarogulları, Pervaneogulları, Ramazanoğulları, Taceddinoğulları, Sahibataogulları, Dulkadiroğulları, Çobanoğulları, Aydınoğulları beylikleri kurulmuştur. Moğol istilası sonrası Anadolu'nun bozulan siyasi ve sosyal yapısının beylikler tarafından yeniden nasıl düzeltilip kurumsal bir kimlik

kazandırıldığı ve kurdukları müesseseler ile Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşma sürecine katkılarını tezim çerçevesinde kapsamlı şekilde ele almaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Moğol, Anadolu, İslamlaşma, Türkmen, Beylik, Türkiye Selçukluları

**THE EFFECT OF THE PRINCIPALITIES ESTABLISHED AFTER
THE WAR OF KÖSEDAĞ ON THE TURKICIZATION OF ISLAMIZATION
OF ANATOLIA**

Elif KÖMÜRÇÜ

**Erzincan Binali Yildirim University, The Institute of Social Sciences,
Department of History Master's Thesis, June 2019**

Thesis Supervisor: Assistant Professor Kader ALTIN

ABSTRACT

In terms of social and political perspectives, there has always been mobility during any period of history in Anatolia. After the 1071 Battle of Manzikert, Seljuks conquered Anatolia and founded the Anatolian Seljuk State (1075 to 1308). Köseadağ defeat in 1243 caused the Anatolian Seljuk State to succumb to the Mongol domination. Later on, the overthrow of the Anatolian Seljuk State in 1308 as a result of the frequent invasions of Anatolia and raids by the Mongols and the death of Ilhanli ruler Ebu Said Bahadır Khan in 1335 led the Turkmen principalities in Anatolia to move more freely.

Turkmens, settled at the far ends of the country due to the Mongol invasions in the 13th century, established Karamanogullari, Germiyanogullari, Hamidogullari, Saruhanogullari, Karasiogullari, Inancogullari, Esrefogullari, Menteseogullari, Candarogullari, Pervaneogullari, Ramazanogullari, Taceddinogullari, Sahibataogullari, Dulkadirogullari, Cobanogullari, Aydinogullari principalities. After

the Mongol invasion, I tried to comprehensively examine how the deteriorated political and social structure of Anatolia was restored by the principalities and how these principalities contributed to an institutional identity and to the Turkification and the Islamization process of Anatolia through the institutions they established.

Keywords: Mongols, Anatolia, Islamization, Turkmen, Principality, Anatolian Seljuks

ÖN SÖZ

Türkiye Selçuklu Devleti Köseadağ savaşı mağlubiyeti sonrası Anadolu'nun siyasi otoritesi bozuldu. Bu dönemde Moğol istilası, Anadolu'da büyük sarsıntılar oluşturmaya neden olmuştur. Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmasıyla XIV. yy'da Anadolu'da 'Beylikler Dönemi' başlamıştır. Bu dönemde kurulan beylikler kurdukları bölgelerde edebi, dinî, kültürel sosyal, siyasî, vb. alanlarda birçok önemli müesseseler kurmuşlardır. Selçuklu devletinin 1308 yılında yıkılmasıyla birlikte kurulan Anadolu Beylikleri Dönemi doğrudan Türkçeye dayalı yerli ve milli bir yazı diline geçiş devridir. Beylikler Dönemi Türkçesinin temel özelliklerinden biri Farsça ve Arapçaya karşı Türkçeyi daha etkin kılma mücadelesi olmuştur. Bu mücadelede de Oğuz ve Türkmen beylerinin rolleri ile gerçekleştirilebilmiştir. Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Selçuklu Sultanı I. Alaeddin Keykubad döneminde hissedilmeye başlayan Moğol baskıları ve siyasi ilişkilerden bahsedilerek Moğol istilası sonucu Anadolu'ya yapılan göçler hakkında kısaca bilgi vermeye çalıştık. İkinci bölümde; Moğolların gücünün tam olarak hissedildiği Köseadağ (1243) mağlubiyetinden Selçuklu Devleti'nin (1308) yıkılışına kadar geçen dönemdeki siyasi olaylar üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde ise Beylikler döneminin siyasi, sosyal, kültürel dönemleri hakkında bilgi verilerek, beylerin hâkimiyet sahalarında kurdukları camiler, mescidler, hamamlar, kervansaraylar, medreseler, türbeler v.b. kültürel müesseselere ayrılmıştır.

Tez konumun tespit edilmesi ve hazırlanmasında bana çalışma imkânı veren ve yardımlarını esirgemeyerek çalışma sürecimde bilgi ve tecrübesinden yararlandığım tez danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Kader Altın'a, tez sürecimde öneri ve görüşlerinden yararlandığım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Kemal Taşcı hocama, ayrıca çalışma sürecimde beni destekleyen sevgili aileme sonsuz teşekkür ederim.

Elif KÖMÜRCÜ

Erzincan 2019

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ.....	I
TEZ KABUL TUTANAĞI.....	II
ÖZET	III
ABSTRACT.....	V
ÖN SÖZ	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
RESİM LİSTESİ.....	XX
I. BÖLÜM.....	1
A. MOĞOL İSTİLASI SONUCU ANADOLU'YA GÖÇLER.....	1
A.1. Otrar Hadisesi	1
A.2. Alaeddin Keykubad İle Harizmşahlar Münasebetleri	3
A.3. Yassıçemen Savaşı	4
A.4. Alâeddin Keykubad'ın Moğol Devletine Tabi Hükümdar Olmayı Kabul Etmesi	5
A.5. Moğol İstilasından Sonra Türkmenler	6
II. BÖLÜM	11
A. II. GIYASEDDİN KEYHÜSREV DÖNEMİ	11
A.1. Saltanat Dönemi	11
A.2. Babai Ayaklanması.....	13
A.3. Köseadağ Savaşı.....	14
A.4. Baycu Noyan ile Ateşkes ve Barış	17
B. ÜÇLÜ İKTİDAR DÖNEMİ.....	18
B.1. II. İzzeddin Keykavus Dönemi (1246-1249).....	18
B.2. Türk Ahmed İsyanı	19
B.3. Oyuz Melik İsyanı (1249).....	20
B.4. Ağaçeri Türkmen isyanı (1256).....	20
B.5. II. İzzeddin Keykavus – IV. Rükneddin Kılıç Arslan Mücadelesi	21
B.6. İzzeddin Keykavus'un İstanbul'da Tutuklanması	23

B.7. IV. Rükneddin Kılıç Arslan'ın Tek Başına Sürdüğü Saltanat Dönemi (1262-1266)	24
B.8. Mehmet Bey İsyanı	25
B.9. Sinop'un Trabzon Rum İmparatorluğundan Alınması	26
B.10. IV. Rükneddin Kılıç Arslan'ın Öldürülmesi.....	27
C. III. GIYASEDDİN KEYHÜSREV DÖNEMİ	28
C.1. Siyasi Gelişmeler	28
C.2. Hatiroğlu Emir Şerefeddin'in İsyanı (1276-1277).....	30
C.4. Muineddin Pervane'nin Sonu	31
C.5. Karamanoğulları'nın İsyanı	32
C.6. Moğol Tahakkümünün Artması ve Sultanın Öldürülmesi.....	33
D. III. ALÂEDDİN KEYKUBAD DÖNEMİ (1296-1301).....	34
D.1.Siyasi Gelişmeler	34
D.2. Sülemiş İsyanı.....	34
E. II. GIYASEDDİN MESUD DÖNEMİ (1302-1308)	36
E.1. Siyasi Gelişmeler	36
F. MOĞOLLARIN TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ'NE SON VERMESİ VE İDAREYE EL KOYMASI (1308-1335).....	37
F.1. Timurtaş Noyan'ın Öldürülmesi	38
F.2. Anadolu'da Moğol Hâkimiyetinin Sona Ermesi	39
III. BÖLÜM	41
BEYLİKLERİN KURULUŞU VE KÜLTÜREL FAALİYETLERİ	41
A. KARAMANOĞULLARI	41
A.1. Karamanlı-Selçuklu İlişkileri	41
A.2. Karamanlı- Osmanlı İlişkileri	46
B. KARAMANLILARDA TEŞKİLAT VE KÜLTÜR	47
B.1.Devlet İdaresi	47
B.2. İktisadi ve Ticari Hayat.....	48
C.TÜRKİYE SELÇUKLULARI DÖNEMİNDE KARAMANLI ESERLERİ	49
C.1. Mimari	49
C.1.1. Mahalleler	49

C.1.2. Vakıflar	50
C.1.3. Tekkeler.....	50
C.1.3.1. Konya Fakih Dede Türbesi.....	52
C.1.4. Cami	52
C.1.4.1. Akça Mescid	52
C.1.4.2.Ulu Cami	53
C.1.5. Medreseler.....	53
C.1.5.1. Emir Musa Bey Medresesi	53
C.1.5.2. Tol Medresesi	53
C.1.5.3. Hatuniye/Melek Hatun Medresesi	53
C.1.5.4. Zinciriye Medresesi	54
C.3.1.6. Hamamlar	54
D. EDEBİYAT VE YAZI	55
E. GERMİYANOĞULLARI.....	57
E.1. Germiyanoğulları-Selçuklu İlişkileri	57
E.2.Germiyan- Osmanlı İlişkileri.....	58
E.3.Germiyanoğulları'nda Teşkilat ve Kültür	60
E.3.1. Devlet İdaresi.....	60
E.4. Germiyanoğulları Beyliğinde İlmi ve Kültürel Hayat.....	60
E.4.1. Bilim ve Edebiyat	60
E.5. Germiyanoğulları Beyliği Döneminde Kurulan İlim ve Kültür Müesseseleri ...	62
E.5.1. Cami ve Mescidler	62
E.5.2. Medreseler	63
E.5.2.1.Vacidiye Medresesi.....	63
E.5.2.2. Balabaniye Medresesi	64
E.5.2.3.Germiyanoğlu Yakup Bey Medresesi	64
E.5.2.4. İshak Fakih Medresesi	64
E.6. Germiyanoğulları'nın Mevlevilik Tarikatı İle İlişkisi	64
F. İNANÇOĞULLARI (LÂDİK).....	66
F.1. İnançoğulları Beyliği- Selçuklu İlişkileri.....	66
F.2. İnançoğulları Beyliği- Osmanlı İlişkileri	67

F.3. İnançoğulları'nda Teşkilat ve Kültür.....	68
F.3.1. Devlet İdaresi	68
F.3.2. Sosyo- Ekonomik ve Dini Hayat	68
F.4. İnançoğulları Beyliği Döneminde Kurulan İlim ve Kültür Müesseseleri.....	70
F.4.1. Vakıflar	70
F.4.2.Cami ve Mescidler	70
F.5. Edebiyat ve Yazı.....	71
G. EŞREFOĞULLARI	73
G.1. Eşrefoğulları -Selçuklu İlişkileri	73
G.2. Eşrefoğulları'nda Teşkilat.....	75
G.2.1. Devlet İdaresi	75
G.2.2. Sosyo- Ekonomik Hayat.....	76
G.3. Eşrefoğulları Beyliğinde İlimi ve Kültürel Hayat.....	77
G.3.1. Bilim ve Edebiyat.....	77
G.4. Eşrefoğulları Beyliği Döneminde Kurulan İlim ve Kültür Müesseseleri	78
G.4.1. Cami ve Mescidler	78
G.4.1.1.Eşrefoğlu Seyfettin Süleyman Bey Camii	78
G.4.1.2. Süleyman Bey Türbesi.....	79
G.5. Vakıflar.....	79
G.6. Medreseler.....	80
G.6.1. Eşrefoğlu Süleyman Bey Medresesi.....	80
G.6.2. İsmail Ağa Medresesi	81
G.6.3. Osman Efendi Medresesi.....	81
H. KARASIOĞULLARI	82
H.1. Karasioğulları-Selçuklu İlişkileri	82
H.2. Karasioğulları- Osmanlı İlişkileri.....	84
H.3. Karasioğulları'nda Teşkilat ve Kültür	84
H.3.1. Devlet İdaresi	84
H.3.2. Askeri Teşkilat	85
H.3.4. İktisadi ve Ticari Hayat	86
H.3.5. Mimari.....	86

I. SARUHANOĞULLARI	88
I.1. Saruhanoğulları-Selçuklu İlişkileri	88
I.2. Saruhanoğulları- Osmanlı İlişkileri	89
I.1. Saruhanoğulları'nda Teşkilat ve Kültür	90
I.1.1. Devlet İdaresi	90
I.1.2. İktisadi Yapı.....	90
I.2. Saruhanoğulları'nda İmar, Kültür ve Mevlevilik Hareketleri	91
I.2.1. İmar Faaliyetleri.....	91
I.2.2. Cami ve Mescidler	92
I.2.2.1. Ulu Camii	92
I.2.2.2. Yakup Çelebi Camii	92
I.2.2.3. Ali Bey Camii	92
I.2.2.4. Hacı İlyas Bey Mescidi	93
I.2.2.5. Girdecı Mescidi	93
I.2.2.6. Haki Baba Mescidi	93
I.3. Hamamlar.....	93
I.3.1. İshak Çelebi Hamamı	93
I.3.2. Dere (Gülgün Hatun) Hamamı	94
I.4. Saruhanoğullarında Mevlevilik.....	94
I.5. İlmi Faaliyetler.....	94
I.5.1. Ulu Camii Medresesi.....	94
I.5.2. Hızır Paşa Medresesi.....	95
İ. AYDINOĞULLARI.....	96
İ.1. Aydınoğulları -Selçuklu İlişkileri	96
İ.2. Aydınoğulları- Osmanlı İlişkileri.....	97
İ.3. Aydınoğulları'nda Teşkilat ve Kültür	99
İ.3.1. Denizcilik.....	99
İ.3.2. Ticaret	99
İ.3.3. İlim ve Edebiyat	100
İ.4. Medreseler	102
İ.4.1. İbn Melek Medresesi.....	102

İ.4.2. Sultan Şâh Medresesi	103
İ.5. Aydınoğulları Beyliği'nde Dini Hayat	103
İ.5.1. Aydınoğulları ile Mevlevilerin İlişkileri	103
İ.6. Camiler/Mescidler	104
İ.6.1. Ayasuluğ (Selçuk) İsâ Bey Câmii	104
İ.6.2. Birgi Ulu (Mehmet Bey) Câmii	104
İ.5.2.3. Tire Ulu Câmii	104
J. MENTEŞEOĞULLARI	106
J.1. Siyasi Tarih	106
J.2. Menteşeoğulları'nda Teşkilat ve Kültür	108
J.2.1. Devlet İdaresi	108
J.2.2. Ekonomi ve Ticari Faaliyetler	109
J.2.3. İlim ve Edebiyat	110
J.2.3.1. Peçin- Ahmet Gazi Medresesi	112
J.2.3.2. Peçin- İlyas Bey Medresesi	112
J.3. Mimari	112
J.4. Menteşeoğulları İle Mevlevî İlişkileri	113
K. CANDAROĞULLARI	115
K.1. Candaroğulları-Selçuklu İlişkileri	115
K.2. Candaroğulları- Osmanlı İlişkileri	117
K.3. Candaroğulları'nda Teşkilat ve Kültür	118
K.3.1. Devlet İdaresi	118
K.3.2. Askerî Teşkilat	119
K.3.3. Sosyal Hayat	119
K.3.4. İktisadî Hayat	120
K.3.5. İlim ve Edebiyat	121
K.3.6. Dini Hayat	122
K.4. Candaroğulları Döneminde İnşa Edilen Mimari Eserler	122
K.4.1. Camiler ve Mescidler	123
K.4.1.1. İbrahim Bey Camii	123
K.4.1.2. Saray Camii	123

K.4.1.3. Adil Bey Camii	124
K.4.1.4. İsmail Bey Camii	124
K.4.1.5. Kötürüm Bayezid Camii	124
K.4.1.6. Alaeddin Camii	124
K.4.1.7. Fetih Baba Mescidi	125
K.4.1.8. Hamza Ağa Mescidi	125
K.4.2. Medreseler	125
K.4.2.1. Veled Fethi Medresesi	125
K.4.2.2. İsfendiyar Bey Medresesi	125
K.4.2.3. İsmail Bey Medresesi	126
L. PERVANOĞULLARI	127
L.1. Pervanoğulları-Selçuklu İlişkileri	127
L.2. Pervanoğulları'nda Teşkilat ve Kültür	129
L.2.1. Devlet İdaresi	129
L.2.2. Sosyal ve Ekonomik Hayat	129
L.2.3. İlmi ve Kültürel Faaliyetler	130
L.2.4. Mimari Eserler	131
L.2.4.1. Cami	131
L.2.4.1.1. Ulu Cami (Alaeddin Cami)	131
L.2.5. Medreseler	131
L.2.5.1. Sinop Alaeddin Medresesi	131
L.2.5.2. Tokat Medresesi	131
L.2.5.3. Sivas Medresesi	132
L.2.6. Diğer Mimari Eserler	132
M. ÇOBANOĞULLARI	133
M.1. Çobanoğulları -Selçuklu İlişkileri	133
M.2. Çobanoğulları'nda Teşkilat ve Kültür	135
M.2.1. Devlet İdaresi	135
M.2.2. Askeri Teşkilat	136
M.2.3. Sosyal Hayat	136
M.2.4. İlim ve Edebiyat	137

M.2.5. Mimari Eserler	138
M.2.5.1. Muzafferüddin Gazi Cami	138
M.2.5.2. Muzaffereddin Gazi Medresesi	139
N. RAMAZANOĞULLARI	140
N.1. Ramazanoğulları-Selçuklu İlişkileri	140
N.2. Ramazanoğulları- Osmanlı İlişkileri	143
N.3. Ramazanoğulları'nda Teşkilat ve Kültür	144
N.3.1.Devlet İdaresi	144
N.3.2. Sosyal ve İktisadi Hayat	145
N.3.3. İlimi ve Kültürel Hayat.....	146
N.3.4. Dini Hayat	148
N.4. Mimari	148
N.4.1. Akça Mescid	149
N.4.2. Bor Şeyh İlyas Cami.....	150
N.4.3. Hasan Aga Cami	150
N.4.4. Ulu Cami Medresesi	150
N.4.5. Çarşı Hamamı	151
N.4.6. Şeyh İlyas (Kale) Çeşmesi.....	151
N.4.7. Ramazanoğulları Vakıf Çarşısı veya 8 Kapalı Çarşı	151
O. DULKADİROĞULLARI	152
O.1. Dulkadiroğulları -Selçuklu İlişkileri	152
O.2. Dulkadiroğulları- Osmanlı İlişkileri.....	154
O.3. Dulkadiroğulları Beyliğinde Teşkilat ve Kültür	156
O.3.1. Devlet İdaresi	156
O.3.2. Askeri Teşkilat	157
O.3.3. Ekonomik Hayat.....	157
O.3.4. Dini Hayat	158
O.3.5. İlim ve Edebiyat	160
O.3.6. İskân ve Yerleşme	160
O.3.7. Kültürel Hayat	162
O.3.8. Mimari Eserler.....	163

O.3.8.1. Cami.....	164
O.3.8.1.1. Alaüddevlle Bey Alidola Cami	164
O.3.8.1.2. Kahramanmaraş Ulu Cami.....	164
O.3.8.1.3. Emir Halil Türbesi	164
O.3.8.1.3. Kahramanmaraş Şazi Bey Cami	165
O.3.8.2. Medreseler	165
O.3.8.2.1. Nasıriyye (Hatuniye) Medresesi	165
O.3.8.2.2. Bektutiye Medresesi.....	165
O.3.8.2.3. Taş Medresesi	165
O.3.8.2.4. Alaüddevlle Medresesi.....	166
O.3.8.3. Zaviyeler	166
O.3.8.4. Hamamlar	166
O.3.8.4.1. Boğaz Kesen Hamamı.....	166
O.3.8.4.2. Çukur Hamamı.....	167
Ö. HAMİDOĞULLARI.....	168
Ö.1. Hamidoğulları-Selçuklu İlişkileri.....	168
Ö.2. Hamidoğulları- Osmanlı İlişkileri	170
Ö.3. Hamidoğulları Beyliğinde Teşkilat ve Kültür.....	171
Ö.3.1. Devlet İdaresi	171
Ö.3.2. Askeri Teşkilat	172
Ö.3.3. Sosyal ve İktisadi Hayat	173
Ö.3.4. İlim ve Edebiyat	174
Ö.4. Mimari Eserler	175
Ö.4.1. Cami ve Mescidler	175
Ö.4.2. Medreseler	176
Ö.4.2.1. Taş Medrese.....	176
Ö.4.2.2. Sadiye Medresesi	176
Ö.4.2.3. Mübarizüddin Medresesi	176
Ö.4.2.4. Kargulala Medresesi	176
P. SAHİBATAOĞULLARI.....	177
P.1. Sahibataoğulları -Selçuklu İlişkileri	177

P.2. Sahibataoğulları Beyliğinde Teşlikat ve Kültür	178
P.2.1. İktisadi Hayat	178
P.2.2. Sosyal Hayat	179
P.2.3. Mimari Eserler	180
P.2.3.1. Medreseler	180
P.2.3.1.1. Taş Medrese	180
P.2.3.1.2. Gedik Ahmet Paşa Medresesi	181
P.2.4. Cami ve Mescidler	181
P.2.4.1. Sahip Ata Camii	181
P.2.4.2. Sahip Ata (Tahir ile Zühre) Mescidi	181
P.2.4.3. Ulu Cami	182
P.2.5. Hamamlar	182
P.2.5.1. Abı-Germ Kaplıcası	182
P.2.5.2. Yeni Hamam	182
R. TACEDDİNOĞULLARI	184
R.1. Siyasi Tarih	184
R.2. Taceddinoğulları'nda Teşkilat ve Kültür	185
R.2.1. Yönetim ve Ordu	185
R.2.2. İlim ve Edebiyat	185
R.2.3. Mimari	186
R.2.3.1. Hasan Bey b. Emir Arslan Bey Mescidi ve Vakfı	186
R.2.3.2. Mehmed Yavuz Bey b. Arslan Bey Mescidi ve Vakfı	187
R.2.3.3. Toğan Şah Alp Bey Türbesi	187
R.2.3.4. Alaeddin Savcı Bey Türbesi	187
R.2.3.5. Laleli Eski Camii	188
SONUÇ	189
KAYNAKÇA	190
İNTERNET KAYNAKLARI	227
EKLER	228

KISALTMALAR

a.g.e.: Adı geçen eser

a.g.m.: Adı geçen makale

ABAD: Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi

AÜDTCF: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafyası Fakültesi

Bknz.: Bakınız

C.: Cilt

C.Ü.: Cumhuriyet Üniversitesi

CÜASAM: Cumhuriyet Üniversitesi Anadolu Selçukluları Uygulama ve Araştırma Merkezi

Çev.: Çeviren

DİA: Diyanet İslam Ansiklopedisi

DEÜ: Dokuz Eylül Üniversitesi

Ed.: Editör

Haz.: Hazırlayan

H.: Hicri

İA: İslam Ansiklopedisi

İSAM: İslam Araştırmaları Merkezi

M.: Miladi

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

MÜSBED: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi

Nşr.: Neşreden

ODÜ: Ordu Üniversitesi

OTAM: Osmanlı Tarihi Araştırmaları ve Uygulama Merkezi Dergisi

Prof. Dr.: Profesör Doktor

s.: Sayfa

S.: Sayı

SUTAD: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi

TDV.: Türkiye Diyanet Vakfı

TAD: Türkiyat Araştırmaları Dergisi

TÜBAR: Türklük Bilimi Araştırmaları

UTAD: Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi

Yay.: Yayınlar

Yy.: Yüzyıl

TTK.: Türk Tarih Kurumu

TDK: Türk Dil Kurumu

Trc: Tercüme

RESİM LİSTESİ

		Sayfa No
Fotoğraf 1:	Karamanoğlu Ulu Cami	228
Fotoğraf 2:	Kızıl (Eğri) Minare	228
Fotoğraf 3:	Hacı Yusuf (Cıncıklı) Mescidi	229
Fotoğraf 4:	Obruk Hanı	229
Fotoğraf 5:	Vâcidiye Medresesi'nin Ön Cepheden Görünümü,	230
Fotoğraf 6:	Germiyanoğlu Yakup Bey Külliyesi	230
Fotoğraf 7:	İshak Fakîh Medresesi'nin Genel Görünümü	231
Fotoğraf 8:	Beyşehir Eşrefoğlu Cami	231
Fotoğraf 9:	Seydişehir Seyyid Harun Külliyesi	232
Fotoğraf 10:	Karasi Türbesi	232
Fotoğraf 11:	Manisa Ulu Camii	233
Fotoğraf 12:	Saruhan Bey Türbesi	233
Fotoğraf 13:	Selçuk İsa Bey Cami	234
Fotoğraf 14:	Aydınoğlu Mehmet Bey (Birgi Ulu) Cami	234
Fotoğraf 15:	Tire Ulu Cami	235
Fotoğraf 16:	Yeniceköy Hamamı	235
Fotoğraf 17:	İsa Bey Hamamı	236
Fotoğraf 18:	Mahmut Bey Cami	236
Fotoğraf 19:	Hatunlar Türbesi	237
Fotoğraf 20:	İsmail Bey Çeşmesi	237
Fotoğraf 21:	Atabey Cami	238
Fotoğraf 22:	Muzafferüddin Yavlak Aslan Bey Medresesi,	238
Fotoğraf 23:	Akça Mescid	249
Fotoğraf 24:	Çukur Hamamı /Maraş	249
Fotoğraf 25:	Taş Medrese/Maraş	240
Fotoğraf 26:	Alaüddeve Cami	240
Fotoğraf 27:	Kuyucak Hamamı	241
Fotoğraf 28:	Sahip Ata Camii Taç Kapısı	241
Fotoğraf 29:	Sahip Ata Türbesi Giriş Koridoru ve Türbe Ön Mekânı	242

Fotoğraf 30:	Çarşamba/Ordu Köyü Cami/ harimin kuzey duvarı	242
Fotoğraf 31:	Hızır Bey Hamamı	243

I. BÖLÜM

A. MOĞOL İSTİLASI SONUCU ANADOLU'YA GÖÇLER

A.1. Otrar Hadisesi

Harizmşahlar ile Moğollar arasındaki ilk ilişkiler, Muhammed Harizmşah dönemine rastlamakla birlikte Harizm¹ bölgesinden giden üç tüccar'ın Cengiz'e mal satma girişimleriyle meydana gelmiştir. Bu dönemde tüccarların ticaret için en güvenli ve kârlı gördükleri Moğol ülkesi olmuştur. Bu nedenle Ahmed Hocendi, Emir Hüseyin oğlu ve Ahmed Balçık adlı tüccar ticaret amacıyla yola çıktılar.²

Ahmed Balçık'ın mallarının beğenilmesi üzerine Moğollar fiyatını sorunca tüccarın on-yirmi dinarlık şeylere üç kese altın istedi. Cengiz Han bunun üzerine sinirlenince tüccarı tutuklatmıştır. Daha sonra diğer tüccarın Cengiz Han'ın huzuruna getirildiler.³ Tüccara kumaşların fiyatını sorunca, "Biz bunları Han'a hediye olarak getirdik", dediler. Tüccarın bu davranışı Cengiz Han'ın hoşuna gitti. Cengiz Han, kumaşların her birine bir kese altın verilmesini emrettikten sonra Ahmed Balçık'ı tekrar çağırdı. Onun elbiselerini de aynı fiyattan satın alarak tüccarlara ikramda bulundu.⁴

Cengiz Han, bu üç tüccarın ülkelerine dönecekleri esnada emirlerine haber göndererek, onlarla birlikte Sultanın ülkesine gidip orada ticaret yapabilecek adamlar seçmelerini emretti.⁵ Cengiz Han ve adamları tarafından seçilen tüccar Otrar'a

---

¹ Harizm denilen bölge; Aral Gölü'nün güneyinde, Ceyhun Nehri'nin akış güzargahı boyunca uzanan oldukça verimli bir coğrafyadır. Kuzeyinde Aral Gölü, batısında Üst Yurt, doğusunda Kızıl-kum, güneyinde de Kara-kum Çölü'nün bulunduğu yerel bir konuma sahip olan bu coğrafyanın idare yapısı oldukça eski devirlerden beri kendine mahsus bir özellik göstermiştir. Harezmşahlar Devleti, Büyük Selçuklu Devleti'ne bağlı bir sınır vilayetinden dönüşerek teşekkül etmiştir. Detaylı bilgi için bkz; Mehmed Fuat Köprülü, "Harizmşah" *İA*, C.5, MEB Yayınları, İstanbul 1993, s.265.

² Muharrem Gül, *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Moğol Hâkimiyeti*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2005, s.71.

³ Özkan İzgi, "Harzemşah ve Moğolların İlk Karşılaşmaları Ve Otrar Hadisesi", *Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.170, 1970, s.95.

⁴ Cüveyni, *Tarih-i Cihangüşa*, C.II, Çev. Mürsel Öztürk, TTK Yayınları, Ankara 2013, s.136.

⁵ Nesevi, *Celaleddin Harzemşah*, Tercüme: Necip Asım, İstanbul 1934, s.84-85.

gittiklerinde Otrar valisi *İnal* ya da *İnalcık*⁶ tarafından durdurulmuştur. Vali, Sultana tüccarın casus gibi hareket ettiklerini bildirince durdurulmalarını ve tüccarın katledilmesini emretti.⁷

Tarihe Otrar faciası olarak geçen ve Otrar'da meydana gelen bu olaydan sonra Cengiz Han sefer hazırlıklarına başlamıştır.⁸ Diğer taraftan Cengiz Han, Hârizmşah'tan sulhu bozduğu gerekçesi ile Otrar valisi İnalcık'ın kendisine teslimini istemiştir. Ancak Muhammed Hârizmşah bu teklifi kabul etmeyerek Cengiz'in gönderdiği elçilerin birini öldürtmüş diğer ikisini de Moğolistan'a göndermiştir.⁹ Muhammed Hârizmşah, Cengiz'in sefer hazırlığında olduğunu öğrenince kendisinde savaş stratejisini belirlemiş ancak ordunun başında durma cesareti gösteremeyerek Horasana gitmiştir. Ordusunu hazırlayan Cengiz Han'ın askerlerinin sayısı 150.000 ile 200.000 civarındaydı. Cengiz Han, 616/1220 yılında ordusu ile Otrar'a geldi. Burada ordu kuvvetlerinin bir kısmını görevlendirerek kendisi Buhara üzerine doğru ilerledi.¹⁰

Otrar valisi Kayırhan şehir halkını bir araya getirip, 80.000 askeriyle birlikte şehir halkınında mücadeleleriyle beş ay boyunca yurdunu savundu. Ancak kale kapılarının birinin başında duran askerlerin başı Karaca'nın düşmana teslim olması ile binlerce Moğol askeri herhangi bir engelle karşılaşmadan şehre girdi. Diğer bölgelerde de, Sıgnak, Barçınılıkent ve Ur-kent alındı. Buralardaki katliamlar halkın Cend'i terk edilmesine neden oldu. Moğolların 616/1220 yılında Cend'i işgal etmesinden sonra Buhara ve Semerkant'ta da aynı katliamlar meydana gelmiştir.¹¹

---

⁶ İnalcık: Çağatay Türkçesinde İnal "Şeyhzade" manasına gelir. Bu kelime unvan olabileceği gibi isimde olabilir.

⁷ İbnü'l-Esîr, *El-Kâmil Fi't Tarih*, C. XII, Bahar Yayınları, İstanbul 1986, s.361-362.

⁸ M. Ali Çakmak, "Moğol İstilas ve Harizmşahlar İmparatorluğu'nun Yıkılışı", *Türkler*, C.4, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.908-910.

⁹ Özaydın, "Hârizmşahlar Devleti", IV, 893

¹⁰ Osman Çetin, *Türk İslâm Devletleri Tarihi*, Düşünce Kitabevi Yay., İstanbul, 2009, s. 65.

¹¹ İbnü'l-Esîr, *El-Kâmil Fi't Tarih IX*, s.49.

Nesevi, Siret-ü Sultan Celaleddin Mengüberti, Çev: Necip Asım, Devlet Matbaası, İstanbul 1934, s.35-37.

A.2. Alaeddin Keykubad İle Harizmşahlar Münasebetleri

Harizmşahlar, 1220 yılında Moğol istilaları sonucu ülkelerinin yıkılışını izlemek zorunda kaldılar. Celaleddin Harizmşah Mengübirtî¹² 1225 yılında Azerbaycan'a gelerek Harizmlileri biraraya getirdi ve Harizmşahlar Devletini yeniden kurmaya çalıştı. 1225 yılında Azerbaycan'a gelip Meraga'yı kendisine payitaht yaptı.¹³ Celaleddin Harizmşah¹⁴ Meraga'da payitahtını kurduktan sonra Moğollara karşı güçlü müttefik arayışına çıkmıştır. Bu sebeple Moğollara karşı desteğini almak için Türkiye Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubad ile dostluk ilişkileri kurmaya başlamıştır. Harizmşah, barış içerikli bir mektup yazarak Mucireddin b. Harizm adında elçiyle Kayseri'ye gönderdi.¹⁵

Alâeddin Keykubad, Celaleddin Harizmşah'ın dostluk ve barış temennilerini olumlu karşılamıştır. 1225 yılında başlayan dostluk ilişkileri iki tarafında menfaatlerine uygun olarak gelişti. Alâeddin Keykubad, saltanat dönemi süresince Moğol tehditleri nedeniyle doğu siyaseti ile daha çok ilgilenmek zorunda kaldı.¹⁶ Başta Moğol tehlikesi ile arasında köprü vazifesi gören Celaleddin Harizmşah ile barış ve dostluk ilişkisini faydalı buldu Ancak zamanla Mengübirtî'nin Ağustos 1229 yılında Ahlat'ı kuşatması¹⁷ ve Erzurum meliki Cihanşah'ın ona tabi olması ve onu, Sultan Alaeddin Keykubad'a karşı kıskırtması, diğer taraftan Eyyubi hükümdarı Meliküleşref'in Alaeddin Keykubad'ı her iki devlet hükümdarına karşı

---

¹² Ahmed Tevhid, *Harezşah'tan Celaleddin Mengübirtî'ye [Nesevi'nin Sîretü's-Sultan Celaleddin Mengübertisi'nden]*, Türk Tarih Encümeni Mecmuası, C.VII, S.40, İstanbul 1328, s.250-256.

¹³ Buket Yaşa Şahin, *Anadolu Selçuklu Devleti İle Harzemşahlar Devleti Münasebetleri*, Selçuk Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Konya 2008, s.96.

¹⁴ Asıl adı Mengübirtî olup doğum tarihi bilinmemektedir. Celaleddin, devrin geleneğine uyularak ona verilen bir lakaptır. Babası Harizmşah Alaeddin Muhammed, annesi Hintli bir cariye olan Ayçiçek Hatun'dur.

Aydın Taneri, *Celaleddin Harizmşah, İA*, C.7, s.248-250.

¹⁵ Aydın Taneri, *Celalü'd-din Harizmşah ve Zamanı*, Ankara 1977, s. 63.

¹⁶ Mehmet Ali Çakmak, "Harezşahlar Devleti", *Selçuklu Devleti El Kitabı*, Ed: Refik Turan, Ofset Matbaacılık, Ankara Eylül 2012, s.268.

¹⁷ Emine Uyumaz, *Sultan I. Alaeddin Keykubad Devri, Türkiye Selçuklu Devleti Siyasi Tarihi (1120- 1237)*, TTK Yayınları, Ankara 2003, s.51.

kışkırtmasıyla, Sultan Alaeddin ile Celaleddin Mengüberti'nin aralarının açılmasına neden oldu.¹⁸

A.3. Yassıçemen Savaşı

Türkiye Selçuklu ülkesinin, Celaleddin ve Cihanşah'ın herhangi bir saldırısına uğrayacağı düşüncesi ile Alâeddin Keykubad, Eyyubi hükümdarı Meliküleşref ile bir ittifak yaptıktan sonra ilk önlem olarak 12.000 kişilik atlı kuvvetini Erzincan'a gönderdi.¹⁹ Daha sonra 20.000 kişilik ordunun başında Kayseri'den hareket ederek Sivas'a geldi. Meliküleşref'in kumandasındaki 10.000 kişilik Eyyubi ordusu da buraya gelip, Kızılırmak yörelerinde birleşti. Diğer taraftan Kubbetül İslam (İslamın Kubbesi) olarak adlandırılan dönemin kültür ve medeniyet merkezi olan Ahlat'ı 1230 yılında işgal eden Celaleddin Harizmşah, Cihanşah ile Selçuklu-Eyyübi ordusuna karşı harekete geçti. Böylece Moğollara karşı birlikte hareket etmesi gereken iki Türk ordusu Erzincan Akşehir'i'nde Yassıçemen²⁰ ovasında savaşa tutuştular.²¹

Üç gün devam eden savaşta, önce Selçuklu öncüleri, ağır bir yenilgiye uğradılarsa da daha sonra savaşa hâkim olarak, Celaleddin ve Cihanşah'ın ordusunu mağlup ettiler.²² Cihanşah ile birlikte birçok Harizmlî kumandanlar tutsak edildi. Diğer taraftan Sultan Celaleddin ise beraberindeki az bir kuvvetle Harput, Ahlat, Malazgirt yoluyla Azerbaycan'a kaçtı. Böylece savaşı kazanan Sultan Alâeddin Keykubad, Meliküleşref ile birlikte Erzurum'a yürüyerek tutsak olan amcası Cihanşah'ı affetti. Saltuklu ilinin merkezi durumunda olan Erzincan'ı teslim aldı, Meliküleşref'e de Ahlat'ı verdi.²³

Celaleddin Harizmşah, Yassıçemen mağlubiyetinin ardından yorgun bir halde Azerbaycan'a döndü. Kendini yeniden toparlamak için vakit bulamadan Moğollar peşine düştü. Celaleddin Harizmşah'ın Yassıçemen savaşından mağlup çıktığını

---

¹⁸ Ali Sevim, Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1990, s.465.

¹⁹ Kerimüddin Mahmud-i Aksarayı, *Müsamematü'l-Ahbar*, TTK, Ankara 2000, s.25.

²⁰ Yassıçemen, Erzincan Akşehir civarındaki Gedük köyü içindedir.

²¹ Tuncer Baykara, "Yassıçemen Nerededir?", *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, S.2, Ocak 2017, s.11-17.

²² Hasan Geyikoğlu, "Harzemşahlar ve Doğu Anadolu", *Türkler*, C.4, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.922.

²³ Sevim- Yücel, *Türkiye Tarihi*, s.464.

öğrenen Moğollar, Cormagon Noyan komutasında Azerbaycan'a geldiler. Celaleddin Harizmşah, Moğol saldırısı karşısında Azerbaycan'ı terk ederek Doğu Anadolu'ya geldi.²⁴ Celaleddin Harizmşah'ın vefatıyla Harizm ordusu dağılık vaziyetteydi. Etrafa dağılan Harizmlilerden bir kısmı Tunceli, Bingöl, Diyarbakır taraflarında kalırken diğer bir kısmı Anadolu'nun iç kısımlarına ve Suriye'ye dağıldı.²⁵ Moğol öncü birliklerinin Sivas bölgesine kadar gelen yağmaları sonucu Alâeddin Keykubad, sahipsiz kalan Ahlat, Van, Bitlis bölgelerini İran'a kadar hakimiyeti altına aldı.²⁶ Selçuklular'ın hizmetine giren Harizmlilerin sayısı Alâeddin Keykubad döneminde 10.000 kişi olduğu bildirilmektedir.²⁷

Alâeddin Keykubad Moğol tehdidinin Sivas'a kadar gelmesiyle ülkesini savunma önlemleri almak durumundaydı. Bu nedenle Keykubad, 1232'de Moğol Han'ı Ögedey'e barış için bir elçi gönderdikten sonra Moğol akınları sonucunda tahrip olan Doğu Anadolu Bölgesini, Selçuklu hâkimiyetine almayı kararlaştırdı. Bu nedenle Sultan Alâeddin Keykubad, Kemaleddin Kamyar'ı 1232 yılında bir Selçuklu ordusuyla bu bölgeye sefere gönderdi. Ahlat, Van ve Bitlis bölgeleri İran hududuna kadar Türkiye Selçuklu hakimiyeti altına alındı.²⁸

A.4. Alâeddin Keykubad'ın Moğol Devletine Tabi Hükümdar Olmayı

Kabul Etmesi

Alâeddin Keykubad Anadolu'da birliği kurmak maksadıyla Eyyübilerin elinde bulunan, Güneydoğu- Anadolu bölgesine Kayseri subaşılığına atadığı devlet adamı Kemaleddin Kamyar kumandasında gönderdiği 50.000 kişilik Selçuklu ordusu Amid hariç, Urfa, Harran, Siverek, Rakka şehir ve kalelerini fethetmeyi başardı.²⁹

---

²⁴ Muratbek Daribay, *Otrar Bölgesi ve İslam Tarihindeki Önemi (VI-XIII)*, Selçuk Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Konya 2011, s.141.

²⁵ Kazım Paydaş, " Moğol İstilasından Sonra Urfa ve Harran'a Yerleşen Harzemliler", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı 150, Haziran 2004, s.2.

²⁶ İbn Bibi, *El-Evamirü'l-Ala'iyye fi'l-Umuri'l-Ala'iyye Selçukname*, II Tercüme, (Çev: Mürsel Öztürk), Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014, s. 426-427.

²⁷ Muammer Gül, " Harzemli Türklerin Anadolu ve Yakınoğu'da ki Roller ve Tesirleri", *Bellekten*, CLXX, S257, Nisan 2006, s.97.

²⁸ Sevim- Yücel, *Türkiye Tarihi*, s.465.

²⁹ Fatma Çapan, "Kösedağ Savaşına Giden Yolda Türkiye Selçuklu Devleti'nde İç Siyasi Durum", *Türk'ün Anadolu Tarihinde Bir Dönüm Noktası 1243 Kösedag Savaşı ve Anadolu'nun Moğollar Tarafından İşgali*, Ed: Abdullah Kaya, CÜASAM, TTK 2018, s.215.

Buralara Selçuklu vali ve kumandanları atandı. Alâeddin Keykubad'ın Taceddin Pervane kumandasında gönderdiği Selçuklu ordusu ve Harizmli kuvvetler Amid kalaesini kuşattı ise de başarılı olamayarak geri çekildi.³⁰

Bu esnada Moğol hanı Ögedey, Sultan Alâeddin Keykubad'a Şemseddin Ömer isminde elçi göndererek "Kendisine Tanrı tarafından verilen dünya hâkimiyetini"³¹ kabul etmesi halinde kendisiyle barış halinde bulunacağını" bildirdi. Onun bu önerisini sevinçle karşılayan Sultan Alâeddin Keykubad, Ögedey Han'a değerli armağanlar gönderdi. Kayseri'de hazırlıklarını tamamlayan Sultan (Selçuklu, Harizm, Rus, Ermeni, Gürcü, Frenk vb.) milletlerden oluşturduğu ordusunu Meşhed ovasında topladı. Tüm Eyyübi melikleri, Melikülkamil'in memleketlerine hâkim olması nedeniyle ona karşı Selçuklu sultanı ile ittifaklar yaptılar. Sultan Keykubad'ın devletin ileri gelenleri için düzenlediği ziyafet esnasında zehirlenerek 30 Mayıs 1237 yılında vefat etti.³²

A.5. Moğol İstilasından Sonra Türkmenler

Moğol istilasının en önemli sonuçlarından biri Orta Asya demografisindeki değişikliklerdir. Moğol istilası yüzünden Ahi ve Türkmenler, uçlara doğru ilerlemiştir.³³ Moğol istilası üzerine Azerbaycan, Maverâünnehir, Horasan'da yaşayan Türkmenlerin birçoğu Anadolu'ya geldiler. Mangışlak'ta X. yüzyıldan beri yaşamakta olan Oğuzlar Moğol istiladan memnun değillerdi. Mangışlak'taki Türkmenlerin önemli bir kısmı Salur boyundan idi. Salurlar, Oğuzlar'ın Kınık, Avşar, Kayı gibi en büyük boylardan biridir. Türkmenlerin göçtükleri dönemde, Sırderya boylarından "Salı" ismiyle pek çok Türk topluluğunu bünyesine almıştır. Bunların bir kısmında Selçukluların batıya geldikleri dönemde Saltık Baba'nın önderliğinde Kırım'a giderek burada Salır ırmağının boyuna yerleşmişlerdir.³⁴

---

³⁰ Hasan Çopur, *Sultan I. Alaeddin Keykubad'ın Komşu Devletlerle İlişkileri*, Celal Bayar Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2012, s.158.

³¹ Moğollar, bu inancı Türklerden almışlardır.

³² Sevim- Yücel, *Türkiye Tarihi*, s.466.

³³ Rudi Paul Lindner, *Ortaçağ Anadolusunda Göçebeler ve Osmanlılar*, Çev. M. Günay, İmge Yayınevi, Ankara 2000, s.40.

³⁴ Soltanğa Ataniyazov, "Türkmen Boylarının Geçmişi, Yayılışı, Bugünkü Durumu ve Geleceği", *Biliş*, S.10, 1999 Yaz, s.5.

Oğuz boyları³⁵ içinde Kınıklar, Anadolu'nun Türk yurdu olmasına katkı sağlamaları açısından önemli bir yere sahiptir. XVI. yüzyılda Kınık isimli yerleşmeler, 81 köy ile Kayı ve Avşar'dan sonra üçüncü sırada gelmektedir.³⁶ Göç eden Oğuzlarda her boydan olmakla birlikte çoğunluğunu Eymür, Döğer, İğdir, Çavuldur, Karkın, Salur ve Ağar boylarına mensup kollardan meydana geliyordu. Onlar arasında nüfusları çok daha az Oğuz boy obaları ise Bayındır, Kayı, Beydili'dir. Üçokların Bozoklara göre sayıca daha fazla oldukları bir gerçektir.³⁷

Dulkadirli Türkmenleri de Oğuzların hem Bozok hem de Üçok koluna mensup aşiretlerinden meydana gelmekteydi. Bayatlar³⁸ Dulkadirli Beyliği'ni meydana getiren büyük aşiretlerden biridir.³⁹ Moğol baskıları sonucu Anadolu'ya gelen Türkmenlerin bir kısmı kendi yaşam tarzlarına uygun yer bulamamıştır. Bu nedenle Maraş bölgesindeki ormanlarda yaşamlarını devam ettirenlere Ağaç-Eri (Orman Adamı) denilmiştir. Yaşam gereği, Ağaç erlerinin torunları ağaç işçiliği ile meşgul olarak Tahtacı olarak bilinmektedirler.⁴⁰

Anadolu'nun kültürel açıdan fethini sağlayan Yesevi dervişlerdir. Yesevilik, sadece Orta Asyanın Türk halkları için değil, bütün Türk dünyasının kültürel yapısında oldukça önemlidir.⁴¹ Türkmenler bu bölgelere gelirken beraberlerinde şeyh ve dervişleri de getirmişlerdir. Bu dervişler Müslüman olmalarının yanı sıra eski

---

³⁵ 24 Oğuz boyu hakkında detaylı bilgi için bkz; Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk* (Oğuznâme, Selçuklu Tarihi), (Giriş-Metin-Dizin), (Nşr. Abdullah Bakır), Çamlıca Basın Yayın, İstanbul 2017, s. 5-30

İsmail Uçakçı, *Oğuz Boyları Aşiret, Oymak, Cemaatler II Üçoklar*, Bilge Oğuz Yayınları, Ekim 2015.

İsmail Uçakçı, *Oğuz Boyları Aşiret, Oymak, Cemaatler I Bozoklar*, Bilge Oğuz Yayınları, Ekim 2015.

³⁶ Hüseyin Çınar, "Kınık ve Kınık Yerleşmeleri", 5. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Oğuzlar: Dilleri, Tarihleri ve Kültürleri, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Ankara 2015, s.305.

³⁷ Faruk Sümer, *Oğuzlar (Tarihleri, Boy Teşkilatı, Destanları)*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2016, s.160.

³⁸ Uygur Türkçesinde "Zengin mal-mülk sahibi devleti" anlamına gelmektedir. Sembolünün "ügi" adıyla adlandırılan atmaca, baykuş türünden bir avcı kuş olduğu belirtilmektedir.

³⁹ Arif Sarı, "Dulkadirli Sahasında Oğuz Boyları", 5. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Oğuzlar: Dilleri, Tarihleri ve Kültürleri, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Ankara 2015, s.121.

⁴⁰ Mustafa İlbey, *Geçmişten Günümüze Türkmenler (Oğuzlar)*, Hdy Yayınları, Ankara 2010, s.122.

⁴¹ M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s. 193-194.

Türk gelenek ve inançlarına oldukça bağlıydılar.⁴² Bu şeyhler arasında Baba İshak, Malatya'nın Sumeysat yöresindeki Türkmenler arasında yaşıyordu. Baba İshak dönemin Sultanı II. Gıyaseddin Keyhüsrev'e karşı Türkmenleri ayaklandırarak isyan başlatmıştır. Ancak Sultan Keyhüsrev tarafından Selçuklu kuvvetleri Baba İshak Türkmenlerini Kırşehir'de isyanı bastırmışlardır. Anadolu'ya yerleşen Türkmenler, XIII. yüzyılın ikinci döneminde kıyı boyunca birçok beylik kurmuşlardır. Selçuklunun zayıflamasıyla İnançoğulları, Menteşe ve Antalya'da Hamidoğullarını kurmuşlardır.⁴³

Moğollar, 1277 yılında Anadolu'nun idaresini tamamen ele geçirdikten sonra Selçuklu sultanları Moğolların boyunduruğu altına girdiler. Bizans uçlarında; Türkmenlerin İbn Said'e göre 1274-1286 yılları arasında yalnızca Deniz bölgesinde 200.000 çadır civarında olduğunu belirtmiştir. Denizli Türkmenleri XIII. yüzyılın ikinci yarısında bugünkü Muğla bölgesinde Menteşe Beyliğini kurdu. Bu bölgede ayrıca 1277 yılında Germiyanoğullarının da yaşadığı görülür. Selçuklu Devletinin kurulmasından sonra Denizli'de İnançoğulları, Isparta ve Antalya bölgesinde Hamidoğulları Beyliği kurulmuştur.⁴⁴

Batı Anadolu'nun diğer bölgelerinde ise Saruhanoğulları, Aydınöğulları, Karesioğulları (Balıkesir) beylikleri kuruldu. Ebu Said Bahadır Han'ın ölümüyle Moğollar arasında iç çekişmeler arasında başladı. Bunun neticesinde Anadolu Beylikleri bağımsızlıklarına kavuştular.⁴⁵ İllerin ağabeyi anlamına gelen ve sembolünün Torumtay adı verilen doğan türü avcı bir kuş olduğu belirtilen Yazır Boyu, Moğol istilasına kadar Horasan'da yaşamışlardı.⁴⁶ Bu tarihten sonra da kısmen bu bölgede varlıklarını devam ettirmekle birlikte, Anadolu'ya da göç etmişlerdir.

---

⁴² Mehibe Şahbaz, "XVI. Yüzyıl Anadolu'sunda Oğuz Boylarının Yerleştikleri Yerlerin Sancaklara Dağılımı", *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 26, Sayı 3, 2017, s.51.

⁴³ Zeki Arıkan, *XV-XVI. Yüzyılda Hamit Sancağı*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1988 İzmir, s.63.

⁴⁴ İlber, *Geçmişten Günümüze Türkmenler (Oğuzlar)*, s.123.

⁴⁵ İlber, *Geçmişten Günümüze Türkmenler (Oğuzlar)*, s.125.

⁴⁶ Ergin Ayan, "Selçuklu Bünyesinde ve Dağılıma Döneminde Oğuzların Yazır Boyu", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5 Sayı:20, 2012, s.145.

Yazırlar İran'da Safeviler hükümetinin hâkimiyetini kabul etmişlerdir. Ayrıca Sarı ve Kara sıfatlarıyla ikiye ayrılmışlardır.⁴⁷

XIV. yüzyılda Marmara bölgesinde bir Türkmen beyi olan Osman Bey ve oğlu tarafından Osmanlı Beyliği kurulmuştur. Çepni oymağı XIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Sinop taraflarında yaşadığı bilinmektedir.⁴⁸ Moğol istilaları sonucu Kayıların Anadolu'ya gelişleri hakkında önemli bilgiler bulunmaktadır. Süleyman Şah'ın kabilesiyle birlikte batıya göç ederek Ahlat, Amasya ve Erzincan taraflarına gelerek Anadolu Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad'dan iskân için bir yer istemiştir. Sultan I. Alâeddin Keykubad onlara Ankara civarındaki Karacadağ'ı vermiştir. Ertuğrul Bey'in burada iskân ettiği zaman içerisinde Moğollar ve Rumlarla mücadele ederek Selçuklulara hizmet etmesiyle ayrıca kendisine hizmetinin karşılığı olarak Bizans sınırındaki Domaniç Yaylağı, Söğüt Kışlağı'nı iktâ olarak verilmiştir.⁴⁹

Aşıkpaşazade ise, Kayıların bir kısmının Çukurova'ya geldiğini, buraya gelenlerin bir kısmının ise Erzurum civarına yerleştiklerini belirtmektedir. Aynı zamanda Kayı aşiretinin Ertuğrul ve kardeşi Dünder Bey'in dörtyüz çadır halkının mevcut olduğunu söylemektedir.⁵⁰ XIII. yüzyıldan itibaren kalabalık Çepni topluluğunun ise Sinop tarafında yaşadığı görülmektedir. XIII. yüzyılda Anadolu'da Çepni boyuna bağlı 200.000 çadır topluluğunun olduğu bilinir.⁵¹ Çepniler meydana gelen karışıklıklardan faydalanarak Sinop'u işgal Trabzon Rum İmparatorluğuna karşı şehri 1277'de müdafa ettiler. Oğuz Eli'nden⁵² Çepniler Sinop-Batum bölgesine yerleşerek bölgenin Türkleşmesine katkı sağlamışlardır.⁵³

---

⁴⁷ Faruk Demirtaş "Osmanlı Devrinde Anadolu'da Oğuz Boyları 1", *AÜDTCFD*, 1949, C.7, S.2, s.333.

⁴⁸ Tayyip Gökbilgin, "VI. Yüzyıl başlarında Trabzon Livası ve Doğu Karadeniz Bölgesi", *Belleten*, XXVI/102, Ankara 1962, s.293-337.

⁴⁹ Erol Kürkçüoğlu, "Anadolu'nun Parlayan Yüzü; Kayılar", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.51, Aralık 2013, s.141.

⁵⁰ Şakir Turan, *XIII. Yüzyılda Orta ve Doğu Anadolu'dan Batı Anadolu'ya Göçler*, Selçuk Üniversitesi (Doktora Tezi), Konya 2009, s.58.

⁵¹ Uçakçı, *Oğuz Boyları Aşiret, Oymak, Cemaatler II Üçoklar*, s.54.

⁵² Oğuzlar siyasi teşekkül için "el" (İl) kelimesini kullanmaktaydılar. Oğuz Eli, Dulkadir Eli. Kelimenin Moğolca karşılığı Ulus kelimesinde İlhanlıların tesiri ile Doğu Anadolu'daki Türkmenlerce "el" kelimesi ile kullanılmıştır.

⁵³ Sümer, *Oğuzlar (Tarihleri, Boy Teşkilatı, Destanları)*, s.182.

XIII. yüzyılda Moğol istilasıyla uçlara yerleşen Türkmenler Kütahya ve çevresinde Germiyan, Egridir ve çevresinde Hamid, Manisa ve çevresinde Saruhan, Balıkesir ve çevresinde Karasi, Beyşehir ve çevresinde Eşrefoğulları, Muğla ve çevresinde Menteşe, Birgi ve Selçuk çevresinde Aydınoğulları beyliklerini kurarak mimari birikimlerini Anadolu'ya taşımışlardır.⁵⁴

---

⁵⁴ Turan, *XIII. Yüzyılda Orta ve Doğu Anadolu'dan Batı Anadolu'ya Göçler*, s.187.

II. BÖLÜM

A. II. GIYASEDDİN KEYHÜSREV DÖNEMİ

A.1. Saltanat Dönemi

Sultan Alâeddin Keykubad vefat ettiği zaman geride Gıyaseddin Keyhüsrev⁵⁵, İzzeddin Kılıçarslan, Rükneddin Kılıçarslan adlarında üç küçük melik bırakmıştı. II. Gıyaseddin Keyhüsrev, I. Alâeddin Keykubat'ın büyük oğludur. Annesinin Mahperi Hatun olduğu kitabeler ve geride bıraktığı önemli yapıtlardan bilinmektedir.⁵⁶ II. Gıyaseddin Keyhüsrev, Sultan Alâeddin Keykubad tarafından küçük yaşta Erzincan'a melik olarak tayin etmişti. Antalya subaşısı olan Mübarizüddin Ertokuş'u da atabeyi olarak görevlendirmiştir.⁵⁷

Sultan Alâeddin Keykubat'ın, Gıyaseddin Keyhüsrev'den başka İzzeddin Kılıç Arslan ve Rükneddin adında iki oğlu daha vardı. I. Alâeddin Keykubat'ın vefatından önce Kayseri'de düzenlediği bir merasimde Kılıç Arslan'ı kendisine veliaht tayin etmiştir. Fakat Alâeddin Keykubat, Keykubadiye sarayında vefat edince Şemseddin Altunaba, Gürcüoğlu Zahirüddeve, Taceddin Pervane, Saadettin Köpek⁵⁸, Cemaleddin Ferruh gibi önemli devlet adamları Gıyaseddin Keyhüsrev'i Kayseri'de tahta çıkarmışlardır.⁵⁹ II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in tahta çıkarılması ile Harizm emiri Kayır Han, Kemaleddin Kamyar ile Hüsameddin Kamyeri, Sultan Alâeddin Keykubat'ın arzusunun yerine getirilmemesine karşı çıkmalarına rağmen sonraki zamanlarda bu durumu kabullenerek yeni sultanı kutlamak zorunda kalmışlardır.⁶⁰

---

⁵⁵ Alaeddin Keykubad'ın büyük oğlu olan II. Gıyaseddin Keyhüsrev, Kalanoros (Alaiye) hâkimi Kirfard'ın kızından dünyaya gelmiştir. Detaylı bilgi için bkz: Osman Turan, "Keyhüsrev II", *İA*, C.6, MEB Yayınları, İstanbul 1993, s.620.

⁵⁶ Nejat Kaymaz, *Anadolu Selçuklu Sultanlarından II. Gıyasü'd-din Keyhüsrev ve Devri*, TTK, Ankara 2014, s.25.

⁵⁷ Aydın Taneri, "Mübarizeddin Ertokuş", *İA*, 1995, Cilt 11, s. 313.

⁵⁸ Osman Turan, "Sadeddin", *İA*, C.10, MEB Yayınları, İstanbul 1980, s.33.

⁵⁹ Münecimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Cami'ü'd-Düvel Selçuklular Tarihi C.II*, Akademi Kitabevi, İzmir 2001, s.80.

⁶⁰ Hasan Geyikoğlu; *Doğu Anadolu'da Harezmşahlar*, Atatürk Üniversitesi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 1992, s.181.

Diğer taraftan hakkı elinden alınan veliaht İzzeddin Kılıç Arslan'dan kardeşi Keyhüsrev'e karşı hiçbir isyan hareketi gerçekleşmemiştir. Bunda devlet adamlarının ve komutanların çoğunluğunun yeminlerini bozmaları ve kendisine destek verecekmiş gibi görünen ümeranın da teşebbüslerinden vazgeçmeleri üzerine tahta çıkma imkânını kaçırmamasına neden olmuştur.⁶¹ Sultan Keyhüsrev tahta çıkınca etrafı tahta çıkmasına yardım eden devlet adamları ve komutanlar tarafından sarılmıştı. Bunlar içerisinde Sultanı en fazla yönlendiren devlet adamı Emîr Saadeddin Köpek olmuştur.⁶²

Saadettin Köpek, II. Keyhüsrev'in saltanatının tehlikeye düşmesini ortadan kaldırmak için veliaht II. İzzeddin Kılıç Arslan'ın yanında olan Harizm beyleri ve askerlerinin başı olan Kayır Han'ı bir yolunu bularak ortadan kaldırmıştır. Bu durum karşısında tedirgin olan diğer Harizm beyleri ve askerleri Selçuklu hizmetini terk ederek Kayseri'den uzaklaşmışlardır.⁶³ Durumdan haberdar olan Selçuklu hükümeti Kemaleddin Kamyar komutasındaki orduyu bu askerler üzerine göndermiştir. Harizm askerleri Selçuklu ordusunu bozguna uğratmıştır. Aynı zamanda Sumeysat ve Siverek bölgelerini yağma Urfa, Harran ve Suruç beldelerini de istila etmiştir.⁶⁴ Saadettin Köpek hem iktidarını artırmak hem de muhaliflerin gücünü kırmak amacıyla Sumeysat kalesini kuşatmıştır. Şehri ele geçirerek çevredeki kaleleri de fethederek Konya'ya dönmüştür. Saadettin Köpek aynı zamanda I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in gayr-i meşru oğlu olduğunu söyleyerek Selçuklu tahtını kendisi için meşrulaştırmıştır.⁶⁵ Saadettin Köpek'in tahta çıkmak için gerçekleştirdiği bu eylemler II. Gıyaseddin Keyhüsrev'i endişeye düşürmüştür. II. Keyhüsrev, Sivas subaşı Hüsameddin Karaca'dan yardım isteyerek gizli bir plan ile Saadettin Köpek

---

⁶¹ Salim Koca, "Türkiye Selçuklu Devletine Damgasını Vuran Menfur Bir Cinayet: Sultan I. Alâattin Keykubad'ın Zehirlenmesi", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.27, 2010, s. 360.

⁶² İbrahim Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1972, s.104.

Muharrem Kesik; "Saadeddin Köpek", *IA*, C. 35, 2008 s.392-393.

⁶³ Mehmet Ali Çakmak, "II. Gıyaseddin Keyhüsrev Zamanında Türkiye Selçuklu Devleti (1237-1246)", *Selçuklu Tarihi El Kitabı*, Ed: Refik Turan, Ofset Matbaacılık, Ankara 2012, s.397.

⁶⁴ Osman Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014, s. 72-79

⁶⁵ Salim Koca, "Sultan I. Alaeddin Keykubad'tan Sonra Türkiye Selçuklu Devleti İdaresinde Ortaya Çıkan Otorite Zafiyeti ve Emir Saadettin Köpek'in Selçuklu Saltanatını Ele Geçirme Teşebbüsü", *Gazi Türkiyat Dergisi*, Güz 2010, Sayı 7, s. 88.

öldürülmüştür.⁶⁶ Saadettin Köpek'in ölümünden sonra devlet kadroları yeniden bir düzenlenmiştir. Mühezzibüddin Ali vezirliğe, Veliyüddin Tercüman pervaneliğe, Mecdeddin Muhammed (İbni Bibi'nin babası) tercümanlığa, Şemseddin Muhammed İsfahanî nâibliğe ve Celaleddin Karatay da Hazine-i Hassa'ya tayin edildi.⁶⁷

Celâleddîn Karatay, Türkiye Selçuklu Devleti'nin önemli devlet adamlarından biridir. Moğol baskısı altındaki karışık dönemde devletin ayakta kalabilmesine yardımcı olmuş ve devlet yönetiminde etkin rol oynamıştır.⁶⁸ II. Gıyaseddin Keyhüsrev, Necmeddin Muhammed Tercüman'ı Harizmlilerin Selçuklu hizmetine geri dönmeleri ve devlete itaatlerini sağlamakla görevlendirmişti. Bunun üzerine Malatya Subaşı Tercüman Zahireddin Mansur komutanlığında Selçuklu ordusu, Harran'da toplanan Harizmlileri mağlup etmiştir. Yapılan anlaşmada Harran kalesi, Suruç ve Urfa, Eyyübilere bırakılarak, Siverek ve Diyarbekir de Selçuklular'a ait olacaktı.⁶⁹

A.2. Babai Ayaklanması

Moğol istilasını Anadolu'ya büyük bir Türkmen göçüne neden olmuştur.⁷⁰ Özellikle Moğol istilasına maruz kalmış bölgelerden çok sayıda derviş Selçuklu Devleti himayesine girmiştir.⁷¹ Bir Türkmen şeyhi olan baba İlyas⁷² Horasani peygamberlik iddiasında bulunarak etrafında pek çok kişiyi toplamıştır.⁷³ Baba İshak, Sümeysat'a tabi Kefersud denen bölgede yetişmiş ve yerleşmiş bir Türkmen şeyhi idi.⁷⁴

⁶⁶ Faruk Sümer, "Anadolu'da Moğollar", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, S.1, Ankara 1969, s.7.

Didem Özşahin, *Türkiye Selçuklularında Üçlü Saltanat Döneminin Siyasi Yapısı*, Afyon Kocatepe Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar 2018, s.13.

⁶⁸ Osman Turan, "Selçuk Devri Vakfiyeleri-III Celâleddin Karatay, Vakıfları ve Vakfiyeleri", *Makaleler*, TTK, *Belleten*, C.XII, S.45 Ankara 1948, s. 199.

⁶⁹ Yasemin Aktaş, "II. Gıyaseddin Keyhüsrev Döneminde Türkiye Selçuklu Devleti ile Eyyubiler Arasındaki İlişkiler", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 8, S. 39, Ağustos 2015, s. 258-259.

⁷⁰ Ahmet Yaşar Ocak, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler (Metodolojik Bir Yaklaşım)*, TTK Yay., Ankara 2010, s.15.

⁷¹ Fuat Köprülü- Franz Babinger, *Anadolu'da İslamiyet*, İnsan Yayınları, İstanbul 2003, s.49.

⁷² Ahmet Yaşar Ocak, "Baba İlyas", *İA*, C. 4, TDV Yay., s. 368.

⁷³ Ahmet Yaşar Ocak, "Baba İlyas", *İA*, C.IV, İstanbul 1991, s.368.

⁷⁴ Kaymaz, *Anadolu Selçuklu Sultanlarından II. Gıyasü'd-din Keyhüsrev ve Devri*, s.63.

Baba İshak ÷lkedeki huzursuzluk, adaletsizlik ve haksızlıkların devlet idare ve yönetiminden meydana geldiğini anlatarak Türkmenler hâricinde dini ve siyasi fikirleriyle Kürtleri ve Hristiyanları da etkilemiştir. Baba İshak'ın çağrısı üzerine Türkmenler silahlanarak Sumeysat, Hısn-ı Mansur (Adıyaman) bölgelerini işgal ve yağmaya başlamışlardır.⁷⁵ Malatya Subaşı Muzaffereddin Ali-Şir'in karşı koymasına rağmen Baba İshak ve Türkmenler iki defa başarı kazanmaları onları daha çok cesaretlendirmiştir.⁷⁶

Amasya'ya doğru ilerleyen grup Sivas'ı da ele geçirince Sultan Keyhüsrev, Konya'yı güvenli bulmayarak Kubadabad'a⁷⁷ gitmiştir. Sultan atabek Mubarizuddin Armağan komutasındaki orduyu isyancılar üzerine gönderdi. Selçuklu ordusu Baba İshak'ı öldürünce isyancılar Selçuklu ordusuna saldırarak orduyu bozguna uğratmıştır. Üzerlerine gönderilen ikinci orduyu da yenen isyancılar Malya Ovasına kadar gelmişlerdir. Emir Necmüddin komutasındaki Selçuklu ordusu Babaileri tamamen mağlup edince “Babai” dervişleri bir müddet saklanarak çeşitli tarikatlara girmiş ve kimliklerini gizlemişlerdir. Babai Ayaklanması Anadolu'da çeşitli tarikat ve mezheplerin ortaya çıkmasında önemli rol oynamıştır.⁷⁸

A.3. Köseadağ Savaşı

Türkiye Selçuklu Devleti'nin devam eden gücü II. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde de devam etmiştir. Bu durumda Moğolların Selçuklu sınırlarına girmesine engel olmuştur. Ancak bu dönemde meydana gelen Babailerin isyan hareketinde Selçuklular karşısında başarılı olması ve Sultan Keyhüsrev'in zayıf

⁷⁵ Ahmet Yaşar Ocak, *Babailer İsyanı- Aleviliğin Altyapısı*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1996, s.127

⁷⁶Salim Koca, “Dini İnançların ve Düşüncelerin Politik Amaçlarda Kullanılmasına Dair Selçuklu Devrinden İbret Verici Bir Örnek: Babailer Ayaklanması”, *Gazi Türkiyat Dergisi*, Güz 2012/11, s. 23-31. Metin Bozkuş, “Anadolu Selçuklularında Sosyal, Dini ve Mezhebi Yapı”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.V, S.II, Sivas 2001, s.254.

⁷⁷ Beyşehir gölü kıyısında I. Alâeddin Keykubad tarafından yaptırılan Selçuklu külliyesidir. İbn Bibi, Sultanun sarayın projelendirilmesiyle yakından ilgilendiğini, hata bir kroki çizerek odalarının yerini bizzat tespit ettiği yazar. 1226-1236 yılları arasında gerçekleştirilen inşaatı aynı zamanda nakkaş ve mimar olan Emir Sadeddin Köpek'in yürüttüğü ve külliye içerisine kendisi içinde küçük bir saray yaptırdığı yazar.

Detaylı bilgi için bkz: Kamil Uğurlu, Kubadabad Sarayı, *İA*, C.26, s.299-300.

⁷⁸ Mehmet Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1993, s.209.

şahsiyetinin Moğollar tarafından anlaşılması, Moğolların Selçuklu topraklarına saldırılarına neden olmuştur.⁷⁹ Köseadağ Savaşı, Türkiye Selçuklu Devleti'nin 641/1243 yılında Moğollar karşısında hezimete uğraması Türk-İslam tarihinde bir dönüm noktasıdır.⁸⁰

1243 Köseadağ Savaşı öncesinde Eyyübîler ile ilişkiler devam ettirilerek bir takım görüşmeler gerçekleştirildi.⁸¹ Baycu Noyan'ın 1242 yılında Erzurum'u yağmalaması, Moğol istilasının başlangıcını oluşturmuştur. İlk saldırıdan sonra Moğol tehlikesinin ciddiyetini anlayan Selçuklu sultanı, devlet adamlarıyla yaptığı görüşmeler neticesinde başta Meyyafarikin emiri Şehabeddin Gazi olmak üzere komşu devlet adamlarıyla ittifak yapılması hususunda görüş birliğine vardı. Yapılan görüşmeler neticesinde saltanat naibi Şemseddin İsfahanî, Eyyübî melikleriyle görüşme yapmakla görevlendirildi.⁸² Şemseddin İsfahanî, Erzurum'a kadar akınlarda bulunan Moğol kuvvetlerine karşı yardım talebinde bulunmak ve Eyyübî melikleriyle görüşmede bulunmak için harekete geçti.⁸³

Sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev, Eyyübî meliklerine pek çok hediye göndermişse de sadece Halep melikinden yardım alabilmiştir. Halep meliki Nasır, Sultana verdiği sözü tutarak 2.000 kişilik askerî birlik Nasihuddin Farisi komutasında 1243 yılında Sivas'a gönderdi. Eyyübî meliklerinin bu şekilde tereddüt içinde bulunmalarında Moğollar karşısında tutunamayacakları ve yaşanacak yenilginin Moğolları kendilerine çekeceği düşüncesi etkili olmuştur.⁸⁴ Savaş başlamadan önce, toplanmış olan Selçuklu ordusunun nasıl hareket edeceği ve düşmanın nasıl karşılanacağı yönünde, Sivas'ta görüşmeler yapıldı. II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in

⁷⁹ Özşahin, *Türkiye Selçuklularında Üçlü Saltanat Döneminin Siyasi Yapısı*, s.16.

⁸⁰ Abdülkerim Özeydin, "Arap Kaynaklara Göre Köseadağ Savaşı (641/1243)", *Türk'ün Anadolu Tarihinde Bir Dönüm Noktası 1243 Köseadağ Savaşı ve Anadolu'nun Moğollar Tarafından İşgali*, Ed: Abdullah Kaya, CÜASAM, TTK 2018, s.13.

⁸¹ İlyas Gökhan, "Köseadağ Savaşı ve Anadolu'nun Moğollar Tarafından İşgali", *Türk'ün Anadolu Tarihinde Bir Dönüm Noktası 1243 Köseadağ Savaşı ve Anadolu'nun Moğollar Tarafından İşgali*, Ed: Abdullah Kaya, CÜASAM, TTK 2018, s.27.

⁸² Yasemin Aktaş, "II. Gıyaseddin Keyhüsrev Döneminde Türkiye Selçuklu Devleti ile Eyyübîler Arasındaki İlişkiler", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.8, S.39, Ağustos 2015, s.260.

⁸³ Ali Üremiş, *Türkiye Selçuklularının Doğu Anadolu Politikası*, Babil Yayınları, Ankara 2005, s.320.

⁸⁴ Aktaş, "II. Gıyaseddin Keyhüsrev Döneminde Türkiye Selçuklu Devleti ile Eyyübîler Arasındaki İlişkiler", s.261.

tecrübesizliği ve devlet işlerindeki başarısızlığı devlet adamlarının rolünü daha çok ortaya çıkarmıştır.⁸⁵ Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev, tecrübesiz devlet adamlarının görüşlerine uyararak Sivas'tan ayrılarak Erzincan'a doğru hareket etmeye başladı.⁸⁶ 1242 yılında Baycu Noyan komutasındaki Moğol ordusu ilk olarak Erzurum'a hücum etmiştir. Erzurum subaşı Sinaneddin Yakut, ordusuyla Moğollara karşı mukavemet gösterse de Erzurum Moğolların eline geçmiştir. Böylece, Erzurum, Moğol istilasının başlangıcı olmuştur.⁸⁷

Moğollar 1243 yılında 30.000 kişilik orduyla Baycu Noyan komutasında Anadolu'nun fethine girişti. Sultan Gıyaseddin'in komuta ettiği iktalara bağlı sipahiler (asâkir-i kadim), Yunanlılar, Frenk, Gürcü, Arap, Ermeni, Uç Türkmenleri ve ücretli askerlerden meydana gelen 80.000 kişilik ordusuyla Moğolları karşılamıştır.⁸⁸ Binlerce yıllık Türk tarihi boyunca, her savaşta olduğu gibi 1243 Köseadağ Muharebesinde de askeri müzik takımları yer almıştır.⁸⁹ 80.000 aşkın sipahiden oluşan Selçuklu ordusu, Selçuklu ordusunda öncü kol Köseadağ'da Moğollar tarafından bozguna uğratılınca başta sultan olmak üzere askerler kaçtılar. Gıyaseddin Keyhüsrev Tokat ve Konya üzerinden Antalya'ya kadar gitti.⁹⁰ Selçuklu

---

⁸⁵ Tuna Kaan Taştan, "Selçuklu Devlet Adamlarının Köseadağ Savaşı'ndaki Rolü", *Türk'ün Anadolu Tarihinde Bir Dönüm Noktası 1243 Köseadağ Savaşı ve Anadolu'nun Moğollar Tarafından İşgali*, Ed: Abdullah Kaya, CÜASAM, TTK 2018, s.153.

⁸⁶ Kemal Taşçı, "Köseadağ Savaşı Öncesi Moğolşarın Doğu Anadolu'daki Siyasi ve Askeri Faaliyetleri", *Türk'ün Anadolu Tarihinde Bir Dönüm Noktası 1243 Köseadağ Savaşı ve Anadolu'nun Moğollar Tarafından İşgali*, Ed: Abdullah Kaya, CÜASAM, TTK 2018, s.190.

⁸⁷ İbn Bibi, *El-Evamirü'l-Ala'iyye fi'l-Umuri'l-Ala'iyye Selçukname*, s.62-64.

⁸⁸ Erkan Göksu, "Köseadağ Savaşı", *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.2, 2009, s. 5.

Fatih Erkoçoğlu, "İslam Kaynaklarına Göre Köseadağ Savaşı", *Türk'ün Anadolu Tarihinde Bir Dönüm Noktası 1243 Köseadağ Savaşı ve Anadolu'nun Moğollar Tarafından İşgali*, Ed: Abdullah Kaya, CÜASAM, TTK 2018, s.35.

⁸⁹ Feyzan Göher Vural- Timur Vural, "Köseadağ Savaşının Gidişatını Değiştiren Davul Sesi", *Türk'ün Anadolu Tarihinde Bir Dönüm Noktası 1243 Köseadağ Savaşı ve Anadolu'nun Moğollar Tarafından İşgali*, Ed: Abdullah Kaya, CÜASAM, TTK 2018, s.285.

⁹⁰ Salim Koca, "Türkiye Selçuklu Tarihinin Akışını Değiştiren ve Anadolu'nun Kaderini Belirleyen Savaş: Köseadağ Bozgunu", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 37 (2015), s. 35-84.

Murat Serdar- Murat Hanar, "Köseadağ Savaşı'nın Anadolu'nun Demografik Yapısına Etkisi", *Türk'ün Anadolu Tarihinde Bir Dönüm Noktası 1243 Köseadağ Savaşı ve Anadolu'nun Moğollar Tarafından İşgali*, Ed: Abdullah Kaya, CÜASAM, TTK 2018, s.355.

Abdurrahim Tufantoz, "Köseadağ Savaşı Öncesi Türkite Selçuklularının İttifak Arayışı", *Türk'ün Anadolu Tarihinde Bir Dönüm Noktası 1243 Köseadağ Savaşı ve Anadolu'nun Moğollar Tarafından İşgali*, Ed: Abdullah Kaya, CÜASAM, TTK 2018, s.232-234.

ordusunun savaşa girmeden savaştan çekilmesine bir anlam veremeyen Moğollar ilk önce bunun bir savaş hilesi olduğunu düşündülse daha sonra gerçeği anlayarak boş vaziyette olan Selçuklu ordusunu yağmaladılar.⁹¹ Laszlo Rasonyi, Moğollar'ın tahribatı hakkında şu değerlendirmeyi yapmaktadır; ...o (Moğol tahribatı) manevi değerleri saklayan kitleleri imha etti. Şehirleri, medeniyet ocaklarını yaktı. İslam dünyasında Orta-Asya'nın tekrar önem kazanması bir hayli zaman aldı.⁹² Böylece Selçuklu ordusu 4 Temmuz 1243 Moğollarla savaşmadan dağılarak yenilgiye uğradı.⁹³ Böylece Anadolu Selçuklu Devleti, Moğollara tabi bir devlet haline gelir. Artık Anadolu Selçuklu Devleti'ni Selçuklu padişahları değil Mühezzibüddin Ali, Sadeddin Köpek gibi vezirler yönetir.⁹⁴

A.4. Baycu Noyan ile Ateşkes ve Barış

Kösedağ savaşında meydana gelen yenilgi üzerine Sultan ve komutanlar canlarını korumak için kaçmış, Selçuklu ordusu hiçbir direniş göstermeden dağılmıştı. Moğolların savaştan sonra Kayseri ile Erzincan'da yaptığı katliamlara, başta Sultan Keyhüsrev olmak üzere, orduyu emanet ettiği Melikü'l-ümerâ Mübârizüddin Çavlı, komutanlar ve devlet adamları seyirci kalmışlardı.⁹⁵ Mühezzibüddin Ali Moğollar ile bir an önce barış görüşmelerinin yapılması için Amasya kadısı Fahreddin ile birlikte yola çıkarak Baycu Noyan ile Erzurum'da görüştü.⁹⁶ Barış şartlarının belirlenmesi için bir araya gelen Sâhib Mühezzibüddin Ali ve Baycu Noyan, Selçuklu Devleti'nin Moğol kağanına ödeyeceği yıllık verginin ayni ve nakdi miktarları üzerinde uzlaşmışlardır. Bedreddin Aynî'ye göre verilecek nakdî vergi 360.000 dirhemdir. Ayni, aynı zamanda ayni vergilerin miktarını da

⁹¹ Süleyman Özbek, *Türkiye Selçukluları- Eyyübi İlişkileri*, Ankara Üniversitesi (Doktora Tezi), Ankara 1995, s.215.

⁹² Laszlo Rasonyi, *Tarihte Türklük*, Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü, Ankara 1993, s. 181.

⁹³ M. Ali Gürel, *Anadolu'da Moğol İsyanları ve Anadolu Selçuklu Devleti'nin Yıkılışı*, Selçuk Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Konya 2001, s.29.

⁹⁴ İzzetullah Zeki, "Mühezzibüddin Ali ve Kösedağ Savaşındaki Diplomatik Rolü", *Türk'ün Anadolu Tarihinde Bir Dönüm Noktası 1243 Kösedağ Savaşı ve Anadolu'nun Moğollar Tarafından İşgali*, Ed: Abdullah Kaya, CÜASAM, TTK 2018, s.135.

⁹⁵ Ömer Subaşı, "Kartlis Tskhovreba'ya Göre Moğolların Kafkasya Siyaseti ve Kösedağ Savaşı", *Türk'ün Anadolu Tarihinde Bir Dönüm Noktası 1243 Kösedağ Savaşı ve Anadolu'nun Moğollar Tarafından İşgali*, Ed: Abdullah Kaya, CÜASAM, TTK 2018, s.105.

⁹⁶ İbn Bibi, *El-Evamirü'l-Ala'iyye fi'l-Umuri'l-Ala'iyye Selçukname*, II, s. 75-78.

Abdullah Kaya, *İlhanlıların Türkmen Beylerine Karşı Politikası*, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.6, S.2, s.301.

kaydeder. Aynî'ye göre, Selçukluların vereceği yıllık ayni vergiler; 10.000 koyun, 1.000 sığır ve 1.000 devedir.⁹⁷

Türkiye Selçuklu Devleti Moğol istilasından sonra Selçuklu Devleti'ne karşı düşmanca tavırlarda bulunan Kilikya Ermenilerine⁹⁸ karşı bir sefer başlatmıştır. Selçuklu ordusu Tarsus'a kadar bütün Ermeni topraklarını işgal etmiştir. Ancak zorlaşan doğa şartları, orduda yiyecek sıkıntısının oluşması ve Sultan Keyhüsrev'in ölüm haberinin de gelmesi üzerine ordu geri dönmek zorunda kalmıştır.⁹⁹

B. ÜÇLÜ İKTİDAR DÖNEMİ

B.1. II. İzzeddin Keykavus Dönemi (1246-1249)

II. Gıyaseddin Keyhüsrev vefat ettiğinde geride Türk veraset anlayışına göre Selçuklu tahtında hak iddia edebilecek üç tane evlat bırakmıştı¹⁰⁰. Bunlar II. İzzeddin Keykavus, IV. Rükneddin Kılıç Arslan ve II. Alaaddin Keykubad'tı. İzzeddin Keykavus, II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in en büyük oğludur.¹⁰¹

Sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in (1245 veya 1246) yılında vefatının ardından bir araya gelen Vezir Şemseddin Muhammed, Emir Celaledin Karatay, Emir Şemseddin Hasoğuz, Emir-i Camedar, Emir Esededdin Ruzbe ve Pervane Fahreddin Ebubekir Attar onun çocuklarından II. İzzeddin Keykavus, Rükneddin IV. Kılıç Arslan ve II. Alâeddin Keykubad'dan birinin geçmesi için görüş alışverişinde

⁹⁷ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2014, s.445-446.

⁹⁸ MÖ II. bin yılında Kizzuwatna olarak adlandırılan Kilikya bölgesi, Kilikya ismini MÖ I. bin yılında almıştır. Günümüzde ise Çukurova Bölgesi olarak adlandırılmaktadır. Langlois, bu ismin kaynağını tespit ederken şu ifadeyi kullanmıştır: "Eski Yunanlılar ve Romalılar, Adana ve Tarsus havalisine Kilikya derlerdi. Kilik, camus, manda demek olup Tarsus'un timsalidir. Kilikya'da bilhassa Tarsus Çayı (Sidnos) ile Seyhan (Sarbus) Nehri'nin meydana getirdiği deltada çok sayıda camus vardır. Herodotos ise buraya bu namı veren Fenikeli Ajenor'un oğlu Kilik'tir."

Victor Langlois, *Eski Kilikya*, çev. Rahmi Balaban, Mersin Hallkevi Yayınları, Mersin 1947, s.5.

Ayşe Ayçiçek, *Kilikya Ermeni Baronluğunun Ortaçağ Anadolu Tarihindeki Yeri Üzerine*, Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi, S.1, Mart 2018, s.62.

⁹⁹Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.451-454.

¹⁰⁰ Mazlum Şahin Demir, "Türkiye'de Moğol Sömürüsüne Karşı Millileşme Hareketi: Cimri Vak'ası (1277)", 2018, *Analitik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2018, S.1, s.54.

¹⁰¹ İbn Şeddad, *Baypars Tarihi*, Çev. Şerefüddin Yaltkaya, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2000, s.32

bulunarak tahta II. İzzeddin Keykavus'un geçmesi üzerinde karar birliğine vardılar.¹⁰²

Bu esnada 644/1246 yılında Moğol tahtında da değişiklik meydana geldiğinden yeni hükümdar Güyük Han'ın tahta oturmasıyla düzenlenecek olan kurultaya Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykavus da davet edildi. Ancak komşu devletlerin Sultan'a saldırı ihtimali nedeniyle II. İzzeddin Keykavus'un Karakorum'a gitmesinin uygun olmadığı düşünülerek yerine kardeşi Rükneddin IV. Kılıç Arslan'ın gönderilmesi kararlaştırıldı.¹⁰³ Bu sıralarda II. İzzeddin Keykavus'un tahta çıkarılmasında etkili olan vezir Şemseddin İsfahani ve dört devlet adamı arasında huzursuzluklar meydana gelmiş ve aralarında mücadeleler baş göstermiştir. Ayrıca Ruzbe ve Hasoğuz'un arasındaki akrabalık bağı ve devlet işlerinde birlikte hareket etmişlerdir. Bu durum vezir Şemseddin İsfahani'nin huzursuz olmasına neden olmuştur. Ancak Şemseddin İsfahani etraftaki tüm tehlikeleri ortadan kaldırarak mevcut durumu güçlendirmiştir.¹⁰⁴

B.2. Türk Ahmed İsyanı

Vezir Şemseddin'in sağladığı huzur dönemi kısa sürmüştür. Melik Ahmed adındaki Türk'ün, Sultan Alâeddin Keykubad'ın oğlu ve İzzeddin Keykavus'un da amcası olduğu iddiasında bulunarak tahtta hak iddia etti. Onun uç bölgelerinde başlayan isyanına buradaki Türkmenlerin de katılmasıyla isyan daha da büyüdü. Vezir Şemseddin isyanı bastırmak amacıyla kendi muhafızlarından başka Harizmli, Kıpçak ve Kürt ücretli askerlerini Emir-i dad Hatıreddin Zekeriya'yı Sucası'nın komutasında Türkmenlerin üzerine gönderdi. Bu esnada Türk Ahmed 20.000 Türkmenle beraber Konya civarına gelip köyleri tahrip ve yağma ederek Sultanın hazinelerinin bulunduğu Alaiyye Kalesine de saldırmıştı. Meydana gelen isyan,

---

¹⁰² Mehmet Ersan, *Türkiye Selçuklu Devleti'nin Dağılışı*, Birleşik Yayınları, Ankara 2010, s. 70-71

¹⁰³ İbn Bibi, *El-Evamirü'l-Ala'iyye fi'l-Umuri'l-Ala'iyye Selçukname* II, s. 100

¹⁰⁴ Sevim-Yücel, *Türkiye Tarihi*, s. 128.

Selçuklu tabiiyetinde bulunan Lampron Senyörü'nün yardımı neticesinde üç ayda bastırılabilirdi.¹⁰⁵

B.3. Oyuz Melik İsyanı (1249)

Oyuz Melik İsyanı, Moğol istilâsı altındaki Türkiye Selçuklu iktidarına yönelik yapılan ikinci, üçlü saltanata yönelik ilk isyandır. Oyuz Melik isyanı mevcut yönetimden memnun olmayan Türkmenler tarafından, iktidarı değiştirmek üzere çıkarılan siyasî bir isyandır.¹⁰⁶

İbn Bîbî, isyancılardan “*muhalipler*”, “*dikkafalılar*”, “*asiler*”, şeklinde bahsetmiştir.¹⁰⁷ İbn Bîbî, uçlarda meydana gelen isyanın başını Oyuz Melik ismindeki bir Türkmen olduğunu söyler. O sırada üçlü saltanatın veziri olan İmam Necmeddîn, vezir olduktan sonra ilk iş olarak bu isyanı ortadan kaldırmak istemiştir. Bu nedenle, Şemseddîn Yavtaş ile Fahreddîn Aslandoğmuş'u isyancılar üzerine uç bölgelere göndermiştir. İbn Bîbî'nin “*harici*” olarak bahsettiği isyancılar, Selçuklu emirleri tarafından ortadan kaldırılmasıyla isyan sona ermiştir.¹⁰⁸

B.4. Ağaçeri Türkmen isyanı (1256)

Ağaçeriler, Azerbaycan ve civarından Anadolu'ya göç eden Maraş ve Malatya'nın ormanlık ve dağlık bölgelerinde yaşayan Türkmenlerdir. Bu Türkmenler, 1256'da, II. İzzeddîn Keykâvus ile IV. Rükneddîn Kılıç Arslan arasındaki iktidar mücadelelerini fırsat bilerek isyan etmişlerdir.¹⁰⁹

Diğer iki isyanın aksine Ağaçeri Türkmen İsyanını, Selçuklu Devleti tek başına bastıramamıştır. İsyan ancak Moğolların desteği ile bastırılabilmiştir. Moğolların bu isyanı bastırmak istemesindeki en önemli etken IV. Rükneddîn Kılıç Arslan'ın Anadolu'daki iktidarının güçlenmesini sağlamaktı. (Ağaçerilerin isyan haberi geldikten kısa süre sonra Baycu Noyan ile II. İzzeddîn Keykâvus arasında

---

¹⁰⁵ İbn Bîbî. *El-Evamirü'l-Ala'iyye fi'l-Umuri'l-Ala'iyye Selçukname* II, s.116-117

¹⁰⁶ Mehmet Suat, “Türkiye Selçuklu Devleti Tarihinde Bir Dönüm Noktası: II. İzzeddîn Keykâvus Dönemi”, *TAD.*, 2005, s. 239-258

¹⁰⁷ İbn Bîbî. *El-Evamirü'l-Ala'iyye fi'l-Umuri'l-Ala'iyye Selçukname* II, s.567.

¹⁰⁸ İbn Bîbî. *El-Evamirü'l-Ala'iyye fi'l-Umuri'l-Ala'iyye Selçukname* II, s.127.

¹⁰⁹ Hüseyin Kahraman Mutlu, “Balıkesir ve Malatya Yöresi Tahtacı Türkmenleri”, *Turkish Studies*, VI/1, 2011, s. 1504.

Aksaray’da bir savař meydana gelmiřti. Baycu Noyan, savařta galip gelince desteklediđi kardeřin iktidarını sađlamlařtırmak istemiřtir 1260 senesinde Hūlagu¹¹⁰ Han 20.000 kiřilik bir Mođol kuvvetini isyancılar ūzerine gōndermiřtir). Ađađeri isyanı, Tūrkiye Selçuklu Devleti’ni yaklařık olarak dōrt yıl boyunca meřgul etmiřtir. İsyancıardan bazıları ūlmūř, bazıları esir dūřmūř bazıları ise kađarak Suriye’ye gitmiřtir.¹¹¹

B.5. II. İzzeddin Keykavus – IV. Rūkneddin Kılıç Arslan Mūcadelesi

II. İzzeddin Keykavus, kan dōkūlmesini istemeyerek kardeşine Sadreddin Konevi ile řeyh Hamamūddin’i gōndererek ona Malatya, Diyarbekir, Sivas ve Harput vilayetleri ile yetinmesini ve Konya’ya dōnūp ūlkenin başına geğmesini teklif etmiştir. II. İzzeddin Keykavus’tan gelen bu teklifi değerlendiren IV. Kılıç Arslan bu vilayetlerle yetinmeyerek Kayseri ile Kırşehir vilayetlerinin de kendisine verilmesini istemiştir. Ancak bu istek II. İzzeddin Keykavus tarafından kabul edilmeyince iki kardeş arasında Ahmed-i Hisar’da savaş başlamıştır. İlk saldırı Sinaneddin Kaymaz ođlu Nusreddin ile Felekeddin Halil’den gelince onlara karşı saldırıda Sultan II. Keykavus’un askerleri başarı etmişlerdir. Bu sefer Arap askerleri ile sol taraftan Ali Bahadır komutasında ilerleyen askerler IV. Kılıç Arslan’ın ordusunun saflarını bozmuşlardır.¹¹²

IV. Kılıç Arslan aldığı bu yenilgi ūzerine Sis’e giderken yolda Tūrkmenlerle karşılaşmıştır. Tūrkmenler II. Keykavus’a, IV. Kılıç Arslan’ı yakaladıkları haberini iletmişlerdir. Bunun ūzerine II. Keykavus tarafından IV. Kılıç Arslan’ı Kayseri’ye getirmesi iđin Fahreddin Arslandođmuř’u gōrevlendirdi. IV. Kılıç Arslan yeniden Kayseri’ye gelmiştir. Kardeřinin geldiği haberini alan II. Keykavus onu karşılamaya ıkınca iki kardeş arasındaki gerginlik bozulmuştur.¹¹³

Diđer taraftan Baycu Noyan Selçuklu Devletine karřı artık vergi ūdeyememesi ve eski itibarı gōstermemesiyle oldukça ūfkelenmiřtir. Sultan II. İzzeddin Keykavus

---

¹¹⁰ Ahmedi, *İskendername*, Őev: Furkan Őztūrk, Kūltūr Yayınları, İstanbul 2018, s.537.

¹¹¹ Zūriye Őelik, *Mođol İstilası ve Tūrkiye Selçuklu Devleti*, Selçuk Ūniversitesi (Doktora Tezi), Konya 2014, s.132.

¹¹² Erdođan Merçil, *Mūslūman Tūrk Devletleri Tarihi*, TTK, 2006, s.155

¹¹³ Ali Őngūl, *Selçuklular Tarihi II*, Őamlıca Yayınevi, İstanbul 2014, s.192.

ülkenin her tarafına fermanlar göndererek uç bölgelerden Bulgar, Bozkır ve Gülnar dağlarından Konya'ya gelen çok sayıda asker ile ordu hazırlamaya başlamıştır. Aynı zamanda II. İzzeddin Keykavus'un yanındaki yakın köleleri ve liyakatsiz kimseler tarafından Sultan'ı Baycu Noyan ile savaştırması yönünde sürekli cesaretlendirmişlerdir. Bunun sonucunda Moğollarla savaşma kararı alan II. İzzeddin Keykavus ordunun harekete geçmesi için emir vermiştir.¹¹⁴

Baycu Noyan, Selçuklu ordusunun Alâeddin Kervansarayına geldiği haberini alınca Aksaray'a gitmiştir. Sultan II. İzzeddin Keykavus Türklerden oluşturduğu bir alayı Moğollardan haber almak amacıyla öncü kuvvet olarak göndermiştir. Bu Türkmen askerler Noyan'ın tümeninde bulunan bir grup askerle çatışmaya başlaması ile bütün Türk askerler Moğollar tarafından yenilgiye uğratılmıştır. 23 Ramazan 654/14 Ekim 1256 yılında Moğollarla Selçuklu ordusu arasında Sultan Hanı civarında meydana gelen savaşta Selçuklu ordusu hezimete uğramıştır. Moğolların çaba göstermeden elde ettikleri galibiyet sonucunda Selçuklu ordusu dağılmıştır.¹¹⁵ Mağlubiyet haberini alan II. İzzeddin Keykavus bazı yakınlarını ve sarayda değerli olan mücevher ve bazı eşyalarını alarak Konya'dan ayrılarak Antalya'ya oradan da Alaiyye'ye kaçmıştır. Baycu Noyan'ın, II. İzzeddin Keykavus'u Konya'ya getirmek için uğraştığı bu dönemde Türkiye Selçuklu Devletinde bir belirsizliğin yaşanması nedeniyle ülke üç dört ay hükümdarsız kalmıştır.¹¹⁶

Melik Rükneddin Kılıç Arslan'ın Moğol Kağanı'ndan Rum memleketlerinin sultanlığının kendisine verildiğine yönelik bir yarlığ¹¹⁷ almayı başardı. Melik Rükneddin Kılıç Arslan beraberinde 2.000 Moğol askeriyle önce Erzincan'a ardından Sivas'a gelerek burada sultanlığını ilan etti. Rükneddin Kılıç Arslan'ın sultanlığı Erzincan ve Sivas'tan başka Malatya, Harput, Kayseri ve Diyarbakir'de de tanındı. Sahib Şemseddin'in adamları azledilerek yerlerine yenileri atandı. Aynı zamanda Rükneddin Kılıç Arslan, Halep'e kaçan Reşideddin için bir ulak gönderilerek geri

---

¹¹⁴ Özşahin, *Türkiye Selçuklularında Üçlü Saltanat Döneminin Siyasi Yapısı*, s.51.

¹¹⁵ Nejat Kaymaz, *Anadolu Selçuklularının İnhitatında İdare Mekanizmasının Rolü*, TTK, Ankara 2011, s. 139-140.

¹¹⁶ Turan; *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 484.

¹¹⁷ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken, İstanbul 2000, s. 273.

getirilmesi sağlandı. Ardından Hafik Kalesi'ne hapsedilerek burada öldürülmüştür.¹¹⁸

Böylelikle Rükneddin Kılıç Arslan 1249'da Türkiye Selçuklu tahtına oturmasıyla Selçuklu Devleti'nde biri Kayseri, diğeri de Konya'da olmak üzere iki ayrı hükümdar olduğu görülmektedir.¹¹⁹ Ertesi gün Tusioğlu Necmeddin, Sahib Şemseddin'in sarayını korumaları için Konya ahilerinden ve II. Keykavus'un askerlerinden bir bölümünü görevlendirdi. Böylelikle Sahib Şemseddin'in hareketi kontrol altına alınması amaçlandı. Sahib Şemseddin'in saraydan dışarı çıkması engellendikten sonra elçiler gelerek II. Keykavus'a Sahib Şemseddin'in öldürülmesi için divan kâtiplerine ve muhasiplerine emir verilerek Sahib Şemseddin'in tüm malları kaleme alındıktan sonra eski vezir, II. Keykavus'un sarayına götürülerek 25 Mart 1249'de öldürüldü.¹²⁰

B.6. İzzeddin Keykavus'un İstanbul'da Tutuklanması

II. İzzeddin Keykavus, İstanbul'da günlerini devlet işleriyle meşgul olmaktan çok eğlence içerisinde geçirmeye başlamıştı. İmparator Mihael'de, II. İzzeddin Keykavus'a tahtını almasına yardım edeceğine dair sözünü de unutturmaya çalışmıştır. II. İzzeddin Keykavus, İstanbul'da günlerini geçirirken Anadolu'da bıraktığı maiyetinden pek çok kimse gelerek, sultanın hizmetine girmeye başlayınca güçlendiğini hissetmişti. Bu nedenle İmparator Mihael'i tahtan indirme planları yapmaya başlamıştır.¹²¹ Yapılan plana göre II. İzzeddin Keykavus ve Emir-i ahur Uğurlu, İmparator Mihael'in yalnız kaldığını gördüklerinde öldüreceklerdi. Ancak planı uygulayamadan İmparator tarafından öğrenilmiştir. İmparator Mihael Paleologos, II. İzzeddin Keykavus'un yanına askerlerini göndererek ailesiyle beraber tutuklatmıştır.¹²² İmparator, II. İzzeddin Keykavus'un tutuklanmasının ardından,

---

¹¹⁸ Osman Turan "Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan", *Türkler*, C. VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.462-463.

¹¹⁹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 474

¹²⁰ Ömer Faruk Kılıç, *Türkiye Selçuklularında Sultanların Askeri Otorite İle İlişkileri*, Afyon Kocatepe Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar 2013, s.61.

¹²¹ Kansu Ekici, *Anadolu Selçuklu Devletinde Üç Kardeş Devri (1246-1266)*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta 2005, s.58.

¹²² Vladimir Gordlevski, *Anadolu Selçuklu Devleti*, (Çev: Azer Yaran), Onur Yayınları, Ankara 1998, s.334.

Enez Kalesi'ne annesini ve iki oğlu Gıyaseddin Melik Mesud ve Rükneddin Keyumers'i hapsedirmiştir (H. 660/M. 1262).¹²³

II. İzzeddin Keykavus'un Enez Kalesi'ne hapsedildiği yıl Altınorda Hükümdarı Berke Han, asker göndererek ve Sultan İzzeddin Keykavus'u kurtarmaya çalışmıştır. Berke Han'ın askerleri Enez Kalesi'ne gelerek kaleyi kuşatmışlardır. İmparator Mihael, karşısındaki güce dayanamayarak Sultan İzzeddin Keykavus'u serbest bırakmak zorunda kalmıştır. II. İzzeddin Keykavus esaret hayatından kurtulduktan sonra Kırım'a giderek Berke Han tarafından daha önce kendisine verilen Suğdak ve Sulhad'da 1277'de vefatına kadar ikamet etmiştir.¹²⁴ II. Keykavus 1262 yılında yurdunu terk etmesinden sonra başlayan ve 17 yıldan fazla devam eden gurbet hayatının 15 yıldan fazlasını Kırım'da Kefe şehrinde geçirmiş ve yaklaşık H.677/M.1279 yıllarında Mengü Timur'un sarayında vatan hasreti içinde ömrünü tamamlamıştır.¹²⁵

B.7. IV. Rükneddin Kılıç Arslan'ın Tek Başına Sürdüğü Saltanat Dönemi (1262 -1266)

II. İzzeddin Keykavus'un İstanbul'a kaçmasından sonra Moğolların desteği ile Selçuklu tahtına 1261'da IV. Kılıç Arslan geçmiştir. IV. Rükneddin Kılıç Arslan devletin idaresinin başına geçtikten sonra yaptığı ilk iş II. İzzeddin Keykavus taraftarlarını ortadan kaldırmak olmuştur. Keykâvus'un 1256-1262 yılları arasında kardeşine ve Moğollara karşı yürüttüğü bağımsızlık mücadelesinde Süleyman Pervâne kararlı bir biçimde Moğolların yanında yer almıştır. Bu sayede siyasi gücünü her geçen gün arttırmıştır.¹²⁶

IV. Kılıç Arslan, II. İzzeddin Keykavus'un önemli destekçilerinden olan Ahiler üzerine yürümüştür. Ahilerin ibadethanelerine ve gelir kaynaklarına el koyulması üzerine Ahiler isyan hareketi göstermişlerdir. Meydana gelen isyanda pek çok ahi

---

¹²³ Yusuf Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, TTK, Ankara 2014, s.269.

¹²⁴ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.500.

¹²⁵ Filiz Kayalıoğlu, *II. İzzeddin Keykavus ve Zamanı*, Ankara Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2006, s.75.

¹²⁶ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 525.

hayatını kaybetmiştir. İsyanın bastırılmasında Kırşehir emiri Nureddin Caca etkili olmuştur.¹²⁷

B.8. Mehmet Bey İsyanı

Mehmet Bey isyanı, IV. Rükneddin Kılıç Arslan'ın tahta çıktığı yıl ortaya çıkan isyanlardan biridir.¹²⁸ Moğolların istila hareketleri Türkmenlerin Anadolu'ya gelerek buralara yerleşmelerine neden olmuştur. Bu Türkmenler, II. İzzeddin Keykavus'un yanında Moğollara karşı mücadele etmişlerdir. Ancak IV. Kılıç Arslan'ın Moğollara dayanarak saltanatını ilan etmesiyle Türkmenler arasında gerginliğe yol açmıştır. Bu Türkmen teşekküllerinin başında bulunan Mehmet Bey İzzeddin Keykavus'a tabiiyetini göstermiş; vergi, asker gibi konularda üzerine düşeni yerine getirmiştir.¹²⁹ Ancak II. İzzeddin Keykavus'un Anadolu'dan gitmesinden sonra Moğollara karşı mücadeleyi Mehmet Bey ve Türkmenler üstlenmişlerdir. Bundan dolayı IV. Kılıç Arslan'ın saltanatını tanımamışlardır. Bu duruma sinirlenen IV. Kılıç Arslan kendi kuvvetleri ve Noyan'a mensup askerlerle Türkmenlere üzerine yürümek istemiş ancak Mehmet Bey kuvvetinin az olması nedeniyle geri çekilmek mecburiyetinde kalmıştır.¹³⁰

Moğollarla ilişkilerini iyi tutmaya özen gösteren Mehmet Bey, Hülagü Han'a itaatini bildirerek anlaşma yolunu seçmiş ve vergi ödemeyi kabul etmiştir. Ancak Hülagü Han, Mehmet Bey'e ve Türkmenlere tam anlamıyla güvenmeyerek Mehmet Bey'i çağırılmış ve huzuruna çağırarak kendisine bağlılığını bildirmesini istemiştir. Mehmet Bey ise Hülagü'nün bu isteğini Hülagü'ye güveni tam olmadığından yerine getirmeyerek Azerbaycan'a gitmekten vazgeçmiştir. Hülagü Han, Mehmet Bey'in itimatsızlığına karşı IV. Kılıç Arslan'ın ordusu ile Anadolu'da bulunan Moğol askerlerini görevlendirmiştir. Yapılan savaşta mağlup olan Mehmet Bey öldürülmüş ve damadı Ali Bey Denizli Türkmenlerine Bey ilan edilmiştir. Böylelikle Türkmenler

---

¹²⁷ Sadi S. Kucur, "Cacaoğlu Nureddin", *İA*, C.6, 1992, s. 541.

¹²⁸ İlyas Kamalov, "Moğol İstilasası ve Anadolu Kültürüne Tesirleri", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 140, Eylül Ekim 2002, s. 169–170.

¹²⁹ Mikail Bayram "Türkiye Selçukluları Uç Beyi Denizlili Mehmet Bey", *Türkler*, C.6 Ankara 2002.

¹³⁰ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.514-515.

arasında çıkan bu büyük isyan da Moğollar tarafından bastırılmıştır.¹³¹ Pervane Muineddin'in çabaları sonucu Mehmet Bey üzerine yapılan seferin başarılı olması üzerine Pervane Muineddin IV. Rükneddin Kılıç Arslan'ı alarak Konya'ya dönmüştür. Mehmet Bey isyanı, Karamanoğullarının ilk bağımsızlık hareketi olması açısından önemlidir.¹³²

B.9. Sinop'un Trabzon Rum İmparatorluğundan Alınması

Sinop 1214'te Türkiye Selçuklu devletinin ticaretinde önemli merkezlerden biridir.¹³³ 1261 yılında Trabzon Rum İmparatorluğunun Sinop'u ele geçirmesiyle Türkiye Selçuklu devleti ticari anlamda önemli kayıplar yaşamıştır. Durumun farkında olan Müineddin Pervane Sinop'un yeniden Türkiye Selçuklu Devleti'ne dâhil edilmesi için çalışmalara başlamıştır. Abaga Han'ın Müineddin Pervane'ye Sinop'u Rumlardan alması üzere izin verdiğini gösteren bir yarlığ hazırlatmasıyla Sinop'u kuşatmaya hazırlanmıştır. Müineddin Pervane'nin kuşatmayı şiddetlendirmesi ile şehir Türkiye Selçuklu devletine geçmiştir.¹³⁴ 1266 yılında Sinop'un Rumlardan alınmasıyla ilan edilen zafer her tarafa bildirilmiştir. Müineddin Pervane zaferi kendi başarısı olarak yorumlayarak IV. Kılıç Arslan'dan Sinop'un kendisine verilmesini istemiştir. IV. Kılıç Arslan, Moğolların desteğini alan Pervane ile başa çıkamayacağını anladığı için o bölgenin Pervane adına tasdiğini bildiren bir belge çıkarttırmak zorunda kalmıştır.¹³⁵

---

¹³¹ Nejat Kaymaz, *Pervane Mu'ined-din Süleyman*, AÜDTCF Yayınları, Ankara 1970 , s.149-150.

¹³² İlyas Kamalov, "Moğol İstilas ve Anadolu Kültürüne Tesirleri", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 140, Eylül-Ekim 2002, s.169-170.

¹³³ Murat Keçiş, *Trabzon Rum İmparatorluğu ve Türkler*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2013, s.29-41

¹³⁴ Muharrem Kesik; "Muineddin Süleyman Pervane", *İA*, C.31, Kaymaz, *Pervane Muineddin Süleyman*, s. 111-114.

¹³⁵ Mevlüt Günler, "Pervane Muineddin Süleyman ve Pervaneoğulları Beyliği'nin Kuruluşu", *Kuzey Anadolu'da Beylikler Dönemi Sempozyumu*, Çankırı Karatekin Üniversitesi Yayınları, Çankırı 2012, s.489.

B.10. IV. Rükneddin Kılıç Arslan'ın Öldürülmesi

Pervane Muineddin, II. İzzeddin Keykavus'u Anadolu'dan uzaklaştırmasından sonra Sultan Rükneddin Kılıç Arslan'nın adına ülkeyi yönetmeye başlamıştı.¹³⁶ Pervane, kısa zamanda merkez ve eyaletlerde devlet adamları arasında istediği düzeni kurması Sultan Kılıç Arslan'ı rahatsız etmiş, daha sonra Pervane ile aralarında gerginliğe sebep olmuştur. Pervane Muineddin ile IV. Rükneddin Kılıç Arslan arasındaki ilk gerginlik Hatîr-oğlu Şerefü'd-din Mesud'un Niğde serkeşkerliğine tayin edilmesiyle başlamıştır. Muineddin Pervane için son büyük engel olarak IV. Kılıç Arslan olmuştur. Pervane'ye bu konuda Hatîroğlu Şeref Mahmud yardım etmiş bundan sonrada Niğde subaşılığına getirilmiştir.¹³⁷ Pervane Muineddin bunun ardından Abaka Han'a, IV. Rükneddin Kılıç Arslan'ın, Sultan Baypars'la işbirliği yapmakla suçlayan bir mektup göndermiştir.¹³⁸

Hatîr-oğlu Şerefü'ddin Mesud Niğde'nin idaresine ve gelirine sahip olunca, servete ve kudrete de kavuşmuştur. Ancak Hatîr-oğlu Şerefü'd-din bu durum neticesinde başkaldırma hareketlerine girişince II. İzzeddin Keykavus, Hatîr-oğlu Şerefü'd-din'i Niğde halkından gelen şikâyetler üzerine birkaç kez ferman çıkartarak, davranışları konusunda ikaz etmiştir. Bu nedenle Pervane ve Hatîr-oğlu Şerefü'd-din IV. Rükneddin Kılıç Arslan'ı ortadan kaldırmak için plan yapmışlardır. Bu konuda önlem alınması için Pervane Muineddin ilk önce Nabçi Noyan'ı ikna etmiş ve onun aracılığıyla da diğer Moğol emirlerini ikna ederek birlikte Aksaray'a gitmeye ve Kılıç Arslan'ı oraya çağırma kararı verilmiştir. Kılıç Arslan Moğol emirlerinin geldiğini haber alınca Kırşehir yoluna doğru onları karşılamaya çıkmıştır. Sultanın onları karşılamak üzere beklediğini haber alan Pervane Muineddin kafileden ayrılarak onlardan önce Sultanın yanına gitmiştir. Pervane Muineddin, Sultan IV. Rükneddin Kılıç Arslan'ın yanına gittiğinde ona, hakaret ve tehdit dolu sözler söylemiştir.¹³⁹

---

¹³⁶ Nurullah Çetin, "Pervane Muineddin Süleyman Moğol Casusu Muydu?", *Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1 Şubat 2017, Cilt:3, Sayı 1, s.3.

¹³⁷ Özşahin, *Türkiye Selçuklularında Üçlü Saltanat Döneminin Siyasi Yapısı*, s.69.

¹³⁸ Kaymaz, *Pervane Mu'ined-dîn Süleyman*, s.118.

¹³⁹ Aksarayı, *Müsameratü'l-Ahbar*, s.62-65.

Herkesin Aksaray’da toplanmasından sonra Taceddin Mu’tez ziyafet düzenlemiştir. Ziyafet esnasında Moğol emirleri, Sultan’a, Pervane’yi öldürmeye yönelik planlar yaptığına dair ithamlarda bulunmuşlardır. Bu ithamlar karşısında Sultan, böyle bir şeyin doğru olmadığını söylemişse de Moğol emirlerini ikna edememiştir. Ziyafet bu şekilde bitmesinin ardından geceyi şehirde geçiren Sultan kuşluk vaktine kadar emirleriyle birlikte ava çıkmıştır. Avdan döndükten sonra ziyafet sırası kendinde olan Kılıç Arslan, Moğol emirlerini otağına ziyafete çağırmıştı. Sultan IV. Kılıç Arslan bu ziyafet esnasında zehirlenmiştir. Rahatsızlanan IV. Kılıç Arslan sarayına çekilmek isteyince buna izin verilmemiştir. Daha sonra Sultan Kılıç Arslan otağın içinde yayın kirişi ile boğularak öldürülmüştür. (31 Mart 1266)¹⁴⁰

C. III. GIYASEDDİN KEYHÜSREV DÖNEMİ

C.1. Siyasi Gelişmeler

II. Gıyaseddin Keyhüsrev, Selçuklu Sultanı IV. Rükneddin Kılıç Arslan’ın oğludur. IV. Rükneddin Kılıç Arslan’ın 1266 senesinde öldürülmesinden sonra, Pervane Muînüddin Moğol alayı ile Aksaray’dan Konya’ya gelerek henüz çocuk yaşta olan III. Gıyaseddin Keyhüsrev’i Selçuklu tahtına oturtmuştur.¹⁴¹ III. Gıyaseddin Keyhüsrev’in küçük yaşta olması Pervane Muînüddin’e ve Moğollara Anadolu’da istedikleri gibi hareket etme olanağı sağlamıştır. Ayrıca Moğol noyanları arasında Alıncak Noyan, III. Gıyaseddin Keyhüsrev’in sultan ilan edilmesinde önemli rol oynamıştır.¹⁴²

III. Gıyaseddin Keyhüsrev, kendisinden önceki sultanlar gibi “*el sultan el-A’zam*” ve “*Seyyidü Selatîn el-Arab ve’l-Acem*” ile “*Şahinşah el-Muazzam*” unvanlarını kullanmıştır. Aynı zamanda hükmetme yetkisinin Allah tarafından kendilerine layık görüldüğü inancı, Selçuklu sultanları tarafından da kabul edilmiştir.

¹⁴⁰ Kaymaz, *Pervane Muînüddin Süleyman*, s. 114-122., Mustafa Uyar, *Moğol İstilas Döneminde Selçuklular*, Selçuklu Tarihi El Kitabı, Ankara: Grafiker Yayınları, 2012, 424.

¹⁴¹ Mustafa Şahin, “Habibü’s-siyer’e Göre Türkiye Selçukluları”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 54(1), 2014, s. 30

¹⁴² Abdülkadir Yuvalı, *İlhanlılar Tarihi I, Kuruluş Devri*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 1994, s.149.

Böylece kendisine “Zillu’lahi fi’l-âlem” (*Allah’ın yeryüzündeki gölgesi*) ifadesi kullanılmıştır.¹⁴³

III. Gıyaseddin Keyhüsrev’in çocuk yaşta olması nedeniyle Moğol Hanlığı, Pervane Muinüddin’i kendisine vekil tayin etmiştir. Pervane Muinüddin Moğolların desteğini alarak, tüm yetkiyi elinde toplamayı başarmıştır. Saltanatta ve devlet işlerinde etkili konuma gelen Pervane Muinüddin, sultanın vekili olarak serbest bir şekilde hareket etmeye başlamış ve İlhanlı Hanları da, Pervane’yi muhatap almış, tüm işleri yalnızca onunla görüşmüştür.¹⁴⁴ III. Gıyaseddin Keyhüsrev’in çocuk yaşta Selçuklu sultanı olması, vekili olan Pervane Muinüddin Süleyman ve Vezir Fahreddin Ali tarafından hem devletin idaresi yürütülmüş, hem de sultanın eğitimi ile yakından ilgilenilmiştir. Çocukluk döneminde sultanın ilk eğitimi ile akli erene kadar veziri olarak Fahreddin Ali ve Pervane Muinüddin ilgilenmiştir. Aklının ermeye başladığı yaştan itibaren Fahreddin Ali, sultanın eğitiminden alınarak, yerine Pervane kendi oğlu olan Mühezzibü’-d-din Ali’yi tayin ederek sultanı gözetimi altında tutmaya çalışmıştır.¹⁴⁵

Pervane Muinüddin Süleyman, devlet teşkilatında bir takım değişiklikler yapma yoluna giderek devlet makamlarına menfaatleri yönünde yeni tayinler ile kendi yetiştirdiği adamlarını ve yakın akrabalarını getirmiştir. Pervane Muinüddin, bu girişimleri ile Moğolları memnun edecek bir teşkilat kurma çabasına girmiştir.¹⁴⁶ Pervane Muinüddin, Moğolların isteği doğrultusunda devletin malî sisteminde birtakım düzenlemeler yaparak memleketin iktisadî düzenini tamamen İlhanlı Devleti lehine oluşturulmaya çalışılmıştır. Vergi sisteminde yeni uygulamalara geçilerek yılda dört defa toplanmaya başlanmıştır. Yeni vergi düzenlemesiyle halkın

---

¹⁴³ Erdoğan Merçil, *Selçuklular’da Hükümdarlık Alametleri*, TTK. Yayınları, Ankara 2007, s. 37

¹⁴⁴ Nejat Kaymaz, *13. yy. İşbirlikçi Emiri Muineddin Süleyman*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2007, s.34.

¹⁴⁵ Kaymaz, *Pervane Mu’inü’-d-din*, s.124

¹⁴⁶Orhan Avcı- Hamit Pehlivanlı, *Selçuklular ve Selçuklu Müesseseleri*, Selçuklulardan Bugüne El Kitabı, Grafiker Yay., Ankara 2004, s.49.

üzerindeki yük daha da artırmıştır.¹⁴⁷ Bu vergiler yivit, nal-baha, mâl-ı buzug ve mâl-ı yam adı altında toplanmıştır.¹⁴⁸

C.2. Hatiroğlu Emir Şerefeddin'in İsyanı (1276-1277)

Selçuklu hanedanı ile akrabalık kurarak Anadolu'da Moğol hâkimiyetini daha çok güçlendireceğini düşünen Abaka Han, IV. Kılıç Arslan'ın kızı Selçuk Hatun ile oğlu Argun'un evlendirilmesini emretmiştir. 675- (1276/1277) yılında Abaka Han'ın oğlu Argun; Selçuk (Selçukî) Hatun ile evlendi. Emirler gelini alıp Anadolu'dan ayrıldıklarında Kılıç Arslan'ın öldürülmesindeki fitnenin sebebi olan Anadolu Beylerbeyi Emir Şerefeddin b. Hatir, Moğollara karşı Kayseri Pınarbaşı'nda isyana başlamış ve Baybars'a derhal Türkiye'ye gelmesini bildiren haberler göndermiştir. Bu esnada Anadolu'da büyük bir fitne çıkararak, emirlerin bazılarını da öldürmüştür.¹⁴⁹

Muineddin Süleyman Pervane, Sahip Fahreddin Ali, Taceddin Mutez, Emineddin Mikail ve Moğol Noyanları Mengü, Toku, Tudavun ve Timur 30.000 kişilik bir Moğol ordusuyla Eylül 1276'da Türkiye'ye dönmüşlerdi. Kayseri- Sivas arasındaki Gedük'te Selçuklu ve Moğol kuvvetleri, ayaklanmayı kısa sürede bastırdılar. Yakalanan Hatiroğlu Şerefeddin muhakeme edildikten sonra bazı emirler ve bazı Türkmen beyleri ile birlikte idam edildi. Hatiroğlu, muhakeme esnasında "Ayaklanmanın Süleyman Pervane'nin kışkırtmalarıyla başladığını ve onun Memlüklü hükümdarı Baybars ile mektuplaştığını" söylemişse de ölümden kurtulamamıştır. Bu olaydan sonra Moğollar, güvensizlikleri nedeniyle Selçuklu devlet erkânını gözaltında tutmaya başladılar.¹⁵⁰

C.3. Baybars'ın Anadolu Seferi

Türk Memlüklü hükümdarı Meliküzzahir Rükneddin Baybars, başta olmak üzere pek çok Selçuklu emir ve beylerinin daveti üzerine 1277 yılında 30.000 kişiden

---

¹⁴⁷ İlhan Erdem, "Türkiye Selçuklu-İlhanlı İktisadi İlişkileri ve Sonuçları", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXI (33), Ankara 2003, s.53.

¹⁴⁸ Yasemin Aktaş, "Anadolu Selçuklu Sultanı III. Gıyaseddin Keyhüsrev ve Saltanatının İlk Yılları", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı/Number 55, Aralık/December 2015, s.207.

¹⁴⁹ Senem Yıldırım, *Sultan III. Gıyaseddin Keyhüsrev Devri ve Selçuklu Tarihi (1266-1284)*, Celal Bayar Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2009, s.33.

¹⁵⁰ Melek Göksu, *Şerefeddin Hatiroğlu ve Moğollara Karşı İsyanı*, Selçuk Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Konya 2000, s.59.

meydana gelen ordusuyla harekete geçerek Elbistan'a geldi. Toku ve Tudavun Noyanlarının ve Süleyman Pervane'nin kumandalarındaki Moğol, Selçuklu, Ermeni ve Gürcü kuvvetlerinden oluşan ordu Elbistan'a doğru yola çıktı. Sultan Baybars'ın Akçaderbend'de öncü olarak çıkardığı Emîr Şemseddin Sungur el-Aşkar ilerlerken karşısına çıkan Giray kumandasında 3.000 kişilik Moğol öncülerini mağlup etti.¹⁵¹ Moğollar kahramanca savaştılarsa da ağır ve kesin bir yenilgiye uğradılar. Moğolların ölümleri 6700 kişiyi geçmiş ve pek çok da esir alınmıştı. Bu karşılaşmada savaşa girmeyen Selçuklu komutan ve askerlerinden bir kısmı Baybars'ın ordusuna katıldı, bir kısmı da gönüllü olarak ona esir oldular.¹⁵²

Bu yenilginin ardından Moğol intikamından korkan Pervane, Kayseri'ye gelip, burada Gıyaseddin Keyhüsrev ve başta vezir Fahreddin Ali olmak üzere, bazı Selçuklu devlet adamlarıyla birlikte Tokat'a çekilmişlerdir. Bu önemli zaferden sonra Baybars Kayseri'ye geldi. Halk tarafından büyük coşku ve sevgiyle karşılanan Baybars Keykubadiye sarayındaki Selçuklu tahtına oturdu. Kayseri'de bir hafta kalan Baybars ordusunun yiyecek sıkıntısı nedeniyle Mısır'a dönmek zorunda kalmıştır. Süleyman Pervane'nin Moğol-Selçuklu yenilgisini Abaka Han'a bildirmesi üzerine 30.000 kişilik ordusuyla Türkiye geldi. Moğol ölümlerini görünce üzülen Noyanlar Hiçbir Selçuklu cesedine de rastlamayınca Pervane'nin Moğollara ihanet ettiği kanısına vardı. Bunun üzerine sinirlenen Abaka, "Tüm Türkiye şehirlerinin yağma ve tahrip edilmesini" buyurdu. Kayseri Moğollar tarafından tahrip edildi, pek çok kişi öldürüldü.¹⁵³

C.4. Muineddin Pervane'nin Sonu

Abaka, Türkiye'nin yönetimini kardeşi Konkurtay Noyan'a bırakıp Karamanlıları yola getirmesini emrettikten sonra beraberinde Süleyman Pervane ve vezir Fahreddin Ali ile birlikte, yolu üzerindeki kent ve ilçeleri yağmalayarak Azerbaycan'a döndü. Abaka, İlhanlıların yazlık merkezi olan Van Gölü'nün kuzeyindeki Aladağ'a gelerek, buradaki Moğol Noyan ve kumandanlarıyla

---

¹⁵¹ Yıldırım, *Sultan III. Gıyaseddin Keyhüsrev Devri ve Selçuklu Tarihi (1266-1284)*, s.44.

¹⁵² Öngül, *Selçuklular Tarihi II*, s.242.

¹⁵³ Sevim- Yücel, *Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilat ve Kültür*, s.484.

Muineddin Pervane'nin durumu hakkında müzakerelerde bulunarak, onun ihaneti tespit edilmiştir. Muineddin Pervane beraberindekilerle birlikte Ağustos 1277 yılında Aladağ'da öldürülmüştür.¹⁵⁴

Muineddin Pervane taht kavgalarının devam ettiği ve Moğol baskılarının giderek arttığı, devlet otoritesinin sarsıldığı bu dönemde ülkeyi 15 yıl boyunca siyasi zekâ ve yeteneğiyle idare etmeyi başarmıştır. Pervane'nin öldürülmesinin ardından ülkede huzur kalmamıştır. Moğollar ülkede malî baskılarını giderek artırmışlardır. Türkiye Selçuklu Devleti, Pervane'nin ölümünden sonra âdeti sahipsiz kalmış, yönetime el koyan Moğolların huzursuzlukları uzun süre boyunca devam etmiştir.¹⁵⁵ Diğer tarafından Moğolların güvenini kazanan Fahreddin Ali, vezirlik görevini tekrar elde ederken Han'ın güvenini kazanmış olan oğullarına da hilatlar giydirilmiş, Honas, Denizli ve Karahisar'ın da ikta olarak verilmesini sağlamıştır.¹⁵⁶

C.5. Karamanoğulları'nın İsyanı

Daha önce Moğollar karşısında Hatıroğlu'nun yanında yer alan Türkmenler, bu sefer de Moğol zulmüne karşı duran Baybars'ın yanında yer almış ve onun Anadolu'dan ayrılmasından sonra da hareketlenmelerini sürdürmüştür. Karamanoğlu Mehmed Bey, Elbistan galibiyetinden sonra yer alan Eşref ve Menteşe Türkmenlerinden oluşan 10.000'e yakın kalabalık Türkmen ordusuyla Konya istikametine doğru ilerlemiştir. İlk başlarda şehrin teslim edilmemesi üzerine birçok yeri yağmalayan Mehmed Bey, 14 Mayıs 1277 yılında Konya'yı ele geçirmiştir. Mehmet Bey Cimri lakabı ile kaydedilen şahsı ortaya çıkarmıştır. İzzeddin Keykavus'un torunu olduğunu öne sürerek bir törenle Konya'da Selçuklu tahtına oturttu.¹⁵⁷ Daha sonra Mehmet Bey ve Siyavuş, Germiyanlı Türkmenleriyle kendilerine karşı harekete geçen vezir Fahreddin Ali'nin oğulları Tacüddin Hüseyin

---

¹⁵⁴Yasemin Çatal, *Anadolu Selçuklu Devleti'nde III. Gıyaseddin Keyhüsrev Dönemi (1266-1284)*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Tokat 2009, s.49.

Mehmet Ersan-Mustafa Alican, *Osmanlı'dan Önce Onlar Vardı Türkiye Selçukluları*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2013, s.181.

¹⁵⁵ Sevim- Yücel, *Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilat ve Kültür*, s.484.

¹⁵⁶ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.534

¹⁵⁷ Aksarayî, *Müsameratü'l-Ahbar*, s.96.

ve Nusreddin Hasan ile Kozagaç yörelerindeki Altuntaş köyünde meydana gelen savaşta, onları ağır yenilgiye uğrattı. (26 Mayıs 1277).¹⁵⁸

Kazandıkları bu zaferden sonra Siyavuş ve Mehmet Bey hâkimiyet alanlarını, Ankara'dan itibaren Adalar Denizi kıyılarına kadar uzattılar. Ancak çok geçmeden Moğol şehzadesi Kongurtay, Küherge Noyan, vezir Fahreddin Ali, Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev'in yönettikleri Moğol ve Selçuklu ordusu Karaman üzerine yürüyerek buradaki Türkmenleri mağlup ettikten sonra sonra Konya'ya geri dönmüşlerdi. Bunun üzerine Siyavuş ve Mehmet Bey şehirden kaçtılar. Siyavuş'tan ayrılan Mehmet Bey, Selçuklu kuvvetleri tarafından Mut ovasında, yakalanarak öldürüldü. Bundan sonra hareketine devam ettiren Selçuklu ve Moğol ordusu Pınarbaşı mevkiinde yakaladıkları Alaeddin Siyavuş'u öldürerek şehir şehir dolaştırdı. (Haziran 1278)¹⁵⁹

C.6. Moğol Tahakkümünün Artması ve Sultanın Öldürülmesi

İlhanlı hükümdarı Abaka Han, Aladağ yaylasında bulunduğu sırada, Süleyman Pervane'nin öldürülmesinden yaklaşık bir ay sonra Kardeşi Kongurtay'ı bozulan dirlik ve düzeni yeniden kurması ve Cüveyni'yi de Selçuklu maliyesini Moğol malî sistemine göre düzenlemek için Anadolu'ya gönderdi. Ancak Anadolu'da istenilen refah ve huzur sağlanamadığı gibi, Selçuklu ülkesinin tüm gelirlerine Moğollar tarafından el konuldu.¹⁶⁰

Bu sıralarda II. İzzeddin Keykavus'un Kırırda yaşayan oğlu Gıyaseddin Mesut ailesi ve çocuklarıyla birlikte Kayseri'ye geldi. Önce Moğol valisi Samagar'ı ziyaret ettikten sonra Abaka Han'ın huzuruna çıkan Gıyaseddin Mesut'a Erzurum, Erzincan, Diyarbakir, Sivas, Harput'a verildi. Ancak Abaka Han'ın 1282 yılında ölümünden sonra yerine geçen Ahmet Tekudar¹⁶¹, Selçuklu ülkesini Gıyaseddin Keyhüsrev ve Gıyaseddin Mesut arasında taksim etti. Bundan pek hoşnut olmayan Gıyaseddin Keyhüsrev Ahmet Tekudar ile görüşüyse de sultanlığını kurtaramadı.

---

¹⁵⁸ İbrahim Artuk, "Sahte Selçuklu Sultanı Cimri", *Tarih Dergisi*, S.13, s.157.

¹⁵⁹ Sevim- Yücel, *Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilat ve Kültür*, s.485.

¹⁶⁰ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 591-602.

¹⁶¹ İlhan Erdem, "İlhanlılarda Ahmed Teküder Dönemi ve Selçuklular", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, S.35, Ankara 2004, s. 103-111.

Argun Han Tebriz’de bulunan Gıyaseddin Mesud’u Türkiye Selçuklu sultanı yaptı. Erzincan'a gönderilen Keyhüsrev, kısa zaman sonra Argun Han'ın görevlendirdiği adamlar tarafından yayın kirişiyle boğdurularak öldürüldü.(1 Mart1284).¹⁶²

D. III. ALÂEDDİN KEYKUBAD DÖNEMİ (1296-1301)

D.1.Siyasi Gelişmeler

İlk saltanatı 13 sene devam eden II. Gıyaseddin Mesud’un, Gazan Han tarafından azledilmesinden sonra boş kalan Selçuklu tahtına yeğeni 1298 yılında III. Alâeddin Keykubad getirildi. Vezirliğe Tebrizli Şemseddin Ahmet Lakuşi, Moğol ordu komutanlığına da Bayancar Noyan atandı. Böylece Sultan Alâeddin, başkent Konya’ya geldiği zaman önce vezirlik daha sonra da diğer yönetim bölgelerine olan atamalar sona erdi.

D.2. Sülemiş İsyanı

Memlükler Moğolları birkaç kez mağlup etmiş, 1297 yılında da Diyarbekir’i işgal etmiştir.¹⁶³ Yine Türkmenlerle birleşerek Moğolların karakolu sayılan Ermeni ülkelerini de istila etmişlerdi. Bundan dolayı Gazan Han, Memlükler üzerine sefer düzenlemeye karar vermiştir.¹⁶⁴ Diğer taraftan Bayancar’ın Moğol kuvvetleri komutanlığına atanmasına sinirlenen Sülemiş, Gazan Han’ın Memlüklere karşı düzenlediği seferlere katılmayarak Memlük seferine katılmayarak ona isyan etmiştir (1299).¹⁶⁵ Sülemiş isyanı, İlhanlılar döneminde Anadolu’yu sarsan en büyük olay olmuştur.¹⁶⁶

---

¹⁶² Hasan Fehmi Turgal, *Anadolu Selçukileri (Müneccimbaşıya göre)*, Türkiye Basımevi, İstanbul 1935, s.83.

¹⁶³ Süleyman Özbek- Ercan Gördeğir, “Moğolların Mardin Kuşatması ve Hülagu’dan Olcaytu’ya İlhanlı-Artuklu Münasebetleri”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, Aralık 2018, Cilt 4, Sayı 3 Journal of History and Future, December 2018, Volume 4, Issue 3, s.114.

¹⁶⁴ Halil Çetin, “İlhanlı Hâkimiyeti Altında Anadolu’da Siyasetin Temel Dinamiği: Göçebe Moğol-Türkmen Çatışması”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/4, Fall 2012, p. 1203-1216.

¹⁶⁵ Bertold Spuler, *İran Moğolları*, (Çev. Cemal Köprülü), TTK. Yayınları, Ankara 1987, s. 110.

¹⁶⁶ Kürşat Solak, “Moğol Sülemiş ve Timurtaş İsyanları Karşısında Anadolu’da Türkmenlerin Tutumu”, s.66. (http://cahij.com/Makaleler/368830192_61-74.pdf)

Gazan Han yaklaşık 1000 kişilik bir tümen birliğinin başında Anadolu'ya gönderdiği Sülemiş Noyan Memlûkler üzerine yapacağı sefer için Anadolu'dan hareketle Sîs'den Şam'a doğru gelerek kendisine katılması için emir verdi. Verilen emirden sonra Gazan Han'ın hâkimiyetinde bulunan ordu ile birlikte Anadolu'dan gelecek olan birlikler ile Haleb'de biraraya gelme fikriyle Fırat Nehri kıyısına geldiğinde Sülemiş Noyan'ın isyan ettiğini öğrendi.¹⁶⁷ Sülemiş ilk olarak Elbistan - Nurhak arasındaki Akça Derbent'te İlhanlı Anadolu Valisi Bayıncar ve İlhanlı Anadolu kuvvetleri komutanı Boçkur (Boçukur) Noyanlara saldırarak onları bozguna uğrattı ve öldürdü.¹⁶⁸

Uc Türkmenleri, Sülemiş isyanın başarılı olmasını sağlamak amacıyla, Karamanoğullarından ve Memlûk sultanı Lâçin'den yardım talebinde bulundu. Receb 698/27 Nisan 1299 yılında Çoban Noyan'ın başında bulunduğu Moğol birlikleri Erzincan Ovası'nda 60.000 kişilik bir orduya sahip olan Sülemiş Noyan ile karşılaştıklarında Sülemiş Noyan yenilgiye uğradı. Kardeşi Katkatû ile birlikte Şam diyarına doğru kaçtı. Bu sırada Sülemiş Noyan ile birlikte hareket eden Türkmenler muharebe başladığında savaştan kaçınca dağlara çekildiklerinden, Sülemiş Noyan 500 atlı ile savaş meydanını terk ederek Sivas'tan Sis'e doğru kaçtı.¹⁶⁹

Sülemiş, Memlûk Sultanı Hüsameddin Lâçin'den istediği yardımı elde ettikten sonra Halep Emiri Seyfeddin Beg Timur ile birlikte yeniden Anadolu'ya geldi. Sülemiş ve Beg Timur 40.000 kişilik kuvvetle Akçaderbend bölgesinde meydana gelen çarpışmada Beg Timur öldü. Ancak buna rağmen Sülemiş yoluna devam ederek Beyşehir bölgesine geldi. Aksaray'daki taraftarları da ileri hareketlerde bulunmalarına rağmen Sülemiş, Eşrefoğulları bölgesindeki taraftarları yeterli görmeyerek Ankara'ya doğru hareket etti. Amacının Kastamonu bölgesindeki Türkmenleri elde etmek olduğu anlaşılan Sülemiş, Ankara'da takip edilerek yakalanmıştır. Emir Çoban ve Başgirt, Sülemiş'i Tebriz'e götürdüler. Sülemiş, 29

---

¹⁶⁷ Osman Özgüdenli, *Moğol İnanında Gelenek ve Değişim Gâzân Han ve Reformları (1295-1304)*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2009, s. 134.

¹⁶⁸ Solak, "Moğol Sülemiş ve Timurtaş İsyanları Karşısında Anadolu'da Türkmenlerin Tutumu", s.65.

¹⁶⁹ Ömer Tokuş, "Moğol Hâkimiyetinde Anadolu ve Anadolu'da Moğol Noyanlarının İsyanları", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Eylül - Ekim 2017, Cilt: 117 Sayı: 230, s.197.

Zilhicce 698 /27 Ağustos 1299 yılında Tebriz meydanında ağır işkencelerle öldürülerek cesedi yakıldı.¹⁷⁰ Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubad ise Sülemiş isyanı sırasında Gazan Han'a sadık kalarak huzuruna gitmiş ve Hülagu'nun kızı ile evlendirilerek damatlık onuruna erişmişti. Böylece hukuki açıdan yarı bağımsız bir duruma gelen Sultan Alâeddin, beraberinde görevlerine yeni atanan veziri Saveli Alaeddin, Maliye Nazırı Nasıreddin Muhammed ve müşrif Seyyid Şerefeddin Hamza olduğu halde Konya'ya döndü.¹⁷¹

Alâeddin Keykubad bu emirlerin etkisiyle Sivas, Divriği, Harput gibi şehirlerde servet sahiplerine, halka baskı yaptı. Şikâyetler üzerine Anadolu'daki Moğol emiri Abuşka, Sivas'ta oturan Selçuklu Sultanı ve maiyetinde bulunan Seyyid Hamza'yı işkence ile öldürttü. Bunu haber alan Sultan kokarak Konya'ya kaçma teşebbüsünde bulduysa da yakalanarak Gazan Han'ın huzuruna getirildi. Zevcesinin şefaatiyle ölümden kurtulan Sultan azledilerek İsfahan'a gönderildi. Ancak çok geçmeden adamlarından biri tarafından öldürüldü.¹⁷²

E. II. GIYASEDDİN MESUD DÖNEMİ (1302-1308)

E.1. Siyasi Gelişmeler

III. Alâeddin Keykubat sultanlıktan azledildikten sonra Selçuklu tahtına 1302 yılında yeniden II. Gıyaseddin Mesud geçti. Böylece II. Mesud Musul'dan Anadolu'ya geldikten sonra tahta çıktı. II. Mesud Sultanlığa geçince Anadolu makamlarında herhangi bir değişiklik olmadı. Vezir olarak *Uluğ Bitikçi*¹⁷³ unvanlı Alâeddin Savi görevine devam etmiştir. Bu sırada Cahı-oğlu isminde birisi Niğde-Aksaray arasında bulunan Develühisar kalesinde isyana başlayarak, vilayetin tüm gelirine el koydu. Halk, isyancının elinde çok zulüm görünce Sultan II. Mesud, Sahib Alâeddin ve Abışga Noyan bir ordu ile kaleyi kuşattı. Selçuklu ordusu kaleyi bir

¹⁷⁰ Yaşar Bedirhan, "Selçuklu Türkiye'sinde Moğol İsyanlarının Sebep ve Sonuçları", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.50, Temmuz 2017, s.134.

¹⁷¹ Sevim- Yücel, *Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilat ve Kültür*, s.492.

¹⁷² M. Halil Ymanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Tarihi*, C.I, TTK, Ankara 2013, s.354.

¹⁷³ Büyük kâtip anlamına gelen bir deyimdir. İlhanlılarda büyük divanın başkâtibi için kullanılmaktadır. Detaylı bilgi için bkz; Meryem Gürbüz, *Harizmşahlarda Devlet Teşkilatı, Ekonomik ve Kültürel Hayat*, İstanbul Üniversitesi (Doktora Tezi), İstanbul 2005.

boyunca kuşattı ancak Gazan Han'ın ölüm haberi üzerine kuşatmayı kaldırmak durumunda kaldı. Gazan Han'ın yerine Olcaytu geçti. (1304-1316).¹⁷⁴ Gazan Han demircilik, mühendislik, doğramacılık, tarih, dinî ilimler gibi alanlarla ilgili bir hükümdardı. Gazan Han, sekiz yıllık hükümdarlık dönemi boyunca pek çok şey yapmış ve ölümü ile İlhanlı Devleti yeni bir safhaya geçmişti.¹⁷⁵

Sultan Mesud'un ikinci saltanatı oldukça sönük geçmiştir. 1308 yılında Selçuklu hükümdarı II. Sultan Gıyaseddin Mesud uzun bir hastalıktan sonra Kayseri'de vefat etti. Sultan Mesud son yıllarda oldukça yoksul hayatı geçirmişti. Hatta borçları ve Moğolların sonu gelmez istekleri yüzünden üzüntüye kapıldığı kendisini zehirlediği rivayet edilmektedir.¹⁷⁶

F. MOĞOLLARIN TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ'NE SON VERMESİ VE İDAREYE EL KOYMASI (1308-1335)

Türkiye Selçuklu Devleti, II. Gıyâseddin Mesud'un vefatıyla birlikte sona ermiştir. Bu tarihten itibaren Selçuklu hâkimiyetindeki topraklar, İlhanlı Devleti'nin dokuzuncu hanı olan Ebu Said Bahadır Han'ın¹⁷⁷ 1317-1335 yılında öldürülmesine kadar Moğolların idaresi ve kontrolü altına girmiştir. Bu dönemde, İrencin Noyan, Celâyirli Şeyh Hasan, Demirtaş Noyan Anadolu'da valilik yapmışlardır. Bunlardan, İrencin Noyan, 1314'e kadar Anadolu'nun genel valisi olmuştur.¹⁷⁸ Her üç vali de Anadolu'da birer hükümdar gibi hareket etmişlerdir.¹⁷⁹

Anadolu'nun doğrudan doğruya İlhanlı valileri tarafından idare edilmeye başlandığı bu dönemde, Selçuklu hanedanına bağlı olan şehzadeler öldürülmüştür. Demirtaş Noyan, Akşehir ve Konya'daki şehzadeleri takibe koyulmuş, onları öldürmüştür. Bu öyle büyük bir kıyım olmuştur ki Konya'da yalnızca bir günde

---

¹⁷⁴ Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, s.238-23.

¹⁷⁵ Sümer, "Anadolu'da Moğollar", s.71-73.

¹⁷⁶ Yınanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Tarihi*, s.355.

¹⁷⁷ Mustafa Demir "İlhanlı Devleti'nin Yıkılış Sürecinde Siyasi Gelişmeler", *Türkler*, Yeni Türkiye yayınları, 8.Cilt, Ankara 2002, s.378.

¹⁷⁸ Çelik, *Moğol İstilasası ve Türkiye Selçuklu Devleti*, s.167.

¹⁷⁹ Kemal Ramazan Haykıran, "Anadolu'da Bir İlhanlı Valisi: Demirtaş Noyan (1314-1328)", *MÜSBED*, (İLKE), XXIII, Muğla 2009, s.173.

öldürülen erkek çocuk sayısı 29'a ulaşmıştır. Akşehir, Simre ve Sivas'da bulunan şehzadelerden bazıları, kıyımdan kurtulmak amacıyla Türk beyliklerine sığınmışlardır.¹⁸⁰ Nitekim Türkiye Selçuklularının ortadan kalkmasıyla birlikte Moğollar ülkeyi tamamen işgal etmiştir. Anadolu'da Moğol işgallerine karşı isyan eden Karamanlılar, Germiyanoğulları, Dulkadirler, Eşrefoğulları gibi Türk boy beyleri uzun yıllar mücadele ederek kendi bölgelerinde beylikler kurarak, Moğollara karşı istiklallerini ilan etmişlerdir.¹⁸¹

F.1. Timurtaş Noyan'ın Öldürülmesi

Timurtaş Noyan, Ebu Said Bahadır Han'ın Çoban ailesine yönelik başlattığı ortadan kaldırma siyasetinin sonucu olarak, on iki yıllık Anadolu valilik döneminden sonra sığındığı Mısır'da boğdurularak öldürülmüştür. Timurtaş Noyan'ın sonunu hazırlayan asıl neden, Ebu Said Bahadır Han'ın Çoban ailesinden ve gölgede yaşadığı durumdan kurtulma isteğidir. 1319 yılında Ebu Said Bahadır Han ile Emir Çoban arasındaki ilk mücadele, olmuş ancak zamanla araları düzelmişti. Bahadır Han ve Demirtaş Noyan'ın araları tekrar bızulunca Bahadır Han Emir Çoban'ın oğlu Dımışk Hoca'yı bir bahane ile 1327 yılında öldürtmüştür. Bunun üzerine Timurtaş Noyan, savaş hazırlığı içine girerek emirlerini kaleye yerleştirmiş, kendisi de ailesi ile beraber Larende Kalesi'ne yerleşmişti. Timurtaş Noyan başta Ebu Said Bahadır Han ile savaşmak niyetindeydi ancak bu kararından vazgeçerek Memlük sultanına bir mektup yazmıştır. Mektupta Anadolu valiliğinin kendisine bağlanması talebinde bulunmuştur. Timurtaş Noyan, 300 kişilik süvari birliğiyle Şam'a gelmiştir.¹⁸²

Timurtaş Noyan, Melük Sultanı tarafından iyi karşılanarak kendisine hilat giydirilmişti. Ancak sonraki zamanlarda Memlük sultanı, Timurtaş Noyan'ın ailesinin, Larende Kalesi'nden alınıp Mısır'a gönderilmesi için, Karamanoğlu İbrahim Bey'e mesaj göndermişti. Ancak İbrahim Bey'den gelen elçinin getirdiği mektupta, Timurtaş Noyan'ın oğlunun, Mısır'a gitmek istemediğini, babası ile aralarında bir şifre olduğunu, onun Müslüman kanı akıttığını ve Mısır tahtında gözü

---

¹⁸⁰ Çelik, *Moğol İstilas ve Türkiye Selçuklu Devleti*, s.181.

¹⁸¹ Yınanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Tarihi*, s.356.

¹⁸² İbrahim Hakkı Uzunçarşılı, "Emîr Çoban Soldoz ve Demirtaş", *Belleten*, XXXI/CXXIV, Ekim 1967, s. 632-633.

olduğu için kendisine sığınmış olabileceğini belirtmişti. Bu mektup, Memlük sultanının aklına şüphe oluşmaya başlayınca Memlük sultanı Timurtaş Noyanı boğdurmuştur.¹⁸³

F.2. Anadolu’da Moğol Hâkimiyetinin Sona Ermesi

Türkiye Selçuklu Devleti, Moğolların boyunduruğu altından kendi çabasıyla kurtulamamıştır. 1243 yılından itibaren aşamalı bir şekilde duraklama ve çözülme sürecine girerek sona ermiştir. Anadolu ise, Moğollardan bütünüyle ancak 1335’de Ebu Said Bahadır Han’ın öldürülmesi ve kısa zamanda devletin yıkılması ile kurtulmuştur. Böylece, Anadolu’da yaklaşık bir yüzyıl devam eden Moğol hâkimiyeti sona ermiştir. Ebu Said Bahadır Han, 30 Kasım 1335 tarihinde, Altınordu Devleti Hükümdarı Özbek Han (1313-1341) ile savaş halinde iken, birden rahatsızlanarak ölmüştür. İlhanlı Devleti, Ebu Said Bahadır Han’dan sonra tahta çıkacak erkek evladı bulunmayınca tahta kimin çıkacağı hususunda anlaşmazlıklar meydana gelmiştir.¹⁸⁴

Ebu Said Bahadır Han’ın öldürülmesinden sonra Eretna Bey, Celâyirli Şeyh Hasan’a olan bağlılığını bırakıp Memlüklere bağlanmıştır. Alâeddîn Eretnâ, İlhanlıların Anadolu’daki son temsilcisidir. Bundan dolayı onun Memlüklere bağlanma tarihi, Anadolu’nun da tamamen Moğol esaretinden kurtuluş tarihidir. Eretna Bey 1337-1341 yılları arasında Memlük Devleti’ne bağlı kalmıştır. Memlük Sultanı Melik en-Nâsır’ın 1341 yılında vefatından sonra bağımsızlığını ilan etmiş, *Alâeddîn* unvanı ile sikke bastırarak adına hutbe okutmuştur.¹⁸⁵

Moğollar ile beraber Anadolu’ya gelen ya da Moğollar önünden kaçarak Anadolu’ya gelen kişiler Anadolu’nun kültürel çeşitliliğini artırmışlardır.¹⁸⁶ Buhara, Semerkand, Merv gibi kültür merkezlerinden göç edenler birikimlerini Anadolu’ya taşımışlardır. Bu durum Anadolu’nun ilmî ve kültürel hayatına katkı sağlamıştır.

¹⁸³ Haykıran “Anadolu’da Bir İlhanlı Valisi: Demirtaş Noyan (1314-1328)”, s.175-176.

¹⁸⁴Bertold Spuler, *İran Moğolları. Siyaset, İdare ve Kültür İlhanlılar Devri 1220-1350*, Çev.: Cemal Köprülü, TTK. Yay., Ankara 1957, s.144.

¹⁸⁵ Spuler, *İran Moğolları. Siyaset, İdare ve Kültür İlhanlılar Devri 1220-1350*, s.151.

¹⁸⁶ Neşrî, *Kitâb-ı Cihan-Nûma*, (Haz. Faik Reşit Unat, Mehmet Altay Köymen), Ankara 1949, C. I, s. 42; Köprülüzade Mehmed Fuad, “Oğuz Etnolojisine Dair Tarihi Notlar”, *Türkiyat Mecmuası*, İstanbul 1925, C.I, s. 193,

Aynı zamanda göçlerle gelen kişiler ile birlikte Anadolu'nun nüfusu artmış özellikle Anadolu'nun batısında yoğun Türkmen nüfusunun artmasına neden olmuştur. Yoğun Türkmen göçü Anadolu'nun Türkleşmesine katkı sağlamıştır. Moğol istilâsı döneminde, mimarî yapılar ise inşa edilmeye devam etmiş; Konya, Beyşehir, Sivas, Erzurum, Afyon, Sivrihisar, Ankara gibi şehirlerde çeşitli eserler yaptırılmıştır.¹⁸⁷

---

¹⁸⁷ İlyas Kamalov, “Moğol İstilası ve Anadolu Kültürüne Tesirleri”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, CXL, 2002, s.6-8.

III. BÖLÜM

BEYLİKLERİN KURULUŞU VE KÜLTÜREL FAALİYETLERİ

A. KARAMANOĞULLARI

A.1. Karamanlı-Selçuklu İlişkileri

Orta Anadolu'nun güneyinde kurulan Karamanoğulları, Anadolu beyliklerinin en güçlü beyliklerinden biridir. Yazıcıoğlu Ali'ye göre Karamanoğulları Oğuzların Afşar boyuna mensup aileden gelmektedir.¹⁸⁸ Selçuklu tarihini yazan İbn-i Bibi farsça tarihlerinde Karamanlıların dedelerini Kamereddin ili denilen mevkiide-kömürcülükle uğraştıklarını, sonraları ise yol kesmeyi iş edindiklerini yazmaktadır. Tarihçi Cenabi Mustafa'nın, Karamanoğulları'nın kökenlerini Ermeni olarak göstermesi hiçbir gerçekçiliğe dayanmamaktadır. Çünkü eğer böyle olsaydı, İbni Bibi onların kömürcülüğünü yazdığı durumlarını daha alçaltıcı ve küçük düşürücü sözlerle yazardı.¹⁸⁹ Moğolların işgallerinden kaçan Karamanlılar Azerbaycan'ın Şirvan bölgesine gelerek burada bir süre kaldıktan sonra buldukları bölgelere kendi isimlerini veren Karamanlılar, daha sonra Anadolu'ya göç etmişlerdir.¹⁹⁰

Hanedanının dayandığı başlıca oymaklar Turgutlu, Bayburtlu, Oğuzhanlı, Hoca Yunuslu, Hocantılı, Bozkırlı, Bozdoğan, Bulgarlı, İğdir, Beydili ve Yuvalılar idi. Bu oymaklardan özellikle Turgutlular Karaman Beyliği'nin tarihinde önemli katkıda bulunmuştur. Devletin beylerbeylik mevki çöğunlukla bu oymağın yönetiminde olmuştur. Turgutlu oymağından Pir Hüseyin Bey'in Konya ve çevresinde birçok sosyal tesis inşa ettirdiği bilinmektedir.¹⁹¹

Diğer Türkmenlerde olduğu Karamanlılar da XIII. yüzyılın ilk yarısından itibaren Moğol istilasından kaçarak Anadolu'ya gelmiştir. Selçuklu Sultanı I.

---

¹⁸⁸ Ali Fehmi, "Karamanoğulları", *İA*, C.24, 2001, s.454.

¹⁸⁹ Feridun Nafik Uzluk, *Karamanoğulları hakkında iki ağıt*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1963, s.67.

¹⁹⁰ Ramazan Boyacıoğlu, "Karamanoğulları'nın Kökenleri", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.3, Sivas 1999, s.55.

¹⁹¹ Fehmi, "Karamanoğulları", s.454.

Alaeddin Keykubat tarafından 1228’de Ermenak bölgesine yerleştirilmişlerdir. 1228’de Karaman oynağının başında Sadeddinoğlu Nure (veya Türe) adında kimse bulunmaktaydı.¹⁹² Nure Sufi, Anadolu’da 1240’daki sosyo-politik bir ayaklanmanın lideri olan Baba İshak’ın düşünce felsefesini benimsemiş bir ‘Babai’ idi. O da her Babai gibi Baba İshak’ın Selçuklu yönetimine karşı çıkarmış olduğu Babailer Ayaklanmasına katılarak onlarla birlikte çarpışmıştır.¹⁹³ Baba İlyas’a bağılığı nedeniyle Türkmenler arasında büyük nüfuza sahip olan Nûre Sofi’nin, Avşarlar başta olmak üzere diğer Türk boylarını da yönetimi altına alarak, 1215 yılında önce Ereğli’yi, sonra da Silifke’yi işgal ettiği belirtilmektedir. Ayrıca I. Alâeddin Keykubad’ın, Nûre Sofi’ye bir mektup göndererek, Ermenek’i fethetmesini istediği, Nûre Sufi’nin, 1228’de kaleyi güçlükle fethettikten sonrada Mut, Mâra, Gülnar kalelerini fethettiğini ve Ermenek’e geldiği rivayet edilmektedir.¹⁹⁴

Nure Sufi’den sonra yerini oğlu Kerimüddin Karaman almıştır. Karaman oğulları adlarını, mensup oldukları Karaman oynağından almışlardır. Karaman aşiretinin yerleştirildikleri Ermenak bölgesi fethedildikten sonra Kamerüddin İli ismini almıştır. Kerimüddin Karaman babasının ölümünden sonra (1256) topraklarını genişletmiştir. Bu sırada Anadolu Selçukluları da Moğolların istilasını dolayısıyla zayıf düştüklerinden Karaman, sarp bölgelerde rahat hareket etme olanağı buldu. Karaman Bey, Ermenak, Mut, Gülnar, Mer’a ve Silifke kalelerine taarruz ederek bunlardan Ermenak’ı hâkimiyeti altına aldı.¹⁹⁵

“*Ermenak Beyi*” unvanını alarak, burada mensup olduğu oynağın adı ile anılacak olan Karamanoğulları Beyliği’nin temelini attı. Kerimeddin Bey, 1261’de (ya da daha sonra) öldü. Kısa bir süre sonra Karamanlı oynağının başına, büyük oğlu Şemseddin Mehmet Bey geçti. Kerimeddin Bey’in büyük oğlu Mehmet Bey, babası gibi bağımsızlık mücadelesini sürdürdü. Niğde emiri Hatıroğlu Şerefeddin’in,

---

¹⁹² M. Çetin Varlık, “Karamanoğulları Beyliği”, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, Çağ Yayınları, C.10, İstanbul, s.23.

¹⁹³ Salim Koca, “Karamanoğulları”, *Türkler*, C.6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2014, s.704. Ahmet Yaşar Ocak, *Babailer İsyanı*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1996, s.38.

¹⁹⁴ Bilal Gök, “Babailer İsyanı ve Karaman Beyliği’nin kurulması etkisi”, *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, C:6, Sayı 11, Ocak-Haziran 2013/1, s.226.

¹⁹⁵ Varlık, “Karamanoğulları Beyliği”, s.24.

Memlük sultanına dayanarak Moğollara karşı isyan ettiği esnada Karamanoğlu Mehmet Bey'de onun tarafını tuttu. Bu yüzden Şerefeddin, Ermenek askeri kumandanlığını Bedreddin İbrahim'den alıp Karamanoğlu Mehmet Bey'e verdi. Böylece Şemseddin Mehmet Bey, Hatiroğlu ile işbirliğine başladı.¹⁹⁶

Mehmet Bey her yıl Selçuklu Devleti hazinesine göndermekte olduğu vergisini kesti. Selçuklu ve Moğol kuvvetleri birleşti ve Hatiroğlu isyanını bastırarak Şerafeddin'i yargılayıp öldürdüler. Ancak Mehmet mücadelesine devam etti. Ermenek serkeşliği (askeri kumandanlığı) önceki gibi Moğollar tarafından tekrar Bedreddin İbrahim'e verildi. Bedreddin İbrahim Moğol ve Selçuklu kuvvetleri ile Karamanoğulları üzerine yürümeye karar verdi. Karamanoğlu bunu haber alınca sultanın hazinesine 100.000 altın vereceğini bildirdiyse de Bedrettin teklifi reddederek Moğol kuvvetlerinden yardım aldı. Bedrettin, Karamanoğlu kuvvetleri üzerine yürüdüğü esnada sarp yerlere çekilmiş olan Mehmet Bey ani saldırısı ile Bedreddin kuvvetlerini bozguna uğrattı. Bunun üzerine Bedreddin Ermenek kalelerinden birine sığındı.¹⁹⁷

Mehmet Bey Konya halkın haber göndererek teslim olmalarını istemiştir. Fakat Konyalılar teslim olmayarak direniş göstermişlerdir. Karamanoğlu Konya'nın kapılarını yaktırarak içeri girdi (1227). Mehmet Bey şehri işgal ettikten bir gün sonra II. İzzeddin'in oğlu olduğunu söylediği Gıyaseddin Siyavuş isminde birisini (Cimri) hükümdar ilan ederek adına hutbe okutmuş ve sikke kestirmiştir. Bunun üzerine Karamanoğlu Mehmet Bey, Gıyaseddin Siyavuş'u hükümdar ettikten sonra Farsça resmi haberleşme ve yazışmanın yerine Türkçeyi resmi dil ilan etti (13 Mayıs 1277).¹⁹⁸

İlk başarısını Sahib Ataoğullarına karşı kazandı. Emir Tacüddin Karamanoğlunun saldırısı karşısında dayanamayarak suya düşmüştür. O sırada

---

¹⁹⁶ Ali Sevim- Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, XXIV. Dizi- Sa.12, Ankara 1989, s.312.

¹⁹⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989, s.3-8.

¹⁹⁸ Nuri Yavuz, *Anadolu'da Beylikler Dönemi Siyasi Tarih ve Kültür*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2010, s.10.

Türkmen beyi hemen atılarak Tacüddin'in başını kesmiştir.¹⁹⁹ Onları Değirmen çayı mevkiinde yenerek Afyonkarahisar üzerine yürüdüler fakat kalenin sağlam olmasından dolayı kaleyi alamadan 1277'de Konya'ya geri döndüler. Bu esnada Sultan III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in yanında İlhanlı Şehzadesi Kongurtay ve Sahib Ata bulunduğu halde büyük bir ordu ile gelmekte olduğunu öğrenince Konya'dan Ermenek tarafına gitti. Kongurtay 1277-1278'de Tokat'ın Kazova kışlağına giderken Sultan III. Gıyaseddin Keyhüsrev ve Sahib Ata, Mut ovasına geldiler. Orada Mehmet Bey'i yakalayıp öldürdüler.²⁰⁰ Mehmet Bey'den sonra yerine Güneri Bey Karaman Beyi olarak Selçuklu Hanedanı ile saltanat kavgalarına devam etmiştir. Selçuklu Hükümdarı ve Ermeni kralıyla mücadelesini sürdürerek 1300 yılında hayatını kaybetmiştir. Güneri Bey'den sonra yerine Mahmud Bey geçmiştir. Karaman oğlu Mahmud Bey, Konya'ya hâkim oldu. Ancak İlhanlı Beylerbeyi emir Çoban, Türkiye Selçuklu topraklarında bağımsızlık mücadelesi için savaşan Anadolu beylerini yola getirmek için 1314'te Anadolu'ya gelerek Konya'yı Karamanoğullarının elinden aldı.²⁰¹

1286 yılında uçlardaki tüm beyler Selçuklu idaresine ve Moğol hâkimiyetine karşı isyan ettiler. Bunun üzerine Moğol-İlhanlı Hükümdarı Geyhatu, ordusuyla beraber Anadolu'ya geldi. Geyhatu, Moğol birlikleriyle destekli olan Selçuklu ordusunu Çobanoğulları üzerine gönderirken, kendisi de Moğol ordusunun başında Karamanoğullarına doğru yürüdü. Moğollara karşı öfke içerisinde olan Geyhatu, Ereğli ve Larende'den Akdeniz sahillerine kadar tüm Karaman'ı yağma edip yıktı.²⁰² Karamanoğulları Beyliği'nin bir sonraki Tarsus mücadelesi Selçuklu Devleti'nin dağılma sürecinde meydana gelmektedir. 1318-1319 yılında Karamanoğlu İbrahim Bey Ermenilerin elinde bulunan Tarsus bölgesine büyük bir akın düzenlemiştir, fakat başarılı olamamıştır.²⁰³ Güneri Bey Konya'ya, Eşrefoğlu Süleyman Bey'de,

---

¹⁹⁹ M. Ferit, M. Mesut, *Selçuklu Veziri Sahip Ata ile Oğullarının Hayatı ve Eserleri*. Türkiye Matbaası, İstanbul 1930, s.127.

²⁰⁰ İbn Bibi, *El-Evamirü'l-Ala'iyye fi'l-Umuri'l-Ala'iyye Selçukname*, s.23.

²⁰¹ Yavuz, *Anadolu'da beylikler dönemi Siyasi Tarih ve Kültür*, s.11.

²⁰² Koca, "Karamanoğulları", s.706.

²⁰³ Ayşegül Kılıç, "Karamanoğulları'nın Tarsus'ta Tutunma Mücadelesi ve Bölgedeki Anadolu Beylikleri İle Olan İlişkileri", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Haziran 2016, Cilt 18, Sayı 1, s.318.

Beşehir'den Akşehir'e doğru hücum ederek buralarda yıkımlarda bulunmuşlardır. Tedbirli, sabırlı ve kararlı bir lider olan Güneri Bey, Moğolların art arda gelen saldırısından kendini ve beyliğinin askeri gücünü korumuştur.²⁰⁴

Musa Bey hükümdar olduktan sonra Larende'de bir medrese ve imaret inşa ettirdi. Kısa zaman sonra Memlûk sultanı bir kuvvet göndererek beylik merkezi olan Larende'ye Bedreddin İbrahim getirildi. Musa Bey'e de Ermenek beyliği verildi.²⁰⁵ Bedreddin İbrahim Bey, 1318-1319 tarihlerinde Tarsus'daki Ermeniler üzerine bir sefere çıkmıştır. 1324'te isyan eden İlhanlılar'ın Anadolu valisi Çobanoğlu Timurtaş'ın yenilgiye uğrayarak 1327'de Memlûkler'e sığınması, Anadolu beylikleri için önemli bir dönüm noktası teşkil etmektedir.²⁰⁶

1332 tarihinde hükümdarlıktan ayrılınca yerine kardeşi Alaeddin Halil Bey Larende Beyi olmuştur. Fakat onun 1340'da vefatı üzerine Bedreddin İbrahim yönetimi yeniden ele geçirmek için Kahire'ye bir elçi göndermiştir. Kendisine halife ve sultan tarafından sancak gönderilmiştir. Ancak hükümdarlığı az sürmüş, Ocak 1350'de hayatını kaybetmiştir. Bedreddin İbrahim'in oğlu Şemseddin Bey kardeşi Ahmet Bey'in vefatı üzerine 1350 tarihinde, Larende emiri olmuştur. Kendisini kiskanan ve hükümdar olmak isteyen kardeşi Karaman Bey tarafından 1352'de zehirlenerek öldürüldü. Bunun üzerine Larendelilerin davetiyle Burhaneddin Musa ikinci defa Larende emiri olmuştur. Şikari'ye göre, bir yıl sonra Sivas ve Kayseri emiri Eretnaoğlu Mehmet Bey ile yaptığı savaşı kazanarak beyliği bundan sonra iyi bir şekilde yönetmiştir. Fakat kendisinden Karaman emirliğini almak isteyen yeğeni Seyfettin Süleyman ve Karaman beylerin harekete geçmeleri ile birlikte yönetimi onlara teslim etti. Bundan bir süre sonra Musa Bey hayatını kaybetmiştir.²⁰⁷

Yahşi Bey 1311 tarihinde Konya'da Karamanlı Beyliğinin ilk emiri olmuştur. Konya'nın Karamanoğullarının eline geçmesi ile Moğol beylerbeyi Emir Çoban 1314'te kalabalık bir ordu ile yola koyularak Konya'yı Karamanoğullarından almıştır. Fakat Emir Çoban'ın Anadolu'dan ayrılışı ile Konya yeniden

---

²⁰⁴ Koca, "Karamanoğulları", s.706.

²⁰⁵ Sevim- Yücel, *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, s.316.

²⁰⁶ Varlık, "Karamanoğulları Beyliği", s.27.

²⁰⁷ Sevim- Yücel, *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, s.318.

Karamanoğullarının eline geçmiştir. Demirtaş Konya ve Larende'yi yeniden alarak 1328'e kadar hâkimiyeti altında tutmuştur.²⁰⁸ Karamanlıların Konya'yı ele geçirmesi diğer Uç beylerini de harekete geçirmiştir. Anadolu'da Moğol hâkimiyetine karşı istiklal havası oluşmaya başlamıştır.²⁰⁹

Musa Bey hasta olduğu için Seyfeddin Bey ile Süleyman Bey ile Karaman beylerini Larende'ye gönderip kendisi Mut'a çekilmiştir. Musa Bey'in yerine Süleyman Bey geçti ise de hile ile öldürülmüştür. Kısa zaman sonra Ebu'l-feth lakabına sahip olan Halil Bey'in oğlu Alaeddin Ali Bey Karaman Beyliğinin başına geçmiştir.²¹⁰

A.2. Karamanlı- Osmanlı İlişkileri

Karamanlı-Osmanlı ilişkileri Alaeddin Ali Bey zamanında başlamıştır. Karamanlıların Alaeddin Ali Bey dönemi mücadeleli bir dönem olmuştur. Alaeddin Ali Bey'den önce Karamanlılarda kardeşler arası bir yönetim mevcuttu. Tam anlamıyla düzenli bir yönetim anlayışı bulunmamaktaydı.²¹¹ Yıldırım Bayezid Anadolu'daki beylerin durumlarına karşı Anadolu tarafına geçerek Karamanoğlu üzerine yürüyüp Konya'yı muhasara etti. Alaeddin Bey, Beyazıd'a karşı Sivas hükümdarı Burhaneddin Ahmed ile Kastamonu hükümdarı Candaroğlu Süleyman Paşa'dan yardım talebinde bulunmuştu. Alaeddin Bey Osmanlılarla uzlaştıktan sonra Sivas Hükümdarı Kadı Burhaneddin ile uğraştı.²¹²

Mehmet Bey babasının saldırgan politikasına devam ederek Osmanlıları yeniden uğraştırmaya başladı. Osmanlı Devleti'nin merkezi olan Bursa'yı kuşattı. Yıldırım Beyazıd'ın mezarını açtırıp hakarete de bulununca Beyazıd'ın oğullarından Mehmed Çelebi harekete geçti. Mehmed Bey'in ele geçirdiği toprakları tek tek elinden aldı. 1424 senesinde ölen Mehmed Bey'in yerine oğlu İbrahim Bey geçti. İbrahim Bey Osmanlılara karşı cephe alarak Sırplar ve Macarlar ile bir ittifak kurdu.

---

²⁰⁸ Sevim- Yücel, *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, s.318.

²⁰⁹ Aksarayı, *Müsameratü'l-Ahbar*, s.251.

²¹⁰ Varlık, "Karamanoğulları Beyliği", s.27.

²¹¹ Yahya Başkan, *Karamanoğulları Beyliği (Alaeddin Ali Bey 1357-1398)*, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya 1999, s.24.

²¹² Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s.14.

İbrahim Bey'i cezalandırmak isteyen II. Murad Karamanoğulları topraklarına girerek İç-el'e kadar ilerledi. Karaman ülkesi bütünüyle yağma ve tahrip edilmiştir.²¹³

İbrahim Bey'in son zamanlarında taht mücadelesi baş gösterdi. Bu mücadele süresinde İbrahim Bey ölünce yerine oğullarından Pir Ahmed Konya'da beyliğini ilan etti. Pir Ahmed, Fatih Sultan Mehmed ile Uzun Hasan arasında olan Otlukbeli savaşına katıldı. Akkoyunlu hükümdarının hareketsizliğinden yararlanan Fatih Sultan Mehmed rakibinin Anadolu'daki müttefiklerini tek tek saf dışı etmeye başladı. Gedik Ahmet Paşa'yı 1474 yılı başında Karaman ülkesine göndererek Silifke Kalesi'nde direnmeye çalışan Kasım Beyi ele geçirmiş ve ülke tamamen Osmanlı hâkimiyetine geçmişti. Diğer taraftan Şehzade Mustafa'nın vefatı üzerine Karamanoğullarının idaresi Şehzade Cem'e verilince Karamanoğullarının siyasi hayatı tamamen sona erdi.²¹⁴

B. KARAMANLILARDA TEŞKİLAT VE KÜLTÜR

B.1.Devlet İdaresi

Anadolu Selçuklularının dağılmasından sonra Selçuklular egemen oldukları topraklar üzerinde, çeşitli adlar altında pek çok beylik kurulmuştur. Bu beylikler içerisinde Karamanoğulları, sadece Selçukluların toprakları üzerinde değil aynı zamanda Ermeni Prenslığının toprakları üzerinde kurulmuş tek beylik olma özelliğine sahiptir. Karamanoğulları, Anadolu Selçuklu toprakları dışında kurulmasına rağmen, en güçlü ve uzun süre hâkimiyetini devam ettiren beyliklerden biri olma özelliğine sahiptir.²¹⁵

Karamanoğulları'nın ilk kurulduğu yıllarda, Ermenek, Mut, Gülnar'ın ele geçirilmesiyle on binleri bulan asker sayısı, kendilerine katılan konar-göçer Türkler sayesinde elli binleri bulmuştur. Bir süre sonra Karamanlılar bütün Türkmenler için cazibe merkezi haline gelmiştir. Özellikle Selçuklular etkisi altında kaldıkları İran kültürüne karşı mücadele etmeleri, Türkmenlerin desteğini almalarına sebep

²¹³ Koca, "Karamanoğulları", s.710.

²¹⁴ İlhan Erdem, "Otlukbeli Sonrası Akkoyunlular", OTAM, S.17, 2005.

²¹⁵ Yavuz, *Anadolu'da beylikler dönemi Siyasi Tarih ve Kültür*, s.15.

olmuştur. Türkmenleri de yanlarına alan Karamanlılar onların isteklerini göz önünde bulundurarak Anadolu'da bir nevi Türkçülük hareketi başlatmışlardır.²¹⁶

Diğer Anadolu beylikleri gibi Karamanlılar'da da devlet idare şekli Anadolu Selçuklularına benzemektedir. Memleket hanedanının ortak malı sayılmaktaydı. Beylik aile fertleri arasından seçilen Ulu Bey tarafından yönetilmekteydi. Ailenin diğer üyeleri memleketin çeşitli bölgelerinde valilik etmek suretiyle yönetime katılmaktaydı.²¹⁷ Karaman Beylerinin nevbet²¹⁸ denen davul, nakkare ve nefirden oluşan bir tür mehter takımları bulunmaktaydı.²¹⁹

B.2. İktisadi ve Ticari Hayat

Karamanoğullarının hâkimiyetinde olduğu bölgeler kömür, demir v.b. yer altı kaynakları bakımından zengin bölgelerdir. Ayrıca İbn Bîbî'den, Nure Sûfî'nin kömürcülükle uğraştığı anlaşılmaktadır.²²⁰ Bölgede aynı zamanda koyun, keçi ve tiftik keçileri yetiştirilmekte olup at yetiştiriciliği de oldukça önemlidir. Konya, Aksaray, Larende arasındaki Konya Ovasında yetiştirilen Karaman atları hem ülke içerisinde, hem de uluslararası meşhurdur.²²¹ Karaman coğrafi konumu itibarıyla de ön plandadır. Önemli ticaret yolları üzerinde bulunmasından dolayı ticari hayat gelişme göstermiştir. Ermenek, Mut, Silifke, Bozkır, Sultaniye ve Konya arasında en önemli ticaret şehri Karaman sayılmaktadır.²²² Karamanoğullarının gelirleri sadece gümrük vergilerden meydana gelmemekteydi. Onlar kendi mamullerini dışarıya

²¹⁶ Yavuz, *Anadolu'da beylikler dönemi Siyasi Tarih ve Kültür*, s.16.

²¹⁷ Orhan Türkdoğan, *Türk Tarihinin Sosyolojisi*, 2. Baskı, İstanbul 2004, s.80-83.

²¹⁸ İsmail Hakkı Mercan; *Selçuklu Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi*, Berikan Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2013, s.32.

Nevbet (Bando), bir mızıkacı takımı olarak karşımıza çıkar ki Osmanlılardaki ve günümüzde kullanılan mehter takımının başlangıcını oluşturmaktadır. Bu takım, sultanın kapısında beş namaz vakti nöbet çalardı. Eyaletlere gönderilmiş olan melikler ise günde üç vakit nöbet çaldırırlardı. Nöbet sayısını beşe çıkaran melikler, isyan etmiş sayılırlardı.

²¹⁹ Varlık, "Karamanoğulları Beyliği", s.41.

²²⁰ Bibi, *El-Evamirü'l-Ala'iyye fi'l-Umuri'l-Ala'iyye Selçukname*, s.202.

²²¹ Mehmet Ali Bozkuş, *Türkiye Selçukluları Döneminde Karamanlılar*, Ankara Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2008, s.66.

²²² İbrahim Güler, *Karaman Ahval-i İctimaiyye Coğrafiye ve Tarihiyyesi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1993, s.69.

satarak gelir elde etmekteydiler. Örneğin; “Karaman atları, halıları ve kilimleri” oldukça meşhur olup, yabancı tüccarlar tarafından rağbet görülmekteydi.²²³

C.TÜRKİYE SELÇUKLULARI DÖNEMİNDE KARAMANLI ESERLERİ

C.1. Mimari

C.1.1. Mahalleler

Selçuklular, Anadolu’da yeni şehir kurmak yerine öncekilerini imar etmişlerdir. Konya (*Iconium*), Kayseri (*Caesareia*), Sivas (*Sebasteia*) gibi hala kullanılmakta olan şehir adları da, Selçuklu şehirlerinin bir Bizans şehrinin üzerinde ya da hemen yakınında onunla irtibatlı bir sahada kurulduğuna işaret etmektedir.²²⁴

“Konaklanan yer” anlamına gelen kelime şehirlerin bir semti için kullanılmıştır. Şehirler mahalle adında küçük birimlere bölünmektedir. Şehirlerin temel idarî birimlerini oluşturan mahalleler, özellikle bir mescid veya bir caminin etrafında çok sayıda evlerden oluşmaktadır. Karamanoğulları Devrinde ise, 1476 tarihli vakıf defterine göre 11 mahalle isminden bahsedilmektedir. Selçuklulardan itibaren mevcut olan Darü’ş-şifa, Taş Pazarı, Bölücek, Meydan ve Bab-ı Konya Mahallelerinin de Karamanoğulları Devrinde mevcut olduğunu dikkate aldığımızda mahalle sayısı 16’ya yükselmektedir.²²⁵

Selçuklu şehirlerinde mahallelerin etnik ve dinî faktörlere göre ayrıldığı bir gerçektir. Mahalleler, gerek Selçuklu ve gerekse Karamanoğulları döneminde Türk ve Müslümanlardan meydana geldiği görülmektedir. Selçuklu Devri mahallelerinde göze çarpan önemli bir husus mahalle adlarının genellikle, bir şahıs isminin taşınmasıdır. Bu, mahallede oturan varlıklı, nüfuzlu bir kişidir. Çoğu, mahallelerine

²²³ Koca, “Karamanoğulları”, s.711.

²²⁴ Nevzat Topal, “Karamanoğulları Döneminde Aksaray’da İskân Ve Mahalleler” ,*TÜBAR-XX-/2006* Güz, s.208.

²²⁵ Topal, *Karamanoğulları Döneminde Aksaray’da İskân Ve Mahalleler*, s.209.

bir de mescid yaptırmışlardır. Örneğin Aksaray'daki Minare Mahallesi Karamanoğlu Cami minaresinden hareketle ismini almıştır.²²⁶

C.1.2. Vakıflar

Vakıflar, Anadolu beylikleri döneminde de faaliyetlerine devam etmişlerdir. Tarihin en güçlü istilalarından biri olan Moğol istilas, Anadolu'da büyük sarsıntılar oluşturmasıyla ülkenin özellikle Türkleşmesine de önemli katkısı olmuştur. Moğol istilasının tesiri ile bir dönem kurulan vakıfların sayıları azalsa da Moğol baskısının azaldığı ve sonlandığı dönemde kurulan yeni vakıf sayısı artmıştır. Beyliklerin tamamen bağımsız hale geldiği XIV. yüzyıl, vakıf sayılarının da oldukça artış gösterdiği bir dönem olmuştur. Moğol istilas döneminde Anadolu'ya yüklenen ağır maddi yükler, Anadolu insanının maddi sıkıntılarını da beraberinde getirmiştir. Asayişin bozulduğu ve devlet otoritesinin yenilgiye uğradığı bu dönemde insanların yardımına vakıflar koşmuştur.²²⁷

İslam dünyasında, darü'l-hadis, darü'l-kurra ve medreselerin büyük kısmı vakıf tarafından tüm masrafları karşılanmıştır. XVI. ve XIX yüzyıllarda Karaman'da medreselere yönelik 17 vakıf kurularak medreselerin ihtiyaçlarının karşılanması, fakir öğrencilerin okutulması, müderrislerin ücretlerinin ödenmesi vâkıflar tarafından karşılanmıştır.²²⁸

C.1.3. Tekkeler

Tekkeler vakıf olarak kurulmuş ve varlıklı kimselerin vakıf gelirleriyle donatılmış tesisler arasında önemli bir yer oluşturmaktadır. Camiler gibi tekkelerin kapısı da herkese açık olup, belirli bir yaş grubunda olan kişilerle sınırlı değildir. Tekkelerde bedava yemek ve yatmak mümkündür. İslam ve Türk-İslam kültürünün

---

²²⁶ Topal, *Karamanoğulları Döneminde Aksaray'da İskân Ve Mahalleler*, s.211.

²²⁷ Abdurrahim İstemi Saylam, "Vakfiyeler Işığında Anadolu Beylikleri Dönemi Vakıflarında Yemek Kültürü Ve Sosyal Yardımlaşma İle İlgili Örnekler", *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi (UTAD)*, Aralık- 2017 Yıl: 1/Sayı: 1, s.61.

²²⁸ Hamza Keleş,-Serpil Akar, "XVI-XIX. Yüzyıl Karaman Vakıflarının Hizmet Alanları", *e-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*; Cilt 2, Sayı 3 (2015), s.15.

yeni fethedilen yerlere yayılmasında, İslam ülkeleri arasında kültür alışverişinde, vakıflarla beslenen tekkelerin büyük bir rol olmuştur.²²⁹

XVI. ve XIX. yüzyıllar arasında Karaman'da kurulan vakıfların vakfiye şartlarından 10 tanesi tekke ve zaviyelere aittir. Tekke ve Zaviyeler Selçuklu ülkesinde Türk iskânı açısından büyük öneme sahiptir.²³⁰ Vâkıf şartları arasından tekke ve zaviyelerin ihtiyaçları ile burada tilavet edenler hakkında şartlar bulunmaktadır. Örneğin; Gurre-i Rebiulevvel 1211 (M. 4 Eylül 1796) tarihli kayıta Es-Seyyid Mehmed Efendi İbn Es-Seyyid Ebu Bekr Ağa, Alâeddin Er-Rûmî ve Maderi Hazreti Mevlana tekkelerinde tilavet edenler ve mevlit okuyanların yiyecek ve içecekleri için her yıl 15'er kuruş verilmesini şartı koymuştur. Mescit, cami, mektep, medrese ve türbelerde görevlendirilen duacıların görevi, vâkıfların öbür dünyayı olduğu kadar bu dünyayı da ilgilendiren bir takım isteklerinin gerçekleşmesi için Allah'a dua etmektir. Karaman'a ait XVI. ve XIX. yüzyıllar arasında tilâvet ve dua için 23 tane vakıf kurulmuştur. Vakfiyelerde vâkıflar kendi ruhları, yakınları, evliya ve enbiya ile peygamberimiz için Kur'an okunmasını istemişlerdir. Vâkıflar pazartesi, perşembe ve cuma günlerinde özellikle Yasin ve Mülk sûrelerinin okunmasını vakfiye şartlarında belirlemişlerdir.²³¹

Moğollar döneminde büyük gelişmelere konu olan dinsel hareketler, temel olarak Türkmenler arasında da yerleşmeye başlamıştı. XIII. yy'ın ortasında Baba İshak ve Hacı Bektaş ile bir grup arasında ilişkinin olduğu görülmektedir. Hacı Bektaş daha sonraki yüzyılda Bektaşilerin tarikatına ismini vermiştir. Genellikle İshak, bir diğer baba olan İlyas'la özdeşleştirilmek istenmektedir. İlyas, Orta Asya kökenli olup Türkçe yazan büyük mutasavvıf Ahmet Yesevi geleneğinin yayıcısıdır. Bu iki kişinin özdeşirilmesinin temel sebebi ikisinin aynı dönemlerde yaşamaları ve azda olsa Türkmen hareketlerinin öncüsü olmalarıdır. Nure Sufi adlı kişinin aracılığıyla İlyas'a bağlanan Türkmenlerden bir zaman sonra Karamanlı hanedanı ortaya çıkınca İlyasiler iki ve üç yüzyıl Karamanlılara bağlı kalmışlardır. Onların

---

²²⁹ Keleş-Akar, "XVI-XIX. Yüzyıl Karaman Vakıflarının Hizmet Alanları", s. 15.

²³⁰ Cevdet Yakupoğlu, "Selçuklularda Vakıf Kurumu", *Selçuklu Tarihi El Kitabı*, Ofset Matbaacılık, Ankara 2012, s.575.

²³¹ Keleş-Akar, "XVI-XIX. Yüzyıl Karaman Vakıflarının Hizmet Alanları", s.16.

daha sonradan yazılmış *Tarikat-ı İlyasiye* ismiyle bazı metinleri de bulunmaktadır.

232

C.1.3.1. Konya Fakih Dede Türbesi

Fakih Dede Türbesi, Konya'nın Karatay ilçesinde kendi ismiyle bilinen Fakih Dede Mahallesi'ndedir. Türbe büyük ölçüde tahrip olmasına rağmen günümüze kadar özgünlüğünü koruyarak gelebilmiştir. Türbe dıştan sade bir görünüme sahip olmakla birlikte kare prizma plan şemasıyla Anadolu'daki Selçuklu/ Beylikler yapıları ile paralellik oluşturmaktadır.²³³

C.1.4. Cami

Karamanoğulları Beyliği'ne ait camilerde genellikle “kufe” tipinin hâkim olduğu görülmektedir. Bu eserlerim hem mimari unsurlarında hem süslemelerinde, Selçuklu sanat tarzı ve geleneğinin tüm özelliklerini görmekteyiz. Ayrıca Karamanoğulları, Anadolu Selçuklularından sonra çini geleneğini devam ettirmişlerdir. Bu sanatı cami, mescid, medrese, minare ve türbe gibi dini yapıların tümünde ustalıkla kullanılmıştır.²³⁴ XIII. yüzyıl ve XIV. yüzyılın başları Karamanlıların mimarî açıdan zayıf oldukları bir dönemdir. Bu dönemde Karamanlılar kendilerine özgü bir mimarî yapı oluşturamamışlardır.²³⁵

C.1.4.1. Akça Mescid

Karamanoğulları döneminde yapılan en eski eser olma özelliğini taşıyan Akça Mescid H.700/ M.1300-1301 yılında inşa edilmiştir. Karaman ili, Ermenek ilçe merkezinde Akça Mescid Mahallesinde bulunmaktadır. Yapının iki yazıtı bulunmaktadır. Yazıtlardan anlaşıldığına göre yapıtı Hacı Ferruh inşa ettirmiştir.²³⁶

---

²³² Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, Ocak 2008, s.329.

²³³ Nermin Şaman Doğan, “Karamanoğulları Dönemine Ait Bir Yapı: Konya Fakih Dede Türbesi”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2009 Güz (11), s.93.

²³⁴ Koca, “Karamanoğulları”, s.711.

²³⁵ Osman Nuri Dülgerler, *Karamanoğulları Dönemi Mimarisi*, TTK, Ankara 2006, s.263.

²³⁶ Ernst. Diez, O. Aslanapa, M. M. Koman, *Karaman Devri Sanatı*, İstanbul 1950, s.10.

C.1.4.2.Ulu Cami

Bir diğerk önemli eserlerden biri ise Ermenek'teki mevcut bulunan camilerin en büyüğü olan, 1302–1303 (H.702) yılında Mahmud Bey tarafından yaptırılan Ulu Cami'dir. Ermenek'in yukarı çarşı kısmında, Gülpazar mahallesinde bulunmaktadır.²³⁷ Bir kaynakta Ulu Cami'nin inşasına II. Mehmed Bey'in sultanlık zamanında başlanıldığı ve oğlu II. İbrahim Bey döneminde ise tamamlandığı yazmaktadır.²³⁸

C.1.5. Medreseler

C.1.5.1. Emir Musa Bey Medresesi

Karaman'da Çeltek Mahallesinde kalenin 200 metre güneyinde bahçeler içerisinde bulunan Emir Musa Bey Medresesi ne yazık ki günümüze kadar ulaşamamıştır. 1927 yılında yıktırılarak taşlarıyla ilkokul binası yaptırılmıştır. Medresenin kitabesinde tarih yoktur bu yüzden ne zaman yapıldığı bilinmemektedir.²³⁹

C.1.5.2. Tol Medresesi

Ermenek'teki yapılar incelendiğinde 1301 ve sonrasına ait pek çok eser bulunmaktadır. Bu yapı çeşitliliği içinde Ermenek'teki tek eğitim yapısı Tol Medrese'dir. Medrese, Karamanoğlu Bedreddin Mahmut Bey'in oğlu Emir Musa Bey tarafından yaptırılmıştır. Medresenin kitabesinde Musa Bey "büyük emir, âbid, gâzi âlim, devlet ve dinin burhanı" gibi unvanlarla övülmektedir.²⁴⁰

C.1.5.3. Hatuniye/Melek Hatun Medresesi

Hatuniye/Melek Hatun Medresesi Karaman'da inşa edilen dönemin önemli eğitim kurumlarından birisidir. Medrese; Hatuniye, Nefise Sultan ve Melek Hatun

---

²³⁷ Bozkuş, *Türkiye Selçukluları Döneminde Karamanlılar*, s.60.

²³⁸ Öznur Polat, *Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri*, Niğde Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Niğde 2011, s.32.

²³⁹ Aptullah Kuran, "Karamanlı Medreseleri", *Vakıflar Dergisi*, Ankara 1969, s.211.

²⁴⁰ Nermin Şaman Doğan- Ebru Bilget Fataha, "Karamanoğulları Medreselerine Tarihsel Bir Yaklaşım: Ermenek Tol, Karaman Hatuniye/ Melek Hatun ve Niğde Ak Medreseleri", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2011 Bahar (14), s.100.

Medresesi” isimleriyle de bilinmektedir. Medresenin sülüs yazılı kitabesine göre 783 H./1381-1382 M. yılında Sultan/ Melek Hatun tarafından yaptırılmıştır.²⁴¹ Medresenin kuzeydoğusundaki öğrenci odasının kapısının üzerinde tek satırlık sülüs ile yazılmış “İlim tahsil etmek, her Müslüman’ın boynunun borcudur (Müslüman’a farzdır)” hadisi bulunmaktadır.²⁴²

C.1.5.4. Zinciriye Medresesi

Zinciriye Medresesi Karamanoğlu Halil Bey tarafından 1337 yılında Aksaray’da inşa edildiği düşünülmektedir. Medresenin doğu tarafındaki giriş kapısı süslemelerinde Selçuklu geleneği hâkimdir. Mimari bilinmeyen medresenin besmele, İhlâs suresi ve Enfal suresinin 51. ayetleri işlenerek, Selçuklu mimarisinin karakterini yansıtmaktadır. Zinciriye Medresesi vakfiyesinde müderrisin hangi dersleri okutacağına yönelik bir kayıt mevcut değildir. Ancak dini ilimlerin fazla oluşu nedeniyle dini ve akli ilimlerin okutulduğu tahmin edilmektedir.²⁴³

C.3.1.6. Hamamlar

Eski zamanlardan beri insanların temizlik ve sağlık açısından yararlanması için hamamlar inşa edilmiştir. Kaplıca mimarisinin verdiği ilhamla yapılan ancak doğal sıcak suyun yerine soğuk suyu ısıtmak amacıyla hizmet veren hamamların ön plana çıktığı belirtilmektedir.²⁴⁴ XII.-XIII. yüzyıllarda Anadolu’da yapılan Türk hamamları tabii sıcak su ve ısıtılmış su ile çalışan hamamlar olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. İslâm şehirlerinde iki çeşit hamam görülmektedir. İlki sarayların yanında çoğu zaman saraya ek bir bina olarak yapılan ve halka açık olmayıp sadece idarecilerin kullandığı hamamlardır. İkincisi ise merkezdeki cami, mescid gibi yapıların yanında yer alan halka açık olan hamamlardır. Aksaray’da Selçuklular zamanında II. Kılıç Arslan döneminde yapıldığı ileri sürülen Saray Hamamı ve Eski

---

²⁴¹Doğan-Fataha, “Karamanoğulları Medreselerine Tarihsel Bir Yaklaşım: Ermenek Tol, Karaman Hatuniye/ Melek Hatun ve Niğde Ak Medreseleri”, s.103.

²⁴²Ebru Bilget, *Karamanoğulları Beyliği Yapılarında Mimari Süsleme*, (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara 2010, s.179-180.

²⁴³ İbrahim Kutlu, “Aksaray Zinciriye Medresesi”, *Dini Araştırmalar*, Temmuz - Aralık 2012, Cilt:15, Sayı 41, s.199.

²⁴⁴ Yılmaz Önge, “Milli Kültürümüz Açısından Türk Hamam Mimarisi ve Aksaray Hamamları”, *Türk Halk Kültürü Araştırmaları*, Ankara 1992, s.79-80.

Hamam (Kılıç Arslan Hamamı) denilen iki tane hamamın bulunduğu görülmektedir.²⁴⁵

D. EDEBİYAT VE YAZI

Türkiye Selçukluların da “Devlet hayatında, bilimde, dinde, hukukta, edebiyatta, tarih yazıcılığında ve resmî yazışmalarda Farsça ve Arapça hâkimiyeti vardı. Bu kültür politikası, Türkiye Selçuklu Devletinin Moğol hâkimiyeti altına girerek, Anadolu Türk Beyliklerinin ortaya çıkmasına kadar sürmüştür.²⁴⁶ Bununla birlikte bir taraftan Kuran dili olduğu için medrese aracılığıyla durumunu muhafaza eden ve yayılan Arapça, diğer taraftan edebiyat dili olarak Farsça ve Türk dili arasında bu kıtada meydana gelen mücadeleyi Türkçe kazanmıştır.²⁴⁷ Siyasi alandaki ilk işaretini Giyas al-Din Siyavuş (Cimri)’u Selçuklu hanedanı yerine Konya tahtına oturan Karamanoğlu Mehmed Bey’in “*bugünden sonra divanda, dergâhta, bargâhta, mecliste ve meydanda Türkçeden başka dil konuşulmayacaktır.*” şeklindeki fermanında Türk dili ve edebiyatının Anadolu’da kalabalık temsilcileri bulunuyordu.²⁴⁸ Bunlar Malazgird muharebesini takip eden senelerden bu yana, eski Oğuz menkıbelerini, bozkırların destanları ile süslenmiş kahramanlık hikâyelerini ellerindeki kopuzlarla çalıp söyleyen Türkmen halk şairleri idi.²⁴⁹

Selçuklu devletinin yıkılmasıyla birlikte kurulan Anadolu Beylikleri Devri ise, doğrudan Türkçeye dayalı yerli ve milli bir yazı diline geçiş devridir. Beylikler Devri Türkçesinin temel özelliklerinden biri Farsça ve Arapçaya karşı Türkçeyi daha etkin kılma mücadelesi olmuştur. Bu mücadele Oğuz ve Türkmen beylerinin rolleri ile gerçekleştirilebilmiştir. Selçuklu Devletinin Moğol baskısı ile zayıflamasıyla birlikte, buldukları bölgelerde kendi adlarıyla hüküm sürmeye başlayan Türkmen

---

²⁴⁵ Yılmaz Can, *İslam Şehirlerinin Fiziki Yapısı*, Türk Diyanet Vakfı Yayınları Ankara 1995, s.142.

²⁴⁶ Mehmet Arıkan- Gaye Yavuzcan, “Egemenin Dili-Dilin Egemenliği: Beylikler Döneminde Eski Anadolu Türkçesinin Yazı Dili Olarak İhyası”, *Journal Of Turkish Language and Literature* Volume:3, Issue:4, Autumn, 2017, s.29.

²⁴⁷ Refik Turan- Güray Kırpık, “Selçuklu Dönemi Türklerde Sosyal ve Ekonomik Hayat”, *Selçuklu Tarihi El Kitabı*, Ofset Maatbacılık, Ankara 2012, s.489.

²⁴⁸ Detaylı bilgi için bkz; Erdoğan Merçil, “Türkiye Selçukluları Devrinde Türkçeyi Resmî Dil Olmasını Kim Kabul Etti?”, *Bellekten*, Cilt: LXIV – Sayı: 239 – Yıl: 2000 Nisan, s.51-57.

²⁴⁹ İbrahim Kafesoğlu, *Selçuklular ve Selçuklu Tarihi Üzerine Araştırmalar*, Ötüken Yayınları, İstanbul Eylül 2014, s.112.

beylerinin Arap ve Acem kültürüne eskisi gibi itibar etmemeleri, milli geleneklerine verdikleri değer, ilim adamlarının gösterdikleri duyarlılık, Türk dili ve edebiyatı önemli bir devrin başlamasına katkı sağlamaktadır. Anadolu beylerinin siyasi kargaşaların yoğun olduğu zamanlarda bile, ilim ve edebiyat hareketlerini teşvik etmeleri oldukça kayda değerdir.²⁵⁰

Nizami, Karamanoğulları Beyliği'nin bilinen ve tanınmış şairidir. Nizâmî'den sonra beyliğin hem şairi hem de savunucusu Aynî'dir. Aynî hakkında pek fazla bilgi mevcut olmamakla beraber tek bilgi, tek eseri olan divanıdır. Aynî'nin şiirlerinde, yaşadığı dönemin şiirinin tüm özelliklerini yansıtmaktadır: Türkçe kelimelerin çokluğu, Arapça ve Farsça tamlamaların kısa şekillerinin kullanılması, mazmunlara sıkça yer vermemesi, dönemin konuşma dilinin şiir diline yansması, bu yüzyıldaki diğer şairlerde olduğu gibi, Aynîde de, görülmektedir.²⁵¹ Kara Yakup b. İdris, Niğdeli âlimlerden olup XV. yüzyılda yaşamıştır. Önce Niğde'de daha sonraları Arap ve Acem ülkelerinde öğrenimini tamamladıktan sonra Karaman'da müderrislik yaparak eserler yazmıştır. Eşraku't-Tevarîh ve Tarih-i Nebevi (Peygamberler Tarihi) isimli Arapça bir eserleri mevcuttur.²⁵²

---

²⁵⁰ Zeynep Korkmaz, "Anadolu Yazı Dilinin Tarihi Gelişmesinde Beylikler Devri Türkçesinin Yeri", Türk Dili Üzerine Araştırmalar, C.1, TDK Yayınları, Ankara 1995, s.421.

²⁵¹ Ahmet Mermer, "Bilinmeyen XV. Yüzyıl Divan Şairi Karamanlı Aynî", Selçuk Üniversitesi *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.13, 2003, s.218-224.

²⁵² Nevzat Topal, "15. Yüzyılda Niğde'de Eğitim-Öğretim Kurumları ve İlmi Faaliyetleri", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.5, S.14, s.80.

E. GERMİYANOĞULLARI

E.1. Germiyanoğulları-Selçuklu İlişkileri

Farsça kökenli bir sözcük olan “Germiyan” Türk topluluklarından bir aşiretin ismi olarak kullanılmıştır. Germiyan aşiretinin ismi kaynaklarda çoğunlukla “Etrak-i Germiyan” (Germiyan Türkleri) veya “Türkan-i Germiyan” (Germiyan Türkleri) şeklinde adlandırılmaktadır. Türkler bu adı, Malatya çevresinde oturmuş oldukları aynı isimle bahsedilen bir yer adından almışlardır. Nitekim Selçuklu zamanında, Malatya yöresi “Germiyan” ismiyle anılmaktadır.²⁵³ Germiyanlılar’ın Oğuzlar’ın Afşar boyundan olduklarına yönelik görüşlerin olduğu yönünde ise Z. V. Togan, Kütahya’daki “aşiret-i Horezm” kaydı dolayısıyla Harizmliler’in hizmetindeki Kanglı-Kıpçak topluluğundan olabileceklerini ileri sürmüştür.²⁵⁴ XIV. yy.da Anadolu’yu gezen Berberî Seyyahi İbn Batuta Germiyanlılar hakkında kendisine söylenenler ile yol kesicilik yaptıklarını zannederek ‘Rivayete göre Germiyanlılar Yezid b. Muaviye’nin soyundan gelmektedirler’ ifadesini kullanır.²⁵⁵

‘Germiyan’ adı bir Türk aşirete verilen bir isim iken sonraları -Anadolu Selçuklularının son devrinde- daha önceki ismi Cotyaeum olan şimdilerde ise Kütahya diye söylenen yer ve çevresinde hâkimiyet kurmuş bir aileye ve bir beyliğe verilen isim haline gelmiştir.²⁵⁶ İlk defa Germiyan oymağının aşiret reisi olarak Malatya’da Alişiroğlu Muzaffereddin’i görmekteyiz. Muzaffereddin, Anadolu Selçuklu hükümdarı II. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında ve Baba İshak İsyanı sırasında isyanın bastırılması için görevlendirilmiş ise de başarılı olamamıştır.²⁵⁷

Germiyan beyliğini Yakup bin Alişir kurmuştur. Kurduğu beyliğin merkezi Kütahya olup sınırları batıda Alaşehir’e ve Denizli’nin ilerisine kadar kapsamaktadır.

---

²⁵³ Salim Koca, “Germiyanoğulları”, *Türkler*, C.6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2014, s.719.

²⁵⁴ Vedat Turgut, “Germiyanoğulları’nın Menşei, Vakıfları ve Batı Anadolu’nun Türkleşmesi Meselesi Üzerine”, *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, Cilt/Volume: III, Sayı/Issue: 5, Yıl/Year: 2017, s.8.

²⁵⁵ Haşim Şahin, *Orta Zamanın Türkleri*, Yeditepe Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2011, s. 273.

²⁵⁶ İbrahim Hakkı Uzunçarşılı, “Germiyân-Oğulları”, *İA*, C. IV, 1997, s. 767.

²⁵⁷ Yavuz, *Anadolu’da Beylikler Dönemi Siyasi Tarih ve Kültür*, s.16.

Aydınoğlu Mehmed Bey Yakup Bey'in ordu komutanı (sü-başı) olup Aydın, Menteşe ve Saruhan beylerinin hepsine hükmetmiştir.²⁵⁸

Yakup Bey, Selçuklu Sultanı III. Alaeddin Keykubad'ın 1303 yılında saltanattan ayrılınca ikinci kez Sultan olan Gıyaseddin Mesut'a tabi olmayarak Moğollara vergi vererek onların hâkimiyetini tanımıştır. Karamanoğulları Beyliğinden sonra Germiyanlı Beyliği Anadolu'da en güçlü beylikti.²⁵⁹ Yakup Bey'den sonra yerine Mehmed Bey geçmiştir. Menakibü'l-arifin'de ismi Çelebi Mehmed olarak bahsedilmektedir.²⁶⁰ Mehmed Bey "mücadeleci, savaşçı" anlamlarında "Çağdaşan" lakabı ile anılmaktaydı. Mehmed Bey Kula ve Simav kasabalarını Bizans'tan aldı ise de babası zamanındaki beyliğin gücü ve kudretini koruyamadı.²⁶¹

E.2.Germiyan- Osmanlı İlişkileri

Mehmed Bey 765 H. (1363 M.)'den önce vefat edince yerine büyük oğlu Süleyman Şah geçmiştir. Bazı kitabe ve tahrir defterlerinde Şah Çelebi ismiyle de anılmaktadır. O, bilginlere saygı gösterip, koruyan, Germiyan Beylerinin büyüklerinden olup hem kendi hem de oğlu Yakup Bey döneminde Kütahya kültür bakımından Anadolu'da önemli bir yer olmuştur. Süleyman-şah'ın ilk dönemi huzurlu geçmiş ancak Karamanoğlu Alaeddin Bey'in saldırısına uğrayarak kendisine sığınmış olan Hamidoğlu Hüsameddin İlyas Bey'e yardımda bulununca Süleyman-şah'la Karamanoğlu Alaeddin Bey'in arası açılmıştır. Süleyman-şah kendisini korumak amacıyla kızını Osmanlı sultanı Murad'ın oğlu Yıldırım Beyazıt ile evlendirmiştir. Bunun üzerine çeyiz olarakta Kütahya, Tavşanlı, Simav, Eğriğöz (Emed) il, ilçelerini Osmanlılara bırakarak kendisi Kula'ya çekildi.²⁶² Türk

---

²⁵⁸ Rumeysa Kocadere, *Germiyanogulları Beyliğinde Edebi Kültür ve Hayat*, (Yüksek Lisans Tezi), Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir 2014, s.6.

²⁵⁹ Mustafa Koç, *Germiyanogulları Beyliğinde İlmî ve Kültürel Hayat*, (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir 2007, s.113.

²⁶⁰ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s.44.

²⁶¹ Koca, "Germiyanogulları", s.720.

²⁶² Sevim- Yücel; *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, s.289.

kültürünün ve Türkçenin gelişmesine büyük katkıda bulunan Süleyman-şah 1387’de vefat edince yerine Yakup Çelebi geçmiştir.²⁶³

Yıldırım Bayezit, Osmanlı ülkesinde hâkimiyetini kurduktan sonra Anadolu Beylikleri üzerine doğru yöneldi. Amacı Osmanlı hâkimiyeti altında Anadolu’da Türk birliğini oluşturmaktı. Saruhan, Aydın ve Menteşeoğulları beyliklerini ortadan kaldırdı. Bayezit bundan sonra Yakup Bey’in üzerine doğru yöneldi fakat Yakup Bey, Yıldırım Bayezit’e karşı koyma cesaretinde bulunamadı. Yıldırım Bayezit, Yakup Bey’i Rumeli’deki İpsala Kalesi’ne hapsederek Germiyanogulları topraklarını işgal etti. Yakup Bey kalede bir yıl kaldıktan sonra kaçarak Timur’a sığındı. Ülkesini tekrar elde edebilmek için Timur’un yanında Ankara savaşına katıldı.²⁶⁴

Arap tarihçileri Timur için genellikle olumsuz ifadeler kullanmaktadırlar. Bu tarihçilerin bakış açısına göre Timur, çok sayıda insan katleden ve dünyadaki birçok şehri yerle bir eden, Müslüman olmasına rağmen kâfirler yerine Müslümanları katleden bir zalim olarak hükümdar olarak nitelendirmişlerdir.²⁶⁵ Savaş büyük bir ihtimalle 28 Temmuz 1402 Cuma günü meydana gelmiştir. Kaynaklara göre Timur’un ordusu 160.000, Osmanlı ordusu ise Timur Fetihnâmesi’ne göre 70.000, Behiştî’ye göre ise 90.000 kişiden oluşmaktaydı. Diğer taraftan çoğunluğu süvari kuvvetlerinden oluşan Timur’un ordusunda otuzdan fazla da fil vardı. Sırp kralı ise 20.000 kişi ile Osmanlı saflarında yer almaktaydı. Germiyan askerlerinden Neşri başta olmak üzere bazı Anadolu beyliklerine ait kuvvetlerin Timur’a sığınmış olan beylerinin tarafına geçmiştir. Bu durum karşısında Osmanlı ordusu bozuldu; yanında 3000 kişi olduğu halde savaşa devam eden Yıldırım Bayezid de esir düştü. Timur Ankara savaşından sonra Yakup Bey’e ülkesini geri verdi.²⁶⁶

Yakup Bey bu defa Karamanoğullarının saldırısına uğradı. Memleketi tahrip edilmiştir. Mehmet Çelebi’nin bütün Osmanlı idaresini eline almasıyla birlikte onun

---

²⁶³ Koca, “Germiyanogulları”, s.720.

²⁶⁴ Koca, “Germiyanogulları”, s.720.

²⁶⁵ Musa Şamil Yüksel, “Dönemin Arap kaynaklarına göre “Ankara Savaşı”, *Tarih İncelemeleri Dergisi* Cilt/Volume XXV, Sayı/Number 1, Temmuz/July 2010, s.357.

²⁶⁶ Yusuf Halaçoğlu, “Ankara Savaşı”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, C.3, s.211.

hâkimiyetinin tanıyarak beyliğini korumuştur.²⁶⁷ Yakup Bey, yaşlanmış ve yaşı 80'i geçmişti. Kendisinin erkek evladı bulunmadığı için, memleketini ölümünden sonra kız kardeşinin çocuklarına da bırakmak istemeyince bizzat Edirne'ye kadar giderek II. Murat'la görüşmüş ve memleketini Osmanlılara vasiyet etmiştir (1428).²⁶⁸

E.3.Germiyoğulları'nda Teşkilat ve Kültür

E.3.1. Devlet İdaresi

Germiyoğulları Beyliği, Anadolu'nun Türkleşme ve İslamlaşma sürecine büyük katkı sağlamıştır. Germiyoğulları Beyleri, kendilerine Kütahya'da 360 odalı büyük bir saray inşa ettirmişlerdir. Tıpkı Selçuklu hükümdarları gibi unvanlar kullanmışlar, adlarına para bastırmışlar ve nevbet çaldırmışlardır. Germiyoğulları beyleri Selçuklulardaki gibi memleket işlerini divan kurarak halletmişlerdir. Bu divanların başında “vezir, emir, nişancı, defterdar” gibi büyük devlet adamları bulunmaktaydı.²⁶⁹

Germiyan toprak sistemi ve idaresi Selçuklu teşkilâtının devamı niteliğindedir. Germiyoğullarında toprak; tımar, vakıf ve mülk olarak üçe ayrılmaktaydı. İktâ sisteminin uygulandığı ve bununla ilgili bazı ipuçlarına Osmanlılar dönemine ait tahrir defterlerinde rastlandığımızı söyleyebiliriz.²⁷⁰ Germiyoğulları Beyleri arazilerin bir kısmını inşa ettikleri vakıfların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kullanmışlardır. Vakıf senetlerinde pek çok köyün vakıflara bağış yaptıkları görülmektedir.²⁷¹

E.4. Germiyoğulları Beyliğinde İlimi ve Kültürel Hayat

E.4.1. Bilim ve Edebiyat

Anadolu Beyleri, kendi dönemlerinde bulunan ilim adamlarını, hâkim oldukları bölgelere davet ederek saraylarında ağırlıyor ve ilmî tartışmalara zemin

---

²⁶⁷ Yavuz, *Anadolu'da beylikler dönemi Siyasi Tarih ve Kültür*, s.19.

²⁶⁸ Sevim- Yücel; *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, s.287.

²⁶⁹ Koca, “Germiyoğulları”, s.721.

²⁷⁰ Mustafa Çetin Varlık, “Germiyoğulları”, *İA*, C.15, s.35.

²⁷¹ Koca, “Germiyoğulları”, s.721.

hazırlıyorlardı. Böyle yaparak hem kendileri bu tartışmalardan faydalıyor hem de ilim adamlarının birbirleriyle tanışmalarına imkân sağlamış oluyorlardı.²⁷² Anadolu'da ilmî faaliyetlere katkı sağlayan ilim adamları, çoğu zaman iki kaynaktan yararlanmışlardır. Bu kaynaklardan ilki, Mâverâünnehir, Horasan ve Harizm, ikincisi ise; İran, Mısır, Hicaz ve Suriye Bölgesi olmuştur.²⁷³ Anadolu'da beylikler ortaya çıktıktan sonra, Türkçe eserlerde önemli ölçüde artış oldu. Bu dönem şairleri eserlerini Türkçe verdikleri gibi eserlerinde Türkçe yazmanın öneminden de bahsetmişlerdir.²⁷⁴ Özellikle bu dönemde yetişen Gülşehrî, Âşık Paşa, Hoca Mes'ud, Yûsuf-ı Meddah gibi şair ve müellifler verdikleri eserlerle Türkçecilik hareketi başlatmışlardır.²⁷⁵

Süleyman Şah (1361-1387) zamanında beylikteki ilim ve kültür faaliyetleri canlanmıştır. Süleyman Bey Türkçe aşığı olarak Türkçe eserler yazdırmak istemiştir. Bundan dolayı sarayda devlet hizmetinde bulunan Şeyhoğlu Mustafa'yı Türkçe eserler yazmaya teşvik etmiştir. Ayrıca *Kâbus-nâme* ve *Merzuban-nâme* gibi eserleri Türkçeye tercüme ettirmiştir.²⁷⁶ Aynı zamanda Şeyhoğlu Mustafa dönemin büyük mesnevilerinden biri olan Hurşidname (Hurşid-u Ferahşad) adlı eserini kaleme aldı.²⁷⁷

Yakup Bey döneminde Germiyan sarayı ilim ve kültür alanı içinde kullanılmıştır. Bundan dolayı birçok âlim ve şairin edebi alanda eşsiz eserler meydana getirdikleri bilinmektedir.²⁷⁸ Yakup Bey ilim ve fikir adamlarına önem vermiş ve Türkçenin gelişmesine katkıda bulunmuştur. O dönemde kaleme aldırıldığı Türkçe imaret vakfiyesi imla ve dil açısından XV. yy'ın ilk yarısına ait önemli bir

²⁷² Koç, *Germiyanogulları Beyliğinde İlmî ve Kültürel Hayat*, s.34.

²⁷³ Ahmet Yaşar Ocak, "Anadolu Selçukluları, Beylikler ve Osmanlı Dönemi Düşünce Tarihinin Bazı Meseleleri", *Uluslararası Birinci İslâm Araştırmaları Sempozyumu*, DEÜ Yayınları, İzmir, s.304.

²⁷⁴ Oktay Aslanapa, *Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı (14. Yüzyıl)*, Devlet Kitapları, İstanbul 1977, s.93-94.

²⁷⁵ Ali Akar, "Anadolu Beylikleri Döneminde Türk Dili", *Türkler*, C. VII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2014, s. 609-616.

²⁷⁶ Kemal Yavuz, "Germiyanogulları'nın Türk Kültür Hayatındaki Yeri", *İlmî Araştırmalar*, İlim Yayma Cemiyeti, İstanbul, 1995, s.168-169.

²⁷⁷ Kemal Yavuz, "Germiyanogullarının Türk Kültür hayatındaki Yeri", *İlmî Araştırmalar*, S.1, s.169.

²⁷⁸ Muhammed Fazıl Kanca, *Germiyanogulları Beyliği'nin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapısı*, (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi 2005, s.33.

belge niteliği taşımaktadır. Pek çok vakfiyelerde konukların üç gün olarak konaklama uygulaması gerçekleştirilmesine rağmen kendisi bunu uygulamayarak bir misafirin dilediği kadar konaklamasını, hasta olursa doktor getirilmesi ve vefat ettiğinde gömülmesini vakfiyesine kaydettirmiştir.²⁷⁹

E.5. Germiyoğulları Beyliğı Döneminde Kurulan İlim ve Kültür Müesseseleri

E.5.1. Cami ve Mescidler

Müslüman toplumlarında, cami ve mescitler halkın eğitim- öğretiminde önemli yer işgal eder. Cami “toplayan, bir araya getiren” anlamında olup içinde Cuma ve bayram namazları kılınan ve hatibin hutbe okuması için minber bulunan mabetlere verilen ad olarak tanımlanır. Mescit ise “secde edilen yer” anlamında olup minberi bulunmayan, yani içinde Cuma namazları kılınmayan küçük mabetlere verilen isim olarak tanımlanmaktadır.²⁸⁰

Germiyoğulları zamanında kurduğu bilinen başlıca camileri şöyle sıralayabiliriz: Gediz Ulu Camii, Şuhut Ulu Camii, Sandıklı-Alamescit (Alacamescit) Köyü Camii, Tavşanlı Beyköy Dede Balı Camii, Tavşanlı Ulu Camii, Emet Ulu Camii, Kula Sugur Bey Camii, Denizli Alemşah (Kurşunlu) Camii, Kütahya Yukarı Kale Camii, Sandıklı Ulu Camii, Uşak Ulu Camii, Simav Babuk Bey (Ulu) Camii, Kütahya Kurşunlu Camii ve Kütahya İshak Fakih Camii.²⁸¹

Germiyoğulları Beyliğı döneminde kurulan mescitler ise: Sandıklı Emirhisar Köyü Mescidi, Afyon Arasta Mescidi, Kütahya Analcı Mescidi, Kütahya Çatalçeşme Mescidi ve Yenice Köy Menzil Külliyesinin Mescidi.²⁸² Ayrıca Germiyoğulları döneminde Yakup Bey bir camii yaptırarak oğluna kahramanlık öyküsü yazdırmıştı.²⁸³ Yakup Bey külliye olarak medrese, imaret, mescid ve kütüphane yaptırmış ve büyük bir Türkçe taş vakfiye diktirmiştir. Yakup Bey Mescidinde

²⁷⁹ Sevim- Yücel; *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, s.292-293.

²⁸⁰ Ahmet Önkal - Nebi Bozkurt, “Cami”, *İA*, TDV Yayınları, İstanbul, 1993, C. VII, s. 46.

²⁸¹ Ali Osman Uysal, *Germiyoğulları Beyliğinin Mimari Eserleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları Ankara 2006, s.383.

²⁸² Uysal, *Germiyoğulları Beyliğinin Mimari Eserleri*, s.395.

²⁸³ Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, s.336.

şadırvan bulunması sebebiyle halk arasında “Gök Şadırvan” diye anılmaktadır.²⁸⁴ II. Yakup Bey’in günümüze kadar gelen 3.30 metre boyunda ve eni 2.10 m eninde Türkçe taş vakfiyesi bulunmaktadır. Türk tarihinde eski Göktürk ve Uygur kitabelerinden sonra taşta yazılmış Türkçe vesikaları açısından Timur’un Ulutav’da bulunan Uygurca kitabesi oldukça önemlidir.²⁸⁵

E.5.2. Medreseler

Germiyanoğulları Beyliği döneminde pek çok medresenin yapıldığı bilinmektedir. Bu medreselerde yalnızca naklî ilimler okutulmayıp, tıp, astronomi, riyaziye gibi ilimler de öğretilmiş ve özellikle Vâcidiye Medresesi’nde astronomi ile alakalı çalışmalar yapılmıştır.²⁸⁶ Germiyan Beyliği Dönemi’nde Kütahya’da faaliyette olan dört medrese bulunmaktadır.

E.5.2.1.Vacidiye Medresesi

Germiyanoğulları Beyliği’nin en önemli ilim müesseselerinden biri olan Vâcidiye Medresesi, Kütahya’da, Germiyan emirlerinden Mübarezeddin Umur bin Savcı tarafından H. 714/ M.1314 tarihinde inşa ettirilmiştir. Medresenin kitabesinde “*Melikü’l-ümerâ-i vel-küberâ*” lakabı ile tanınmaktadır. Mübarezeddin Umur yüksek ümeradan biri olup son Germiyan beyi Yakup Bey’in büyük babasıdır.²⁸⁷

Mimarı belli olmayan, Selçuklular’ın kubbeli medrese geleneğinin devamı niteliğinde olan ve Selçuklu döneminden beri kullanılan kapalı avlulu medreseler grubuna dâhil olan Vâcidiye Medresesi, tek katlı ve iki eyvanlı olup kesme taştan inşa edilmiştir. Medrese, bugün üzerinde mevcut bulunan kitabesiyle birlikte ayakta durmaktadır.²⁸⁸ Medresede naklî ilimler okutulmayıp, tıp, astronomi, riyaziye gibi

---

²⁸⁴ Mustafa Çetin Varlık, “Germiyanoğlu II. Yakup Bey’in Mescidi ve Türbesi”, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, C.1, S.1, s.60.

²⁸⁵ Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1981, s.379.

²⁸⁶ Koç, *Germiyanoğulları Beyliğinde İlmî ve Kültürel Hayat*, s.70.

²⁸⁷ Koç, *Germiyanoğulları Beyliğinde İlmî ve Kültürel Hayat*, s.51.

²⁸⁸ Mehdin Çiftçi, “Vacidiye Medresesi”, *Bilimname Düşünce Platformu XXX*, 2016/1, s.440.

ilimler öğretilmiştir. Vâcidiye Medresesi rasathane olarak kullanılarak burada astronomi çalışmaları yapılmıştır.²⁸⁹

E.5.2.2. Balabaniye Medresesi

Medresenin kim tarafından ve ne zaman inşa edildiği tam olarak bilinmemektedir. Medresenin mimarî yapısı dikkate alındığında Germiyanogulları Dönemi'ne (XIV. yüzyılın son çeyreği) ait olduğu düşünülmektedir. Kütahya merkezinde Yeni Mahalle'de, Lala Hüseyin Paşa Hamamı'na ve Evliya Çelebi İlkokulu'na yakın bir yerde bulunmakta idi. Yakın bir zamana kadar harabe halinde olan medrese, bugün yok olma durumundadır.²⁹⁰

E.5.2.3. Germiyanoglu Yakup Bey Medresesi

814/1411-1412 tarihinde, son Germiyan hükümdarı Yakup Çelebi tarafından inşa ettirildiği, külliyeeye ait aynı tarihli taş vakfiye kitabesinden anlaşılmaktadır. Külliyeenin mimarî yapısı üzerine yapılan araştırmalarda medresenin bir bölümünde 1935 tarihine kadar ayakta olduğu, bu tarihten sonra ise tamamen ortadan kaldırıldığı tespit edilmiştir.²⁹¹

E.5.2.4. İshak Fakih Medresesi

Mescid, çeşme, türbe, zâviye, medrese ve kütüphaneden oluşan külliye, şehir merkezinde İshak Fakih Mahallesi'nde bulunmaktadır. Ayrıca İshak Fakih, Germiyanogulları Dönemi'nin ileri gelen devlet adamlarından biri olarak dikkat çekmektedir. Bir müddet dokuma kursu için kullanılan medresenin, üzerinde dönem dönem tamiratlar yapıldığı görülmektedir.²⁹²

E.6. Germiyanogulları'nın Mevlevilik Tarikatı İle İlişkisi

XII. yy'da Moğol akınlarıyla perişan olan Selçukluların yerini beylikler almışlardır. Selçuklular döneminde resmi dil olarak kabul edilen Farsça, beylikler

---

²⁸⁹ Aydın Sayılı, "Vâcidiye Medresesi", *Belleten*, S. 47, s. 655-666.

²⁹⁰ İsmail Çiftçioğlu, "Germiyanogulları Dönemi Kütahya Medreseleri", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:15, Ağustos 2006, s.164.

²⁹¹ Çiftçioğlu, "Germiyanogulları Dönemi Kütahya Medreseleri", s.167.

²⁹² Çiftçioğlu, "Germiyanogulları Dönemi Kütahya Medreseleri", s.169-170.

döneminde yerini Türkçeye bırakmıştır. XIII. yy'ın ilk yarısında Farsça bilmeyen ve Türkçe konuşan halk tabakasına tasavvuf fikrini yayma düşüncesi ile birlikte dinî ve tasavvufî eserler ortaya çıkmıştır.²⁹³

Anadolu'da birçok tasavvufî akım ve zümreler meydana gelmiştir. Bunlar; Yesevîlik, Sühvenderiyye, Kübreviyye, Mevlevîlik, Rifâiyye, Kazerûniyye gibi sosyal zümrelerdir. Moğol idaresinde ve Karamanoğulları döneminde resmi bir nitelik kazanan Mevlevîlik Anadolu'nun uç bölgelerindeki diğer Türkmen beylikleri de etkilenmeye başlamıştır.²⁹⁴ Mevlevîliğin Batı Anadolu şehirlerinde yayılması ile uç beyleri ve Mevlevî önderlerinin ilişkileri ve dünya bakışımı öğrenebildiğimiz temel kaynak Ahmed Eflâkî'nin Menâkibü'l-Arifin adlı eseridir. Eflâkî'nin sıkça üzerinde durduğu Mevlana'nın torunu Ulu Arif Çelebi'nin Denizli seyahatlerinden bahsetmektedir. Germiyanoglu Yakup Bey de ilk olarak Denizli'de iken Mevlevîlikten etkilenmiştir.²⁹⁵ Mevlevîlik tarikatı, belirli kurallar üzerine değil yaşanan, tecrübe edilen bir bilim olarak algılanmaktadır. Benimsenen anlayışa göre aşk, cezbe, sema ve sefa gibi konular üzerine kurulmuştur. Müslüman olan veya olmayan, zengin, fakir, kadın veya erkek ayrımı yapmadan toplumun her kesiminin birbiriyle irtibat halinde olması tarikatın benimsenmesine ve yaygınlaşmasına neden olmuştur.²⁹⁶

---

²⁹³ Kadir Özköse, “Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslâmlaşması'nda Tasavvufî Zümre ve Akımların Rolü”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. VII/I, Haziran 2003, Sivas, s.255.

²⁹⁴ M. Yaşar Ertaş, “Ahmed Eflaki'ye Göre Denizli'de İlk Mevlevîler”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. VIII, S. 1, 2006, s.84.

²⁹⁵ Ertaş, “Ahmed Eflaki'ye Göre Denizli'de İlk Mevlevîler”, s.90.

²⁹⁶ Kocadere, *Germiyanogulları Beyliğinde Edebi Kültür ve Hayat*, s.17.

F. İNANÇOĞULLARI (LÂDİK)

F.1. İnançoğulları Beyliği- Selçuklu İlişkileri

Cengiz Han'ın büyük hareketi sonucu Moğollardan kaçan Kalabalık Türk boyları Anadolu'nun daha güvenli olan Akdeniz- Batı Karadeniz arasındaki bölgelere doğru gitmeye başladılar. Moğolların Anadolu'da hâkimiyetlerini kurmalarından sonra onlara karşı isyan etmeye başladılar. Bu devirde takribi 300.000 çadırılık Türkmen topluluğu Denizli, Köyceğiz ve Uşak bölgesine yerleşti. Bu sırada Selçuklu Devleti'nin içinde bulunan karışıklıklar neticesinde harekete geçen Mehmet Bey Moğol hükümdarı Hulagu'ya elçi göndererek beyliğin tanınması talebinde bulundu. Olumlu karşılık veren Hulagu, Mehmet Bey'i Denizli, Honaz ve Dalaman yörelerinin beyi olarak tanımış oldu (659/1261). Böylece Lâdik Beyliği Denizli ve yöresinden resmen kuruldu.²⁹⁷ Denizli, Malazgirt savaşının (1071) meydana geldiği yıllarda Anadolu'nun büyük bir bölümü ile birlikte Kutalmışoğlu Süleyman tarafından fethedilmiştir. Bir süre Türklerin elinde kaldıktan sonra, 1097'de Bizanslıların eline geçmiştir ancak 1206'da yeniden fethedilmiştir.²⁹⁸

Germiyanlı Ali Bey, Anadolu Selçuk ailesinden olduğu gerekçesiyle ortaya çıkan Gıyaseddin Siyavüş (Cimri)'nin tarafında olduğu için Cimri olayından sonra Afyonkarahisar'da hapsolarak Lâdik Selçuklu hükümdarı III. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından Sahib Ata'nın ailesine verilmiştir; ancak 1277'de Germiyanlılar burayı tekrar ele geçirmişlerdir.²⁹⁹ Geyhatu, sekiz yıl kaldığı Anadolu'ya ordusunun başında geldi. Sultan Mesud onu Kayseri'de karşılayınca Konya'da bu haber coşkuyla karşılandı. Türkmenlere kızgın gelen Geyhatu Akşehir yönünde ordusuyla birlikte Karamanlılara karşı harekete geçti. Larende'yi alıp, Türkmenleri öldürdüler. Karamanları mağlup eden Moğol-Selçuklu kuvvetleri oradan Eşrefoğulları üzerine doğru yürüdü. Bu iki Türkmen beyliğinden 7000 esir alarak Konya'ya geldiler. Tonguzlu (Denizli) taraflarına giden ordu, şehri işgal etti. Şiddetli saldırılardan sonra

---

²⁹⁷ Hüseyin Kayhan, "Lâdik Beyliği" ,*Türkler*, C.6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2014, s.763.

²⁹⁸ Varlık, "İnançoğulları (Lâdik) Beyliği", s.71.

²⁹⁹ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s.54.

ele geçirilen Denizli de üç gün boyunca yağma edildi.³⁰⁰ Bedreddin Murad, Selçuklularla Germiyanogullarının mücadelesinin birinde öldürülmüş olduğundan Lâdik yeniden Sahib Ata'nın eline geçmiştir. Daha sonra Denizli Beyi İnanç Bey olmuştur.³⁰¹

İnanç Bey hakkında pek fazla bir şey bilmemekteyiz. Onun hakkında malumatlara İbn Battuta seyahatnamesinden ve kendisine ait bir kitabeden öğreniyoruz. İbn Battuta, kaleme aldığı eserinde “Yenenc” olarak adlandırdığı İnanç Bey hakkında önemli bilgiler vermektedir. “*kendisini ve maiyetini huzuruna vaiz ve müzekkir ve âlim göndererek davet ettiğini belirtmektedir. Ayrıca Bey'in çok misafirperver olduğundan kendisine ve maiyetindekilere binek hayvanı göndererek sarayına aldırıldığını, beraberce akşam namazı kıldıklarını*” kaydetmiştir.³⁰²

İnanç Bey'in ölümünden sonra beyliğin başına oğlu Murad Aslan Bey geçmiştir. Murad Aslan Bey döneminde, ne tür siyasi faaliyetler olduğu hakkında pek bir bilimiz bulunmamaktadır. Ancak onun âlimleri teşvik ettiği ve ilmi çalışmaları desteklediği görülmektedir. Onun döneminde Türkçe bir Fatiha tefsiri yazılmıştır. Bu tefsirde Murad Aslan Bey'in adı “ Melcei zuafa ehli iyman Çelebi Murad Bin İnanç Bey” olarak zikredilmektedir.³⁰³ Beyliğin bilinen son yöneticisi Murad Bey'in oğlu İshak Bey olmuştur. Onun iktidarı hakkında da elimizde pek bilgiye sahip değiliz. İshak Bey'in ölümünden sonra yerine kimse geçmemiştir. Lâdik ve çevresi Germiyanogulları eline geçmiştir.³⁰⁴

F.2. İnançoğulları Beyliği- Osmanlı İlişkileri

Lâdik Beyliği 1368 yıllarında Denizli'nin Germiyanlılar tarafından alınması ile hâkimiyetine son verilmiştir. Germiyanoglu Süleymanşah Osmanlıların baskısından bunalınca Osmanlıların desteğini almak için kızını Yıldırım Bayezid ile evlendirmiştir. Beyliğin kuzeybatısındaki Kütahya, Simav, Emet ve Tavşanlı'yı çeyiz

---

³⁰⁰ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.621.

³⁰¹ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s.56.

³⁰² İbn Battuta, *Seyahatinden Seçmeler*, Milli Eğitim Yayınevi, İstanbul,1986, s. 17

³⁰³ Mustafa Yılmaz, *Ortaçağ'da Denizli (Selçuklu ve İnançoğulları Dönemi)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar 2010, s.67.

³⁰⁴ Varlık, “İnançoğulları (Lâdik) Beyliği”, s.766.

olarak bırakıp kendisi de Kula'ya çekilmiştir. Bu durumda Denizli, Osmanlı hâkimiyeti altına girmiş bulunmaktaydı. Sultan Bayezid, kendisine tabi olan İshak Bey'e karışmayarak onun eski statüsüne devam etmesine izin vermiştir.³⁰⁵

F.3. İnançoğulları'nda Teşkilat ve Kültür

F.3.1. Devlet İdaresi

Anadolu Beyliklerinin hükümdarı beyler, Selçuklu sultanlarını payitaht, saray, müesseseler, memuriyetler, teşrifat usulleri olarak taklit etmişlerdir. Beylik bir ailenin malı sayılmaktaydı. Ailenin en yaşlısına "Ulu Bey" denilmekteydi. Ulu Bey payitahtta oturur, kardeşleri de diğer bölgelerdeki hükümet işlerini idare ederlerdi. Herhangi bir başka hükümete tabi değil ise Ulu Bey namına para bastırırdı.³⁰⁶

İshak Bey'e ait dört tane gümüş sikke olduğu bilinmektedir. Birincisi 762/1360-61 tarihli olup, ikincisinin tarihi bilinmemektedir. Üçüncü sikke Lâdik'te basılmış olup, basılma tarihi siliktir. Dördüncüsünün de basıldığı yer ve yıl bilinmemektedir.³⁰⁷ Payitahtın haricinde şehzade ya da beylerin emirleri altında küçük divanlarda bulunmaktadır. Şehzade küçük yaşlarda ise yanına Atabey ya da Lala unvanıyla adlandırılan bir bey tayin edilerek şehzadenin yetiştirilmesinde yardımcı olurdu.³⁰⁸

F.3.2. Sosyo- Ekonomik ve Dini Hayat

Denizli ve çevresinde yaşayan Türkmenler ilk dönemlerde Bizans topraklarına sürekli akınlar yaparak tahribat ve yağma yaptığı bölgelerde ele geçirdikleri esirleri satmaktaydılar. Bunun haricinde ticaretle uğraşmaktaydılar. Satmış oldukları ürünler arasında kilim ve keresteler başta gelmekteydi. İbn Battuta'nın bahsettiğine göre, Denizli XIV. yüzyıl Anadolu'sundaki güzel ve büyük şehirlerden biridir.³⁰⁹ Denizli; XIII. yy'ın ikinci çeyreğinde bütünüyle Türk mühendis ve inşa denetiminde inşa

---

³⁰⁵ Varlık, "İnançoğulları (Lâdik Beyliği)", s.766.

³⁰⁶ Refik Turan, "Türkiye Selçukluları ve Anadolu Beyliklerinde Teşkilat", *Genel Türk Tarihi*, 4. Cilt, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.419.

³⁰⁷ Kayhan, "Lâdik Beyliği", s.767.

³⁰⁸ Turan, "Türkiye Selçukluları ve Anadolu Beyliklerinde Teşkilat", s.419.

³⁰⁹ Kayhan, "Lâdik Beyliği", s.767.

edilen bir kale ve şehirdir. Antik Laodikleia'daki iskân bir dönem içerisinde Lâdik olarak devam etmiş ancak XII. yüzyıl itibariyle halk etrafına dağılmıştır.³¹⁰

Şihabeddin Ömeri, beyliğin Denizli'den başka şehir ve kasabasının bulunmadığını yalnızca çevresinde neredeyse 400 civarında köy ve çiftliğinin olduğunu söylemektedir. Aynı zamanda şehrin beyinin atlı ve yaya olarak on bin askerlik bir orduya sahip olduğunu söyleyerek, Lâdik Beyliği'nin önemine de dikkat çekmiştir.³¹¹

Denizli'de her mesleğin ve zanaatın ayrı bir Ahi Topluluğu bulunmaktadır. Bunlar “zanaatta dürüstlüğü, standart mal üretmeyi, cömertliği ve konukseverliği” ilke olarak benimsemişlerdir.³¹² “Ahi” kelimesi Arapça “kardeşim” demek olan “ahi” kelimesinden türemiştir. Ahi Evren aslen (Şeyh Nesireddin Mahmud el-Hoyi) Azerbaycanlı olup 1205 tarihinde Anadolu'ya gelmiştir. Anadolu'ya gelince Kayseri'ye yerleşmiştir. Kayseri'de bütün esnafları teşkilatlandırarak Ahilik teşkilatını kurmuştur. Kendisi de debbağlık (dericilik) mesleğini yapmıştır. Aynı yıllarda eşi Fatma Bacı'da Anadolu kadınlarını etrafında toplayarak “Bacıyan-ı Rum” teşkilatını kurmuştur.³¹³

Ayrıca Lâdik beyleri tasavvufî hayatta Mevleviliği benimsemişlerdir. Diğer beylikler de olduğu gibi dönemin siyasi durumları nedeniyle, “hâkimiyetin meşru zeminini sağlamlaştırmak amacıyla Mevleviliği bir çıkış kapısı olarak” görmelerinin etkisi önemli olmuştur. Bununla birlikte, diğer önemli bir husus, İnançoğulları'nın diğer beyliklere göre erken bir tarihte Mevleviliğe bağlanmış olmalarıdır. Örneğin, Germiyan Bey'i Alişiroğlu Yakup Bey, İnanç Bey'den daha sonra Mevlevi olmuştur.³¹⁴

---

³¹⁰ Tuncer Baykara, “Türkiye Selçukluları ve Beylikler Döneminde Toplum ve Ekonomi”, *Genel Türk Tarihi*, 4. Cilt, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.455.

³¹¹ Kayhan, “Lâdik Beyliği”, s.767.

³¹² Salim Koca, *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi*, Berikan Yayınevi, Ankara 2013, s.85.

³¹³ Mikail Bayram, *Fatma Bacı ve Bacıyan-ı Rum*, Konya 1994, s.35–45.

³¹⁴ M. Yaşar Ertaş, *Ahmed Eflaki'ye Göre Denizli'de İlk Mevleviler*, s.89.

F.4. İnançoğulları Beyliği Döneminde Kurulan İlim ve Kültür Müesseseleri

F.4.1. Vakıflar

Temel olarak, durdurmak, alıkoymak anlamına gelen Arapça vakf, dilimizdeki telaffuzu ile vakıf kavramı ile ifade edilmektedir. Gerek Lazıkıyye’de olduğu gibi yeni şehrin ortaya çıkmasıyla, gerekse İstanbul ve Edirne gibi fethedilen bir şehrin Türk-İslam telakkisine itibariyle imar ve iskân edilmesiyle imaret, külliye, cami, mescid, medrese, zaviye, hamam gibi vakıf kuruluşları önemli faktörler olmuşlardır. Lazıkıyye şehrinde kurulan vakıflar yalnızca şehirleşme yönünden değil aynı zamanda insanların gündelik hayatlarında önemli rol oynamaktadır. Vakıflarla alakalı 1530 tarihli icmal defterlerinden edindiğimiz bilgiler çerçevesinde Lazıkıyye kazası ile ilgili toplam 36 vakıf kaydı mevcuttur.³¹⁵

F.4.2.Cami ve Mescidler

Beyliğin merkezi olan Denizli, İnanç Bey döneminde bölgenin en güzel ve en büyük şehri olmuştur. Şehrin 7 camisi, bir çarşısı mevcuttur. 1333’de şehri ziyaret eden İbn Battuta burada yedi mescidden söz ederken esasen yedi caminin varlığından bahsetmektedir. Evliya Çelebi ise şehirde toplam 57 mihrab bulunduğundan bahsederek, bunlardan Kale Cami, Yeni Cami, Saray Cuması, Kurşunlu Cami, Ulu Cami, Tabaklar Cami ve Çömlekçiler Cami’nin en önemlileri olduğundan bahsetmiştir. Bununla beraber 37 mescidin de mevcut olduğunu söylemektedir.³¹⁶ Dini hayatta Mevlevilik öncelikle beyler ve üst tabakalar arasında yaygınlaşmıştı. Denizli’de Kadı Necmeddin ile başlayan Mevlevilik Arif Çelebi ile devam etmiştir.³¹⁷ Denizli Beyi Şücaeddin Çelebi Mehmed İnanç Bey ile kardeşi Doğan Paşa ve aile halkı ile Mevleviliğe bağlıydılar. Menakıbu’l-Arifin’den elde ettiğimiz

---

³¹⁵ Turan Gökçe, *XVI ve XVII. Yüzyıllarda Lazıkıyye (Denizli) Kazası*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2000, s.113.

³¹⁶ Gökçe, *XVI ve XVII. Yüzyıllarda Lazıkıyye (Denizli) Kazası*, s.115.

³¹⁷ İsmail Çiftçioğlu, “*Germiyanogulları Kütahya Medreseleri*”, *Dumlupınar Üniversitesi Sos. Dergisi*, Sayı 15, 2006, s. 161–180.

bilgilere göre Denizli’de bir Mevlevi dergâhı mevcut iken daha sonra ikincisi inşa edilmiştir. İlk dergâhta tarikatın halifeliği Kadı Necmeddin’in sorumluluğunda idi.³¹⁸

İbn Battuta, Denizli’de bulunduğu zaman içerisinde Ramazan bayramı törenlerini de anlatmaktadır. Buna göre, Bayram namazından önce İnanç Bey, askerleri ve Ahilerin silahlarını kuşanarak davul ve boru eşliğinde kabristana giderek kurbanlar kestirmiş ve yoksun halka dağıtmışlardır. Buradan sonra camiye giderek bayram namazını kılmışlardır.³¹⁹ Lâdik Beyliği, Batı Anadolu’daki muasırları gibi “Gazi Türk Beyliği” idi. Kuruluşundan beri bu karakterini muhafaza etmesiyle fütüvvet ilkesine sıkıca bağlı bulunmaktaydı.³²⁰

F.5. Edebiyat ve Yazı

İnanç Bey ailesinden aldığı yüksek eğitimi ile bölgedeki diğer beylerden ayrılmaktadır. İnanç Bey aynı zamanda ilme ve ilim adamına oldukça saygı ve sevgi göstermiştir. Yanında sürekli ilim adamı bulundurmaya çalışmıştır. Ayrıca kendi döneminde bölgesine gelen ilim adamlarına ağırlamıştır. İbn Battuta ve Ulu Arif Çelebi bölgeye gelip ziyaret eden ilim adamlarından yalnızca ikisidir.³²¹

Evliya Çelebiye göre; Lâdik’te³²² eğitim-öğretim faaliyetlerinin genellikle camilerde, cami görevlileri tarafından yürütüldüğü anlaşılmaktadır. Camiler, sadece bir ibadet yapılan yer değil, aynı zamanda bir ilim ve kültür yeri olarak da faaliyet göstermektedir.³²³ Aynı zamanda İnanç Bey’in oğlu olan Murad Arslan, “Fatıha ve İhlas” surelerinin Türkçe tefsirlerini yaptırarak İslam’ın doğru anlaşılmasına katkıda bulunmuştur. Böylelikle Türk dili ve kültürünün gelişmesine katkı sağlamıştır.³²⁴

---

³¹⁸ Mehmet Şeker, *Anadolu’nun Türkleşmesi ve Kültürel Hayatı*, Ötüken, İstanbul Kasım 2011, s.105.

³¹⁹ Kayhan, “Lâdik Beyliği”, s.768., İsmail H. Uzunçarşılı, *Afyon Karahisar, Sandıklı, Bolvadin, Çay, İsaklı, Manisa, Birgi, Muğla, Milas, Peçin, Denizli, Isparta, Atabey ve Eğirdir’deki Kitabeler ve Sahip, Saruhan, Aydın, Menteşe, İnanç, Hamit Oğulları Hakkında Malumat*, İstanbul Devlet Matbaası 1347-1929, s.187.

³²⁰ Kayhan, “Lâdik Beyliği”, s.768.

³²¹ Yılmaz, *Ortaçağ’da Denizli (Selçuklu ve İnançoğulları Dönemi)*, s.66-67.

³²² Ahmed Tevhid, *Denizli (Lâdik) Emareti*, Türk Tarih Encümeni Mecmuası, C.III, S.13, İstanbul 1328, s.809-813.

³²³ Muhammet Kuzubaş, “Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Lâdik”, *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C.1 S.1, 2010, s.105.

³²⁴ Koca, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.87.

İnançoğulları Beyliği Türkçeyi bir ilim dili olarak kullanmışlardır. Beylerin adlarına yazılan Türkçe tefsirler bu dönemin en iyi örneklerini oluşturmaktadır.³²⁵

---

³²⁵ Yavuz, *Anadolu'da beylikler dönemi Siyasi Tarih ve Kültür*, s.84.

G. EŞREFOĞULLARI

G.1. Eşrefoğulları -Selçuklu İlişkileri

Eşrefoğulları Beyliği, Selçuklu devletinin son dönemlerinde XIII. yüzyılın ikinci yarısında, Seyfettin Süleyman tarafından Beyşehir, Seydişehir taraflarında daha sonrada Ilgın, Bolvadin, Akşehir ve yörelerinde kurulmuştur.³²⁶ Beyliğin ilk merkezi “Gorgorum” isminde eski bir Roma şehridir. Süleyman Bey, Beyşehir gölünün yanında ismiyle adlandırılan şehir inşa ederek beyliğin merkezini burası yapmıştır. Tarihi belgelerden açıkça anlaşıldığına göre Eşrefoğulları Beyliğinin künyesi Süleyman Bey’in babası olan Eşref idi.³²⁷

Tarihi kayıtlara göre Eşrefoğullarının ilk kez tarih sahnesinde 1277 tarihinde görülmektedirler. Bu yıllarda Anadolu’da Moğol hâkimiyetine karşı büyük bir hareket başlatıldı. Moğollara karşı ilk harekete geçen Beylerbeyi Hatiroğlu Şerefeddin’dir. Şerefeddin, 1277 senesinde Moğollara karşı yapmış olduğu harekette dışarıdan yardım göremediği için kaybetti ve öldürüldü. Daha sonra Selçuklu beylerine destek olmak üzere 1277’de Memlük hükümdarı Sultan Baybars, ordusuyla Moğol-Selçuklu ordusunu etkisiz hale getirerek Kayseri’de Selçuklu tahtına çıktı. Diğer taraftan Karamanlı Mehmet Bey, Konya’ya doğru ilerledi. Bu hareket sırasında Mehmet Bey’in yanında Eşref ve Menteşeoğulları da bulunmaktaydı.³²⁸

Eşrefoğulları’nın bu dönemdeki genişleme politikası III. Gıyaseddin Keyhüsrev’in de sonunu hazırlayan Beylerbeyi Hatiroğlu Şerefeddin’in isyanı ile başlamıştır. Pervane Muineddin Süleyman, Tokat emiri olduğu zamanlar Moğol desteği ile Selçuklu idaresinde yükselmiş ve İlhanlı İmparatorluğu’nun Selçuklu naibi gibi davranmaya başlamıştı. İlhanlı hükümdarı Sultan IV. Rükneddin Kılıç Arslan’ı zehirleyerek öldürtmüş yerine küçük yaştaki III. Gıyaseddin Keyhüsrev’i sultan ilan ettirmişti. Evlilik bağları ile Selçuklu idaresindeki yerini sağlamlaştırmaya çalışan Pervane Muineddin Süleyman yüksek makamlı devlet adamlarından Vezir

---

³²⁶ Sevim- Yücel; *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, s.715.

³²⁷ Koca, “Germiyoğulları” ,*Türkler*, s.715.

³²⁸ Koca, “Germiyoğulları” ,*Türkler*, s.715.

Sahib Ata, Beylerbeyi Hatıroğlu Şerefeddin gibi önemli birtakım kişileri hileler yaparak rahatsız etti.³²⁹

1302 senesinde vefat eden Süleyman Bey'in yerini oğlu Mehmed Bey aldı. Mehmed Bey babasının başlattığı fetih politikasını devam ettirebilmek için akınlara devam etmiştir. Güney bölgesindeki Karamanoğulları ile çatışmaya girmeyip, kuzeye yönelerek Gelendost ve Yalvaç'ı ele geçirmişse de buraları Hamidoğlu Dündar Bey'e bırakmak zorunda kalmıştır. Daha sonra Alâeddin II. Keykubad döneminde Selçuklu saltanatı ile bağlantısını keserek 1308'den itibaren Orta Anadolu'nun batısında kalan bölgeler neredeyse Moğolların kontrolünden çıkmıştır. Olcaytu Muhammed Han'ın 1312'de Memlukler üzerine çıktığı seferde mağlubiyete uğraması Uc Türkmenleri ile birlikte Eşrefoğlu Mehmed Bey'in de harekete geçmesini kolaylaştırmıştır. Aynı yıl içerisinde Eşrefoğlu Mehmed Bey Iğın ve Akşehir bölgesini fethetmiştir.³³⁰ 1302 senesinde vefat eden Mehmed Bey'den sonra yerini oğlu Süleyman Bey geçti. Emir Çoban'ın Anadolu terk etmesiyle birlikte diğer Anadolu beyleri gibi Süleyman Bey'de serbest kalmıştır. Moğol valisi Timurtaş Anadolu'ya gelince Anadolu Beyliklerini ortadan kaldırma düşüncesiyle hareket ederek Süleyman Bey'in üzerine doğru yürüdü. Timurtaş, Süleyman Bey'i yakalayarak ona işkence ederek öldürmüştür. Süleyman Bey'in vefatından sonra Eşrefoğulları Beyliği fiilen sona ermiştir.³³¹

Timurtaş Anadolu'yu terkettikten sonra (1327), Eşrefoğulları Beyliği'nin toprakları Hamidoğulları Beyliği'ne geçti. Ancak bu topraklar sebebiyle Hamidoğulları Beyliği sürekli olarak Karamanoğulları'nın istilalarına maruz kalmıştır. Bu durumdan rahatsız olan Hamidoğulları'nın Hüseyin Bey 80.000 altın karşılığında toprakları Osmanlılara satmıştır.³³² Beyşehir, Osmanlı tarafından tımar sisteminin ilk uygulamaya koyulduğu bölgelerden biri olmuştur. Beyşehir ve Konya

---

³²⁹ Yasin Tekin, *Tarih Boyunca Beyşehir ve Eşrefoğulları Beyliği*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2017, s.102.

³³⁰ Sait Kofoglu, "Selçuklu Sonrası Güneybatı Anadolu'da Bir Uc beyliği: Eşrefoğulları", *Uluslararası Orta Anadolu ve Medeniyeti Sempozyumu-I Eşrefoğulları Beyliği*, Kültür Yayınları, Nisan 2018, s.55.

³³¹ Koca, "Germiyanogulları", *Türkler*, s.716.

³³² Koca, "Germiyanogulları", *Türkler*, s.716.

bölgesi Osmanlı tarafından fethedilmişse de şehrin ileri gelenleri Osmanlı idaresini kolayca benimsememiştir.³³³

G.2. Eşrefoğulları'nda Teşkilat

G.2.1. Devlet İdaresi

Selçukluların yıkılmasıyla birlikte üzerinde kurulan tüm beylikler, Anadolu tahtının birer adayı olmuşlardır. Ancak bu zaman içerisinde Osmanlıların onların büyük rakibi Karamanlıların ve diğer Anadolu Beyliklerinin, Eşrefoğulları'ndan büyük bir beylik olmadığı görülmektedir. Batı Anadolu da siyasi tümüyle ortadan kalktığı durumlarda Selçuklu ümerasından Eşrefoğlu Süleyman Bey'de Beyşehir'de beyliğini kurmuştur.³³⁴ Anadolu Beylikleri arasında saygınlığını kazanan Eşrefoğlu Mehmed Bey kendi devletini kurmak istedi. Mehmed Bey hanedanının devlet olması ve varlığını devam ettirebilmesi konusunda Eski Türklerdeki “kut” geleneğinin maneviyatının arayışına girmeye başladı.³³⁵

İktidar, Eski Türklerde “kut” ile ifade edilmektedir. Kelime anlamı devlet, iktidar, saadet, baht vb. anlamlara gelmektedir. Tanrı, kut bağıışı ile siyasi iktidara sahip olmaktadır.³³⁶ Eşrefoğulları coğrafi bölge olarak zor bir coğrafyada bulunmaktaydı. Beyliğin doğusu ve kuzeyinde son zamanlarını yaşayan Selçuklu Devleti 1308'de ortadan kalktı. Ayrıca coğrafi konumu sebebiyledir ki, gaza faaliyetleri gösterememiştir.³³⁷ Batı Anadolu'da Hamidoğulları, Sahipataoğulları, Germiyanogulları, İnançoğulları ve Eşrefoğulları gibi pek çok sayıda beylik kurulmuştur. Doğu'da ise İlhanlılar ve onların ağır baskılarına rağmen Karamanlılar bulunmaktaydı. Tüm beylikler birbirlerinin önünü kesmekteydi. Tüm Anadolu beyliklerinin büyük bir devlet olma imkânı bulunmamaktaydı. Çünkü Türk-İslam

---

³³³ Tekin, *Tarih Boyunca Beyşehir ve Eşrefoğulları Beyliği*, s.148.

³³⁴ Hasan Basri Karadeniz, “Eşrefoğullarının Anadolu Beylikleri Arasındaki Yeri ve Önemi (1284-1326)”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Medeniyeti Sempozyumu-I Eşrefoğulları Beyliği*, Kültür Yayınları, Nisan 2018, s.31.

³³⁵ Karadeniz, “Eşrefoğullarının Anadolu Beylikleri Arasındaki Yeri ve Önemi (1284-1326)”, s.32.

³³⁶ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1988, s.238.

³³⁷ Karadeniz, “Eşrefoğullarının Anadolu Beylikleri Arasındaki Yeri ve Önemi (1284-1326)”, s.41.

medeniyeti birkaç asırdır batıdan Haçlıların doğuda ise Moğollar tarafından istilalara maruz kalmışlardır. Bu anlamda “gaza” anlayışı ön planda tutulmuştur.³³⁸

G.2.2. Sosyo- Ekonomik Hayat

Eşrefoğulları Beyliği deniz ötesi ticaretini Antalya ve Alanya üzerinden yapmaktaydı. XIV. yüzyılın ilk yarısında Batı Anadolu Beyliklerinin Mısır ile ticareti oldukça hareketliydi. Bunun nedeni Moğollara karşı Mısır Memlûk Devleti gibi güçlü bir müttefiğe dayanma zorunluluğuydu. Eşrefoğullarının çağdaşı el-Ömeri, Anadolu’da ticaretin oldukça gelişmiş olduğundan bahsetmektedir. Sebebi denizlerle çevrili olduğunu söyler. Eşrefoğulları topraklarında hububat yetiştiriciliği oldukça yaygındır. Eşrefoğulları Beyliğinin ticari hayatına bakarken kervansaray ve hanlarda önemli yer teşkil etmektedir. Konya- Beyşehir arasında 4 kervansaray bulunup, Konya-Antalya arasında Beyşehir yolundan gidildiğinde 11 kervansaray bulunmaktaydı. Şehirlerde terzilik, başmaccılık, ipekçilik, demircilik, boyacılık, dericilik, balıkçılık, kuyumculuk, marangozluk, kasaplık vb. meslek ve zanaat grupları bulunmaktadır. Köylülerin temel uğraşlarından biri de arıcılık olup hemen hemen tüm köylerde bal üretimi yapılmıştır. Eşrefoğulları şehirlerinde Türkmenler serbestçe ticari faaliyetlerini yapmaktaydılar.³³⁹

Ayrıca Eşrefoğulları sikkelerinin büyük kısmının gümüş dirhemlerden oluştuğunu belirtmek gerekmektedir. Bu durum beyliğin ekonomik durumunun güçlü olduğunu göstermektedir. Eşrefoğlu Süleymanşah dönemine ait sikkelerden en önemli nokta ilk kez sikke üzerine “el-Vahidü’l Kahhar” ibaresinin yazılmış olmasıdır.³⁴⁰ Eşrefoğlu Beyliği’nin sona ermesiyle birlikte Beyşehir Kenti’nin nüfusu önemli ölçüde azalmıştır. Bunda kentin beylik merkezi olma özelliğini yitirmesi ve

---

³³⁸ Halil İnalçık, *Devlet-i Aliyye*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009, s.9.

³³⁹ Hüseyin Kayhan, “Eşrefoğulları Beyliği Sikkeleri ve Düşündürdükleri,” *Uluslararası Orta Anadolu ve Medeniyeti Sempozyumu-I Eşrefoğulları Beyliği*, Kültür Yayınları, Nisan 2018, s.327-329.

³⁴⁰ Tekin, *Tarih Boyunca Beyşehir ve Eşrefoğulları Beyliği*, s.137.

Karamanoğlu Osmanlı mücadelelerinin uzun süre yaşandığı bir kent olması oldukça etkili olmuştur.³⁴¹

G.3. Eşrefoğulları Beyliğinde İlimi ve Kültürel Hayat

G.3.1. Bilim ve Edebiyat

XIV. yüzyılda Anadolu’da her beyliğin himayesi altında bulunan ilim adamları bulunmaktadır. Beylerin ilim adamlarına gösterdikleri ilgi, sevgi ve saygı duyulduğu için birçok bilim adamı Anadolu’ya akın etmiş böylece ilmi ve kültürel sahada katkıda bulunmuşlardır. Genellikle Anadolu’daki ilim adamları iki kaynaktan faydalanmışlardır. Bunlardan biri; Maverâünnehir, Horasan ve Harezm, diğeri ise; İran, Mısır, Hicaz ve Suriye bölgesidir.³⁴²

Âlimleri ve şairleri sarayında ağırlayıp ve himaye eden Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey adına, Irak tarafından Tuster bölgesinden gelen Şemsüddin Mehmed Tusteri 710 H/1310 M yılında Mübarizüddin Mehmed Bey *el Fusulü-l- Eşrefiyye* adında felsefi bir eser kaleme almıştır. Aynı şekilde Mübarizüddin Mehmed Bey döneminde Mada adasında Konyalı Kemaleddin tarafından 710 H/1310 M senesinde *Takariru-l Münasib (Devlet Makamlarına Tayinler)* adlı münşeat mecmuası yazmıştır. Mehmet Bey, döneminin önemli âlimlerinden sayılan Cemaleddin Mevlana Ahmed yine devrinin önemli şairlerinden Tırizi’yi de himayesine alarak memleketinin faydalanmasını sağlamıştır.³⁴³

Beyşehir’de Halk hikâyesi olarak sadece Şah İsmail hikâyesine rastlamaktayız. Manzum türlerden de mani, ağıt, düğün şarkıları ve anonim şiirleri bulunmaktadır.³⁴⁴

---

³⁴¹ Hüseyin Muşmal, “Eşrefoğulları’ndan Günümüze Beyşehir Kent Merkezinin Demografik Gelişimi”, *SUTAD*, Güz 2017; (42), s.385.

³⁴² Mehmet Şeker, “Eşrefolu Bey’ine İthaf Edilen “el-Füsülü’l-Eşrefiyye” Adlı Eser İle Takariru’l-Manasib’a Genel Bir Bakış”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Medeniyeti Sempozyumu-I Eşrefoğulları Beyliği*, Kültür Yayınları, Nisan 2018, s.389.

³⁴³ Kofoğlu, *Selçuklu Sonrası Güneybatı Anadolu’da Bir Uc beyliği: Eşrefoğulları*, s.58-59.

³⁴⁴ Aziz Ayva, “Beyşehir ve Çevresinde Halk Kültürü Varlığı”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Medeniyeti Sempozyumu-I Eşrefoğulları Beyliği*, Kültür Yayınları, Nisan 2018, s.423.

G.4. Eşrefoğulları Beyliği Döneminde Kurulan İlim ve Kültür Müesseseleri

G.4.1. Cami ve Mescidler

Yaklaşık kırk altı yıl boyunca tarih sahnesinde kalan Eşrefoğulları Beyliği dönemin şartları gereği birçok mimari eser meydana getirmişlerdir. Hâkim oldukları topraklar üzerinde 220 köy ve kasaba kurulmuş ve 70.000 atlıdan meydana gelen güçlü bir ordu ile toprakları korumuşlardır. Beyliğin kurucusu olan Seyfeddin Süleyman Bey döneminde birçok mimari eser inşa edilmiştir. Beyşehir Eşrefoğlu Süleyman Bey Külliyesi, Seydişehir Seyyid Harun Külliyesi, Beyşehir Demirli Mescid, Beyşehir Kalesi, Seydişehir Kalesi günümüzde hâlâ varlığını devam ettirmektedir.³⁴⁵

G.4.1.1.Eşrefoğlu Seyfettin Süleyman Bey Camii

Eşrefoğlu Külliyesinin en önemli yapısını meydana getiren Eşrefoğlu Seyfettin Süleyman Bey Camii, Beyşehir'in gelişmesine katkısı büyüktür. Camii de Arap, Acem ve Bizans karakteri bulunmamaktadır. Caminin hiçbir yerinde başka millete ait süs unsuru bulunmamaktadır. Bu noktada camiyi inşa eden mimarın Türk terbiyesi, ilim ve irfanıyla terbiye gördüklerinin delili olarak görülmektedir.³⁴⁶

Eşrefoğlu Cami'nin kim tarafından ve ne zaman inşa edildiği tam olarak bilinmemektedir. Bu sebeple iki farklı görüş bulunmaktadır. Birincisi, Sultan Sancar tarafından H.556/M.1160-1161 yılında inşa edildiğidir. İkincisi ise, Eşrefoğlu Süleyman Bey tarafından yapıldığıdır.³⁴⁷

---

³⁴⁵ Enis Akova, "Eşrefoğulları Beyliği Mimari Eserlerinden Beyşehir'deki Eşrefoğlu Camii'nin Koruma Sorunları ve Çözüm Önerilerine Yönelik Bir Araştırma", *Uluslararası Orta Anadolu ve Medeniyeti Sempozyumu-I Eşrefoğulları Beyliği*, s.527.

³⁴⁶ Yusuf Akyurt, "Beyşehirli Kitabeleri ve Eşrefoğlu Camii ve Türbesi", *Türk Tarih Arkeologya ve Etnografya Dergisi*, S.4, Maarif Matbası, İstanbul 1940, s.112.

³⁴⁷ M. Akif Erdoğru, *Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii'nin Vakıfları, Tarih İncelemeleri Dergisi*, C.VI, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1991, s.93-94.

G.4.1.2. Süleyman Bey Türbesi

Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii'nin doğu cephesine bitişik olarak inşa edilen eser, İçeri Şehir Mahallesiinde bulunmaktadır. Türbe, altta kare planlı cenazelik sekizgen biçimli gövdesi ile külah bölümlerinden oluşan mimari bütünlüğe sahiptir.³⁴⁸

Eşrefoğlu Türbesi mimari özelliği bakımından Selçuklu dönemine ait bazı eserlerle benzerlik gösterse de detaylara bakıldığında kendine has yapısı olduğu görülmektedir. Çini malzemesinden yapılan kümbet, renk ve motif açısından önemlidir. Kümbet inşa etmenin İslami temellerinin tartışıldığı dönemde, Türklerin türbe inşa ettirmesi atalar kültürüne vermiş olduğu önemi göstermektedir. Eşrefoğlu Türbesi, hem taş hem de çininin titizlikle kullanılmasına örnek teşkil etmesi açısından XIV. yüzyıl Beylikler döneminin zevk ve tarzının habercisi olarak kabul edilmektedir.³⁴⁹ Çinili kubbeler beylikler devri mimarisinde oldukça azdır. Eşrefoğlu türbesinin kubbesi Selçukluda görülen örnekleri bile aşan, ince ve eşsiz işçiliği ile dikkat çekmektedir.³⁵⁰

G.5. Vakıflar

İslamiyet'ten önce de Türk toplulukları tarafından vakıflara verilen değer ile İslam dinini benimsemeleri vakıf eserler inşa ettirmeye ve sürekliliğini korumaya özen göstermişlerdir. XIII. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan Anadolu Beylikleri, Anadolu Selçuklularından almış oldukları gelenekleri devam ettirerek birçok vakıf eseri inşa etmişlerdir. Eşrefoğlu Seyfettin Süleyman Bey, Beyşehir Gölü kıyısında İçerişehir Mahallesiinde bir külliye inşa ettirmiştir. Ayrıca Külliyyeye gelir getirecek çeşitli kaynaklar vakfetmiştir. Vakfedilen bir malın hangi hayır işinde kullanılacağını belirten vakfiye veya vakıfnameler hazırlanmıştır.³⁵¹

³⁴⁸ Ahmet Çaycı, *Eşrefoğlu Beyliği Dönemi Mimari Eserleri*, TTK, Ankara 2008, s.57.

³⁴⁹ Çaycı, *Eşrefoğlu Beyliği Dönemi Mimari Eserleri*, s.61.

³⁵⁰ Gönül Öney, *Beylikler Devri Sanatı XIV.- XV. Yüzyıl (1300-1453)*, TTK Basımevi, Ankara 1989, s.39.

³⁵¹ Mustafa Çetinaslan, "Taş Vakfiyeler ve Beyşehir Eşrefoğlu Camii'nin Taş Vakfiyesi", *Uluslararası Orta Anadolu ve Medeniyeti Sempozyumu-I Eşrefoğulları Beyliği*, s.219.

Vakfiyelerin Arapça olarak hazırlanması bir gelenek halini almış, Arap olmayan Müslüman topluluklar dahi vakfiyelerini Arapça olarak hazırlamaya başlamışlardır. Anadolu Selçukluları döneminde Arapça yazılan Vakfiyeler Beylikler döneminde de Arapça ve Farsça olarak yazılmıştır. Beylikler döneminde özellikle taş vakfiyelerde Türkçe'nin de yaygınlaştığı görülmektedir. Vakfiyeler sadece bir belge niteliğinde olmayıp aynı zamanda dönemin tarihi, siyasi, hukuki, iktisadi, kültürel ve folklorik özelliklerini anlayabilmemize; dönemin dil ve üslup özellikleri hakkında bilgi edinmemize yardımcı olan eserlerdir.³⁵²

G.6. Medreseler

Anadolu'nun fethiyle birlikte bir taraftan iskân hareketleri meydana gelirken, diğer taraftan ele geçirilen ya da yeni kurulan şehirlerde medreseler açılmaya başlamış ve böylece XIII. ve XIV. yüzyıllarda Orta Anadolu kentlerinde Selçuklu ve Karamanlı devlet adamlarınca çok sayıda medrese yaptırılmıştır. Beyşehir'de kurulan ilk medreselerin de bu dönemde inşa edildiği bilinmektedir.³⁵³

G.6.1. Eşrefoğlu Süleyman Bey Medresesi

Selçuklu uç beylerinden Seyfeddin Süleyman Bey'in inşa ettirdiği Eşrefoğlu Medresesi Beyşehir'in en önemli medreselerinden birisidir. Medresenin yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Süleyman Bey'in ölümünden (1302) önce yapıldığı tahmin edilmektedir. Eşrefoğlu Camisi'nin halen mevcut olan taş vakfiyesinden edinilen bilgilere göre, Süleyman Bey, Eşrefoğlu Hamamı'ndan sağlanan gelirin bir kısmını bu medreseye vakfetmiştir. XIII. ve XIV. yüzyıllarda önemli bir medrese olduğu anlaşılan Eşrefoğlu Medresesi'nin XVIII. ve XIX. yüzyılda faaliyette olmadığını tahmin etmekteyiz.³⁵⁴

---

³⁵² Çetinaslan, "Taş Vakfiyeler ve Beyşehir Eşrefoğlu Camii'nin Taş Vakfiyesi", s.239.

³⁵³ M. Akif Erdoğan, *Osmanlı Yönetimi'nde Beyşehir Sancağı*, Kültür Sanat Yayıncılık, İzmir 1998, s 164.

³⁵⁴ Hüseyin Muşmal, "XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Beyşehir Kenti'nde Bulunan Müesseseler ve Vakıfları", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.19 Bahar, Konya 2006, s.233.

G.6.2. İsmail Ağa Medresesi

Eşrefoğlu Camisi'nin batısında bulunan ve halk arasında Taş Medrese olarak bilinen bu medresenin, 1370'de, İsmail Ağa tarafından yaptırıldığı bilinmektedir. Yakın zamana kadar harap bir durumda olan medrese, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından kısmen restore edilerek yok olmaktan kurtarılmıştır. Ancak portalı ve türbesi dışındaki kısımları aslını kaybetmiştir.³⁵⁵

G.6.3. Osman Efendi Medresesi

Hacı Armağan Mahallesi'nde bulunan bu medrese günümüze ulaşamamıştır. Medrese Seyyid el-Hâc Osman Efendi tarafından 1771'den önce inşa edilmiştir. Medresenin kurucusu Seyyid Osman Efendi aynı zamanda müderrislik görevi de yapmıştır. Osman Efendi medresesi uzun yıllar faaliyetine devam ettiği bilinmektedir. Ancak günümüzde bu medresenin bulunduğu mahallede medrese binasına ait herhangi bir bulguya rastlanılmamaktadır.³⁵⁶

---

³⁵⁵ Muşmal, "XVIII. Ve XIX. yüzyıllarda Beyşehir Kenti'nde Bulunan Müesseseler ve Vakıfları", s.234.

³⁵⁶ Muşmal, "XVIII. Ve XIX. yüzyıllarda Beyşehir Kenti'nde Bulunan Müesseseler ve Vakıfları", s.236.

H. KARASIOĞULLARI

H.1. Karasioğulları-Selçuklu İlişkileri

Türkiye Selçuklu Devleti'nin çöküşmesiyle beraber uç bölgelerde ortaya çıkan beylikler içerisinde bulunan Karası beyliğinin kökeni hakkında henüz kesin bir hükme varılamamıştır. Ancak Karasioğullarının menşei hakkında açıklanan en iyi bilgi beyliğin, Melik Danişmend Gazi sülalesinden geldiği görüşüdür.³⁵⁷

1175'de Danişmendliler Devleti'ni Türkiye Selçuklularına katan Sultan II. Kılıç Arslan, Danişmendliler sülalesinden Yağıbasan'ın oğullarını batı uçlarına yerleştirmiştir. Yağıbasan'ın oğulları, batı uçlarındaki tüm beyler üzerinde hâkimiyet kurarak kısa zamanda büyük bir güç haline gelmişlerdi. Fakat Yağıbasan'ın oğulları bu güçlerini İstanbul'da sürgünde bulunan I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in lehine kullanarak devlet merkezinde önemli mevkilere sahip olmuşlardır. 1211 yılında Yağıbasan oğullarından Zahirreddin İli, Melik İzzeddin Keykavus ile Alaeddin Keykubad arasında meydana gelen taht kavgasına karışarak yok olmuşlardır.³⁵⁸

XIV. yüzyılın başlarında Türkiye Selçuklu Devleti'nin çökmesiyle Danişmend oğullarından oldukları bilinen Kalem ve oğlu Karası Beyler tarih sahnesinde ortaya çıkarak Balıkesir ve çevresini fethetmeye başlamıştır. Sultan Mesud'un himayesinden ayrılan Kalem ve Karası Beyler, Germiyanogullarının ordusunun desteği ile Balıkesir ve çevresini ele geçirmişlerdir. Kalem ve Karesi Beyler ele geçirdikleri bu bölgede bağımsız idarelerini meydana getirmişlerdir. Böylece XIV. yüzyılın başlarında Karası Beyliği ortaya çıkmıştır.³⁵⁹ Karası Beyliği Balıkesir'den başka Bergama, Sındırğa, Bigadiç, İvrindi, Susıgırlık, Aydıncık, Başgelenbe (Soma'da bir köy), Kemer Edremit (Burhaniye), Edremit, Ayazmend (Altınova) ile Bayramiç, Ayvacık, Ezine ve Balıkesir yakınlarındaki Balıklı'da hâkimiyetlerini sürdürmüşlerdir.³⁶⁰

³⁵⁷ Zerrin Günel Öden, *Karası Beyliği*, TTK Basımevi, Ankara 1999, s.5.

³⁵⁸ Koca, "Anadolu Türk Beylikleri" *Türkler Ansiklopedisi*, s.722.

³⁵⁹ Koca, "Anadolu Türk Beylikleri" *Türkler Ansiklopedisi*, s.722.

³⁶⁰ Sevim- Yücel; *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, s.263.

Karesi Bey, hem Moğollar istilalarından kaçan hem de Dobriçe'den Ece Halil'in yönetiminden gelmiş olan Sarı Saltuk'a ait Türkmenleri kendi topraklarına yerleştirerek bölgesindeki Türk nüfusunun artmasını sağlamıştır. Karesi Bey'den sonra beyliğin bütünlüğü bozularak başkentleri Balıkesir ve Bergama olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Marmara ve Çanakkale'ye kadar Demirhan'ın yönetimi altındadır. Yahşi Han'ın lakabı Şücaeddin idi. Arap kaynaklarında Yahşi Han olarak adlandırılmaktadır.³⁶¹ Karası Bey'den sonra yerine Yahşi Bey geçmiştir. Yahşi Bey dönemi Karasioğulları Beyliği'nin zirvede olduğu dönemdir.³⁶² Yahşi Bey, Batı Anadolu Beyliklerinden Aydın, Menteşe, Saruhan ve Karası Beylikleri bazen tek başlarına bazense ittifak kurarak hareket edip Ege Denizi'nde ki Latinlere karşı mücadeleye girişmişlerdir. 1330 senesinde III. Andronikos Trakya'ya gitme hazırlığı yaparken Türklerin sefer hazırlığında oldukları haberini almıştı. Türkler Helespont (Çanakkale Boğazı)'u iki ayrı noktadan geçmişlerdir. İmparatorun askerleri Türklerin bir kısmına yetişerek onları esir aldı ve öldürdüler, diğer kısmı ise geri çekilmek mecburiyetinde kalmışlardır.³⁶³

Karasioğulları ve diğer beyliklerin bu dönemdeki korsanlık faaliyetleri Adalar Denizi'nde imkânsız duruma gelmişti. Haçlılar 1334 yılında Adalar Denizi'ndeki Türk faaliyetlerini sonlandırmak için ittifak oluşturmuşlardır. Yahşi Bey'in donanması Haçlılar tarafından mağlup edilmiştir.³⁶⁴ Yahşi Bey'den sonra yerine oğlu Süleyman Bey geçmiştir. Bu dönemde Demirhan Bey'e ait olan topraklar Osmanlı Beyliğine katılmıştır. Süleyman Bey'in en önemli faaliyetleri Bizans taht kavgalarına karışmak olmuştur. Demirhan Bey, Marmara Denizi'nde ve Kapıdağ yarımadası civarında Bizans yerleşim alanlarına akınlar yapmıştır. III. Andronikos, bu akınlara son vermek için barış yapmıştır. Demirhan Bey 1328'de Bizans İmparatorluğu ile yaptığı anlaşmaya uymuştur.³⁶⁵

---

³⁶¹ Sevim- Yücel; *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, s.265.

³⁶² Burak Gani Erol, *Türkiye Selçukluları ve Anadolu Beylikleri Döneminde Türk Denizcilik Faaliyetleri*, Gazi Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2004, s.80.

³⁶³ Erol, *Türkiye Selçukluları ve Anadolu Beylikleri Döneminde Türk Denizcilik Faaliyetleri*, s.81.

³⁶⁴ Öden, "Karası Beyliği", s.40.

³⁶⁵ Öden, "Karası Beyliği", s.46-48.

H.2. Karasioğulları- Osmanlı İlişkileri

XVIII. yüzyıla kadar devam ettiği bilinen Karasioğulları'nın bazılarının Osmanlı sultanları tarafından vakıflar verilmesi bir diğer bölümünün de tımar ve yaya müsellemler olarak Osmanlı Teşkilatında olduklarını bilmekteyiz. Karası Beyliğinin tarih sahnesinden çekilmesi ve Osmanlı Beyliği'ne bırakılmasından sonra bu bölge Çanakkale haricinde 500 sene Anadolu eyaletine bağlı bir sancak olarak yönetilmiştir. Sancağın başkenti Balıkesir olup adı da yine Karası olarak devam etmiştir.³⁶⁶ Osmanlılar, Karesi Beyliği topraklarını 1334-1361 tarihleri arasında bölüm bölüm işgal ettiği görülmektedir.³⁶⁷

Merkezi Balıkesir olan Karası sancağı 1592 yılından sonra Balıkesir, Bigadiç, Sındırgı, Başgelenbe, Kemer, Edremit (Burhaniye), Ayazment (Altınova), Edremit, Kozak, İvrindi, Manyas, Fırat (Susurluk) kazaları bulunmaktaydı.³⁶⁸ 1841'de Karası Sancağı, Kocaeli ve Hüdavendigâr (Bursa) ile tek bir il olmuştur. Karası Sancağı 28 Haziran 1909'da bağımsız mutasarrıflık haline gelmiştir. 21 Ekim 1923 yılında ise tüm mutasarrıflıkların il olması halinde, Karası de il olmuştur. 1926'da eski hanedanlara ait il isimleri kaldırılması nedeniyle buraya *Balıkesir* ismi verilmiştir.³⁶⁹

H.3. Karasioğulları'nda Teşkilat ve Kültür

H.3.1. Devlet İdaresi

Selçuklularda devletin hükümdarlık ailesinin ortak malı olarak kabul edilmesi anlayışı, Anadolu Beyliklerinde de aynen devam etmektedir. Karası Beyliği, Balıkesir merkez olmak üzere beyliğin kurucusu Karası Bey tarafından idare edilmekteydi. Yahşi Bey, İ.H. Uzunçarşılı'nın belirttiğine göre, "Şücaeddin" olarak adlandırılmıştır.³⁷⁰ Karası Beylerinin hükümdarlık alametlerinden birisi olan sikke bastırdıkları da görülmektedir. Yahşi Bey ve Beylerbeyi Çelebi'ye ait 7 adet sikke bulunup bunlar İlhanlı tarzında kesilmiştir. Sikkelerin 4'ü gümüş, 3'ü bakırdır.

---

³⁶⁶ Sevim- Yücel; *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, s.205.

³⁶⁷ İnalçık, *Devlet-i Aliyye*, s.47.

³⁶⁸ Koca, "Anadolu Türk Beylikleri" *Türkler Ansiklopedisi*, s.784.

³⁶⁹ Sevim- Yücel; *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, s.206.

³⁷⁰ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s.99.

Gümüş sikkelerden biri Yahşi Bey'e aittir.³⁷¹ Karesi Beylerinin kendi adlarına bastırıldığı sikkelerden Nümismat İbrahim Artuk'un yayımladığı Yahşi Bey ve oğlu Çelebi'ye ait sikkeler bilim dünyasının tanıdığı ilk Karesi sikkeleridir.³⁷²

Diğer taraftan, Türk Devletlerinde olduğu gibi, Ulu Bey'in veliaht tayini, kardeşler arasında kan dökülmesi ve taht değişikliklerine neden olmuştur. Yahşi Bey'in Bergama'da, Demirhan Bey'in de Balıkesir'de hüküm sürmesi, büyük oğlu olan Demirhan Bey'in veliaht ilan edilerek Balıkesir'in idaresiyle görevlendirilmiş olduğu görülmektedir. Anadolu Beyliklerinde divan teşkilatı hakkında yeterli bilgiye sahip değiliz ancak yönetim kadrosunun devlet idaresi için zorunlu olması idari teşkilatında mevcudiyetinin olduğu görünmektedir.³⁷³

H.3.2. Askeri Teşkilat

Karası Beyliği ordusu, teşkilatı ve kimlerden oluştuğu hakkında yeterli bilgiye sahip değiliz. Ancak Karası Beyleri, kısa süren hâkimiyet dönemleri boyunca buldukları mevki bakımından, bir yandan deniz, diğer taraftan kara devleti özelliği taşımaktaydılar. Beyliğin genişleme faaliyetlerinde meydana gelen mücadeleler Marmara sahillerindeki küçük Bizans yerleşimlerine akınlar haricinde, Ege Denizi'ne ve Çanakkale Boğazı'na dayanması nedeniyle denizler olmuştur.³⁷⁴

Beyliğin kara ordusu atlı birliklerden meydana gelmektedir. El-Ömeri'ye göre 20.000 atlı askeri mevcut olup, yaya askeri bulunmamaktadır. Karası Beyliği kara ordusunun yansıra önemli ölçüde deniz ordusuna sahipti. Yahşi Bey'in gemileri her an denize açılmaya hazır vaziyette bulunmaktaydı. Bergama ve civarını limanı durumunda olan Edremit Körfezi'nin Karası donanmasına önemli üs görevinde olduğu anlaşılmaktadır.³⁷⁵

El- Ömeri'nin kayıtlarından anlaşıldığına göre Demirhan ve Yahşi Beyler'in komutasında ayrı ayrı askeri birlikler ve donanma bulunmaktaydı. Yahşi Bey'in

³⁷¹ Öden, "Karası Beyliği", s.89.

³⁷² İbrahim Artuk, "Karesioğulları Adına Basılmış İki Sikke", *Tarih Dergisi*, S.XXXIII Mart 1980/81, s.283.

³⁷³ Öden, "Karası Beyliği", s.78.

³⁷⁴ Öden, "Karası Beyliği", s.79.

³⁷⁵ Koca, "Anadolu Türk Beylikleri", *Türkler*, s.785.

1330 yıllarında Rumeli sahillerine yönelik baskınlara ağırlık verildiği görülmektedir. Edremit Savaşı sırasında Yahşi Bey'in 100 gemilik donanması tahrip edilmiş, 300 asker de kayıp verilmiştir. Bu kayıplar Yahşi Bey'in o sıradaki askeri gücünü göstermesi bakımından önemlidir. Karasioğlu Yahşi Bey, kısa süre içerisinde 1341 yılında birkaç kez Gelibolu Yarımadası'na çıkabilecek kadar deniz gücüne sahip olmuştur.³⁷⁶

H.3.4. İktisadi ve Ticari Hayat

Anadolu'dan İstanbul ve Avrupa'ya ihraç edilen kumaşlar arasında ipek önemli yer tutmaktadır. El-Ömeri, Karesi ülkesinde bol miktarda ipek üretildiğini ve bunların çoğunu Hristiyan ülkelere ihraç edildiğinden söz etmektedir. Ekonominin diğer önemli unsuru da köle ticareti olmuştur.³⁷⁷

XIV. yüzyıl başlarında Anadolu kıyılarından Girit'e ve Batı Avrupa'ya ulaşan yeni bir ticaret yolu daha kurulmuştur. Burada Türkler, Batı Anadolu'ya gelerek, Ege Denizi'nde faaliyetlere başlamışlardır. Bu nedenle, Venedik, Ceneviz ve Bizans'ın yanında Ege Deniz ticaretinde ise Menteşe, Aydın, Saruhan ve Karası Beyleri de önemli rol oynamışlardır.³⁷⁸ İbn Battuta'dan edindiğimiz bilgilere göre Balıkesir, kalabalık nüfusa sahip, zengin ve renkli çarşılarla sahip bir şehirdi. Karasioğlu Yahşi Bey, kendisine kuseyden yapılan bir elbise göndermişti. Balıkesir emiri Demirhan Bey'in de ipek elbise hediye ettiğini ayrıca buradan Margalita isminden Rum bir cariye satın aldığını söylemektedir.³⁷⁹ Bu bilgi, Balıkesir'de köle ticaretinin yapıldığını, erkek köle ile birlikte kadın kölelerin de bulunduğunu göstermektedir.³⁸⁰

H.3.5. Mimari

Karası Beyliği döneminde imar edilmiş, mimari eserler hakkında bilgimiz bulunmamaktadır. Zaten günümüzde de bu beyliğe ait herhangi bir mimari yapı

---

³⁷⁶ Öden, "Karası Beyliği", s.81.

³⁷⁷ Hüseyin Kayhan, "Karasioğulları Beyliği Ekonomisi", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, Sayı 22, Bahar 2017, s.55.

³⁷⁸ Öden, "Karası Beyliği", s.83.

³⁷⁹ İbn Battuta, *İbn Battuta Seyahatnamesi*, Çev: A.Sait Aykut, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004, s. 428.

³⁸⁰ Öden, Karası Beyliği, s.83

yoktur. İbn Battuta'dan edindiğimiz bilgilere göre zengin bir şehir olmasına rağmen halkın Cuma namazlarını kılabilcekleri yer mevcut değildir. Şehir dışında bir cami inşa etmeye çalışmışlar ancak çatıyı henüz kapatmamışlardır. Cuma namazları ağaçların altında gölge bulunan yerlerde kılınmaktaydı.³⁸¹

Bergama'da bulunan GÜDÜK Minare XIV. yüzyıl başlarında Karası Beyliği tarafından inşa edilmiştir. Türkiye Selçuklularının etkisi altında yapıldığı bilinen bu minare, Bergama'da dönemin karakterini taşıyan ve ayakta kalmış tek eser olarak kabul edilmektedir. Selçuk Minaresi, Arap Camii veya Müftü Camii olarak da adlandırılan ve Osmanlı öncesinden kalan tek eser olma özelliği taşıyan minarenin camisi yıkılmış bulunmaktadır. Minare 1930'da tamir ettirilmiş, mimari değeri olmadığı tespitiyle de yıktırılmıştır.³⁸²

---

³⁸¹ Koca, "Anadolu Türk Beylikleri", *Türkler*, s.785.

³⁸² Öden, "Karası Beyliği", s.84.

I. SARUHANOĞULLARI

I.1. Saruhanoğulları-Selçuklu İlişkileri

Saruhanogulları Beyliği,³⁸³ Batı- Anadolu'da Adalar Denizi kıyılarından ayrılarak Manisa, Menemen, Gördes, Demirci, Kemal Paşa (Nif), Turgutlu, Ilıca (Tarhanyat), Gördük, Akhisar, Atala, Kayacık, Urganlı gibi kent ve yörelerde hâkimiyetlerini sürdürmüşlerdir. Saruhanoğulları, Karesioğulları, Aydınogulları, Germiyan Beyliği'nin ilk kuruluşu sırasında Germiyanogulların Batı- Anadolu'yu fethetmek için gönderdikleri kuvvetlerden oluşturulduğu muhtemeldir.³⁸⁴

Batı Anadolu uç kesiminde 1290 tarihinden itibaren Saruhan Bey tarafından Manisa merkezli olarak kurulmuştur. Çağdaşı kaynaklarda ve kitabelerde Saruhan Bey'in ismi açıkça belirtilmekle birlikte menşei konusunda herhangi bir bilgi yoktur. XVI. yüzyıla ait vakıf tahrir kayıtlarında babasının adı Alp-Ağı, Alpagı, Alpagu şeklinde ifade edilmektedir. Saruhan Bey, Manisa'yı ele geçirmeden önce 1300'lü yılların başında bu bölgedeki bazı yerleri işgal etmiş ve Batı Anadolu bölgesinde önemli bir askeri merkez konumundaki Manisa'yı etkisi altına aldığı düşünülmektedir. Buranın kesin alınış tarihi ve nasıl fethedildiği konusunda halk rivayetleri dışında bilgi mevcut değildir. Manisa'nın beyliğin merkezi olmasından sonra Saruhan Bey giderek güçlendi ve bağımsızlık yolunda önemli bir adım atmış oldu.³⁸⁵

Saruhan Bey bir donanma kurarak adalar üzerine seferlere başladı. Foça sahil şehirlerinden sonra Sakız ve Midilli adaları üzerine hâkimiyet kurarak, Cenevizlileri vergiye bağladı. Saruhan Bey'in 15 şehri, 20 kalesi bulunmaktadır. 10.000 atlıdan meydana gelen bir ordusu vardı. Adalar Denizinde sürekli akın ve gaza yapan donanmaya sahipti. Saruhan Bey 1345'te vefat edince Manisa'daki türbesine defnedildi. Ondan sonra yerine oğlu İlyas Bey geçti.³⁸⁶

---

³⁸³ Ahmed Tevhid, *Saruhan Oğulları- Aydın Oğulları*, Türk Tarih Encümeni Mecmuası, C.II, S.10, s.615-625.

³⁸⁴ Sevim- Yücel; *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, s.301.

³⁸⁵ Feridun Emecen, "*Saruhanogulları*", *İA*, C.36, s.170.

³⁸⁶ Koca, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.138.

İlyas Bey'in önemli bir faaliyeti bulunmamaktadır. 1362 tarihinden sonra vefat eden İlyas Bey'in yerine oğlu İshak Bey geçmiştir. Medeni ve kültürel faaliyetlere ağırlık vererek Manisa'da Ulu Cami, medrese, Mevlevihane gibi önemli eserler inşa ettirmiştir.³⁸⁷ İshak Bey babası hayatta iken Menemen'i idare etmekteydi. İshak Bey döneminde Saruhanoğulları Beyliği en parlak dönemlerinden birini yaşamıştır. İshak Bey beyliği idare ettiği dönemde Osmanlılarla iyi geçinmeye gayret etmiştir.

I.2. Saruhanoğulları- Osmanlı İlişkileri

1388 yılında vefat eden İshak Bey'in yerine oğlu Hızırşah geçmiştir. Birçok Anadolu beyi gibi Osmanlıların hâkimiyetini tanımıştır. Hızırşah, Sultan I. Murad'ın Kosava Savaşı'na yardımcı kuvvet gönderdi. Kosava Savaşı'nda I. Murad'ın şehit düşmesi üzerine Karamanoğlu Alaeddin Ali Bey'in teşvikiyle Hızırşah'da Yıldırım Beyazid'a karşı Germiyan, Aydın ve Menteşe Beyleriyle beraber tavır aldı. Yıldırım Bayezid otoritesini kurduktan sonra Karamanoğlu Alaeddin Ali Bey'in kurduğu muhalefete karşı yönelerek onları ilhak etti. Bunlar içerisinde Saruhanoğulları toprakları ile Karasioğulları topraklarını birleştirerek idaresini Ertuğrul'a vermiştir.³⁸⁸

Ankara Savaşı'ndan sonra memleketleri kendilerine teslim edilen Anadolu Beyleri arasında bulunan Hızırşah, on iki senelik aradan sonra memleketine ikinci kez sahip olmuştur. Yıldırım Bayezid'in oğulları arasında ortaya çıkan taht kavgaları neticesinde Hızırşah; Aydınogulu Cüneyd ve Menteşeoğlu İlyas Bey ile birlikte İsa Çelebi'yi destekledi. İsa'nın Çelebi Mehmed'e mağlup olması üzerine Hızırşah, Manisa'ya kaçmıştır. Mehmet Çelebi bunun üzerine Manisa'ya gelerek baskınla Hızırşah'ı yakalayıp öldürttü.³⁸⁹ Saruhanoğulları toprakları yeniden Osmanlı Devletine katıldı. Böylece Saruhanoğulları'nın siyasi hâkimiyeti tamamen son erdi.³⁹⁰

---

³⁸⁷ Koca, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.139.

³⁸⁸ Koca, "Anadolu Türk Beylikleri", *Türkler*, s.724.

³⁸⁹ Sevim- Yücel; *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, s.304.

³⁹⁰ Koca, "Anadolu Türk Beylikleri", *Türkler*, s.724.

I.1. Saruhanoğulları'nda Teşkilat ve Kültür

I.1.1. Devlet İdaresi

Saruhan Beyliği idari taksimatı eski Türk devlet geleneğine göre düzenliydi. Saruhan Bey devletin merkezinde Uluğ Bey olarak oturmaktaydı. Kardeşi olan Ali Paşa ise Nif'te oturmaktaydı. Nif'te ikamet eden Ali Paşa'nın 8 şehri ve yaklaşık 30 kadar kalesi bulunmaktadır.³⁹¹ El-Ömeri; Saruhanoğulları Beyliğini daha ayrıntılı ele almaktadır. El-Ömeri'nin ifade ettiğine göre Saruhan ilinin iki hâkimi vardır. Biri Manisa'da oturan Saruhan Bey, diğeri ise Nif'te oturan Ali Paşa'dır. Saruhan Bey'in Manisa merkez olmak üzere 20 kalesi, 15 şehri, 10.000 atlı ordu kuvveti bulunurken, Ali Paşa'nın 8 şehri, 30 kalesi bulunmaktadır.³⁹²

Saruhanoğulları 1300 tarihinde Manisa'yı işgal ettikten sonra bölgedeki güçlü Türkmen beyliklerinden biri haline gelmiştir. Özellikle deniz gazaları ve seferlerindeki başarıları İslam dünyasında önemli mevki kazanmalarını sağlamıştır. Osmanlı Devletinin kuruluş ve gelişmesinde görüldüğü gibi Saruhanoğulları Beyliği'nde de Gazıyan-ı Rum, Ahiyan-ı Rum ve Abdalan-ı Rum gibi toplulukların gazalarda buldukları görülmektedir.³⁹³ Saruhan Beyliği denizci beyliği olarak bilinmekte olup güçlü bir donanmaya sahipti. Bizans ve Cenevizlileri üzerine yaptığı seferler sonucunda topraklarını Ege Denizi'ne kadar genişleten Saruhan Beyliği büyük bir filo sahipti.³⁹⁴

I.1.2. İktisadi Yapı

Saruhanoğulları Manisa'yı ele geçirdikten sonra yabancı devletlerle ticari anlamda etkileşim halinde olmuşlardır. Saruhan Bey, Foça'da bulunan Bizans ve Latinlerle bir antlaşma imzalamıştır. Anlaşmaya göre Foça'daki halk Saruhan Bey'e

---

³⁹¹ Süleyman H. Yakut, *Saruhanoğulları Beyliği*, Celal Bayar Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2002, s.48.

³⁹² Yaşar Yücel, *XIII-XV Yüzyıllar Kuzey-Batı Anadolu Tarihi: Çobanoğulları, Candaroğulları Beylikleri*, TTK Basımevi 1980, s.198.

³⁹³ Ahmet Şimşirgil, "Saruhanoğulları Beyliği", *Türkler*, C.6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2014, s.791.

³⁹⁴ Yasemin Gedik, *Saruhanoğulları Beyliğinin Kuruluşu ve Siyasi Teşekkülü*, Fırat Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Elazığ 2004, s.69.

15.000 hafif gümüş vermekteydi. Bu olay Saruhan Bey'in güçlü olduğunu ve çevresini etki altına aldığını göstermektedir.³⁹⁵

Zirai faaliyetler iklim ve toprak özelliklerinin çeşitliliğine göre değişiklik göstermektedir. Buna göre Saruhanoğulları, İtalyan tüccarlarına; buğday, kuru meyveler, pirinç, zeytinyağı, pamuk, orman ürünleri, halı, koyun, at ve köle satıyorlardı. İhraç ürünleri arasında buğday, pamuk ve halı en önemli olanlarıydı. Halı ihracında Uşak ve Kula'nın yanı sıra Gördes'inde payı büyüktür.³⁹⁶ Saruhanoğullarının ticari münasebetleri asıl olarak Cenevizlerle olmaktadır. Latinler ticaretleri dolayısıyla Saruhan Bey, Napoli paraları tarzında Gigliati şeklinde resimli, Latin harfleriyle sikke kestirmişlerdir. Saruhan oğullarından İlyas Bey ve İshak Bey ile oğulları Hızır Şah ve Orhan Bey'in gümüş sikkeleri mevcuttu.³⁹⁷

1.2. Saruhanoğulları'nda İmar, Kültür ve Mevlevilik Hareketleri

1.2.1. İmar Faaliyetleri

Saruhan Beyleri diğer Anadolu Beyleri gibi Manisa'yı Türk-İslam devleti yapabilmek için çaba sarfetmişlerdir. Dini ve sosyal müesseselerin fazla oluşu, Selçuklular döneminden bu yana uygulanan şehri Türkleştirme-İslamlaştırma politikasıdır. Manisa camileri, türbeleri, medreseleriyle ilme, ibadete merkez olmuş bir şehirdir. Bu aile içerisinde en fazla imar faaliyetleri ile ilgilenen İshak Bey olmuştur.³⁹⁸ İshak Bey 1367 yılında inşa ettirdiği Ulu Cami şehrin en eski ikinci mabedi olma özelliği taşımaktadır. Beyliğin kurucusu Saruhan Bey döneminde Manisa hemen hemen Türkleşmiştir. Saruhan Bey'in Çarşı mahallesinde bir mescid, Gediz üzerinde bir köprü ve Çaprazlar mahallesinde bir çeşme yaptırmıştır.³⁹⁹ Eski Hisar Mahallesinde gayrimüslimler ile Müslümanlar birarada yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Ayrıca gayrimüslimlerin bazılarının Türkçe isimler aldıkları da

---

³⁹⁵ Yakut, *Saruhanogullari Beyligi*, s.49.

³⁹⁶ Gedik, *Saruhanogullari Beyliginin Kurulusu ve Siyasi Teşekkülü*, s.67

³⁹⁷ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s.90.

³⁹⁸ Gedik, *Saruhanogullari Beyliginin Kurulusu ve Siyasi Teşekkülü*, s.73.

³⁹⁹ Şimşirgil, *Saruhanogullari Beyligi*, s.791.

görülmektedir.⁴⁰⁰ Osmanlı kentlerinde Müslüman ve gayrimüslim mahalleleri bulunmakla birlikte, kentin diğer bazı bölgelerinde bunların gayrimenkul sahibi olmalarını engelleyecek katı sınırlamalar yoktur.⁴⁰¹

I.2.2. Cami ve Mescidler

I.2.2.1. Ulu Camii

Cami, Saruhanoğullarından İshak Çelebi tarafından inşa ettirilmiştir. Mimarı Emet b. Osman'dır. 1387 yılında türbe ve medresenin eklenmesiyle külliye halini almıştır. Külliye düşüncesi ile Selçuklu dönemini yansıtan, Beylikler dönemindeki tek örnek olma özelliği taşımaktadır.⁴⁰² Caminin dış kapısındaki kitabe sülüs yazısı ile yazılmıştır. Ulu Cami mimarisinde Selçuklu geleneğini devam ettirerek sade tuğla örgüde, sırlı tuğla geometrik kompozisyonları mevcuttur.⁴⁰³

I.2.2.2. Yakup Çelebi Camii

Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesine göre camii, Yakup Çelebi tarafından 810/1407-1408 yıllarında inşa ettirilmiştir. Eski Camii ismiyle anılmaktadır. Caminin batısındaki Yakup Bey'in türbesi 1900'lü yıllardan sonra yıkılmıştır.⁴⁰⁴

I.2.2.3. Ali Bey Camii

1418 yılında Ali Bey tarafından inşa ettirilen mescid, torunlarından Haydar Çelebi tarafından 975/1567-1568 yılında camiye çevrilmiştir. Cami bugün ibadete açık bulunmaktadır. Yapının iç ve dış yapısında süsleme bulunmamaktadır. Ali Bey Camii plan şeması yönünden Bursa, Timurtaş (Demirtaş) Paşa (1389-1390) ve Ebu İshak Zaviyesiyle (1399) benzerlik göstermektedir.⁴⁰⁵

---

⁴⁰⁰ Kadir Adamaz, "XVI. Yüzyılda Demirci Şehri", *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:11, Sayı:3, Aralık 2013, (Manisa Özel Sayısı), s.156.

⁴⁰¹ Suraiya Faroqhi, *Orta Halli Osmanlılar*, Çev. Hamit Çalışkan, İş Bankası Yayını, İstanbul 2009, s.272.

⁴⁰² Öney, *Beylikler Devri Sanatı XIV.- XV. Yüzyıl (1300-1453)*, s.13.

⁴⁰³ Yakut, *Saruhanogulları Beyliği*, s.54.

⁴⁰⁴ Gedik, *Saruhanogulları Beyliğinin Kuruluşu ve Siyasi Teşekkülü*, s.76.

⁴⁰⁵ Hakkı Acun, *Manisa'da Türk Devri Yapıları*, TTK Basımevi, Ankara 1999, s.80-82.

I.2.2.4. Hacı İlyas Bey Mescidi

Mescid, Mehmet oğlu Hacı İlyas Bey tarafından 764/1362 yılında yaptırılmıştır. Mescid bugün ibadete açıktır. Mescidin iç ve dış yapısında süsleme bulunmamaktadır. Hacı İlyas Bey Mescidi tek kubbeli ve son cemaat yeri iki kubbeyle örtülü minaresiz sade bir yapıdır.⁴⁰⁶

I.2.2.5. Girdeci Mescidi

795/1392-1393 yılında Girdeci İsmail b. İbrahim tarafından inşa edilmiştir. Şu anda kalıntılarında başka izi bulunmamaktadır. Mescid kalıntılarında anlaşıldığına göre eski bir kilise üzerine kurulduğu görülmektedir.⁴⁰⁷

I.2.2.6. Haki Baba Mescidi

Mescid, Haki Baba Mahallesi, Yavaşali sokağındadır. Kitabesi mevcut değildir. Bugünkü mescid, H.1062/ M.1651-1652'de camiye çevrilmiştir. Manisa'ya 1671 yılında gelen Evliya Çelebi, mescid hakkında minaresiz olup üst kısmı kiremit örtülüdür, demektedir. Yapının iç ve dış kısmında süsleme bulunmamaktadır.⁴⁰⁸

I.3. Hamamlar

I.3.1. İshak Çelebi Hamamı

Cami 1366, Mevlevihane 1369 ve Medrese 1378 yılında inşa edildiğine göre hamamda bu tarihler arasında inşa edildiği muhtemeldir. Hamam, Saruhanoğulları'ndan İshak Çelebi döneminde yapılmıştır. Ulu Caminin doğusunda bulunan hamam hâlâ harap bir durumdadır. Hamamın duvarları moloz taş ve tuğladan, duvar köşeleri kısım kısım taştan, kemer ve kubbeler tuğla ile örülmüştür.⁴⁰⁹

---

⁴⁰⁶ Acun, *Manisa'da Türk Devri Yapıları*, s.26.

⁴⁰⁷ Yakut, *Saruhanoğulları Beyliği*, s.61.

⁴⁰⁸ Acun, *Manisa'da Türk Devri Yapıları*, s.70-72.

⁴⁰⁹ Acun, *Manisa'da Türk Devri Yapıları*, s.490-492.

I.3.2. Dere (Gülgün Hatun) Hamamı

Hamamın kitabesi bulunmamaktadır. Hamamın etrafı konutlarla çevrili olduğundan çok fazla görünmemektedir. Yapının iç ve dış kısmında süsleme bulunmamaktadır.⁴¹⁰

I.4. Saruhanoğullarında Mevlevilik

Aydınoğulları ile sıkça ittifak kuran Saruhanoğulları mevleviliğin tesirini 1300'lü yıllarda hissetmeye başlamışlardır. 1360'lı yıllarda bu tesirin Alaeddin Bey'in faaliyetleri ile daha da arttığı görülmektedir. İshak Bey döneminde Manisa'da Mevlevilik tarikat özelliği kazanmaya başlamıştır. Bey ailesi ve şehrin ileri gelenlerini kendi tarafına çekmeye başlamıştır.⁴¹¹

İshak Bey'in Manisa'da Mevlevihane yaptırması ve kitabelerde Çelebi unvanıyla adlandırılması Saruhanoğullarının Mevlevilerle yakından ilişkisini göstermektedir. İshak Çelebi Mevlevihane'sinin vakfiyesine göre görevlilerinin yanı sıra Mesnevi okuyan âlim ve güzel sesli iki hanende de hizmette bulunacaktı. Böylece Mevlevilik hem yerleşik şehirli arasında hem de köylü kesimler arasında hızla yayılmaktaydı.⁴¹² Saruhanoğulları döneminde nüfuzlarını Osmanlıların ilk devirlerinde kaybeden Mevleviler yeniden devletin tesiri ile ön plana çıkmışlardır.⁴¹³

I.5. İlmî Faaliyetler

Saruhanoğulları Türkçenin kullanılmasında önemli katkıları bulunmaktadır. Yakub b. Devlethan'ın emriyle Nasıreddin Tusi tarafından on sekiz bölümden oluşan *Behname*'nin Türkçeye çevrilmesi önemli bir hizmettir.⁴¹⁴

I.5.1. Ulu Camii Medresesi

Medrese 780/ 1378 yılında Saruhanoğlu İshak Çelebi tarafından mimar Emet b. Osman'a yaptırılmıştır. Medrese bugün öğrenci yurdu olarak kullanılmaktadır.

---

⁴¹⁰ Acun, *Manisa'da Türk Devri Yapıları*, s.500.

⁴¹¹ Feridun M. Emecen, *Batı Anadolu Beylikler Dünyası ve Osmanlılar*, Timaş Yayınları, İstanbul 2012, s.202.

⁴¹² Şimşirgil, "Saruhanoğulları Beyliği", s.791.

⁴¹³ Emecen, *Batı Anadolu Beylikler Dünyası ve Osmanlılar*, s.210.

⁴¹⁴ Şimşirgil, "Saruhanoğulları Beyliği", s.792.

Medresenin iç ve dış yapısında süsleme yapılmamıştır. Ulu Camii Medresesi, Manisa’da inşa edilen ilk ve büyük medrese olması açısından önemlidir.⁴¹⁵

I.5.2. Hızır Paşa Medresesi

Medrese ile ilgili ayrıntılı bilgi mevcut değildir. Medresenin temellerine ait enkaz 1940’larda hâlâ mevcuttu.⁴¹⁶

---

⁴¹⁵ Acun, *Manisa’da Türk Devri Yapıları*, s.310-312.

⁴¹⁶ Gedik, *Saruhanogulları Beyliğinin Kuruluşu ve Siyasi Teşekkülü*, s.80.

İ. AYDINOĞULLARI

İ.1. Aydınogulları -Selçuklu İlişkileri

Beyliğin ismi olarak kullanılan “Aydın” sözcüğü bir kişi isminden mi ya da aşiret isminden mi geldiği kesin olarak bilinmemektedir. Kaynakların çoğunda beyliğin kurucusunun adı “Aydın oğlu Mehmed Bey” olarak tanıtılmıştır. Aydın isminin aşiret ismi olmasından ziyade şahıs ismi olduğu anlaşılmaktadır. Germiyanogulları Beyliği XIV. yüzyılın başlarında Bizans topraklarına bir fetih başlattığı sıralarda Aydınogulları Beyliği’nin kurucusu Aydın oğlu Mehmed Bey, Germiyanogulları Beyliği’nin ordu komutanı idi.⁴¹⁷

Eski Lidya ve İyonya bölgesinde bir beylik kurmuş olan Mehmed Bey 1310 yılında İzmir’i daha sonra Ayaslug (Selçuk) Tire, Sultan Hisarı ve Bodemya’yı ve 1326’da Gâvur İzmir olarak adlandırılan sahil İzmir’i aldı. Kendisine Mübarizüddin lakabı verilen Mehmed Bey fethettiği yerlerden Ayaslug (Efes-Selçuk) ile Sultan Hisarını büyük oğlu Hızır Bey’e, İzmir’i ikinci oğlu Umur Bey’e, Bodemya’yı üçüncü oğlu İbrahim Bahadır Bey’e Tire’yi dördüncü oğlu Süleyman Bey’e vermiştir. Küçük oğlunu ise yanında tutuyordu. Mehmed Bey 1334 yılında bir av sırasında suya düşüp hastalanarak 1334 yılında vefat etmiştir. Ondan sonra yerine ikinci oğlu Umur Bey beyliğin başına geçmiştir.⁴¹⁸ Umur Bey, beyliğin merkezi olan Birgi’de üç gün kaldıktan sonra İzmir’e Hristiyan kuvvetlerine karşı çıkmak için oraya gitmiştir. İzmir saldırısı bertaraf edildikten sonra Saruhanoğlu Süleyman Beyle birlikte Umur Bey’in Yunanistan ve Mora seferlerine çıkmıştır. 1135 yılında meydana gelen bu savaşta birçok ganimet ve esir ele geçirilmiştir. Umur Bey Germiyan hâkimiyetinde olan Alaşehir’i 1335 yılında Aydınogulları hâkimiyetine almıştır. Umur Bey, 1338-1339 yıllarında Adalar Denizi ve Yunanistan seferine çıkmıştır. Daha sonra Kili ve Eflak seferlerine çıkmıştır. Bu sefere Umur Bey üç yüz gemi ile katılmıştır.⁴¹⁹ 1335 yılında Midilli Adası’na sefere giden imparator Foça’ya yönelerek şehri kuşatma altına almıştır. Kuşatma esnasında imparatora

⁴¹⁷ Koca, “Anadolu Türk Beylikleri”, *Türkler*, s.725.

⁴¹⁸ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s.104.

⁴¹⁹ Varlık, “Aydınogulları Beyliği”, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, s.60.

yardımcı kuvvetler gönderen Saruhan Bey kuşatma sonuna kadar ayrıca askerlere iaşe temininde bulunmuştur. Bu sıralarda III. Andronikos'un Aydınolu Umur Bey'e görüşme talebinde bulunmuştur. İmparatorun davetini kabul eden Umur Bey kardeşi Hızır Bey'le Karaburun'a gelmiştir. İmparator Umur Bey'i saygı ile karşılayıp ona keseler dolusu altın vermiştir. Fakat Umur Bey bunu reddetmiştir. Bunun üzerine İmparator Sakız'ı Umur Bey'e hediye etmiştir.⁴²⁰

1346 yılında Latin kuvvetlerinin başına geçen Torfil İzmir'e doğru hareket etmiş ancak başarılı olamamıştır. Bunun üzerine Umur Bey İzmir'i işgale başlayarak Papa'dan yardım talebinde bulunmuştur. Papa'dan yardım gelmeyince kaledekiler Umur Beyle 1346'da anlaşma yapmışlardır. Bu defa Aydınolu donanması Akdeniz'de faaliyetleri başlayınca Rodos şövalyeleri İzmir'i Aydınolulları'na vererek anlaşmaya varmıştır. Ancak Papa anlaşmayı onaylamayınca Umur Bey meseleyi silah gücü ile halletmeye karar vermiştir. Ancak kuşatma esnasında 1348'de şehit düşmüştür. Kabri Birgi'de babasının türbesindedir.⁴²¹

Umur Bey'de sonra yerine kardeşi Hızır Bey geçmiştir. Hızır Bey; Venedik, Rodos ve Kıbrıs ile ağır antlaşmalar imzalamıştır. 18 Ağustos 1348 yılında imzaladığı anlaşma ile Latinler, Aydınolulları'nın gümrük vergilerinin yarısını almıştır. Yirmi maddeden oluşan anlaşmaya ile Aydınolulları'nın tüm faaliyetleri durmuş böylece beyliğin çökmesine neden olmuştur.⁴²² Hızır Bey'in ölüm tarihi belli olmamakla birlikte 1365 yılından önce vefat ettiği tahmin edilmektedir. Düsturnamede Umur Beyin İzmir'deki Latinleri baskı altında tuttuğu, İzmir'de Latinlerle savaşırken hayatını kaybettiği belirtilmektedir.⁴²³

İ.2. Aydınolulları- Osmanlı İlişkileri

Hızır Bey'den sonra beyliğin başına İsa Bey geçmiştir. 1365 yılında Rodoslularla beraber Kıbrıs kralının İskenderiye'yi zaptetmesi üzerine Mısır

---

⁴²⁰ Yusuf Ayönü, "Umur Bey Döneminde Aydınolulları- Bizans İttifakı", Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu -I, TTK Ankara 2013, s.87.

⁴²¹ Varlık, "Aydınolulları Beyliği", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, s.62.

⁴²² Sevim- Yücel; *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, s.271.

⁴²³ Feridun M. Emecen, "Aydınolu Umur Bey: Kısa Bir Biyografi Denemesi", Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu -I, TTK Ankara 2013, s.58.

sultanının Hristiyanlar aleyhine ittifak kurmak amacıyla tüm Anadolu beyliklerine elçiler gönderdiği anlaşılmaktadır. İsa Bey döneminde Aydınogulları'nın Osmanlılarla dost oldukları görülmektedir.⁴²⁴

I. Murad'ın Kosova Savaşı'nda şehit olmasından sonra yerine geçen Yıldırım Bayezid yönünü Anadolu'ya çevirdi. Saruhanogulları Beyliği'ne son verdikten sonra İsa Bey'in üzerine yürüdü. İsa Bey, Yıldırım Bayezid'in karşısına çıkma cesaretinde bulunmayarak Osmanlılara bağlılığını bildirmiştir. İsa Bey'in ne zaman öldüğü bilinmemektedir. Timur Ankara Savaşı'ndan sonra Aydınogulları Beyliği'ni İsa Bey'in oğullarından Musa ve Umur Bey'e vermiştir. Musa Bey bir yıl sonra vefat edince beylik Umur Bey'e kalmıştır. Ancak Umur Bey'in karşısına İbrahim Bahadır Bey'in oğullarından Cüneyd Bey çıkmıştır. Cüneyd Bey, beyliğe sahip olma düşüncesiyle Umur Bey'in üzerine yürümüştür. Umur Bey, Menteşeoğullarından İlyas Bey'in yardım alsa da Cüneyd Bey tarafından kuşatılınca iki taraf anlaşmaya karar verdiler. Cüneyd Bey anlaşma gereği Umur Bey'i tanıyarak kızı ile evlenmiştir. Ancak Cüneyd Bey, Umur Bey'i zehirleyerek beyliğe sahip olmuştur.⁴²⁵

Çelebi Mehmet döneminde Düzmece Mustafa olarak adlandırılan Mustafa Çelebi Eflak'a geçirilip hükümdarlık iddiasında bulunduğu sıralarda Cüneyd Bey'de kendisine katılmıştır. Çelebi Mehmet 1421 yılında vefat edince Bizans İmparatoru Manuel, Mustafa Çelebi ile anlaşma yaptıktan sonra bunları Rumeli'ye çıkardı. Cüneyd Bey'de İzmir taraflarına doğru gitmiştir. Bunun üzerine Osmanlı Devleti Oruç Bey idaresinde Cüneyd Bey üzerine ordu göndermiştir. Fakat Osmanlı ordusu ile uğraşamayacağını anlayan Cüneyd Bey hayatına dokunulmaması karşılığında teslim olmuştur. Osmanlı komutanları sözlerinde durmayarak onu öldürdüler. Böylece Aydınogulları Beyliğinin siyasi varlığı sona ermiştir.⁴²⁶ Osmanlılar Aydın bölgesini ele geçirdikten sonra ilk iş olarak Tımar sistemine geçerek bir sancak oluşturmuşlardır. Beyliğin ilk merkezi olan Birgi yerine şimdiki Aydın şehri o

---

⁴²⁴ Varlık, "Aydınogulları Beyliği", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, s.65.

⁴²⁵ Koca, "Anadolu Türk Beylikleri", *Türkler*, s.729.

⁴²⁶ Zerrin Günel Öden, "Aydınogulları Beyliği", *Türkler*, C.6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2014, s.795.

zamanki ismiyle “*Güzelhisar-ı Aydın*” geçmiştir.⁴²⁷ Aydınoğulları Beyliği’nin sona erdiği ve Aydın ilinin tamamen Osmanlı toprağı olduğu 1426’dan itibaren Aydınoğlu soyunun tüm üyeleriyle birlikte öldürülmeye girişimi olduysa da bir takım hanedan üyeleri sağ kalıp Osmanlı Devletinde yaşamlarını sürdürdükleri görülmektedir.⁴²⁸

İ.3. Aydınoğulları’nda Teşkilat ve Kültür

İ.3.1. Denizcilik

Aydınoğulları Beyliği, Mehmet Bey ve oğlu Umur Bey zamanında en parlak dönemlerini yaşamıştır. Bu dönemin en önemli özelliğı denizcilik faaliyetlerinde gösterdikleri başarılar olmuştur. Umur Bey babasının kurduğı donanma ile yetinmeyerek geliştirmiştir. Bir ara donanmadaki gemi sayısı 300 kadırgaya kadar ulaşmıştır. Aydınoğulları denizcilik faaliyetlerindeki başarıyı ticari faaliyetlerde gösteremeyerek ticaret filosu kurmayı gözardı etmişlerdir. Aydınoğulları bu sebeple Haçlı kuvvetleri tarafından donanmalarının yakılmasından sonra denizciliğı önemli ölçüde gerileme göstermiştir.⁴²⁹

İ.3.2. Ticaret

Aydınoğulları, beyliğin ekonomisinin coğrafi şartları kullanarak dışa açmayı bilmişlerdir. İzmir ve Selçuk Liman şehirlerinde batılı tüccarların depoları mevcuttur. İhraç edilen ürünler arasında “ipek, ipekli kumaşlar, buğday, susam, bal mumu, Şam üzümleri, meşe mazısı en önemlilerinden olup kumaş, sabun, kalay ve kurşun gibi mamuller de ithal edilmekteydi.⁴³⁰

Aydınoğulları dış ticarete kendi paralarının yanı sıra yabancı paralarda kullanmışlardır. Örneğın; İtalyanların *gigliati* ismiyle anılan gümüş paralardan Umur

---

⁴²⁷ Bülent Çelik- Tanju Demir, “Aydınoğlu Topraklarında Osmanlı Yönetimi (XIII.- XV. Yüzyıllar)”, Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu –I, TTK Ankara 2013, s.191.

⁴²⁸ Kemal Ramazan Haykıran, “Aydınoğulları Beyliği’nin Son Beyi Cüneyd Bey ve Beyliğin Yıkılışından Sonra Aydınoğlu Soyunun Durumu”, Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu –I, TTK Ankara 2013, s.165.

⁴²⁹ Koca, “Anadolu Türk Beylikleri”, *Türkler*, s.730.

⁴³⁰ Koca, “Anadolu Türk Beylikleri”, *Türkler*, s.730.

Bey’de bastırılmıştır. Amaç ticari faaliyetleri geliştirmektir.⁴³¹ Aydınogulları, Latinlerle ticari münasebetleri dolayısıyla *fiyilyati* sikkeleri kullandıkları gibi İslami sikkeleri de mevcuttu. Bunlardan Umur Bey’in bir bakır sikkesi ve İsa ve oğlu Musa Beylerin ve Cüneyd’in gümüş sikkeleri bulunmaktadır.⁴³² Aydınogulları Beyliği’nde en yoğun sikkenin basıldığı darphane Ayasuluk’tur. Aydınogulları Beyliğinden; Mübarizeddin Mehmed Bey, Umur Bey, Hızır Bey, İbrahim Bahadır Bey, Süleymanşah, Yakup Bey, İsa Bey, Musa Bey, Cüneyd Bey ve Mustafa Bey’e ait gümüş ve bakır sikkelerden bazıları günümüze kadar ulaşabilmiştir. Bu örnekler arasında sikkelerin üzerinde görülen darp yerleri; Ayasuluk, Birgi, Sultanhisar, İzmir, Lâdik, Tire ve Yenişehir’dir.⁴³³

İ.3.3. İlim ve Edebiyat

Aydınogulları Beyliği’nde ilmi ve kültürel faaliyetler oldukça canlı geçmiştir. İlim ve sanat adamlarını himaye ederek çalışmalarını için uygun ortam oluşturmuşlardır. Beylikler Döneminde Anadolu’da Türk ve İslami özellikler gösteren birçok eser yazılmış ve başka dillerde yazılan birçok eser de Türkçeye tercüme edilmiştir.⁴³⁴ Şehirlerin birçoğu kültürel açıdan önemli birer merkez haline gelmiştir. Anadolu Beylikleri Dönemi, Anadolu’nun tam anlamıyla Türkleşmesini ve İslamlaşmasını sağlamıştır. Türkçeye yeni eserler kazandırılarak Türk dilinin gelişmesine katkıda bulunulmuştur.⁴³⁵

Aydınogullarında ilmi ve kültürel faaliyetleri başlatan Mehmed Bey’dir. Devrin bilgini İbn Melek’ten dersler alarak ilimle meşgul olmuştur. Devrin bilginlerinden Sa’lebi, “Araisü’l-Evliya” adlı eseri Farsça’dan Türkçe’ye tercüme edilmiştir.⁴³⁶ Aydınoglu Mehmed Bey döneminde onun adına “Arais” ve “Tezkeret’ül-Evliya” Türkçe’ye çevrilmiştir. Umur Bey döneminde ise Hint

---

⁴³¹ Koca, “Anadolu Türk Beylikleri”, *Türkler*, s.730.

⁴³² Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s.119.

⁴³³ Betül Teoman, “Aydınogulları Beyliği Darphanelerinde Basılan Sikkeler”, *ABAD*, 2018; 1(1),vs.132.

⁴³⁴ Hamza Özkan, *Aydınogulları Beyliği’nde İlimi Hayat*, Dokuz Eylül Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2003, s.63.

⁴³⁵ Fatma Şentürk, *Aydınogulları Beyliği’nde Edebi ve Kültürel Hayat*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir 2014, s.11.

⁴³⁶ Koca, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.157.

klasiklerinden olan “Kelile ve Dimne” ve “Süheyl’ü Nevbahar” ve İbn Baytar’ın Arapça eseri olan “Kitab-ı Tercüme-i Müfredat” Türkçe’ye çevrilmiştir. XIV. yy’ın en önemli şairlerinden olan Ahmedî, İsa Bey döneminde Ayasuluğ’a gelerek burada Arapça-Farsça bir sözlük olan “Mirkat-ül Edeb”i yazmıştır.⁴³⁷

Ahmedî, 1360’da Anadolu’ya döndükten sonra Aydınöğulları Beyliğı’nin olduğı bölgede yaşamıştır. Aydınöglü İsa Bey’e bağı olan Ahmedî, Musa Bey’e Mirkâtü’l-Edeb, Mîzânü’l-Edeb ve Mi’yârü’l-Edeb adlı eserleri yazmıştır.⁴³⁸ Ahmedî, tasavvuf ve dini ilimlerin yanı sıra astronomi, astroloji, tıp, geometri, felsefe, , belagat, dilbilgisi, tarih, mitoloji gibi alanlara da hâkim bulunmaktadır. Ahmedî’nin İskender-nâme adlı eseri, XIV. yüzyılda yazılan mesnevilerin ilki olmakla beraber en başarılı örneğidir.⁴³⁹ Aynı zamanda 1403 yılında Cemşîd-ü Hurşîd: Ahmedî, Selmân-ı Savecî’nin Cemşîd-ü Hurşîd adlı eserini Emir Süleyman’ın isteğı üzerine Türkçeye tercüme etmiştir.⁴⁴⁰

XIV. yüzyıl Osmanlı döneminde yaşayan mesnevi yazarlarından, asıl adı Fahrüddin Yakub b. Muhammed olan Fahrî, Aydınöğulları Beyliğı’nde yetişmiş ve Hüsrev-ü Şirin adlı mesneviyi kaleme almıştır. Hüsrev-ü Şirin Anadolu’da yazılan ilk mesnevi olarak bilinmektedir.⁴⁴¹

XIV. asırda yazılan diğere eserlerden biri de Kul Mesud’un Aydınöglü Umur Bey⁴⁴² adına Farsçadan Türkçeye tercüme ettiğı Beydeba’nın önemli eseri olan Kelile ve Dimne adlı eserdir.⁴⁴³ Bu eser, o dönemin dil ve kültür unsurlarını taşıması

---

⁴³⁷ Selda Kalfazade Ertuğrul, *Anadolu’da Aydınöğulları Dönemi Mimarisi*, İstanbul Üniversitesi (Sanat Tarihi Doktora Tezi), İstanbul 1995, s.31-32.

⁴³⁸ Kemal Yavuz, *XIV.-XV. Yüzyıllar Türk Edebiyatı*, 2. Baskı, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir 2013, s.45.

⁴³⁹ Ahmet Kartal, *Şiraz’dan İstanbul’a Türk-Fars Kültür Coğrafyası Üzerine Araştırmalar*, 2. Baskı, Kurtuba Kitap, İstanbul 2010, s.319.

⁴⁴⁰ Şentürk, *Aydınöğulları Beyliğı’nde Edebi ve Kültürel Hayat*, s.52.

⁴⁴¹ Ahmet Atillâ Şentürk – Ahmet Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, II. Baskı, İstanbul 2006, s.146.

⁴⁴² Ahmed Tevhid, *Bursa’da Umur Bey Camii Kitabesi*, Türk Tarih Encümeni Mecmuası, C.III, S.14, İstanbul 1328, s.865-872.

⁴⁴³ Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi/Edebiyat Tarihi-Metinler*, Akçağ Yayınları, 14. Baskı, Ankara 2008, s.98.

bakımından önemli bir yere sahiptir. Kul Mesud, Arapça ve Farsça bilmesine rağmen çevirisinde oldukça sade bir dil kullanmıştır.⁴⁴⁴

Aydinoğulları döneminde Birge, Ayasuluğ, Tire, Güzelhisar önemli ilim merkezi haline gelmiştir. Bu dönemde faaliyete başlayan İbn Melek Medresesi, Osmanlılar döneminde de önemini korumuştur.⁴⁴⁵ Hacı Paşa, Anadolu Beylikleri Dönemi'nin ilmî geleneğine uyarak Aydınoğlu İsa Bey'in teşviki ile Mısır'a giderek ve burada dönemin önemli müderrislerden dersler almıştır. XIV. yüzyıl İslâm dünyasının en tanınmış âlimlerinden ve hekimlerinden olan Hacı Paşa'nın başta tıp olmak üzere, mantık, kelâm ve tefsir alanlarında da önemli eserleri bulunmaktadır. Eserlerden ikisi Türkçe, diğerleri ise Arapça olarak kaleme almıştır.⁴⁴⁶

İ.4. Medreseler

Çocukların eğitim ve öğretimine önem gösteren Aydınoğulları beyleri onlar için gerekli müesseseleri kurmuşlardır. Selçuklular'ın kurdukları Türk tipi medreselerin en fazla gelişme gösterdiği bölge Anadolu'dur. Ayasuluğ'da Aydınoğulları Beyliğinden Musa Çelebi'nin oğlu Mehmed Şah Çelebi'ye ait vakıf kayıtlarından edindiğimiz bilgilere göre bir, *muallimhane* inşa ettirildiğini belirtilmektedir.⁴⁴⁷

İ.4.1. İbn Melek Medresesi

Gerçek ismi İzzettin Abdüllâtif olan bilginin doğum ve ölüm tarihi hakkında bilgimiz bulunmamaktadır. İbn Melek, Ferište veya Ferišteoğlu lakapları ile tanınmaktadır. Aydınoğlu Mehmed Bey tarafından hocası İzzeddin Abdüllatif İbn

---

⁴⁴⁴ Zehra Toska, *Türk Edebiyatında Kelile ve Dimne Çevirileri ve Kul Mesûd Çevirisi I (İnceleme)*, (yayımlanmamış doktora tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1989, s.243.

⁴⁴⁵ Mehmet Şeker, "Aydinoğullarının Kültür Hayatı ve Türkçeciliği", *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu -I*, TTK Ankara 2013, s.368.

⁴⁴⁶ İsmail Çiftçioğlu, "Anadolu Beylikleri Döneminde Yetişen Çok Yönlü Bir Bilim Adamı: Hacı Paşa", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.12, s.10.

⁴⁴⁷ Şeker, "Anadolu'nun Türkleşmesi ve Kültürel Hayatı", s.238.

Melek adına yaptırılmış olan medrese Osmanlılar döneminde de varlığını devam ettirmiştir. Medrese Tire kasabasının kuzeybatısında bulunmaktadır.⁴⁴⁸

İ.4.2. Sultan Şâh Medresesi

Medrese, Birgi'nin Ulu Câmii Mahallesi'nde bulunmaktadır. Birgi'de Aydınoğulları dönemine ait ikinci bir medresenin kim tarafından ve ne zaman yaptırıldığı bilinmemektedir ancak Aydınoğulları'ndan Sultan Şah adına yaptırıldığı muhtemeldir.⁴⁴⁹

İ.5. Aydınoğulları Beyliği'nde Dini Hayat

Beylikler Dönemi'nde Anadolu'da çeşitli tarikatlar, tasavvufi düşünceler ve ekoller gelişip yayılmıştır. Beylikler Dönemi'nde, Anadolu'nun çoğu yerinde Sünni mezhepler, özellikle de Hanefi mezhebi yaygındı. Bu dönemde Anadolu'da fikir bakımından en fazla itibar gören kelim ve felsefe ekolü, Fahreddin er-Razi (ö. 606/1209)'nin temsil ettiği ekoldü.⁴⁵⁰ Aydınoğulları ailesinin hemen hemen her ferdinin imarçı yönü bulunmaktadır. Ya bizzat kendileri eserler inşa etmişler ya da yapılan eserleri vakıflarla desteklemişlerdir. Birgi, Tire, İzmir gibi önemli şehirlerde bu eserler ile karşılaşmaktayız. XV. yüzyılın önemli isimlerinden Yahşi Bey, Ayasuluğ ve Tire'nin imarında dikkat çekmektedir.⁴⁵¹

İ.5.1. Aydınoğulları ile Mevlevilerin İlişkileri

Anadolu'da XIII. yüzyılda iyice gelişen tasavvuf, XIV. yüzyılda Mevlevilik, Babailik, Hurufilik vb. inanç ve tarikatlarla gelişimini devam ettirmiştir. Bunların arasında hızla gelişen ve yayılan Mevlevilik tarikatı olmuştur. Mevlana'nın torunu Ulu Ârif Çelebi, Anadolu'da dolaşarak tekkeler açmış ve Anadolu Beyliklerinin başındaki beylerle dostane ilişkiler kurarak Mevleviliğin yayılmasını sağlamıştır.⁴⁵²

---

⁴⁴⁸ Kübra Uslu, *Aydınoğulları Beyliğinde Güzel Sanatlar*, Kafkas Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Kars 2014, s.33-35.

⁴⁴⁹ Uslu, *Aydınoğulları Beyliğinde Güzel Sanatlar*, s.38.

⁴⁵⁰ Şentürk, *Aydınoğulları Beyliği'nde Edebi ve Kültürel Hayat*, s.14.

⁴⁵¹ Cahit Telci, "Bir Aydınoğlu Şehri: Ayasuluğ", *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu –I*, TTK Ankara 2013, s.391.

⁴⁵² Şentürk, *Aydınoğulları Beyliği'nde Edebi ve Kültürel Hayat*, s.14.

Ârif Çelebi'nin, Aydınöğulları Beyliğı'nin ilk başkenti olan Birgi şehrini ziyaretinde, Mehmed Bey henüz beyliğini kurmamıştır. Aydınöglu Mehmed Bey, Birgi'ye gelen Ârif Çelebi'den manevi destek istemesi üzerine Ârif Çelebi de ona hükümdarlık alameti olan asa vererek ona beyliğini müjdelemiştir. Aydınöglu Umud Bey'de, babasının vefatından sonra Mevleviliğe mensup olmuştur.⁴⁵³

İ.6.Camiler/Mescidler

İ.6.1. Ayasuluğ (Selçuk) İsa Bey Câmii

Ayasuluk, Ortaçağın önemli bir dini merkezlerinden biridir. Beyliğin en önemli eseri olan camii Selçuk (Efes)'te 1374/75 yıllarında Aydınöglu İsa Bey tarafından yaptırılmıştır. Selçuk İsa Bey Câmisindeki kitâbelerde, Kur'an-ı Kerim ve hadislerden alınan metinleri içeren kûfî, makilî ve celî sülüs hatlar bulunmaktadır. Camiinin en önemli özelliklerinden biride beylikler döneminde nadir olarak görülen iki minareli camilerden birisi olmasıdır.⁴⁵⁴ Aynı zamanda beylikler döneminde çok ilgi görmeyen transept tipinin ilk anıtsal örneğini taşımaktadır.⁴⁵⁵

İ.6.2. Birgi Ulu (Mehmet Bey) Câmii

Caminin kuzey ve doğu kapılarında bulunan kitabelere göre Aydınöglu Mehmed Bey tarafından 712/ 1312-1313 yıllarında inşa ettirildiğı anlaşılmaktadır.⁴⁵⁶ Aydınöğulları zamanında inşa edilmiş bu eser çini mozaik mihrabıyla ün kazanmıştır.⁴⁵⁷ Câmii, Ermenak'ta Akça Mescit'ten sonra, beylikler döneminden kalma en eski camii olarak bilinmektedir. Camideki süsleme işçiliğı Selçuklu mihrapları ile benzer özellikler göstermektedir.⁴⁵⁸

İ.5.2.3. Tire Ulu Câmii

Tire Ulu Cami, Tire'nin en büyük ve en geniş haremli camisidir. Camii Cünety Bey tarafından yaptırılmıştır. Caminin XIII. yy'da Kılıç Arslan'ın torunu Keykubad

⁴⁵³ Şeker, *Anadolu'nun Türkleşmesi ve Kültürel Hayatı*, s.106.

⁴⁵⁴ Uslu, *Aydınöğulları Beyliğinde Güzel Sanatlar*, s.7-10.

⁴⁵⁵ Öney, *Beylikler Devri Sanatı XIV.- XV. Yüzyıl (1300-1453)*, s.12.

⁴⁵⁶ Kalfazade Ertuğrul, *Anadolu'da Aydınöğulları Dönemi Mimarisi*, s.41.

⁴⁵⁷ Öney, *Beylikler Devri Sanatı XIV.- XV. Yüzyıl (1300-1453)*, s.12.

⁴⁵⁸ Uslu, *Aydınöğulları Beyliğinde Güzel Sanatlar*, s.19.

zamanında inşâ edilmiş olabileceği ihtimaliyle birlikte, eserin yapılış tarihi kesinlikle bilinmemektedir. Ancak 666 H./1267 M. tarihi verilmiştir. Cami, adı geçen hükümdar tarafından kiliseden câmiye çevrilmesiyle oldukça fazla onarım görmüştür.⁴⁵⁹

---

⁴⁵⁹ Uslu, *Aydinoğulları Beyliğinde Güzel Sanatlar*, s.21.

J. MENTEŞEOĞULLARI

J.1.Siyasi Tarih

XIII. yüzyılın yarısından sonra Antalya'dan Bizans'ın Karia (bugünkü Muğla ve çevresi) yöresine gelen Türkmenler, Fethiye ve çevresini ele geçirip buraya yerleştiler. Türkmenlerin başında *Sahil Beyi* unvanıyla bilinen Menteşe Bey bulunmaktaydı. Babasının ise, Selçuklu sahil komutanlarından (Emirü's-Sevahil) Bahaeddin ya da Bahadır Bey olduğu bilinmektedir.⁴⁶⁰ Karia bölgesinin Romalılar zamanında Anadolu'da kurulan ve Asya isimindeki eyalete dâhil olduğu bilinir. Roma İmparatorluğu'nun M.S.395 yılında ikiye ayrılmasıyla Karia'nın Bizans İmparatorluğu'na intikal ettiği bilinmektedir.⁴⁶¹ Menteşe Bey'in tam olarak ne zaman öldüğü hakkında bilgi bulunmamaktadır. Ancak onun Moğol-Selçuklu güçlerinin bir seferi sırasında şehit edildiği ve kabrinin Fethiye'de olduğu rivayeti bulunmamaktadır.⁴⁶²

Menteşe Bey'in adının anlamı ve kökeni hakkındaki tartışmalardan kelimenin Türkçe olduğu sonucuna varılmıştır. Kaynaklardan edinilen bilgilere göre Menteş Baba, Hacı Bektaş Veli'nin kardeşi Menteş ve Menteşe Bey gibi örneklerden hareketlere bakılarak bu ismin yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir.⁴⁶³ Selçukluların Moğol hâkimiyetine girdiği 1243'den sonra uçlarda bulunan Türkmen gruplar kendi beyleri etrafında toplanarak beylik kurma teşebbüsünde bulunmuşlardır.⁴⁶⁴ Menteşe Bey, Muğla'yı aldıktan sonra beyliğin topraklarını Denizli dağlarına ve Menderes nehri havzasına kadar genişletmiştir. Bu sırada Aydın ve Sultanhisar'ı da işgal etmiştir. Menteşe Beyliği'nin toprakları Fethiye, Muğla, Balat, Milas, Bozöyük, Marin, Burnar, Beçin, Çine, Tavas, Aydın, Fenike ve

---

⁴⁶⁰ Koca, "Anadolu Türk Beylikleri", *Türkler*, s.731.

⁴⁶¹ Zekai Eroğlu, *Muğla Tarihi*, Muğla Belediyesi Kültür Yayını, Muğla 2011, s.85.

⁴⁶² Ahmet Yiğit, *XVI. Yüzyıl Menteşe Livası Vakıfları*, Barış Platin Kitabevi, Ankara 2009, s. 101.

⁴⁶³ Vedat Turgut, "Menteşe Bey'in İsmi, Menşe-i ve Menteşeoğulları'nın Vakıflarına Dair", *Osmanlı Araştırmaları/ The Journal of Ottoman Studies*, XLIX (2017), s.34.

⁴⁶⁴ Şahabettin Tekindağ, *Anadolu'da Türk Tarihi ve Kültürü*, K.T.Ü Matbaası, Trabzon 1967, s.14.

Köyceğiz gibi şehir ve kasabaları kapsamaktadır.⁴⁶⁵ Menteşe Beyliği'nin ve Menteşe bölgesinin coğrafi sınırları Kuzey'de Söke Kazası'nın yarısı, Çine, Bozdoğan, Karacasu, Tavas ve Kaş'a kadar uzanan Muğla vilayeti topraklarını içine almıştır.⁴⁶⁶

Menteşe Beyliği⁴⁶⁷ 1300 yılı itibariyle Batı Anadolu'da faaliyet gösteren çeşitli Türkmen liderleri arasında en güçlüsüydü. Özellikle kıyı kentlerinde bulunmaları ve yerel Rum gemicileri de donanmalarında bulundurmalarından dolayı denizlere ulaşır ulaşmaz civardaki adalara akınlar yapmışlardı. Sakız, Sisam ve Karpathos onları yağma ve akınların maruz kalmıştır.⁴⁶⁸ Menteşe Bey Ege akınlarında Teke limanlarını kullanmıştır. Bu deniz gazileri "guzat fi'l-bahr" Ege Denizi'nde ve Balkan tarihinde yeni bir dönem başlatmalarını yanı sıra, XVI. yüzyıl sonlarında Osmanlı Deniz gücünün de çekirdeğini oluşturacaktır.⁴⁶⁹

Menteşe Bey'den sonra oğullarından Mesud Bey hükümdar olup kardeşi Fenike'ye sahip bulunmaktaydı. Mesud Bey zamanında Menteşeoğulları gücünün doruk noktasına ulaşmıştır. Mesud Bey H.700/ M.1300 yılında donanmasıyla önemli başarılar elde etmiştir. Rodos adasının önemli bir bölümünü Rumlardan alabilmiştir. Mesud Bey'in ölüm tarihi H.719/ M.1314 yılından önce olmakla beraber kabrinin yeri belli değildir.⁴⁷⁰

Ondan sonra yerine altı oğlundan biri olan Şücaüddin Orhan geçti. İbn Battüta H.733/M. 1333 yılında Batı Anadolu'yu dolaşırken Orhan Bey'i ziyaret ederek ondan "Milas sultanı" olarak bahsetmiştir. Orhan Bey'in vefat yılı belli değildir. İbn Fazlullah el-Ömeri Orhan Bey'in sahip olduğu şehirler ve asker sayısı hakkında bilgi verirken Menteşeoğulları'nın 1330 yılında Hamidoğulları'na bağlı olduğunu belirtmiştir.⁴⁷¹ Ondan sonra yerine oğlu İbrahim geçti. 1344'te Aydınöğulları'ndan

---

⁴⁶⁵ Koca, "Anadolu Türk Beylikleri", *Türkler*, s.731.

⁴⁶⁶ Paul Wittek, *Menteşe Beyliği*, (Çev: O.Ş. Gökyay), TTK Ankara 1999, s.170.

⁴⁶⁷ Ahmed Tevhid, *Menteşeoğulları*, Türk Tarih Encümeni Mecmuası, , C.II, S.12, İstanbul 1328, s.761-768.

⁴⁶⁸ İ.Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi, IV/I*, Ankara 1988, s.71.

⁴⁶⁹ Halil İnalçık, "Batı Anadolu'da Yükselen Denizci Gazi Beylikleri, Bizans ve Haçlılar", *Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu*, Ankara 1999, s.173.

⁴⁷⁰ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s.72.

⁴⁷¹ Kenan Ziya Taş, "Fetret Döneminde Osmanlı- Menteşe İlişkileri", *Menteşeoğulları Tarihi* (25-27 Nisan 2012 Nisan), TTK Ankara 2016, s.115.

İzmir'i alması, Menteşeoğulları ile Girit arasındaki ticaretin bir süre kesilmesine neden oldu. Bunun üzerine Menteşeoğulları Aydınoğulları ile ittifak kurarak Girit'e saldırdılar. İbrahim Bey İzmir'e yürümek için Balat'ta savaş hazırlıkları yaptı (H.753-756/M.1352-1355). Venedikliler, İbrahim Bey'i Balat Limanı'na soktukları donanmayla tehdit etmesiyle anlaşma yapılmıştır. Antlaşma sonucu Menteşeoğullarını silahsızlanmaya zorladı. Bunlara rağmen ticari ve diplomatik münasebetler son bulmamıştır.⁴⁷² İbrahim Bey'in vefatıyla memleket Musa, Mehmet, Ahmet arasında taksim edilmiştir. Musa Bey, Muğla ve Çine; Ahmet Gazi Bey güneyde Fethiye ve Marmaris bölgesinde hüküm sürmeye başlamıştır. Bu dönemde de Kıbrıs, Rodos ve Girit adalarında Akdeniz'e Venedik'le ticari ve diplomasi ilişkiler devam etmiştir.⁴⁷³

Musa Bey'in 1375'te vefatından sonra yerine kardeşi Ahmet Gazi Bey geçti. Ahmet Gazi Bey, beyliğin Milas ve Beçin'e de hâkim olmasıyla kuvvetlenmiştir. Ancak bunu yanısıra beylik toprakları hanedan üyeleri arasında dağınık durumda bulunuyordu. Mahmut Bey kardeşi İlyas Bey'e karşı giriştiği mücadeleyi kaybedince Osmanlılara sığınmıştır.⁴⁷⁴ Yıldırım Bayezid, 1390 yılında Batı Anadolu'daki diğer beylikler gibi Menteşeoğulları'nın siyasi varlığına son vererek Osmanlı Devleti'ne katmıştır. Menteşe ilinin idaresi Firuz Ağa'ya verilmiştir.⁴⁷⁵

J.2. Menteşeoğulları'nda Teşkilat ve Kültür

J.2.1. Devlet İdaresi

Menteşe Beyliği diğer Anadolu Beyliklerinde olduğu gibi Ulu Bey denen yaşça büyük emir tarafından idare edilmiştir. Ulu Bey, anlaşmaları yapan, sikke bastıran ve hutbede ismi geçen kişidir. Menteşeoğulları'nın başkenti Milas'tır.⁴⁷⁶ Anadolu Beyliklerinde Selçuklu divanları benzeri divanların bulunduğu şüphe yoktur. Merkezde devlet işlerinin idare etmek üzere bir divan teşkilatı ve bunun başında “vezir” veya “sahib-i azam” olarak adlandırılan bir vezir bulunurdu. Devletin mali

⁴⁷² Erdoğan Merçil, “Menteşeoğulları”, *İA*, Diyanet Vakfı, C.29, İstanbul 2004, s.152.

⁴⁷³ Taş, *Fetret Döneminde Osmanlı- Menteşe İlişkileri*, s.115.

⁴⁷⁴ Taş, *Fetret Döneminde Osmanlı- Menteşe İlişkileri*, s.116.

⁴⁷⁵ K. Ekrem Uykucu, *Muğla Tarihi*, As Matbaası, İstanbul 1968,s.91.

⁴⁷⁶ Yavuz, *Anadolu'da Beylikler Dönemi Siyasi Tarih ve Kültür*, s.35.

işleri ise yine Selçuklularda olduğu gibi “divanı istifa”da ve hükümdarın emir ve fermanları ile devlete ait yazışmalar ise “divan-ı inşa” da yapılmaktaydı.⁴⁷⁷

H.699-827/ M.1299-1424 yılları arasında 124 yıl tarih sahnesinde yer almış, Antalya’dan deniz yoluyla gelerek Bizans’ın Karia kısmen de Lidya bölgelerini ele geçirip Müslüman bir beylik oluşturan Türkmenlerin kurduğu Menteşe Beyliği, Osmanlılar tarafından ele geçirilerek son bulmuştur.⁴⁷⁸ Menteşe Beylerinin hükümdarlık alametlerinden birisi olan sikke bastırdıkları da görülmektedir. Osmanlı öncesi beylikleri arasında Menteşeoğulları büyük ve politik bakımdan pek fazla dinamik olmamıştır.

J.2.2. Ekonomi ve Ticari Faaliyetler

Menteşe Beyleri, Anadolu’nun güneybatısında Akdeniz ve Ege denizinin önemli noktasında bulunarak hem siyasî hem ekonomik faaliyetleri ile iktisadî hareketliliğin canlanmasını sağlamıştır. Şehirlerdeki kervansaraylar, çarşı ve pazarlar, kara ve su yolu ulaşımı için yapılan vâkıflar ticari hayatın canlılığı açısından oldukça önemlidir. Ayrıca Menteşeoğulları Venedik veya diğer Hristiyan milletlerle çoğu zaman barışçıl bir siyaset takip etmesi ticaretin gelişmesine imkân sağlamıştır.⁴⁷⁹ Menteşe Beyliği’nin Venedik ile tarihte bilinen ilk ticaret antlaşması 1331 yılında *Orhan Menteşeoğlu* ile Girit dükü *Marino Morosini* arasında imzalanan antlaşmadır. Bu ticaret antlaşması yerel bir özelliğe sahiptir. Anlaşma maddeleri sadece Girit’in Venedikli tebaaları ile Girit’e yakın olan beş adanın (Karpatos, Kifera, Santorini Kea ve Serifos) adalarının sakinlerine ait kılınmıştır.⁴⁸⁰

XIV. yüzyıldan itibaren özellikle beylikler döneminde at ticaretinde artış olmuştur. Atın savaş malzemesi olarak kullanıldığı düşüncesiyle bazı Müslüman

---

⁴⁷⁷ Nejdât Gök, “Anadolu Beylikleri ve Menteşeoğulları Devrinde Berat ve Ferman anlamında Kullanılan Vesika Formları ve Diplomatik Özellikleri”, *Menteşeoğulları Tarihi* (25-27 Nisan 2012 Nisan), TTK Ankara 2016, s.398.

⁴⁷⁸ Bülent Çelik, “Osmanlılar Zamanında Menteşe Sancağı (XV- XVII. Yüzyıllar)”, *Menteşeoğulları Tarihi* (25-27 Nisan 2012 Nisan), TTK Ankara 2016, s.97.

⁴⁷⁹ Tülay Metin, “Ortaçağ Akdeniz’inde Menteşe Beyliği’nin İktisadi Faaliyetleri ve At Ticareti”, *TSA / YIL: 17 S: 3, Aralık 2013*, s.261.

⁴⁸⁰ Yegana Gezalova, “Menteşe Beyliği’nin Venedik’le Ticari İlişkileri”, *Menteşeoğulları Tarihi* (25-27 Nisan 2012 Nisan), TTK Ankara 2016, s.144.

hükümdarlar tarafından ihracatına sınırlama ve yasak getirilmiştir. Ancak Mentеше Beyleri at ihracına yasak koymamışlardır. Bu durum Batılıların Mentеше pazarına olan ilgiyi artırmıştır.⁴⁸¹

Menteşe Beyliği'nde ihraç edilen ürünler Balat pazarında satışa sunuluyordu. Birçok ürünün yer aldığı pazarda buğday, arpa, palamut, deri, kuru üzüm, Kütahya şapı, susam, bal, balmumu, meşe mazısı, safran, halı başlıca ihraç mallarını oluşturmaktaydı. Bununla beraber köle ve canlı hayvanlar da ihraç edilen mallar olarak pazarda yerini almışlardır.⁴⁸² Menteseoğulları Balat ve Milas limanları sayesinde önemli gelirler elde etmişlerdir. Balat, XIV. yüzyılda birinci derecede Batı Anadolu'da piyasa merkezi olmuştur. Mentese Beyliği, Batı ile ticari ilişkilerinde Latin harfleriyle Gigliati tezyinatlı gümüş sikkeler kullanmışlardır. Mentese Beyliği sikkelerinin darp edildiği merkezler Milas, Finike ve Makri'dir. Mentese Beyleri içinde Orhan, Muhammed, Musa, Ahmed, Gazi, İlyas, Leys ve Ahmed Beyler adına gümüş veya bakır paralar bastırıldığı tespit edilmiştir.⁴⁸³ Mentese Beyliği'nin bilinen ne eski darphanesi Bafa'dır. Selçuklu adına en çok para basan beylik, Mentese Beyliği'dir. Mentese beyliği diğer Anadolu beyliklerinin aksine İlhanlı adına nadire sikke kestirmiştir. Bunun örneklerinden biri İlhanlı Sultanı Olcaytu Hüdabende Muhammed Han adına basılmış olan Dadya darplı sikkedir.⁴⁸⁴

J.2.3. İlim ve Edebiyat

Menteşe beyleri oldukça bilime ve kültüre önem göstermişlerdir. Milas, Muğla, Beçin ve Balat şehirlerinde eğitim veren bir medrese açmışlardır. Sadece bununla kalmayarak Türkçe'nin gelişmesi içinde faaliyetlerde bulunmuşlardır. Örneğin; İlyas Bey döneminde bir tıp kitabı Türkçeye tercüme edilmiştir. Bu tıp kitabı Şirvani'nin Mentese Beyi İlyas Bey'e ithafen Arapça olarak yazdığı *İlyasiyye* adını taşımaktadır. Sonra yine İlyas Bey'in isteği üzerine Türkçeye çevrilmiştir.

---

⁴⁸¹ H. İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, C. I, Çev. H. Berktaş, İstanbul, s.79.

⁴⁸² Wittek, *Menteşe Beyliği*, s.121-122.

⁴⁸³ Emel Kılıç, "İktisadi Kavramını Yeniden Düşünmek: Mentese Beyliği'nin İktisadi Siyasi Örneği", *Menteşeoğulları Tarihi* (25-27 Nisan 2012 Nisan), TTK Ankara 2016, s.205.

⁴⁸⁴ Gültekin Teoman- Betül Sağıt, "Sahillerin Sultanları ve Sikkeleri", *Menteşeoğulları Tarihi* (25-27 Nisan 2012 Nisan), TTK Ankara 2016, s.471.

Muhammed bin Mahmud-ı Şirvani'nin göz hastalıklarını konu edinen Mürşid ismini taşıyan başka bir tıp kitabı daha bulunmaktadır. İlyasiyye gibi tıp alanında yazılan bu eser Mentеше Beyliği'nde teşekkül eden Klasik Türk Edebiyatı hakkında bilgiler vermektedir.⁴⁸⁵ İlyas Bey'in kardeşi olarak bilinen *Baz-name* isimli kuşçulukla ilgili olan eser, Farsçadan Türkçeye çevrilmiştir.⁴⁸⁶ Mentеше Beyliğinde ilim alanında sadece tercüme yapılmamış aynı zamanda çeşitli eserlerde kaleme alınmıştır. Bunlardan biri XIV. yüzyılın son çeyreğinde Milas'ta, Yahya ibn Halil'in yazılmış olan Ahiliğin Nizamnamesi olan "Fütüvvetname"sidir.⁴⁸⁷ Ahiliğin Nizamnameleri olarak kabul edilen Fütüvvetnameler'in Türkçe olarak kaleme alınmaları ile ilgili ilk örneği Mentешеoğulları bölgesinde görülmesi dikkat çekicidir. Bundan önce kaleme alınan Fütüvvetnameler Arapça ve Farsça olarak kaleme alınmıştır.⁴⁸⁸

Muğla Türkleri arasında varlığı bilinen en eski türkü *Feraye*'dir. Türkü metni dikkate alındığında Mentеше Bey'i İlyas'tan söz ettiği görülmektedir. Aynı zamanda Mentеше Bey ile *Feraye* arasında aşka işaret edilen bir dize bulunmamaktadır. *Feraye* olay bağlamı bir türkü olarak görülmektedir. Yaşanan olaylardan dolayı halk belki de bey olduğundan ve adının bu olayda bahsedilmesinden doğru bulmadıklarından dolayı Mentеше Bey'i İlyas'ın adını söylemeden *Feraye*'ye ağıt yakmaktadır.⁴⁸⁹ Beylikler döneminde kurulan medreseler varlıklarını XVI. yüzyıla kadar devam ettirmişlerdir. XVI. yüzyılda Mentеше bölgesinde bulunan eğitim kurumları Anadolu'da önemli bir yere sahiptir. Anadolu'da yoğunluk olarak bölgede en çok eğitim kurumu bulunan yer Mentеше Bölgesidir.⁴⁹⁰

---

⁴⁸⁵ Ömer Bayram, "Mentеше Beyliği Sahasında Klasik Türk Edebiyatı", *Mentешеoğulları Tarihi* (25-27 Nisan 2012 Nisan), TTK Ankara 2016, s.416.

⁴⁸⁶ Salim Koca, "Anadolu Türk Beylikleri", *Genel Türk Tarihi*, 4. Cilt, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.274.

⁴⁸⁷ Koca, "Anadolu Türk Beylikleri", *Türkler*, s.732.

⁴⁸⁸ Mehmet Şeker, "Mentешеoğullarının Türkçeciliği ve Burgazi Fütüvvetnamesi", *Mentешеoğulları Tarihi* (25-27 Nisan 2012 Nisan), TTK Ankara 2016, s. 412.

⁴⁸⁹ Ümral Deveci, "Mentеше Beyliği'nden Kalma Bir Türkü: *Feraye*", *Mentешеoğulları Tarihi* (25-27 Nisan 2012 Nisan), TTK Ankara 2016, s.425.

⁴⁹⁰ Ahmet Yiğit, "XVI. Yüzyıl Mentеше Livası Vakıflarının Bölgenin İktisadi, Sosyal ve Kültürel Hayatı Üzerine Erkileri", *Mentешеoğulları Tarihi* (25-27 Nisan 2012 Nisan), TTK Ankara 2016, s.290

J.2.3.1. Peçin- Ahmet Gazi Medresesi

Ahmet Gazi Medresesi Muğla ili Milas ilçesine 5 km uzaklıkta bulunmaktadır. Ahmet Gazi tarafından 1375 tarihinde yaptırılmıştır. Medrese Anadolu'da Selçuklu dönemi ve sonrasında geniş ölçüde kullanılan "açık avlulu, iki eyvanlı medreseler" grubuna girmektedir.⁴⁹¹ Ahmet Gazi Medresesi kubbeli eyvanıyla Osmanlı medreselerine geçiş olarak nitelendirilebilir.⁴⁹²

J.2.3.2. Peçin- İlyas Bey Medresesi

Medrese Peçinde Merkeze yaklaşık 1.5 km uzaklıktadır. Açık avlulu medreseler grubuna giren medrese dikdörtgen planlı olup simetrik bir düzenlemesi vardır. Yapı Anadolu Selçuklu medrese geleneğini sürdürmektedir.⁴⁹³

J.3. Mimari

Anadolu topraklarına hâkim olan Selçuklu devri sanatı ile Osmanlı devri sanatı arasında bir geçiş dönemi olan beylikler devri, geleneksel sanat ve mimari anlayışına yeni uygulamalar getirerek Osmanlı sanatına öncülük etmiştir. Menteşe Beyliği ile beraber çağdaş beyliklerin mimari eserlerinde mihrapların ve taçkapıların Selçuklu süsleme anlayışından farklı olarak sadeleştiği, hemen tüm yapılarda kubbelerin tercih edildiği, camilerin merkezi plana yönelişinin başladığı görülmektedir.⁴⁹⁴

Menteşe Beyliğinin mimari faaliyetlerine baktığımızda başta Peçin, Milas ve Balat olmak üzere Muğla, Fethiye, Ula, Eski Çine, Yatağan ve Turgut'ta mimari eserler bulunmaktadır. Bu hanedandan günümüze kadar ulaşan en eski yapı, Şücaeddin Orhan Bey'in 730/ 1330'da inşa ettirdiği Milas'taki Hacı İlyas Camii'dir. Orhan Bey döneminde Milas'tan ziyade başşehir durumunda olan Peçin'in imar

---

⁴⁹¹ Remzi Duran, *Menteşe Beyliği Mimarisi*, Dokuz Eylül Üniversitesi (Doktora Tezi), İzmir 1995, s.197.

⁴⁹² Ara Altun, *Asya ve Avrupa'da Türk Mimarisi*, Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri I, İstanbul 1988, s.39.

⁴⁹³ Duran, *Menteşe Beyliği Mimarisi*, s.208.

⁴⁹⁴ Türkan Acar, "Menteşe Beyliği İle Osmanlı Devleti Arasındaki Siyasi ve Sosyal İlişkilerin Yapı Üretim Sürecine Etkileri (Milas Firuz Bey İmareti Özelinde)", *Menteşeoğulları Tarihi* (25-27 Nisan 2012 Nisan), TTK Ankara 2016, s.454.

edildiği anlaşılmaktadır. İbn Battuta'nın "Güzel binalar ve camiler vardır" diyerek bahsetmesi o dönemde Peçin şehri hakkında fikir vermektedir.⁴⁹⁵

Ahmet Gazi Medresesi ve türbesi ise kitabesine göre H.767/ M.1375 yılında Ahmet Gazi tarafından yaptırılmıştır. Medrese dikdörtgen planlı olup açık avlunun etrafında bulunan öğrenci odaları bulunmaktadır. Peçin'de aynı döneme ait Kızılhan, Üç Hamam yanı sıra Kepez'de bulunan Yelli Cami ve diğer yapılar Peçin'in Menteşe Beyliği dönemindeki önemini göstermektedir.⁴⁹⁶ Bir liman şehri olan Mekri / Meğri'de de (Fethiye) Gazi Ahmed Bey döneminde çeşitli sivil ve dini yapıların inşa edildiği bilinmektedir. Burada Ahmed Bey kendi adına bir cami ve medrese inşa ettirmiştir. Medrese 1473 Ağustosunda Venedik donanmasının saldırısı sonucunda yıkılmıştır. Ancak Hacı İvaz tarafından seki yaylasında yeniden inşa ettirilmiştir.⁴⁹⁷

Türk mimarisinde kubbe kullanımı büyük ölçüde beylikler devri ile başlamıştır. Kubbe Menteşe Beyliği mimari eserlerinde dinin ve sosyal yapılarında uygulanmıştır. Cami ve medreselerin kubbeleri dışarıdan vurgulanmış kasnaklar üzerinde yükselirken, türbe, han ve hamamlarda kasnak uygulanmamıştır. Menteşe Beyliği döneminden kalan ve duvarları tamamen mermer kaplı tek yapı, Balat İlyas Bey Camii'dir.⁴⁹⁸ Menteşe Beyliği'nden çok miktarda mezar taşı günümüze ulaşmıştır. Bunlardan bir kısmı ilk merkez olan Peçin'de bulunmaktadır. Ahmed Gazi Türbesi'nde olanlar dışındaki mezar taşları yıkılmış vaziyette olup, birçoğu toprağa gömülmüştür.⁴⁹⁹

J.4. Menteşeoğulları İle Mevlevi İlişkileri

Ortaçağ Türkiye'sinin en önemli olgularından biri Mevlevilikdir. Mevlevilik hareketi Batı Anadolu'da yaygınlığı Sünni İslam'ın bölgede özümsemesinde önemli etkindir. Menakıbu'l-Arifin'den öğrendiğimiz bilgilere göre Mevlana'nın torunu, Sultan Veled'in oğlu Ulu Arif Çelebi ile birlikte Menteşe Beyi Mesud Bey'i ziyaret

---

⁴⁹⁵ Enis Karakaya, "Menteşeoğulları (Mimari)", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, C.29, 2004, s.153.

⁴⁹⁶ İlhan Tekeli, *Tarih İçinde Muğla*, Muğla Belediyesi Yayınları-1, Eylül 2006, s.14.

⁴⁹⁷ Karakaya, "Menteşeoğulları (Mimari)", s.154.

⁴⁹⁸ Remzi Duran, "Ortaçağ Türk Mimarisinin Önemli Bir Eseri: Eski Çine-Ahmed Gazi Camii", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.10 (Konya 2003), s.150-163.

⁴⁹⁹ Karakaya, "Menteşeoğulları (Mimari)", s.155.

etmiştir. Mesud Bey kaynaklarından anlaşıldığına göre Mevlana ailesinin muhiplerindendir. O bu ziyareti sırasında bir gece toplantı düzenleyerek bölgenin bilgin ve şeyhlerini toplayarak Çelebi hazretleri için sema tertip ettirmiştir. Menakıba göre Türk halkı tarafından itibarlı olarak görülen Türk şeyhi buraya gelmiş, Çelebiye aldırılmadan içeri girerek başköşeye oturmuştur. Daha sonra Çelebi tarafından azarlanmış ve iki gün sonra vefat etmiştir.⁵⁰⁰ Bu olayın duyulmasından sonra halkın bölük bölük Çelebi'ye gelerek mürit olduklarını ve onun hizmetinde bulduklarını kaydetmiştir.⁵⁰¹

---

⁵⁰⁰ Altay Çetin, “Menteşe Beyliği’nde Mevleviliğe Dair Bazı Tespitler”, *Menteşeoğulları Tarihi* (25-27 Nisan 2012 Nisan), TTK Ankara 2016, s.331.

⁵⁰¹ Şeker, *Anadolu'nun Türkleşmesi ve Kültürel Hayatı*, s.108.

K. CANDAROĞULLARI

K.1. Candaroğulları-Selçuklu İlişkileri

Candaroğulları Beyliği'nin⁵⁰² kuruluşu, Türkiye Selçuklu Devleti komutanlarından Şemsüddin Yaman Candar'a Eflani bölgesinin verilmesiyle birlikte başlamıştır. Candar kelimesi; İslam devletlerinde hükümdar ve sarayını korumakla görevli muhafız anlamında kullanılmıştır.⁵⁰³ Candar kelimesi Farsça can (silah) ve dar (tutan) kelimelerinden oluşmaktadır. Karahanlılar, Gazneliler, Selçuklular, Harizmşahlar, Eyyübiler ve Memlûklüler gibi bazı İslam devletlerinde, hükümdarı ve sarayı korumak için kullanılan terimdir.⁵⁰⁴ Anadolu Selçuklu Devleti parçalanırken, Kastamonu ve Sinop çevresinde kurulan bir Türkmen Beyliği olan Candaroğulları'na, sekizinci hükümdarı İsfendiyar Bey'e izafeten "İsfandiyaroğulları", sonradan Osmanlı'da devlet adamlığı ile varlıklarını sürdürebilmiş olan "Şemsiler" veya son hükümdarları Kızıl Ahmed Paşa sebebiyle "Kızıl Ahmetliler" de denilmiştir.⁵⁰⁵

Yaman Candar ile Eflani bölgesinde beyliğin temelleri atılmıştır. Candar, Eflani ile yetinmemiştir. Çobanoğullarından Kastamonu, Borlu Kalesi ve Safranbolu gibi yerler ele geçirerek beyliğin sınırlarını genişletmiştir. Şemsüddin Yaman Candar'ın ne zaman vefat ettiği bilinmemektedir.⁵⁰⁶ Şemseddin Candar'ın vefatıyla Kastamonu'nun eski sahibi Müzafferüddin Yavlak Aslan'ın oğlu Mahmud şehri ele geçirmiştir. Şemseddin Candar'ın yerine geçen Süleyman Şah ise Eflâni taraflarına

---

⁵⁰² Ahmed Tevhid, *Kastamonu Ve Sinop'ta İsfendiyar Oğulları ve yahud Kızıl Ahmedliler*, Türk Tarih Encümeni Mecmuası, C.I, S.6, s.383-392.

⁵⁰³ Saime İnal Savi, "Farsça Kaynaklarda Candaroğulları ve İsmail Bey", Kuzey Anadolu'da Beylikler Dönemi Sempozyumu- "Çobanoğulları- Candaroğulları- Pervaneoğulları", (ed.Halil Çetin), Çankırı Karatekin Üniversitesi Yayınları, 3-8 Ekim 2011, cilt:2, s.5.

⁵⁰⁴ Aydın Caneri, "Candar", *İA*, C. VII, İstanbul 1993, s.145-146.

⁵⁰⁵ Tunay Karakök, "*Candaroğulları Beyliği Döneminde Sosyal ve Kültürel Hayata Dair Bir Değerlendirme*", Kuzey Anadolu'da Beylikler Dönemi Sempozyumu, Kastamonu Eğitim Dergisi, Eylül 2012, Cilt:20, s.83-85.

⁵⁰⁶ Koca, "Anadolu Türk Beylikleri", *Türkler*, s.733.

çekilmiştir. Süleyman Paşa 1309'da Çobanoğlu emir Mahmud'u ortadan kaldırarak Kastamonu'yu ele geçirerek beyliğin devamını sağlamıştır.⁵⁰⁷

Kastamonu XIII. yüzyılın başlarında kurulan Batı uçlarının "Sağ Kol Beylerbeyliği"nin merkezi idi. XIII. yüzyılın ikinci yarısında Kastamonu ve çevresinde kalabalık bir Türkmen kitlesi toplanmıştı. İbn Said, bu kütlenin 100.000 çadırlık nüfustan meydana geldiğini belirtmiştir. Bu büyük kitle "Kayı, Kara-evli, Dodurga, Avşar, Beğdili, Bayındır, Çavuldur, Çepni, Salur, Eymür, Yüregir, İğdir, Büğdüz ve Kınık" gibi Oğuz boylarından oluşuyordu.⁵⁰⁸

Süleyman Paşa 1322'de Sinop ve çevresini ele geçirmiştir. Daha sonra Safranbolu'yu da ele geçirerek ortanca oğlu Ali Bey'e veren Süleyman Bey, yanında bulunana küçük oğlunu da veliht ilan etmiştir. Süleyman Bey'in 1341 yılında ölümünden sonra yerine isyancı oğlu İbrahim geçmiştir. Birkaç yıllık hükümdarlığının ardından hayatını kaybederek yerine amcası Yakub'un oğlu Adil Bey'e bırakmıştır. Candaroğulları Hükümdarı Adil Bey'in vefatından sonra yerine Celâlüddin Bayezid geçmiştir. Osmanlı vakayinamelerinde "Kötürüm Bayezid" olarak ifade edilmektedir. Celâlüddin Bayezid 1361 yılında Beyliğin başına geçmiştir.⁵⁰⁹ Celâlüddin Bayezid komşu devletlerden Sivas hükümdarı Kadı Burhaneddin Ahmed ve Osmanlı Hükümdarı I. Sultan Murad ile mücadele etmiştir. Celâlüddin Bayezid memleketin idaresini sevdiği oğlu İskender Bey'e vermek isteyince büyük oğlu babasına kızarak İskender'i öldürmüştür. Celâlüddin Bayezid oğlu İskender'in vefatıyla üzüntü duyarak ona bedel Süleyman'ın biri kız diğeri erkek iki çocuğunu öldürme vahşeti göstermiştir.⁵¹⁰ Bunun üzerine Süleyman Paşa Osmanlı kuvvetleriyle Kastamonu'ya gelerek babasıyla savaştı ve onu Sinop'tan uzaklaştıran sonra Kastamonu'da hükümdarlığını ilan etti. Böyle Candaroğulları Beyliği Kastamonu ve Sinop olarak ikiye ayrıldı. Fakat Süleyman Paşa'nın

---

⁵⁰⁷ Meltem Albayrak, "Candaroğulları Beyliği'nin Kuruluşu ve Osmanlı Beyliği İle Münasebetlerine Dair Bir Değerlendirme", *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (The Journal of Social and Cultural Studies)* Cilt/Volume: 4, Sayı/Issue: 7, Yıl/Year: 2018, s.79.

⁵⁰⁸ Koca, "Anadolu Türk Beylikleri", *Türkler*, s.733.

⁵⁰⁹ Mehmet Ersan –Mustafa Alican, *Türklerin Kayıp Yüzyılı Beylikler Devri Türkiye Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2014, s.89.

⁵¹⁰ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s.126.

hükümdarlığı uzun sürmedi. Sultan Murad, Süleyman Paşa'yı yakalayarak Candaroğulları Beyliği'nin Kastamonu koluna son verdi.⁵¹¹

K.2. Candaroğulları- Osmanlı İlişkileri

Süleyman Paşa, Osmanlılarla iyi geçindi. I. Kosova savaşı ve Yıldırım Bayezid'in hükümdarlığının ilk yıllarında Anadolu beylerinin Osmanlılar aleyhine dönmeleri esnasında Bayezid'e yardım etti. Böylece Yıldırım Bayezid, Germiyan, Saruhan, Aydın, Menteşe beyliklerine son verdi. Süleyman Paşa, Anadolu beylerine karşı olan bu hareketin kendi başında geleceği düşüncesiyle Bayezid'den ayrılarak Sivas hükümdarı Kadı Burhaneddin Ahmed ile ittifak yaptı.⁵¹²

Süleyman Paşa'dan sonra Sinop şubesinin başına İsfendiyar Bey geldi. İsfendiyar Bey, Yıldırım Bayezid Anadolu seferi yaparken Eflak Beyi ile temasa geçerek Osmanlı Devletini arkadan vurması için teşvik etmiş bulunuyordu. Yıldırım Bayezid Sinop'a doğru harekete geçti. Ancak İsfendiyar Bey'in Bayezid'e karşı koyabilecek gücü yoktu. Bu durumda Osmanlı hâkimiyetini tanıdı. Yıldırım Bayezid, İsfendiyar Bey'in isteğini kabul etti. Aralarında yapılan anlaşmaya göre *Kıvrım Bel* olarak anılan yer iki Türk Devleti arasında sınır kabul edildi.⁵¹³ İsfendiyar Bey bundan sonra dış siyasette ılımlı hareket etti. Trabzon Rumlarından Bafra ve Müslüman Samsun'u alarak topraklarını genişletti. İsfendiyar Bey'den sonra yerine Taceddin İbrahim Bey geçti. İbrahim Bey'in saltanatı çok kısa olup hemen hemen hiçbir faaliyeti bulunmamaktadır.⁵¹⁴

İbrahim Bey'den sonra yerine Kemaleddin İsmail Bey geçti. İskender Bey'in saltanatı Osmanlı Hükümdarı Fatih Sultan Mehmed'in Trabzon seferine kadar geçti. Bu sırada kardeşi Kızıl Ahmed, beyliği ele geçirmek için harekete geçti. Fakat başarılı olamadı ve Osmanlılara sığındı. İsmail Bey'in yerine Candaroğulları'nın başına 1461 yılında Osmanlı himayesinde Kızıl Ahmed Bey geçti. Fakat bunun beyliği tamamen görünüşte kaldı ve çok kısa sürdü. Çünkü Fatih Kızıl Ahmed'e

⁵¹¹ Sevim- Yücel, *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, s.255.

⁵¹² Sevim- Yücel, *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, s.256.

⁵¹³ Koca, *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi*, s.176.

⁵¹⁴ Sevim- Yücel, *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, s.258.

Mora sancağını vererek Candaroğulları Beyliği'ni kesin olarak ilhak etti. Böylece Candaroğulları beyliği siyasi varlığı sona erdi.⁵¹⁵ Beyliğin ömrü 1291 yılından 1461'e kadar 170 yıl sürmüştür.⁵¹⁶

K.3. Candaroğulları'nda Teşkilat ve Kültür

K.3.1. Devlet İdaresi

Anadolu Beylikleri döneminde beylik hanedan ailesinin ortak malı olarak sayılmaktaydı. Bu dönemde beyliğin başında bulunan hanedanın en yaşlı üyesine "Ulu Bey" denilmekteydi. Ulu Bey beyliğin merkezi kabul edilen şehirde ikamet eder, kardeşleri ve çocukları ise beyliğe bağlı diğer şehirlerin başında bulunurdu. Ulu Bey başka bir beylik ya da devlete tabiiyet belirtmemiş ise kendi adına para bastırabilmekteydi. Candaroğlu Süleyman Paşa İlhanlı Devleti tabiiyetini tanıdığı dönemde İlhanlı hükümdarı Ebu Said Bahadır Han adına para bastırmışken hanın ölümü üzerine kendi adına para bastırmıştır.⁵¹⁷

Anadolu Beylikleri'nin merkez teşkilatının başında devlet işlerinin düzenli yürütülmesi için bir divan teşkilatı bulunmaktaydı. İbn Battuta Kastamonu ziyareti sırasında özel bir divanın sabahleyin erkenden kurulduğunu söyler. Vezir divan işlerine bakmakla görevli en yüksek memur olduğundan, beyliklerde vezirin varlığı divanın mevcudiyeti için yeterlidir.⁵¹⁸ Candaroğulları Beyliği I. Süleyman Paşa'nın gayretleri ile Anadolu'nun en güçlü beyliklerinden biri olmuştur. Kuzeyde Pervaneoğullarına ait Sinop ve bölgesi işgal edilerek, Beyliğin toprakları genişledi. Aynı zamanda batıda önemli başarılar kazanıldı. Bu başarılarda Türkmenlerin payı hiç de az değildir.⁵¹⁹

---

⁵¹⁵ Yaşar Yücel, "Candaroğulları", *İA*, 1993, C.7, s.149.

⁵¹⁶ Kamuran Gürün, *Türkler ve Türk Devletleri Tarihi*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1984, s.476.

⁵¹⁷ Emin Solak, *Candaroğulları Beyliği Döneminde Sinop*, Sinop Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Sinop 2017, s.33.

⁵¹⁸ Fatma Gürgözeler, *Candaroğulları Beyliği'nde İlmî ve Kültürel Faaliyetler*, Fırat Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2005, s.96.

⁵¹⁹ Koca, *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi*, s.181.

K.3.2. Askeri Teşkilat

Anadolu’da kurulan beyliklerin askeri yapıları ve teşkilatları genel itibariyle Büyük Selçuklu Devleti ile benzerlik göstermektedir. Beyliğin başında bulunan Ulu Bey’in yanında hassa kuvvetlerinden oluşan yaya ve atlı askerler bulunmaktaydı.⁵²⁰

Tımar sistemi Anadolu Beylikleri’nde de yürürlükteydi. Ulu Bey’in hizmetinde bulunan daimi olarak hassa kuvvetlerinden oluşan yaya ve atlı sınıflar mevcuttu. Candaroğulları’nın yalnız 25.000 süvarisi vardı. Bu kara ordusu Osmanlı Devleti’nin yanında Rumeli ve Anadolu’da seferlere katılıyordu.⁵²¹ Candaroğulları Beyliği’nin ordusu 25.000 atlıdan meydana gelmekteydi. Ayrıca Beyliğin donanması da mevcuttu. Candaroğulları Beyleri bu donamayı Sinop’taki kendi donanlarından inşa etmişlerdi. Gemi inşa tekniğinde son derece iyi durumdaydılar. Özellikle İsmail Bey döneminde 900 ton yük taşıyacak büyüklükte gemi inşa edilmiştir. Bu gemi beyliğin Fatih Sultan Mehmed tarafından işgalinden sonra İstanbul’a götürülerek yeni gemilerin inşasında model olmuştur.⁵²² Candaroğulları (İsfendiyaroğulları) madencilik, bakır işletmeciliği, denizcilik ve gemi sanayi ve top döküm ve sanayi başta olmak üzere pek çok alanda Osmanlı devlet teşkilatının ve sanayisinin güçlenmesine katkı sağlamışlardır.⁵²³

K.3.3. Sosyal Hayat

Türkmenler bir yandan şehirlere yerleştirilirken Gayrimüslim halkın terk ettiği yerlere ilaveten yeni köyler kurmak suretiyle kendilerine yurt açmışlardır. Bu sırada da yerleşik hayata geçmişlerdir. Kastamonu, Sinop, Çankırı, Taşköprü, Boyabat, Koçhisar, Çerkeş, Araç, Tosya, Küre, Daday, Devrekâni, Kurşunlu, Kargı ve Kalecik

---

⁵²⁰ Solak, *Candaroğulları Beyliği Döneminde Sinop*, s.34.

⁵²¹ Gürgözeler, *Candaroğulları Beyliği’nde İlmî ve Kültürel Faaliyetler*, s.97.

⁵²² Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s.146.

⁵²³ Selahattin Döğüş, “Osmanlı-Candaroğulları İlişkileri”, *Gaziantep University Journal of Social Sciences* 2014, C.13, S.4, s.1051.

gibi kazalar Türklerin adı geçen kentlere yerleştiler.⁵²⁴ Beyliğin XIV. yüzyılın birinci yarısı içinde 40 şehri ve bir o kadarda kalesi bulunuyordu.⁵²⁵

Büyük ticaretle uğraşan kimselerin zenginlikleri, devlete vergilerin toplanmasında ve çeşitli ihtiyaçlarının temin edilmesinde, gördükleri itibarın yanında, söz sahibi oldukları ve şehrin ileri gelenleri arasında yer aldıkları görülmektedir. Şehirler bol gelirleri bulunan vakıflara dayalı dinsel ve sosyal yapılarla klasik İslam şehir tipi görülmektedir.⁵²⁶ O dönem insanının yerleşme konusunda evler dağınık bir görüntü oluşturmaktaydı. Candaroğlu İsfendiyar Bey, şehrin büyüme alanını Karaçomak Deresi'nin doğu kısmına kaydırmak amacıyla buradan zaviye, cami ve hamam inşa ettirmiştir.⁵²⁷ Candaroğulları Beyliği döneminde Sinop'ta kurulan köyler genellikle Türkmenler tarafından iskân görmüş olup bu durum bölgede Türk örf ve adetlerinin kalıcı hale gelmesini sağlamıştır.⁵²⁸

K.3.4. İktisadi Hayat

Candaroğulları Beyleri, buldukları coğrafyanın sağladığı imkânlardan faydalanmışlardır. Sinop ve Samsun limanları ile ticaretlerini geliştirerek beyliğin ekonomisini dış dünyaya açmışlardır.⁵²⁹ XIV. ve XV. yüzyıllarda bu liman vasıtasıyla kendi mallarının yanı sıra Cenevizlilerin getirdikleri malları ithal ederek ticaretten önemli gelir elde ediyorlardı. Kastamonu'nun önemli ihraç ürünü bakır ve demir idi. Cenevizlilere ticari ilişkilerinde Candaroğulları'nın çift balık resimli bakır sikkeleri görülmektedir. Candaroğulları Beyliği döneminde Kastamonu atları oldukça meşhurdu.⁵³⁰

Candaroğulları beyleri tarafından bastırılan bakır ve gümüş paralar genel olarak beyliğin ekonomik durumunu göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bakır ve

---

⁵²⁴ Cevdet Yakupoğlu, "Candaroğulları Döneminde Kastamonu'da İçtimai ve İktisadi Hayat", I. Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri, Kastamonu, 2001, s. 56.

⁵²⁵ Koca, "Anadolu Türk Beylikleri", *Türkler*, s.738.

⁵²⁶ Gürgözeler, *Candaroğulları Beyliği 'nde İlimi ve Kültürel Faaliyetler*, s.98.

⁵²⁷ Ahmet Kankal, "Fetihten XVI. Yüzyılın Sonuna Kadar Kastamonu Şehrinde, İskân ve Nüfusa Dair Genel Gözlemler", I. Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri, Kastamonu, 2001, s. 93.

⁵²⁸ Solak, *Candaroğulları Beyliği Döneminde Sinop*, s.35.

⁵²⁹ Koca, "Anadolu Türk Beylikleri", *Türkler*, s.738.

⁵³⁰ Erdoğan Alp, *Candaroğulları Beyliği ve Kastamonu*, Alp Yayınları, Kastamonu 2000, s.81.

gümüş sikkeler Kastamonu'da bulunan darphanenin yanı sıra Sinop'ta bulunan darphanede de basılmıştır.⁵³¹ I. Süleyman Paşa İlhanlı hâkimiyeti döneminde Ebu Said Bahadır Han adına üç gümüş para, Süleyman İbn-i Yaman adıyla bir gümüş, Süleyman adıyla gümüş para bastırmıştır. İbrahim Bey döneminde adına bastırıldığı gümüş parası, Adil Bey'in bastırıldığı iki gümüş parası, Kötürüm Bayezid Bey'in iki gümüş parası, II. Süleyman Paşa'nın üç gümüş parası, İsfendiyar Bey'in adına bastırıldığı yedi gümüş bir bakır parası, İsmail Bey'in dört bakır parası bulunmaktadır.⁵³²

K.3.5. İlim ve Edebiyat

Anadolu Beylikleri döneminde Türkçe'nin devlet dili olarak kullanılmasının yanı sıra ilim faaliyetleri içinde kullanılan bir dil haline gelmesi bakımından önemlidir. Candaroğulları Beyleri Süleyman Paşa'dan beri ilmi, sosyal müesseselerle memleketlerini imar ettikleri gibi ilim ve sanat adamlarını da himaye ederek onlara Türkçe eserler yazdırmışlardır. Candaroğulları Beyleri sadece ilmi ve kültürel faaliyetlerle yetinmeyerek aynı zamanda cami, medrese, imarethane, kütüphane, kervansaray inşa etmişlerdir. Bu eserlerin çoğu bilgin zat olan İsmail Bey'e aittir. İsmail Bey'in "Hulviyyat-Şahi" isimli eserini Türkçe olarak kaleme almıştır.⁵³³ Candaroğulları adına yazılmış eserlerden biri olan Süleyman Paşa adına tasavvuftan Farsça İntihab-ı Süleymani ismiyle Şirazi'nin bir eseri ile İsfendiyar Bey'in emriyle oğlu İbrahim Bey'in okuması için yazdırdığı Cevahir-ül'Esdağ isimli Kur'an-ı Kerim tefsiri bulunmaktadır.⁵³⁴

Hekim Hayreddin, İsfendiyar Bey'in oğlu Kasım Bey'e ithafen, dört tıp kitabından yararlanarak ve kendi çalışma notlarını da ilave ederek "Hulasatu't-Tıbb" adlı eserini oluşturmuştur.⁵³⁵

---

⁵³¹Oğuz Tekin, "Başlangıcından Türkiye Cumhuriyetine Kadar Türk Devletinin Sikkeleri", *Türkler*, C.V, Ankara 2002, s. 416.

⁵³²Gürgözeler, *Candaroğulları Beyliği 'nde İlimi ve Kültürel Faaliyetler*, s.105.

⁵³³Şenol Susoy, "Tarihi Camisi ve Sufileri İle Küre-i Hadid (Demirli) Köyü", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 10, Kars 2018, s.115.

⁵³⁴Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s.143.

⁵³⁵Seda Akarsu, Fuat Yöndemli, Ahmet A. Tırpan, "Candaroğulları Beyliği Döneminde Tıp", *Kuzey Anadolu'da Beylikler Dönemi Sempozyumu*, s.276.

Ayrıca Türkistan'dan getirilen ve Kastamonu'da XV. yüzyılda kullanılan bazı kelimeler günümüzde kullanılmaktadır. Örneğin Çağatay Türkçesi ile Kaygana kelimesi bu günde yumurtaya batırılıp kızartılan ekmeğin anlamıyla kullanılmaktadır.⁵³⁶ Candaroğulları'nda matem kırk gün olup cenaze merasiminde elbiseyi ters giymek ve baş açmak adettir.⁵³⁷

K.3.6. Dini Hayat

Candaroğulları Beyliği'nin dini hayatına İbn Battuta'nın verdiği bilgiler doğrultusunda bakılmaktadır. İbn Battuta'nın Sinop'ta bulunduğu süre içinde Maliki mezhebine tabi olduğundan dolayı namaz kılarken ellerini yana indirdiği için Sinop halkı tarafından yanlış anlaşılacak şekilde hak mezhep olmayan Şii ile itam edilmiştir. İbn Battuta bu konuda Şii olmadığını Maliki mezhebine tabi olduğunu kanıtlamak için yoğun çaba harcamıştır. Buradan anlaşıldığı üzere Sinop halkı hak mezhep olarak tanımlanan mezheplerin haricindeki mezhepleri sıcak karşılamamıştır.⁵³⁸

Candaroğlu İbrahim Bey'in Sinop'a hâkim olduğu dönemde annesinin cenaze törenine başı açık bir şekilde katıldığı sırada diğer beyler ve kapıkulları da beye uyarak başlarını açmışlardır. Aynı zamanda cenaze törenine iştirak edenlerin kaftanlarını ters giydikleri bilinmektedir. Kadı ve hocalar ise elbiselerini ters giydikleri halde başlarını açmamışlardır. Cenazeden sonra kırk gün yas ilan edilerek ziyafetler düzenlenmiştir.⁵³⁹

K.4. Candaroğulları Döneminde İnşa Edilen Mimari Eserler

1071 yılında meydana gelen Malazgirt savaşı sonrasında Türk egemenliğine giren Çankırı'da, Selçuklu ve Beylikler dönemine ait çok sayıda tarihi değere sahip mimari eserin inşa edildiği bilinmektedir. Kaynaklardaki bilgilere göre, Taş Mescid, Mevlevihane, Çankırı Darüşşifası, Cemaleddin Ferruh Türbesi, Karatekin türbesi, Cemaleddin köprüsü, Şeyh Paşa Zaviyesi, Şeyh Mehdi Zaviyesi, Ali Bey Camii,

---

⁵³⁶ Gürgözeler, *Candaroğulları Beyliği'nde İlmî ve Kültürel Faaliyetler*, s.106.

⁵³⁷ İbn Battuta, *İbn Battuta Seyahatnamesi*, s.444.

⁵³⁸ Solak, *Candaroğulları Beyliği Döneminde Sinop*, s.37.

⁵³⁹ Zekiye Tunç, "Kuzey Anadolu'nu Türkleşmesinde Candaroğulları Beyliğinin Önemi", *Kuzey Anadolu'da Beylikler Dönemi Sempozyumu*, s.332.

Hoca Hasan Köy Hanı, Devrez Köprüsü, Melek Hatun Zaviyesi, Ali Bey Camii, Basmıl Medresesi, Kasım Bey İmareti, Şeyh Salih Zaviyesi, Sultan Hatun Türbesi, Saray Köyü Kasım Bey Zaviyesi, Aşağı Hamam, Yukarı Hamam, Rüstem Çelebi Medresesi, Selçuklu ve Candaroğulları Beyliği dönemindeki imar faaliyetlerindedir.⁵⁴⁰ Candaroğulları beyliğine kültür ve sosyo-ekonomik yönden en yüksek devrini yaşatan İsmail Beydir. Gerek beyliği döneminde gerekse sonraki hayatında pek çok cami olmak üzere yol, köprü, kışlak mektep, medrese, kütüphane, cami, mescid, kervansaray, han, hamam ve çeşme gibi çok sayıda hayır müesseseleri yaptırmıştır. Ayrıca İsmail Bey'in birçok yerde de vakıfları bulunmaktadır.⁵⁴¹

K.4.1.Camiler ve Mescidler

K.4.1.1. İbrahim Bey Camii

Candaroğulları'ndan İsfendiyar Bey'in oğlu İbrahim Bey yaptırmıştır. Caminin kitabesi bulunmadığından inşa edildiği tarihte bilinmemektedir.⁵⁴² Cami 1213 yılında Anadolu Selçuklu Devleti hükümdarı I. İzzeddin Keykavus tarafından yaptırılan caminin yerine 1344 yılında yeniden inşa edilmiştir. Cami günümüze kadar ulaşmamıştır.⁵⁴³

K.4.1.2. Saray Camii

Saray Cami'inin 1374-75 tarihli kitabesinden anlaşıldığına göre Candaroğlu Celaleddin Bayezid tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır. Sinop Saray Camii son cemaatsiz tek kubbeli yapıların Kuzey Anadolu Bölgesindeki tipik temsilcilerinden biridir.⁵⁴⁴

---

⁵⁴⁰ Ahmet Ali Bayhan, Fikri Salman, Âdem Çelik, Abdurrahman Eren, "Selçuklu Ve Beylikler Devrinde Çankırı'daki İmar Faaliyetleri", Kuzey Anadolu'da Beylikler Dönemi Sempozyumu- "Çobanoğulları- Candaroğulları- Pervaneoğulları", (ed.Halil Çetin), s.172.

⁵⁴¹ Susoy, "Tarihi Camisi ve Sufileri İle Küre-i Hadid (Demirli) Köyü", s.114.

⁵⁴² Fazıl Çiftçi, *Kastomunu Camileri, Türbeleri ve Diğer Tarihi Eserleri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995, s.130.

⁵⁴³ Solak, *Candaroğulları Beyliği Döneminde Sinop*, s.39.

⁵⁴⁴ Öney, *Beylikler Devri Sanatı*, s.6.

K.4.1.3. Adil Bey Camii

Mahmud Bey'in 768 Ramazan/ 1367 Mayıs tarihinde Kastamonu merkezine bağlı şehre üç saat mesafede bulunan Kasaba köyünde yaptırmış olduğu bu cami köylüler tarafından Mahmud Bey'in babasına izafeten Adil bey Camii olarak anılmaktadır.⁵⁴⁵

K.4.1.4. İsmail Bey Camii

En basit cami tipi olan Kufe tipli cami planının Kastamonu'daki bir diğer örneği de Küre-i Hadid Köyü İsmail Bey Camii'dir. Caminin 1451 tarihli kitabesinden anlaşıldığına göre Candaroğlu İsmail Bey tarafından yaptırılmıştır. Son cemaat yeri ile cami duvarı arasında çıkan minaresi ahşaptır. Camii 1899-90 yıllarında Kastamonu Valisi Abdurrahman Paşa tarafından tamir ettirilmiştir.⁵⁴⁶

K.4.1.5. Kötürüm Bayezid Camii

776/1374 yılında Candaroğlu Kötürüm Bayezid tarafından yaptırılmıştır. Camii 1290/1870 yıllarında tamir edilmiştir. Eski zemin katın üzerine iki metre yüksekliğinde bir kısım ilave edilerek camii iki metre yukarıya çıkarılıp alt tarafı boş bırakılmıştır.⁵⁴⁷

K.4.1.6. Alaeddin Camii

Alaaddin Cami'nin yapım tarihi, plân özellikleri ve yaptıranı ile mimarının kimlikleri kaynaklarda tam olarak belirtilmediği için bilinmemektedir. Cami'deki en eski kitabe olarak bilinen 1267 tarihli kitabede caminin Muînüddin Süleyman Pervane tarafından yaptırıldığı belirtilmiştir. Cami çeşitli dönemlerde tamirat edilmiş olup bu tamiratlardan ikisi Candaroğulları Beyleri Celalüddin Bayezid ile İsfendiyar Bey döneminde yapılmıştır.⁵⁴⁸

---

⁵⁴⁵ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s.141.

⁵⁴⁶ Türkan Acar, "Kastamonu İsmail Bey İmareti/Camii'nin Çözümlemeli Plan İrdelemesi", Kuzey Anadolu da Beylikler Dönemi Sempozyumu Bildiriler, Çankırı Karatekin Üniversitesi Yayınları, Çankırı 2012, s.128.

⁵⁴⁷ Seval Yılmaz, *Candaroğulları Beyliği Vakıfları*, Ankara Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2000, s.43.

⁵⁴⁸ Deniz Esemeli, "Alâeddin Camii Medresesi", *İA*, II, İstanbul 1989, s. 328-329.

K.4.1.7. Fetih Baba Mescidi

Mescidin doğu tarafında bulunan kitabesinden anlaşıldığına göre İsmail bin Uslu Bey tarafından 1353’de inşa ettirilmiştir. Mescidin mihrabı mermerden yapılarak üzerine Ayete’l Kürsi işlenmiştir. Mescid çok fazla onarım gördüğü için orijinal mimari özelliğini kaybetmiş bulunmaktadır.⁵⁴⁹

K.4.1.8. Hamza Ağa Mescidi

Mescid, Candaroğlu İsmail Bey döneminde 850/1446 yılında Abdullah oğlu Hamza Ağa tarafından Kastamonu’da inşa edilmiştir. Hamza Ağa miktarı kaydedilmediğı için bilinmeyen vakfın gelirlerini yediye ayırarak dördünü her gün sabah namazından sonra Kuran-ı Kerim okuyan bir imama, ikisini müezzine, birini de mescidin ihtiyaçlarının giderilmesi için vakfetmiştir.⁵⁵⁰

K.4.2. Medreseler

K.4.2.1. Veled Fethi Medresesi

Kastamonu’da kadılık yaptığı bilinen Veled Fethi’nin kim olduğu, ne zaman yaşadığı ve medresesini ne zaman yaptırdığı tam olarak bilinmemektedir. Muhtemelen Candaroğulları dönemine aittir.⁵⁵¹

K.4.2.2. İsfendiyar Bey Medresesi

Candaroğulları beyleri içinde ilk defa büyük bir tesis kuran İsfendiyar Bey’dir. Kastamonu’da kendi ismiyle anılan mahallede pek çok imar faaliyetinde bulunmuştur.⁵⁵² Fakat hakkında hiçbir bilgi bulunmayan medrese günümüze kadar ulaşamamış ve bilinmeyen bir tarihte de yıkılmıştır.⁵⁵³

---

⁵⁴⁹ Dündar Tokgöz, *Sinop Tarihi*, Önder Matbaa, Ankara 1973, s.46.

⁵⁵⁰ Yılmaz, *Candaroğulları Beyliği Vakıfları*, s.32.

⁵⁵¹ Gürgözeler, *Candaroğulları Beyliği’nde İlmî ve Kültürel Faaliyetler*, s.147.

⁵⁵² Gürgözeler, *Candaroğulları Beyliği’nde İlmî ve Kültürel Faaliyetler*, s.147.

⁵⁵³ Kemal Kutgün Eyyüpgiler, “Kastamonu’nun Mimari Mirası ve Koruma Sorunları”, *Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Kastamonu, 2001, s. 393.

K.4.2.3. İsmail Bey Medresesi

Candaroğulları dönemine ait ayakta kalan tek medrese olması nedeniyle önemlidir. İsmail Bey zamanında başlamış olan medreseye, kendisinin buradan mecburi ayrılığı sebebi ile devam edilememiştir. Medresenin inşasının bitişi 1475-76 tarihli kitabesinden anlaşıldığına göre Osmanlılar dönemini bulmuştur.⁵⁵⁴

İsmail Bey açtığı medresede Arap grameri ve edebiyatı ile mantık, usul, fıkıh, akaid, hadis ve tefsir tedrisatı yaptırmakla yetinmemiş aynı zamanda matematik ve tabir ilimler de öğretilmiştir.⁵⁵⁵ İsmail Bey dönemi Anadolu Beylikleri'nin kültür açısından zirvede olduğu dönem olarak nitelenebilir. Medresesini Niksarlı Muhyiddin Mehmet için yaptırdığı söylenmektedir.⁵⁵⁶

---

⁵⁵⁴ Eyyüpgiler, "Kastamonu'nun Mimari Mirası ve Koruma Sorunları", s.393.

⁵⁵⁵ Gürgözeler, *Candaroğulları Beyliği'nde İlmî ve Kültürel Faaliyetler*, s.147.

⁵⁵⁶ Ahmet Kankal, "Fetihten XVI. Yüzyılın Sonuna Kadar Kastamonu Şhrinde İskân ve Nüfus", *Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Kastamonu, 2001, s.345.

L. PERVANOĞULLARI

L.1. Pervaneoğulları-Selçuklu İlişkileri

Türkler eski dönemlerde Kuzey Batı Anadolu bölgesine Paflogonya olarak bilinmektedir. Anadolu'nun fethiyle görevli Türk komutanlarından Emir Karatekin 1082'de Çankırı'yı, 1084'te Sinop'u Türk hâkimiyetine sokmuştur.⁵⁵⁷

“Pervane” ya da “Pervanecilik” Selçuklularda görülen makama verilen bir isimdir. Pervanecinin görevi ikta sistemi ile ilgili olmakla beraber divanda Arazi defterlerinden sorumludur.⁵⁵⁸ Beylik Pervaneoğullarının ismi de Pervane makamından almaktadır. Beyliğin önde gelen ismi Muinüddin Süleyman Pervane, Mühezzibüddin Ali el-Deylemi olarak bilinen şahsın oğludur. Muinüddin Süleyman Pervane, Anadolu Selçuklu Devleti'nin gerileme döneminin önemli simalarındandır.⁵⁵⁹

Sinop, Anadolu Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Keykavus tarafından 1214'de Trabzon Pontus İmparatorluğu'ndan alındıktan sonra 1243 yılındaki Köseadağ Savaşı'nda Moğollara yenilen Anadolu Selçuklularının güçsüzleşmesi ve meydana gelen iç karışıklıklara düşmesi nedeniyle tekrar el değiştirmişti. Bunun üzerine Selçuklu veziri Muineddin Süleyman Pervane şehrin yeniden fethi için harekete geçmişti. Karadan yapılan kuşatmada iki tarafta çok sayıda asker kaybedince Pervane şehri denizden kuşatmayı denedi. 160 yılında Sinop'u fethetmeyi başardı.⁵⁶⁰ Pervane'nin bu başarısı ile Selçuklular Sinop'u kendisine ikta olarak verdi. Aksarayi'ye göre şehrin ona mülk olarak verilmesinin sebebi Sultan tarafından desteklendiği konusunda emin olmasını ve Sultan'ın yanında yer almasını sağlamak içindi.⁵⁶¹

---

⁵⁵⁷ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.67.

⁵⁵⁸ Coşkun Alptekin, “Türkiye Selçukluları”, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C.VIII, İstanbul 1992, s.369.

⁵⁵⁹ Nejat Kaymaz, *Pervane Muineddin Süleyman*, Kaynak Yayınları, Ankara 1970, s.180.

⁵⁶⁰ Fahri Maden, “Sinopta Pervaneoğulları Beyliği (1277-1322)”, *Kuzey Anadolu'da Beylikler Dönemi Sempozyumu Bildiriler*, s.520.

⁵⁶¹ Aksarayi, *Müsameratü'l-Ahbar*, s.63.

Pervane, Moğollara karşı izlediği bağıllık politikasıyla halkta memnuniyetsizlik uyandırmışsa da Anadolu'da geçici de olsa refah dönemi yaşatmıştı (1266-1276). Fakat zamanla Moğol valileriyle arası açılan Pervane Muineddin Süleyman 1277'de Moğol İlhanlı hükümdarı Abaga Han'ın kararı ile idam edilmesi üzerine oğlu Muineddin Mehmed beyliği kurdu.⁵⁶² Pervane Muineddin Süleyman dönemi yaklaşık (1262-1277) on beş yıl süren bu süreç onun öldürülmesiyle sona ermiştir. Pervane Muineddin Süleyman bu zaman içerisinde Pervanelik makamında olsa da asıl makamı cihandarlık ve sultan tayin etme yetkisine sahipti.⁵⁶³

İlhanlılar Mehmed Bey'e dokunmadılar. Mehmed Bey'in pervaneliği döneminde Sinop zaman zaman otorite boşluğu nedeniyle saldırılara maruz kalmıştı. Aynı zamanda Mehmed Bey pervanelik döneminde Moğolları memnun ederek halkın tepkisine yol açan girişimlerde bulunmuştu.⁵⁶⁴ Mehmed Bey'in vefatından sonra yerine Konya'ya vekil olarak bıraktığı kardeşi Mühezzebüddin Ali'nin oğlu Mühezzebüddin Mesud geçmişti.⁵⁶⁵ Mühezzebüddin Mesud İlhanlılarla iyi geçindiği için Moğollarla bir sıkıntı yaşamamıştı. Aynı zamanda Anadolu'da beyliğinin topraklarını genişleme politikası izlemişti.⁵⁶⁶ Ancak Mesud Bey'in hükümdarlığı ve şahsına en büyük tehlike Cenevizlilerden gelmişti. Sinop önemli ticaret merkezlerinden biri olunca Cenevizliler buraya yerleşmişti. 1289 yılında yaklaşık 1000 zırhlı Frenk, Sinop açıklarına kadar gelmişti. Halkın alışveriş ile meşgul olduğu sırada tüccar gemilerinden biri gece Sinop'a geldi. Mesud Bey'e hücum ederek onu esir almıştı.⁵⁶⁷

Mesud Bey'in 1300 yılında vefatından sonra yerine oğlu Gazi Çelebi geçti. Denizcilikte ünlü olan Gazi Çelebi aynı zamanda ilk Türk denizcilerinden biridir.⁵⁶⁸

---

⁵⁶² İbn Bibi, *El-Evamirü'l-Ala'iyye fi'l-Umuri'l-Ala'iyye Selçukname*, s.15.

⁵⁶³ Günler, *Pervane Muineddin Süleyman ve Pervaneoğulları Beyliği'nin Kuruluşu*, s. 486.

⁵⁶⁴ Maden, *Sinopta Pervaneoğulları Beyliği (1277-1322)*, s.524.

⁵⁶⁵ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s.148.

⁵⁶⁶ Erdoğan Merçil, *Anadolu Beylikleri*, Türk Dünyası El Kitabı, Grafiker Yayınları, Ankara 1976, s.860.

⁵⁶⁷ Maden, *Sinopta Pervaneoğulları Beyliği (1277-1322)*, s.527.

⁵⁶⁸ Erdoğan Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, Ankara 1991, s.313.

Gazi Çelebi, İlhanlıların düşmanlığını ve dikkatini çekmemek için denizcilik faaliyetleri üzerinde yoğunlaşmıştı. Böylelikle güçlü bir donanma meydana getirmişti. Gazi Çelebi Sinop'u dış saldırılardan koruyarak Rum ve Cenevizlileri korkutmayı başarmıştı. Gazi Çelebi'nin erkek evladı olmadığından dolayı hükümdarlığının son senelerinden Candaroğulları Beyliği'nin hâkimiyetini tanımıştı. Gazi Çelebi'nin 1322 yılında bir av esnasında attan düşerek vefat etmiştir. Bu da beyliğin sona ermesine neden olmuştur.⁵⁶⁹

L.2. Pervaneoğulları'nda Teşkilat ve Kültür

L.2.1. Devlet İdaresi

Pervaneoğulları Beyliği Sinop ve çevresinde yaklaşık 60 yıl hüküm sürmüştür. Beylik ilk zamanlarda Selçuklulara daha sonra İlhanlı Moğollarına bağlı kalmıştır. Beylikler idari ve kültürel yapılanmasını Anadolu Selçuklu Devleti'nden almaktadır. Pervaneoğulları Beyliğinde devlet, daha önceki Türk devletlerinde olduğu gibi hükümdar ailesinin ortak malı sayılmaktaydı. Süleyman Pervane vefat edince yerine oğlu geçmişti. Beyliğin coğrafi sınırları yeterince gelişmediğinden tahta çıkamayan diğer hanedan üyeleri beylik içerisinde diğer görevleri üstlenmişlerdir.⁵⁷⁰

Pervaneoğulları Beyliği devlet işlerini yürütmek için divan teşkilatı kurmuştur. Divan Yöneticisine “Sahib-i Azam” denmekteydi. Beyliğin diğer işlerinin idare edilmesi için küçük divanların olduğu da bilinmektedir. Pervaneoğulları'nın saray teşkilatı da daha önceki saray teşkilatları ile benzerlik göstermektedir. Ulu Beyler tam bağımsız oldukları dönemlerde sikke bastırılmış ve hutbe okutmuşlardır. Gazi Çelebi'nin kendi adına bastırılmış olduğu sikkeler bulunmaktadır.⁵⁷¹

L.2.2. Sosyal ve Ekonomik Hayat

Pervaneoğulları Döneminde şehri ziyaret eden İbn Battuta şehrin alabalık nüfusa sahip olduğunu söylemektedir. Sinop halkının çoğunluğu Müslüman olup on

---

⁵⁶⁹ Maden, *Sinopta Pervaneoğulları Beyliği (1277-1322)*, s.534.

⁵⁷⁰ Bünyamin Peker, *Pervaneoğulları Beyliği*, Sakarya Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Eylül 2003, s.37.

⁵⁷¹ A. Yaşar Ocak, “Anadolu Beyliklerinin Teşkilat ve Kültürü”, *İA*, Diyanet Yayınları, İstanbul 1993, s.140.

bir civarında Rum köyü mevcuttur. Bunlarda Müslüman idaresi altında yaşamaktaydı. Sinop'ta meyve yetiştirilmekte olup üzüm ve incir en çok yetiştirilen meyvedir. Şehirde devlet erkânı ve halk arasında haşhaş çok tüketilirdi.⁵⁷²

İbn Battuta'dan önce şehri ziyaret eden ve burada yaşayan Sadeddin Mesud şehre şiirler yazmıştı. Şiirlerinde şehrin güzelliğini, eğlence hayatından bahsetmektedir. Diğer bazı müelliflere gibi Sadeddin Mesud'da Sinop'a giderek Âşıklar Adası (Ceziretü'l-Uşşak) ismini vermiştir.⁵⁷³

Selçuklu idari yapısına göre alınan şeri ve örfi vergiler beylik yapısında da aynen uygulanmıştır. İlim, din adamları ve bazı önemli görevliler bu vergilerden muaf bulunmaktaydı. Ahilik faaliyetlerinin de çok fazla etkin olmadığı ilde ticaret tümüyle tarıma dayanırdı.⁵⁷⁴ Sinop Türkler tarafından fethedildikten sonra birçok nüfus ve tüccar kesim gönderilerek şehir Türkleşmişti. Fakat şehirde çok sayıda Rum da bulunuyordu. Aynı zamanda başka kavimlere mensup tüccarların buraya uğraması şehrin sosyal hayatının canlanmasını sağlamıştır.⁵⁷⁵

L.2.3. İlmî ve Kültürel Faaliyetler

Pervane Muineddin Süleyman, meşhur sufi İbnü'l- Arabî'nin halifesi ve aynı zamanda üvey oğlu Sadreddin Konevi'nin talebesi olmuştu. Bununla birlikte bu zatların fikirlerinden oluşan Ekberîye tarikatına destek vererek onları himaye etmişti. Pervane'nin oğlu olan Mehmed Bey'de ilimle meşgul olarak babasını himayesinde olan bu kişileri Sinop'a çekmişti.⁵⁷⁶

Sufilerden Müeyyedüddin Mahmud el-Cendi son yıllarını Sinop'ta geçirmiş ve birçok eser kaleme almıştır. İbnü'l-Arabî'nin eserlerine yoğunlaşan el-Cendi, onun *Fususü'l-Hikem* ve *Mevakü'n-Nücum* adlı eserlerine yazdığı şerhler ile tanınmıştır. Sinop'ta *Ulum-i Asar-ı Ahadi* ve *Ma'arif-i Esrar-i Ahmedi* isimli eserini Mehmed Bey'e takdim etmiştir. Bunun dışında altı tane daha eseri mevcuttur. Bunlar;

⁵⁷² Maden, *Sinopta Pervaneoğulları Beyliği (1277-1322)*, s.536.

⁵⁷³ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 601.

⁵⁷⁴ Peker, *Pervaneoğulları Beyliği*, s.40.

⁵⁷⁵ Maden, *Sinopta Pervaneoğulları Beyliği (1277-1322)*, s.536.

⁵⁷⁶ Mikail Bayram, "Pervaneoğulları Zamanında İlmî Çalışmalar", I. Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri, (13-17 Ekim 1986), Samsun 1988, s.384.

Nefhatu'r-Ruh ve Tuhfetü'l-Fütuh, Nükdetü'-Aşk, Deh Fasl der-Tasavvuf, ed-Durru'l-Galiyat fi Şerhi Hururfi'l-Aliya, Tercümetü'l-Lamiye fi't-Tasavvuf ve Divan isimli eserlerdir.⁵⁷⁷

L.2.4. Mimari Eserler

L.2.4.1. Cami

L.2.4.1.1. Ulu Cami (Alaeddin Cami)

Sultan I. Keykubad tarafından inşa edilen ve Trabzon Komnenosları'nın işgali sırasında tamamen yıkılan Ulu Cami 1268 yılında Muineddin Süleyman Pervane tarafından yeniden inşa edilmiştir. Ayrıca Pervane caminin yanında bir de medrese yaptırmıştı. Burası camiye izafeten Alaeddin Medresesi olarak bilinmektedir.⁵⁷⁸

L.2.5. Medreseler

L.2.5.1. Sinop Alaeddin Medresesi

Alaeddin Cami'nin yanında yer almaktadır. Yapı günümüzde Sinop müzesi olarak kullanılmaktadır. Yapının mimarı bilinmemektedir. Kesme taştan yapılan medresenin güney cephesinde geniş bir avlu bulunup iki tarafında on altı hücre bulunmaktadır. Bu yapı Sinop'un Süleyman Pervane tarafından geri alınması ile inşa ettirilmişti. Pervaneoğulları'nın yapıtı klasik tarzda olmasından dolayı oldukça önemlidir.⁵⁷⁹

L.2.5.2. Tokat Medresesi

1270'de Süleyman Pervane tarafından yaptırılmıştır. Ayrıca Pervane Tokat'ta bir şifahane yaptırmıştır. Şifahanenin yeri tam bilinmemektedir. Medresenin planı oldukça düzgün olmakla beraber yoğun çini mozaik süslemesi bulunmaktadır.⁵⁸⁰

---

⁵⁷⁷ Maden, *Sinopta Pervaneoğulları Beyliği (1277-1322)*, s.538.

⁵⁷⁸ Deniz Esemeli, "Alaeddin Camii ve Medresesi", *İA*, C.II, İstanbul 1989, s.329.

⁵⁷⁹ Peker, *Pervaneoğulları Beyliği*, s.42.

⁵⁸⁰ Peker, *Pervaneoğulları Beyliği*, s.42.

L.2.5.3. Sivas Medresesi

Süleyman Pervane'nin emriyle Sivas'ta inşa edildiği tahmin edilmektedir. Fakat bunun Sivas'ta hangi medrese olduğu bilinmemektedir.⁵⁸¹

L.2.6. Diğer Mimari Eserler

Sinop'un en güzel yerlerinden biri olan iç ve Akliman'da bulunan Gelincik mahallesinde Pervane Türbesi bulunmaktadır. Ulu Cami'nin yanında Pervane'nin yaptırdığı Yukarı Hamam bulunmaktadır. Yine Sinop'ta bir tepe üzerinde Pervaneoğullarından kime ait olduğu bilinmeyen Pervane Türbesi ismiyle anılan yapı bulunmaktadır. Buna ek olarak Sinop'ta 1927'de Emir Tayboğa adına inşa edilen, Pervaneoğulları dönemine ait türbe mevcuttur. Sinop'ta 1268 yılında Süleyman Pervane tarafından Yukarı Hamam adlı yapı mevcut olmakla birlikte yapının sanatsal değeri bulunmamaktadır.⁵⁸²

---

⁵⁸¹ Peker, *Pervaneoğulları Beyliği*, s.42.

⁵⁸² Maden, *Sinopta Pervaneoğulları Beyliği (1277-1322)*, s.539.

M. ÇOBANOĞULLARI

M.1. Çobanoğulları -Selçuklu İlişkileri

1071 Malazgirt zaferinden sonra, Selçukluların yanında gelen Türk boylarının Anadolu'da Karadeniz ile Çanakkale Boğazı, Ege Denizi, Doğu Akdeniz ve Antalya körfezine kadar yayıldıkları genel olarak kabul edilmektedir.⁵⁸³ Bizans kaynaklarında Paflagonya adı verilen Kuzeybatı Anadolu'da kurulmuş beyliklerden olan Çoban ve Candaroğulları beyliklerinin hâkimiyet sahasını içine alan bölgenin XI. yüzyıl sonlarına doğru Türkler tarafından fethedilmiştir.⁵⁸⁴

Türkiye Selçuklu Devleti'nin Bizans ile olan sınırlarında Türkmen kitesinin toplanmasıyla "Batı Uçları" meydana gelmiştir. Batı uçları da sağ ve sol kol olarak ikiye ayrılmıştır. Bunlardan merkezi Kastamonu olan sağ kolun başında Hüsameddin Çoban, merkezi Ankara olan sol kolun başında Seyfeddin Kızıl bulunuyordu. Çobanoğulları Beyliği, Hüsameddin Çoban'ın Kastamonu ve çevresinde yönetime geçmesiyle başlamıştır. Hüsameddin Çoban, Oğuzların Kayı boyuna mensuptur.⁵⁸⁵

Çobanoğullarının bildiğimiz ilk beylerbeyi unvanıyla anılan emir Hüsameddin Çoban Bey'dir. Hüsameddin Çoban Bey'in bilinen siyasi ve askeri faaliyetlerinin en önemlisi Suğdak şehrini fethetmesi olmuştur. Hüsameddin Çoban Bey kumandasındaki Türk donanması Kırım sahiline başarılı bir çıkarma yaparak Suğdak şehrini teslim almıştır.⁵⁸⁶ Suğdak Seferi ile Karadeniz ticaret yolu yeniden açılmış ve güvenlik altına alınmıştır. Bunun sonucunda Kırım ve Anadolu arasındaki ticaret birden hızlanmış ve eski canlılığına kavuşmuştur. Diğer taraftan birçok Kıpçak Türk'ü Anadolu'ya gelerek Karadeniz bölgesine yerleşmiştir.⁵⁸⁷

Hüsameddin Çoban Bey, I. İzzeddin Keykavus'un sultanlığı sırasında Bizans'a karşı yapılan gaza hareketinin başında bulunmuş ve önemli zaferler kazanmıştır. Daha sonra I. Alaeddin Keykubad'ın 1219-1220 yılında Selçuklu tahtına geçmesiyle

---

⁵⁸³ Yınanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Tarihi*, s.85.

⁵⁸⁴ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.67.

⁵⁸⁵ Koca, "Çobanoğulları", *Türkler*, s.712.

⁵⁸⁶ Sevim- Yücel, *Türkiye Tarihi Fetih*, s.228.

⁵⁸⁷ Koca, "Çobanoğulları", *Türkler*, s.714.

Hüsameddin Çoban Bey yüklü hediyelerle Kastamonu'dan payitaht Konya'ya gelerek sultana bağlılığını bildirmiş ve Kastamonu'daki beyliği menşurunu yenilemiştir. Emir Çoban'ın kudret ve nüfuzu 727/1327 yılına kadar devam ettiyse de bundan sonra gelişen olaylar beyliğin sonunu getirmiştir.⁵⁸⁸

Hüsameddin Çoban'ın ölüm tarihi ve yeri belli değildir. Hüsameddin Çoban Bey'in ölümünden sonra beyliğin başına oğlu Alp Yürek geçmiştir. Ancak bu beyin hayatı ve faaliyetleri hakkında devrin kaynaklarında bilgiye rastlanılmamaktadır. Kaynaklarda Alp Yürek hakkında bilgi olmamasına rağmen "şehit" unvanının kullanıldığı bilinmektedir.⁵⁸⁹ Alp Yürek'in ölümünden sonra yerine diğer oğlu Muzafferüddin Yavlak Arslan geçmiştir. Yavlak Arslan II. İzzeddin Keykavus'un oğullarından Kılıç Arslan ile birlikte Moğollara karşı zafer kazanmak için savaşa katılmış ve her ikisi de bu savaşta şehit olmuştur.⁵⁹⁰

Muzafferüddin Yavlak Arslan'ın ölümünden sonra yerine oğlu ve beyliğin son beyi olan Mahmud Bey geçmiştir. Emirliği döneminde az da olsa bilgilere sahip bulunmaktayız. Babası Muzafferüddin Yavlak'ın öldürülmesinden sonra çok fazla tahta kalmamıştır. Yavlak Arslan tıpkı diğer Anadolu beyleri gibi Moğollarla mücadelelere girişmiştir. Fakat başarılı olamamıştır. Bu savaşın Moğollar tarafından kazanılmasından sonra Kastamonu ve çevresinde bulunan Eflani yöresi, İlhanlı Moğol hükümdarı Geyhatu tarafından Şemsüddin Yaman Candar'a verilmiştir. Kastamonu, Yavlak Arslan'ın oğlu Mahmud Bey tarafından geri alınmıştır. Ancak bu durum kısa sürmüştür. Candar'ın oğlu Süleyman Paşa ani bir baskın yaparak Mahmud Bey'i ele geçirmiş ve Kastamonu bölgesine hâkim olmuştur. Böylece bölgede Çobanoğulları Beyliğinin tarihi sona ererek, Candaroğulları'nın tarihi başlamıştır.⁵⁹¹

---

⁵⁸⁸ Ş. Cem Tuysuz, *İlhanlılar Döneminde Çobanoğulları*, Ankara Üniversitesi (Doktora Tezi), Erzurum 2004, s.77.

⁵⁸⁹ Varlık, "Çobanoğulları Beyliği", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, s.93.

⁵⁹⁰ Umay Türkeş, *Türklerin Tarihi Geçmişten Geleceğe*, Akçay Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2007, s.333.

⁵⁹¹ Koca, "Çobanoğulları", *Türkler*, s.714.

Çobanoğullarını sonunun gelmesi Anadolu Türklüğü açısından bir kazançtır. Çünkü Anadolu Türklüğünü yeniden birliğe kavuşturacak olan Osmanlılar Uç'da liderliği böylelikle ele almışlardır.⁵⁹²

M.2. Çobanoğulları'nda Teşkilat ve Kültür

M.2.1. Devlet İdaresi

Beylikler Devri, XIII. yüzyılın sonunda Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde kurulan ve eski kaynaklarda "Tevaif-i Mülük" olarak adlandırılan Türk Beyliklerinin egemen olduğu dönemdir. Anadolu Beyliklerini kuranlar Hazar Denizi'nin doğusundan batıya doğru göç eden Türklerdi. Anadolu Beyliklerinde egemenlik anlayışında devlet, hanedanın ortak malı sayılıyordu. En eski dönemlerden itibaren Türk devletlerinde tahtın hanedan üyesine ait olma anlayışı bulunmaktaydı. Ulu Bey'in vefatıyla yerine onun en büyük oğlunun ya da bazen ailenin en yaşlı üyesinin geçtiğini bilmekteyiz.⁵⁹³

Anadolu Beyliklerinde Selçuklu Divanı'na benzer küçük divanlar bulunmaktadır. Divan tüm Türk-İslam devletlerinde vezirlerden, kazaskerlerden, nişancı ve büyük komutanlardan meydana gelen, Ulu Bey'in başkanlığındaki yönetim örgütüdür. Aynı zamanda herkesin başvurabildiği ve adalet isteyebildiği yüksek mahkemedir.⁵⁹⁴ Bununla birlikte hatunlarında devlet idaresinde oldukça etkili oldukları görülmektedir. Emir Çoban'ın kızı olan Bağdad Hatun'un önemli bir yeri vardır. Bağdad Hatun'un İlhanlı Ebu Said Bahadır Han ile evliliğinden sonra tüm işlerin idaresini ele geçirerek vezir Gıyaseddin Muhammed ile bütün ülkeyi uzun müddet idare etmiştir. Emir Çoban'ın öldürülmesinden sonra dağılan Çobanlı hanedanının üyeleri Bağdad Hatun sayesinde yeniden toparlanmıştır.⁵⁹⁵

---

⁵⁹² Yücel, *XIII-XV Yüzyıllar Kuzey-Batı Anadolu Tarihi: Çobanoğulları, Candaroğulları Beylikleri*, s.48.

⁵⁹³ Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II*, TTK, Ankara 1991, s.307.

⁵⁹⁴ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II*, s.309.

⁵⁹⁵ Tuysuz, *İlhanlılar Döneminde Çobanoğulları*, s.214.

M.2.2. Askeri Teşkilat

Anadolu Beylikleri'nde askeri kanun ve kuralları Anadolu Selçuklularınki ile benzerlik göstermektedir. Devletin hâkim olduğu topraklar, bölümlere ayrılarak asker ve emirlere verilmişti. İkta sistemi adı verilen bu usulde bir yerin vergi gelirlerinin devlete asker beslemek ya da görevler karşılığı emir ve sipahilere bırakılması anlamına geliyordu.⁵⁹⁶

Hükümdarın yetişmiş şehzadeleri varsa, savaşlarda bunlar kanatlara kumandanlık ederdi. Olmadığı zaman kanatların komutası deneyimli beylere verilirdi. Uluğ Bey, ordunun merkezinde bulunup savaşı yönetirdi. Anadolu Beyliklerinde ordu komutanına Subaşı denmekteydi. Anadolu Beyliklerinin askeri kuvvetleri sayısı hakkında bilgi mevcut değildir. Ancak büyüklük derecelerine göre 20.000 ile 70.000 ulaşan askere sahip olduğu rivayeteler ve seyyahlardan alınan haberlere göre bilinmektedir.⁵⁹⁷ Çobanoğulları Beyliği döneminde ordunun toplanma ve idare edilmesi konusunda İlhanlılardan kalma yöntemler geçerlidir.⁵⁹⁸

M.2.3. Sosyal Hayat

Çobanoğulları Beyliği'nin toplum sınıflarının, kültürel ve sosyal yaşantılarının İlhanlılardan çok farklı olduğunu söylemek doğru değildir. Çünkü bu beylik varlıklarını İlhanlılar aracılığı ile devam ettirmiştir. Ancak zamanın etkisi, coğrafi koşullar ve din olgusuyla Çobanoğullarının yaşam koşulları İlhanlılardan birtakım farklılıkları da bulunmaktadır. Çobanoğulları Beyliği döneminde halkın en alt tabakasını köylü kesim oluşturmaktadır. Köylüler tarımla uğraşmakla beraber toprakla alınıp toprakla satılmaktaydı. Asker ya da sivil bir efendiye bağlı durumdaydılar. Alt tabakanın diğer bir bölümünü oluşturan sanatkâr kısım ise

---

⁵⁹⁶ Yücel, *XIII-XV Yüzyıllar Kuzey-Batı Anadolu Tarihi: Çobanoğulları, Candaroğulları Beylikleri*, s.312.

⁵⁹⁷ Yücel, *XIII-XV Yüzyıllar Kuzey-Batı Anadolu Tarihi: Çobanoğulları, Candaroğulları Beylikleri*, s.314.

⁵⁹⁸ Tuysuz, *İlhanlılar Döneminde Çobanoğulları*, s.216.

köylülere nazaran daha iyi durumdaydılar. Bunlar devlet idarecileri tarafından sanat, bilim ve sanayinin ilerlemesi için teşvik edilirdi.⁵⁹⁹

Çeşitli sanatlara mensup olanlar ayrı ayrı loncalar halinde teşkilatlanmışlardı. Düzenli şekilde örgütlenen kuruluşlar (Ahi, Yiğitbaşı, Ustalar, Çırak) düzeni içinde teşkilatlanmışlardır. Ahiler çırak-kalfa-usta, talip-yol kardeşleri ve ata-yol hiyerarşisi içinde okul dışı eğitim ile okul içi eğitimi birbirinin tamamlayıcısı olarak görmüşlerdir. Böylece üretim faaliyetlerinin hizmet içi meslek eğitimi ile bütünleşmesini sağlayarak uygulamalı bir eğitim vermiştir. Ahiler çalışanların sadece iyi birer sanatkâr olmalarını değil aynı zamanda iyi bir insan, iyi bir Müslüman ve iyi bir vatandaş olarak yetişmeleri için gayret etmişlerdir.⁶⁰⁰

Anadolu’da ticaretin ve iktisadî faaliyetlerin gelişimine paralel olarak Ahilik müessesesi de yayılmaya başlamıştır. Bunda Selçuklu hükümdarlarının uyguladıkları tüccarların, kervan sahiplerinin ve zanaat sahiplerinin zararlarını karşılayan devlet sigortası sistemi birinci derecede etkili olmuştur.⁶⁰¹ Hüsameddin Çoban’dan beri Kastamonu ve çevresinde Türkmen kitlesi toplanmıştı. Kastamonu bölgesinde 100.000 çadırılık bir Türkmen kitesinin olduğu bir coğrafi eserde belirtilmektedir. Bu kalabalık kitleye sahip olan emir Çoban, Türkiye Selçuklu Devleti’nin en güçlü ve en büyük “Uç Beylerbeyi” olmuştur.⁶⁰²

M.2.4. İlim ve Edebiyat

Çobanoğulları Beyleri yalnızca askeri faaliyetlerde bulunmakla kalmamış aynı zamanda onlarda diğer Anadolu Beylikleri gibi ilim adamlarının koruyucuları olmuşlardır. Bu bilim adamlarından en meşhur olanı Kutbeddin Şirazi’dir. Şirazi, Anadolu’nun birçok yerinde müderrislik ve kadılık görevlerinde bulunduktan sonra Kastamonu’ya gelerek Muzafferrüddin Yavlak Aslan’ın himayesine girmiştir. Şirazi,

---

⁵⁹⁹ Tuysuz, *İlhanlılar Döneminde Çobanoğulları*, s.208.

⁶⁰⁰ Kadir Özköse, “Ahilikte Ahlak ve Meslek Eğitimi”, *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2011, C.XV, S.2, s.13.

⁶⁰¹ Rıfat İlhan Çelik, *Türkiye Selçukluları Zamanında Anadolu’da Ahilik Müessesesi*, Gazi Üniversitesi (Doktora Tezi), Temmuz 2014 S.71.

⁶⁰² Koca, “Çobanoğulları”, *Türkler*, s.714.

Yavlak Aslan adına “İhtiyarat-ı Muzafferi” adına astronomi kitabı yazmıştır.⁶⁰³ Yine H. 683/ M.1284-85 de Muzafferüddin Yavlak Aslan adına Muhammed b. Mahmud tarafından telif edilmiş “Fustatu’l-adale fi kavaidi’s-saltana” adlı bir farsça eser vardır.⁶⁰⁴ Fustatu’l-adale, XIII. yüzyıl Türkiye’sinin dini hayatında ortaya çıkan sapıklık ve çarpıklıkları göstermesi açısından oldukça önemlidir.⁶⁰⁵

Çobanoğlu Hüsameddin Bey’de ilim adamlarına, şairlere, tasavvuf ehline son derece saygı göstererek onları himaye ederdi.⁶⁰⁶ Yine Muzaffereddin Yavlak adına Hoylu Hasan b. Abdülmümin “Nüzhetü’l Küttab” adlı küçük bir inşa kitabı yazmıştır. Çobanoğulları beylerinden Mahmud Bey de ilim adamlarını korumuş, ilmi alanda teşvikler yapmıştır. Hasan b. Abdülmümin, “Kavaidü’r-Resail” adlı eserini Mahmud Bey’e ithaf etmiştir.⁶⁰⁷

M.2.5. Mimari Eserler

Çobanoğulları ilmi faaliyetlerinin yanı sıra imar işlerini de ihmal etmemişlerdir. Dönemlerden intikal eden kalıntılara ait olan kitabelerin çoğunluğu bunu göstermektedir. Beylik döneminde inşa edilen en görkemli yapı Taşköprü’deki Muzaferrüddin Yavlak Aslan Medresesidir. Aynı zamanda Kastamonu’da Atabey Cami ve Yılanlı Darüş-şifası gibi eserler onun zamanında inşa edilmiştir.⁶⁰⁸ Yavlak Aslan Medresesi Osmanlılar döneminde de ilim merkezi olma özelliğini sürdürmüştür.⁶⁰⁹

M.2.5.1. Muzafferüddin Gazi Cami

Kastamonu’da şuan da Saraçlar olarak bilinen Muzafferüddin Mahallesi’nde Sanat Okulu Caddesi üzerinde bulunmaktadır. Bu cami Yavlak Aslan tarafında 1280 yılında yapılmıştır. Muzaffereddin Gazi Medresesi ve Camii’nin ihtiyaçlarını

---

⁶⁰³ Koca, “Çobanoğulları” ,*Türkler*, s.714.

⁶⁰⁴ Yücel, “XIII-XV Yüzyıllar Kuzey-Batı Anadolu Tarihi: Çobanoğulları, Candaroğulları Beylikleri”, s.50.

⁶⁰⁵ Koca, “Çobanoğulları” ,*Türkler*, s.714.

⁶⁰⁶ Varlık, “Çobanoğulları Beyliği”, s.93.

⁶⁰⁷ Yücel, XIII-XV Yüzyıllar Kuzey-Batı Anadolu Tarihi: Çobanoğulları, Candaroğulları Beylikleri, s.51.

⁶⁰⁸ Koca, “Çobanoğulları” ,*Türkler*, s.714.

⁶⁰⁹ Yücel, “Çobanoğulları”, TDV, s.354.

karşıl原因 görevliler vardı. Bunlardan ferraşlar bu binaların temizliğini yapar, vakıflardan ücretlerini alırlardı. Vakıf binalarının bakımı ve suyuollarının tamiri için meremmetçiler görevlendirilmişti.⁶¹⁰

Muzafferredin Camii'nin, XIX. asırda da halkın en önemi uğrak yeri olduğu bilinmektedir. Muzafferredin Gazi Camii'nin imamlık, hatiplik, kayyumluk gibi görevleri, çoğunlukla babadan oğula geçmektedir. Caminin hatibi Abdullah'ın vefatıyla yerine oğlu Mustafa, hatiplik görevini üstlenmiştir. (Ekim 1760). Muzafferredin Gazi Camii'nde imam, kapı müezzini, sala müezzini, hatip, vaiz, sermahfil, nasihatçı (nasih), muarraf, cüzhan, devirhan, duagû gibi görevliler bulunuyordu.⁶¹¹

M.2.5.2. Muzafferredin Gazi Medresesi

Yavlak Arslan, bu medresesini Kastamonu şehrinin doğusundaki Taşköprü kasabasında inşa ettirmiştir. Yavlak Arslan'ın Taşköprü kaza merkezinde kendi adına inşa ettirdiği medrese ve cami aynı tarihlerde yapılmıştır. Medresenin ismi, halk arasında ve resmî kayıtlarda Muzafferredin Medresesi ya da Muzafferredin Gazi Medresesi olarak geçmektedir.⁶¹²

1899-1900 yıllarında Muzafferredin Camii ve Medresesi tamirden geçirilmiş olup masraflar devlet bütçesinden karşılanmıştır. XX. yüzyıl başlarında Muzafferredin Medresesi, dönemin şartlarına uygun bir şekilde işlevini sürdürmüştür. 1903 tarihli Kastamonu Vilâyet Salnâmesi'ne göre Muzafferredin Gazi İnas (Kız) Mektebi, Taşköprü'deki eğitim kurumlarından önde geliyordu. O tarihlerde bu medresede 70 kız çocuğu öğretim görmekteydi.⁶¹³

---

⁶¹⁰ Cevdet Yakupoğlu, "Kastamonu-Taşköprü'de Çobanoğlu Muzafferüddin Yavlak Aslan Medresesi ve Camii", *TAD*, C. 36/ S. 61, 2017, s.37-38.

⁶¹¹ Yakupoğlu, "Kastamonu-Taşköprü'de Çobanoğlu Muzafferüddin Yavlak Aslan Medresesi ve Camii", s. 37-38.

⁶¹² Yakupoğlu, "Kastamonu-Taşköprü'de Çobanoğlu Muzafferüddin Yavlak Aslan Medresesi ve Camii", s. 48.

⁶¹³ Yakupoğlu, "Kastamonu-Taşköprü'de Çobanoğlu Muzafferüddin Yavlak Aslan Medresesi ve Camii", s. 60.

N. RAMAZANOĞULLARI

N.1. Ramazanoğulları-Selçuklu İlişkileri

XII. yüzyılın ortalarında Orta Asya’da meydana gelen ve hızla Batı’ya doğru ilerleyen Moğollar, Harizmşahları mağlup edip İslam ülkelerinin büyük çoğunluğunu işgal etmişlerdi. Türk-İslam dünyasında meydana gelen bozgun tüm dengelerin değişmesine neden oldu.⁶¹⁴ Dengelerin değişmesi ile Türkiye Selçuklularının hükümdarı I. Alaeddin Keykubad’ın suikast ile 1237’de öldürülmesiyle devlete hâkim olanlar Moğolları durduramadılar. 1243 yılında Köseadağ Bozgunu ile Selçukluların Moğol boyunduruğuna girme süreçleri başlamış oldu.⁶¹⁵

Kilikya Ermeni Krallığı’nın, Moğol Ermeni istilasına karşısında sergilediği tutum, dikkatlerin Çukurova’ya yönelmesini sağlamıştır. Bu durum Ramazanoğulları Beyliği’nin ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır. Gelişmelerin bir diğeri ise beyliği kuran Üçok Türkmenlerinin bölgeye gelmeleridir.⁶¹⁶ 1337 yılından itibaren Üçok Türkmenleri Ermenilerden ele geçirdikleri bölgeleri yurt edinmeye ve Çukurova’da fethedilen şehir ve kalelere yerleşerek bölgede siyasi anlamda söz sahibi olmaya başlamışlardır.⁶¹⁷

Ramazanoğulları, Adana, Tarsus, Sis, Misis, Ayas (Yumurtalık), Payas ve çevresine yerleşmiş Yüreğirli bir Türkmen Boyuna mensup Oğuzların Üçoklu kolundandır. Beyliğe ismini veren Türkmen Beyi Ramazan’ın ismine tarihte ilk olarak 754 H./ 1353 M senesinde rastlanmaktadır. Ramazan Bey, Adana ve çevresinde beyliğin kuruluşu için siyasi ve sosyal yönden uygun ortam hazırlamıştır.⁶¹⁸ Ramazan Bey’den sonra Türkmen Beyi ve Adana valisi olarak 780 H./ 1378 M. de Ramazan Bey’in oğlu Sarımüddin İbrahim Bey’i görmekteyiz. Sarımüddin Bey Adana, Sis, Misis, Ayas, Payas taraflarını ele geçirerek Memlük

---

⁶¹⁴ Mehmet Ersan, *Türkiye Selçuklu Devletinin Dağılışı*, Birleşik Yayınevi, Ankara 2010, s.36.

⁶¹⁵ Ersan, *Türkiye Selçuklu Devletinin Dağılışı*, s.67.

⁶¹⁶ Mehmet Ersan, “Ramazanoğullarının Ortaya Çıkışını Hazırlayan Gelişmelere Dair Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu- III Ramazanoğulları Beyliği*, (Konya, Kasım 2017), Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları, s. 55.

⁶¹⁷ Sümer, “Anadolu’da Moğollar”, s.45.

⁶¹⁸ Enver Kartekin, *Ramazanoğulları Beyliği Tarihi*, Alpay Basımevi, İstanbul 1979, s.42-43.

Sultanlığına bağlı bir beylik kurmuştur.⁶¹⁹ İbrahim Bey, beyliğin başına geçtiği zaman Ramazanoğulları, Memlûk Devleti'ne bağlı bir beylikti. Ancak onlara karşı ayaklanan Memlûk valileri ve diğer beylikler ile işbirliği yaparak isyan girişimlerinde bulunmuşlardır.⁶²⁰

Memlûklere karşı bağımsızlık hareketlerinde bulunan Türkmenler hâkim oldukları bölgelerde söz sahibi olabilmek için Memlûk desteğini almışlardır. İbrahim Bey, Memlûklere karşı Dulkadiroğlu Halil Bey'in yanında yer almıştır. Fakat Halil Bey, 1381 yılında Memlûklere karşı mağlup olmuştur. Ramazanoğlu İbrahim Bey bu başarısızlık üzerine Memlûklerden çekinmeye başlayarak Memlûk Devleti'nin yanında olduğu bildirmiştir.⁶²¹ 1383 yılında vefat eden İbrahim Bey'e Çukurova bölgesinde Hristiyanlara ve Ermenilere karşı yapılan savaşlarda sağladığı faydalar dolayısıyla *Dinin Keskin Kılıcı* veya *Celadetli ve Bahadır* manasında *Sarımuddin* unvanı verilmiştir.⁶²²

İbrahim Beyden sonra 1383 yılında yerine kardeşi Ahmet Bey geçmiştir. Ahmet Bey 1384 yılında Bozoklar ile birlikte Maraş'ı istila ederek orada bulunan Türkmenleri rahatsız etmiştir. Memlûk Devleti, Dulkadirli ve Ramazanlı Türkmenlerinin bu hareketlerine karşılık onları cezalandırmak için Yel-Boğa'yı görevlendirmiştir. Bunun üzerine Yel-Boğa Türkmenleri bozguna uğratmıştır.⁶²³ Ramazanoğlu Ahmed Bey H.819/ M. 1417 yılında vefat etti. Ahmet Bey Adana ve Misi'den başka Ayas, Sis ve Karamanoğullarından Tarsus'u ele geçirdi. Ahmet Bey hanedanının en büyük beyi sayılmaktadır. Onda sonra Ramazanoğulları'nın siyasi önemi azalmıştır.⁶²⁴ Ahmet Bey'den sonra yerine II. İbrahim Bey 1417-1426-1427

---

⁶¹⁹ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s.176.

⁶²⁰ Fatma Akkuş Yiğit, "Ramazanoğulları Beyliği'nin Kuruluşu", *Akademik Bakış*, C.7, S.13, Kış 2013, s. 223.

⁶²¹ Nihal Gezen, *Ramazanoğulları- Memlûkler Devleti İlişkileri*, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara 2014, s.32.

⁶²² Gezen, *Ramazanoğulları- Memlûkler Devleti İlişkileri*, s.36.

⁶²³ Faruk Sümer, "Çukurova Tarihine Dair Araştırmalar (Fetihten XVI. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar)", *D.T.C.F. Tarih Araştırmaları Dergisi*, 1/1, s.40-41.

⁶²⁴ Varlık, "Ramazanoğulları Beyliği", s.118.

yılları arasında beylik yapmıştır. Ramazanoğlu İbrahim Bey başa geçerken Memlûk Devleti'ne sadık kalmıştır.⁶²⁵

İbrahim Bey Memlûk Devleti ile ilişkilerinde sürekli olarak Karamanlı Beyliği ile ittifak etmesinden ve onlar ile birlikte Memlûklere karşı çıkmasından dolayı Memlûk Devleti ile ilişkileri bozulmuştur.⁶²⁶ II. İbrahim Bey kısa süre Ramazanoğulları Beyliği'nin başında durmuş ancak Memlûkler'e karşı hareketinden dolayı Melik Müeyyed Şeyh tarafından azledilmiştir. Memlûk Devleti Ramazanoğlu İbrahim Bey'e karşı Karamanoğlu İbrahim Bey'le ittifak yapmıştır. Böylece Karamanoğlu İbrahim Bey Kayseri'yi alma düşüncesiyle Memlûk Devleti'nin teklifini kabul etmiştir. Karaman Bey'i İbrahim Bey kız kardeşini Ramazanoğlu ile evlendirmiştir. Ancak Bu evlilik Ramazanoğlu İbrahim Bey'e kurulan bir tuzaktı. Karamanoğlu İbrahim Bey eniştesi İbrahim Bey'i, adına verilen bir ziyafette tutuklatarak Mısır sultanı Barsbay'a göndermiştir. İbrahim Bey yanındaki Türkmenler ile Mısır'a getirildiğinde Kaletu'l- Cebel'e hapsedilmiştir.⁶²⁷

1456-47 yılında Ramazanoğulları Beyliği'nin başında Dünder Bey bulunmaktaydı. Dünder Bey Karamanoğlu İbrahim Bey'in elinden Tarsus'u alabilmek için yapılan savaşta Memlûk ordusunda bulunmuştur.⁶²⁸ Memlûkler Emir Davadar Sungur'u Tarsus'u almak için görevlendirmiştir. Emir Davadar, Ramazanoğlu Dünder Bey'in yanına gelerek Karamanoğlu'nun elinde olan Gülek ve Tarsus kalelerinin fethiyle ittifak oluşmuştur.⁶²⁹

Mehmet Bey'in dönemi M. Hadi Altay'a göre Ramazanoğulları Beyliği'nin Fetret Devri olarak nitelendirilmektedir. Mehmet Bey beyliğin başına geçtiği zaman Ramazanoğulları arasında taht karışıklıkları bulunmaktaydı. Aynı zamanda Mehmet Bey Memlûk Devleti'ne isyan eden Dulkadiroğulları üzerine yürüyerek onlara tabi

---

⁶²⁵ Gezen, *Ramazanoğulları- Memlûkler Devleti İlişkileri*, s.46.

⁶²⁶ Gezen, *Ramazanoğulları- Memlûkler Devleti İlişkileri*, s.49.

⁶²⁷ Kartekin, *Ramazanoğulları Beyliği Tarihi*, s.49.

⁶²⁸ Yılmaz Kurt, "Ramazanoğulları" ,*Türkler*, C.6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2014, s.819.

⁶²⁹ Toroshan Özdamar, "Ramazanoğulları ve Karamanoğulları İlişkileri", *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu- III Ramazanoğulları Beyliği*, (Konya, Kasım 2017), s.329.

olduğunu göstermiştir.⁶³⁰ Mehmet Bey döneminde Çukurova bölgesinde Memlûkler Ramazanoğulları Beyliği üzerinde daha fazla hâkim olmaya başlamıştır. Bu nedenle Mehmet Bey Memlûk hâkimiyeti altında beyliği yönetmiştir. İbn İyas, Ramazanoğulları hakkında 1514'den sonra hiçbir bilgi vermemektedir. Mehmet Bey'in 1606 senesinde vefatıyla vali olan oğlu Pir Mansur Bey'in beylikten çekilmesi üzerine Adana Osmanlı vilayetleri gibi bir eyalet olmuştur.⁶³¹

N.2. Ramazanoğulları- Osmanlı İlişkileri

Ramazanoğulları Beyliği kendi isteği ile Osmanlı hâkimiyetini kabul etmiştir. Piri Bey 1526 yılının başlarında ortaya çıkan Safevi ayaklanmalarının bastırılmasında önemli rol oynamıştır. Piri Bey'e emaret yazışmalarında “ Cenab-ı Emaret Meab” diye hitap edilirdi.⁶³² Ramazanlı Beylerine Memlûk Devleti'nde olduğu gibi Osmanlı hâkimiyeti altındayken de devlete bağlılık ifadesi olarak Osmanlılar ile birlikte savaflara katılmışlardır. Osmanlı kaynaklarında Kubat, Selim, Süleyman, Ömer, Abdi Paşalar ve Osman Bey Osmanlılara gösterdikleri faydalarından dolayı açık bir şekilde bahsedilenlerdir.⁶³³

Piri Paşa 1517 -1268 yılları arasındaki kısa bir süre dışında Adana Sancakbeyliği, Halep ve Karaman Beylerbeyliği görevlerinde bulunmuştur. Piri Bey 975/1567 de vefat etmiştir. Yerine küçük oğlu Derviş Bey Adana'ya vali oldu. Ancak kötü alışkanlıkları nedeniyle kısa süre sonra ölünce yerine Ağabeyi İbrahim Bey geçti. İbrahim Bey zamanında meydana gelen olayların en mühimi Kıbrıs'ı fethidir.⁶³⁴

İbrahim Bey'in vefatından sonra yerine oğlu Mehmed Bey geçmiştir. Ancak 14 Eylül 1582'de Adana hâkimi olarak İbrahim Bey'in diğer oğlu İsmail Bey görüldüğüne göre Mehmed Bey başka bir görevde bulunmuş olmalıdır.⁶³⁵ 1516

---

⁶³⁰ Kartekin, *Ramazanoğulları Beyliği Tarihi*, s.50-53.

⁶³¹ Tülay Koyuncuoğlu, *İbn İyas'ın “Beda-i ez-Zuhur fi Vekai Ed-Duhur” Adlı Eserindeki Ramazanoğulları Beyliği ve Akkoyunlular İle İlgili Kayıtlar*, Ege Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2004, s.50.

⁶³² Kurt, “Ramazanoğulları”, s.821.

⁶³³ Kartekin, *Ramazanoğulları Beyliği Tarihi*, s.80.

⁶³⁴ Kurt, “Ramazanoğulları”, s.821.

⁶³⁵ Varlık, “Ramazanoğulları Beyliği”, s.128.

yılına kadar Memlük Devletine bağlı olarak yönetilen Adana bölgesi Osmanlı yönetimine geçmiştir. Adana yurtluk ve ocaklık sistemi ile Ramazanoğulları'nın yönetiminde ayrıcalıklı bir sancak oldu.⁶³⁶ Ramazanoğulları 1608 yılında yönetimden ayrılmaya başlamıştır. Bugün Ramazanoğulları sülalesi Maraş, İstanbul ve Ankara başta olmak üzere Anadolu'nun pek çok iline dağılmıştır.⁶³⁷

N.3. Ramazanoğulları'nda Teşkilat ve Kültür

N.3.1.Devlet İdaresi

Ramazanoğulları Beyliği Üçok kolunun Yüregir boyuna mensuptur. Ramazanoğulların'da mirasçısı olduğu Türk devletlerinde ve diğer beyliklerde olduğu gibi veraset sisteminde değişiklik olmamıştır. Beyliğin kuruluş döneminden beri babadan oğula geçen bir yapı bulunmaktadır. Buna ek olarak bir de *ekberiyet* anlayışı durumu olsa da varlığını devamlı olarak sürdürememiştir. Ramazan Bey'den sonra yerine oğlu İbrahim Bey'in beyliğin başına geçmesi durumda başa İbrahim'in kardeşi Ahmed'in geçmesi bu duruma örnektir.⁶³⁸

İbrahim Bey döneminden beri Ramazan Beyliği'nin saltanat tayinleri Memlük Devleti'nin isteği ile gerçekleşmiştir. Ayrıca bu duruma karşı gelen bazı Ramazanlı yöneticileri bertaraf edilmiştir. Bunun ilk örneği İbrahim Bey'in muhalefetine karşı Memlükler tarafından azledilerek öldürülmesidir.⁶³⁹ Ahmet Bey dönemi Memlüklere bağlılığın en sadık yaşandığı dönemdir. Özellikle Halep'in alınması ve Suriye'de Timur'un etkisinin kırılması açısından fayda sağlamıştır. Ramazanlı Beylerinin adlarına para kestirmemiş olmaları tabii beylik olmalarında ileri gelmektedir.⁶⁴⁰ Hamza Bey iktidarı saltanat mücadelelerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Hamza

---

⁶³⁶ Mehmet Herkiloğlu, "16. Yüzyıl Ramazanoğlu Piri Mehmet Bey Paşa Döneminde Çukurova Bölgesinde Meydana Gelen İsyenlar", *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu- III Ramazanoğulları Beyliği*, (Konya, Kasım 2017), s.276.

⁶³⁷ Kurt, "Ramazanoğulları", s.822.

⁶³⁸ Faruk Sümer, "Ramazanoğulları", *İA*, C.IX, MEB Yayınları, İstanbul 1964, s.613.

⁶³⁹ Hasan Taşkıran, "Ramazanoğullarında Veraset Sistemi ve İktidarın Belirlenmesinde Dış Güçlerin Rolü", *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu- III Ramazanoğulları Beyliği*, (Konya, Kasım 2017), Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları, s. 188.

⁶⁴⁰ Varlık, "Ramazanoğulları Beyliği", s.128.

Bey'in vefatından sonra İbrahim Bey yönetimi ele geçirmek ve Memlûkler ile arasının düzeltmek amacıyla annesini göndermişse de İbrahim Bey sultan tarafından affedilmeyerek 1427 yılına kadar Karaman'da yaşamak mecburiyetinde kalmıştır.⁶⁴¹

N.3.2. Sosyal ve İktisadi Hayat

Osmanlı posta müdürü ve seyahatname sahibi bir seyyah olan Süleyman Şükrü Seyahatü'l-Kübra adlı eserinde Adana, Mersin ve Tarsus şehirleri ile ilgili bilgiler vermektedir. Süleyman Şükrü o dönemlerde Adana'yı "Salcılar adlı mevkiye kadar nehir sahilini izleyen büyük bir cadde üzerinde mahalleleri ile adlandırılan tepe" sözleriyle anlatmaktadır. Şehrin nüfusu yaklaşık 35.000'dir. Adana şehir merkezinde 1500 dükkân, 240 mahzen ve han, 10 cami, 76 mescit, 4 kilise, 4 hamam, 1 hastane ve pamuk ve un fabrikaları mevcuttur. Eski tarzda medrese ve ilk mekteplerin sayısı da yaklaşık 40'tır.⁶⁴²

Süleyman Şükrü eserinde Adana'da yetiştirilen tarım ürünlerinden de bahsetmektedir. Adana'nın başlıca mahsulleri, hububat çeşitleri ile pamuk ve susamdır. Bahçelerde her türlü meyve ve sebze yetişmektedir. Limon, portakal, nar, kavun, şeker kamışı, karpuz yetiştirilir. Akdeniz ile Seyhan nehri arasındaki Ağba olarak adlandırılan bataklık arazide çok sayıda vahşi hayvan mevcuttur.⁶⁴³

Adana'ya civar bölgelerden çok sayıda mevsimlik işçi gelmektedir. Bunları sayısı 20-30 bin civarındadır. Ticaret ve sanatla uğraşan kişilerin uğraşması ile hayvan ve sürü yetiştirmektir. Sanayi alanında demircilik, debbağlık (dericilik), terzilik, kuyumculuk gibi sanayi kolları bulunmaktadır.⁶⁴⁴ Ramazanoğulları döneminde Çukurova hac yolunun geçtiği önemli bir bölge haline gelmişti. Bu yol aynı zamanda

---

⁶⁴¹ Hasan Taşkıran, *Mirasçı Bir Beylik Karamanoğulları Hristiyan Devletlerle İlişkileri*, Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara, s.147.

⁶⁴² İsmail Hakkı Göksoy, "Süleyman Şükrü'nün Seyahatü'l-Kübra Adlı Eserinde Göre XIX. Yüzyıl Sonlarında Ramazanoğulları Coğrafyası Olarak Adana ve Çevresi", *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu- III Ramazanoğulları Beyliği*, (Konya, Kasım 2017), Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları, s. 103.

⁶⁴³Göksoy, "Süleyman Şükrü'nün Seyahatü'l-Kübra Adlı Eserinde Göre XIX. Yüzyıl Sonlarında Ramazanoğulları Coğrafyası Olarak Adana ve Çevresi", s.104.

⁶⁴⁴Göksoy, "Süleyman Şükrü'nün Seyahatü'l-Kübra Adlı Eserinde Göre XIX. Yüzyıl Sonlarında Ramazanoğulları Coğrafyası Olarak Adana ve Çevresi", s.105.

belli başlı ticaret yolarından biriydi.⁶⁴⁵ Ramazanoğullarından önce Sis ve çevresinde Ermeniler uzun yıllar egemen olmuştu. Bu krallıklar Memlûkler tarafından kaldırılıncaya kadar Bizans, Selçuklu, Haçlı, Danişmendli, Eyyübi, İlhanlı ve Memlûklere bağlı kalmıştır. Abbasiler döneminde Sis civarında Araplar dışında Horasan ahalisinin yerleştiği görülür.⁶⁴⁶

Bertrandon de La Broquiere'nin *Le Voyage d'outremer* isimli seyahatnamesinde Ramazanoğulları Türkmenlerin mutfak kültüründen bahsetmiştir. Mutfak kültürlerinin genellikle hayvan ürünleri ile ilgili olduğunu "eti güneşte kurutup çiğ olarak tükettiklerini söylemektedir. Diğer önemli gıda çeşidinin de yoğurt olduğunu söylemektedir. Ramazanoğulları topraklarında 120 tane barınağın olduğu Ayas'ta çoğunlukla" Sütten yapılmış yiyecek" ikram edildiğini kaydetmektedir. Türkmenlerin yer sofrasından da bahseden seyyah yaklaşık dört kadem genişliğinde bir sofranın etrafında ince bir meşin kayış olduğunu söyler. Yemek yendikten sonra örtünün kapatılarak üzerindeki zeytin, peynir, ekmek gibi yiyeceklerin ziyan olmadan içinde kaldığını kaydetmektedir. Seyyah Türkmenlerin sofrada adabıyla ilgili gözlemlerinde "Hiçbir zaman bir Türk'ün az ya da çok yese de yüksek sesle Tanrı'ya şükretmeden sofradan kalktığını görmedim" diyerek yakınlarından bir fakir geçtiğinde sofraya davet ettiklerini eklemektedir.⁶⁴⁷

N.3.3. İlimi ve Kültürel Hayat

Türkçenin Anadolu'da yazı dili olarak gelişmesi ve ilk Türkçe eserler yazılması XIII. yy'dan sonra başlamıştır. Beylikler Dönemi Anadolu'da kültür ve Türkçe'nin gelişim göstermesi açısından oldukça önemlidir. Bu dönemde ilk kez vakfiyeler Türkçe olarak yazılmıştır. Anadolu Selçukluların dağılmasıyla beyliklerin

---

⁶⁴⁵ Varlık, "Ramazanoğulları Beyliği", s.129.

⁶⁴⁶ Ali Hatalmış, "Ramazanoğulları Döneminde Sis/Kozan (1352-1608)", *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu- III Ramazanoğulları Beyliği*, (Konya, Kasım 2017), s.164.

⁶⁴⁷ Elnure Azizova, "Bertrandon De La Broquiere'nin Gözüyle XV. Yüzyıl Anadolu Beyliklerinde Sosyo-Kültürel Hayat: Ramazanoğulları Örneğinde", *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu- III Ramazanoğulları Beyliği*, (Konya, Kasım 2017), s. 425.

ortaya çıkışı, Anadolu'yu Türkleştirirken diğer taraftan yerli kültür merkezlerinin artmasını sağlamıştır.⁶⁴⁸

Çukurova, Türkmenlerin burada yaylak-kışlak hayatlarını devam ettirebilecekleri bir alandı. Buradaki yörük aşiretler, Orta Anadolu'ya giderek Türk Kültürünün yayılmasına katkı sağlamışlardır. Türklerin milli çalgısı olan kopuz (bağlama, saz) eşliğinde Dede Korkut destanları bunlar arasında yaygındı. Ozanlar ve Kopuzcular zafer zamanlarında eski Oğuz menkıbelerini, Dede Korkut hikâyelerini söylerlerdi. Çukurova yüzlerce Karacaoğlan isimli âşık ve ozana rastlamaktayız. Bu da öz kültürümüzün bölgede oldukça kökleştiğinin göstergesi olmuştur. Fırka-yı Islahiye'nin Çukurova'daki uygulamalarına karşı Daldaloğlu'nun kahramanlık türkü ve şiirleri Anadolu halkına göçebe hayatlarını aksettirmektedir.⁶⁴⁹

Bertrandon de La Broquiere'nin Le Voyage d'outremer isimli seyahatnamesinde Bertrandon'nun Türklerle yakın ilişkilerinde onların hayırseverliği, dindarlığı ve karakteristik yapıları ile ilgili bilgiler vermiştir. Örneğin Ayas bölgesinde yaşayan kimselerden bahsederken “Birbirlerine saygı duyan, iyi niyetli insanlar” olarak anlatmıştır. Ayrıca Ayas'taki Türkmenlerin Beyaz pamuklu kumaşla keçeden yapılan çadırları için “gördüğü en güzel çadırlar” olarak dile getirmiştir.⁶⁵⁰ Bertrandon, Ramazanoğulları'nın karakteristik yapısıyla ilgili gözlemlerinde onların sade bir yaşam sürdürdüklerinin ve büyük zorluklarla karşılaşmalarına rağmen neşeli insanlar olduklarını, türkü söylediklerin, her şeye olumlu baktıklarını söyler.⁶⁵¹ Seyyah'ın kadınların yaşam tarzı hakkında bilgi verirken yüzü kapalı olduklarını, siyah etaminden olan dört köşeli ve ince bir

---

⁶⁴⁸ Selahattin Döğüş, “Türkmen Beyliklerinin Türk Kültürüne Katkıları”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu- III Ramazanoğulları Beyliği*, (Konya, Kasım 2017), s.78.

⁶⁴⁹ Döğüş, “Türkmen Beyliklerinin Türk Kültürüne Katkıları”, s.89.

⁶⁵⁰ Azizova, “Bertrandon De La Broquiere'nin Gözüyle XV. Yüzyıl Anadolu Beyliklerinde Sosyo-Kültürel Hayat: Ramazanoğulları Örneğinde”, s. 419.

⁶⁵¹ Azizova, “Bertrandon De La Broquiere'nin Gözüyle XV. Yüzyıl Anadolu Beyliklerinde Sosyo-Kültürel Hayat: Ramazanoğulları Örneğinde”, s.421.

kumaştan yüz örtülerinin olduğunu bunların üzerinin de kıymetli taşlarla süslendiğini kaydetmektedir.⁶⁵²

N.3.4. Dini Hayat

Betrandon Ramazanoğullarının dini kimliğinden bahsederken çoğunlukla Türkmenlerin oturduğu Misis yakınlarında ve Ayas'ta Ermeniler, Tarsus'ta Mağriplerinde bulunduğunu söylemektedir. Örneğin; Misis'te bir zamanlar Hristiyanların bulunduğunu söylerken bu bölgelerde yarı harap vaziyette kiliselerin bulunduğunu ve Büyük, gösterişli bir kilisenin de camiye dönüştürüldüğünü kaydetmektedir.⁶⁵³

Seyyah, Ramazanoğulları topraklarında bulunduğu sürede Adana'da Türkmenlerin bazen akşam olunca onların dua okuyarak ibadete başladıklarını, vücut ve başlarını kendi tarzlarına yönelerek hareketler yaparak ilahiler okuduklarını söyleyerek zikir halkalarını anlatmaktadır. Aynı zamanda Hz. Peygamberin mezarını ziyaret eden müslümanların Hz. Peygamberin türbesinin üzerindeki delikten aşağıya baktıktan sonra bu mükemmel bir şeyi hiçbir zaman göremeyeceklerini ve görmekte istemediklerini söylemektedir.⁶⁵⁴

N.4. Mimari

Beylikler Dönemi, tüm beyliklerin sadece mimari alanda değil, tüm süsleme sanatlarında Türk geleneğinin taşıyıcılığını yapmışlardır. Fetihlerle ele geçirilen merkezler siyasal ve sosyal açıdan kentleşme olgusunu beraberinde getirmiştir. Aynı zamanda kültürel yaşam, el sanatları, mimari gibi sanat dalları bilim alanına da yansımıştır.⁶⁵⁵

---

⁶⁵² Azizova, "Betrandon De La Broquiere'nin Gözüyle XV. Yüzyıl Anadolu Beyliklerinde Sosyo-Kültürel Hayat: Ramazanoğulları Örneğinde", s.426.

⁶⁵³ Azizova, "Betrandon De La Broquiere'nin Gözüyle XV. Yüzyıl Anadolu Beyliklerinde Sosyo-Kültürel Hayat: Ramazanoğulları Örneğinde", s.422.

⁶⁵⁴ Azizova, "Betrandon De La Broquiere'nin Gözüyle XV. Yüzyıl Anadolu Beyliklerinde Sosyo-Kültürel Hayat: Ramazanoğulları Örneğinde", s.421.

⁶⁵⁵ Aynur Durukan, "Beylikler Dönemi Kültür Ortamından Bir Kesit", International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/10 Fall 2014, p. 391-502, Ankara, s.391.

Orta Asya Türk sanatında sade ve geometrik şekiller hâkimdir. Örneğin; Cami, medrese, türbe, Dar'ül şifa, Dar'ül hadis, sıbyan mektebinden oluşan kitabesine göre Ramazanoğlu Halil Bey'in 1513 yılında yaptırmaya başladığı ve oğlu Piri Mehmed Paşa tarafından da 1541 yılında tamamlanan Adana Ulu Camii Külliyesi Kuzey Afrika İslam sanatının yoğun olarak yansıtıldığı bir yapıdır.⁶⁵⁶ Ramazanoğulları dönemine ait mimari eserler başta Adana olmak üzere Kızıldağ yaylası, Ceyhan ve Tarsus'ta bulunmaktadır. Adana'da Ramazanoğullarına ait en eski yapı 812/1493 yılında inşa edilen Akça Mescid'dir. 898/1493 yılında inşa edilen Halil Bey Mescidi, Memluk mimarisinin etkilerinin görüldüğü 914/948- 1508/1541 yılında yapılan Ulu Camii, Cuma Fakih Cami ve Medresesi 955/ 1548 yılında yaptırılan Kemeraltı Cami, XVI. yüzyılın ortalarında inşa edilen Hasan Kethüda Cami, Tahtalı Cami 1591-1595 ve 956/1529-30 yılında yaptırılan Çarşı Hamamı.⁶⁵⁷ 1525-1547 yılları arasındaki yaklaşık 20 yıllık sürede Adana'da nüfusun artması, mahalle sayısının 17'den 25'e yükselmesi Piri Paşa'nın imar faaliyetlerinin sonucudur.⁶⁵⁸

N.4.1. Akça Mescid

Adana'nın en eski Türk mimarisi olarak bilinen Akça Mescit Ulucami mahallesi'nde bulunmaktadır. Mescidin minaresi XIX. yy'da yıkılmış, sonraki yıllarda onarımlar yapılmışsa da 1998'de meydana gelen Adana depreminde tekrar yıkılmıştır. Akça Mescit en son 2004 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir. Kare planlı bir şemaya sahip olan mescidin tabanı 10 metreye 10 metre plan ölçüleri mevcuttur. Yüksek kasnaklı bir kubbe ile örtülmüş olan mescit dışarıdan bir türbeye benzemektedir. Giriş kapısının ve mihrap nişinin etrafındaki zengin işlemler Selçuklu üslûbunu yansıtmaktadır.⁶⁵⁹

---

⁶⁵⁶ Ayşe Gülçin Küçükaya, "Ramazanoğulları Beyliği Mimarisinin Orijini", *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu- III Ramazanoğulları Beyliği*, (Konya, Kasım 2017), s.485.

⁶⁵⁷ Sümer, "Ramazanoğulları", *İA*, s.445.

⁶⁵⁸ Gözde Ramazanoğlu, "Piri Paşa'nın İmar Hizmetleri, Vakfiyesine Göre Piri Paşa'nın Mimari Eserleri", *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu- III Ramazanoğulları Beyliği*, (Konya, Kasım 2017), s.562.

⁶⁵⁹ Tolga Kırkıl, *Adana Kent Merkezinde Cami Mimarisinin Geçmişten Günümüze Gelişimi*, Çukurova Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi) Adana 2008, s.43-44.

N.4.2. Bor Şeyh İlyas Cami

Cami Bor ilçesinin Kale mahallesinde bulunmaktadır. Yapının kitabesi mevcut olmadığından dolayı inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak kaynaklara göre caminin Ramazanoğlu Piri Mehmed Paşa tarafından yaptırıldığı bilinmektedir.⁶⁶⁰ Piri Mehmed Paşa beyliğinin merkezi olan Adana başta olmak üzere Çukurova bölgesinde önemli imar faaliyetlerinde bulunmuştur.⁶⁶¹ Yapı tek kubbeli camiler sınıfına girmektedir. Camide pek fazla bezemeye yer verilmemiştir.⁶⁶²

N.4.3. Hasan Aga Cami

Cami Piri Paşa tarafından 1558 yılında yaptırılmıştır. 1814 yılında büyük onarım yapılan caminin mimar Sinan tarafından hazırlandığı söylenmektedir. Caminin mermer ve mihrabı ustalıklı yapılmış olup dönemin orijinal eserlerinden biridir. Caminin tek şerefeli minaresi bulunmaktadır. Bu yönüyle sade bir yapısı vardır.⁶⁶³

N.4.4. Ulu Cami Medresesi

Ulucami Külliyesi içerisinde bulunan medrese caminin doğusundadır. 1540 yılında Piri Paşa tarafından yaptırılmıştır. Çeşitli onarımlar yapılan yapı halen Vakıfların malı olup Ramazanoğullarından sonra çeşitli amaçlarla kullanılmış olup bir zamanlar fakirlerin barınağı haline gelmiştir. Daha sonra çeşitli onarımlara İmam Hatip Okulu Öğrencilerinin yurdu olarak kullanılmıştır.⁶⁶⁴

---

⁶⁶⁰ Mehmet Özkarcı, “Niğde- Bor’da Ramazanoğulları’na Ait Mimari Eserler”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu- III Ramazanoğulları Beyliği*, (Konya, Kasım 2017), s.507.

⁶⁶¹ Yılmaz Kurt, “Ramazanoğullarının Vakıfları”, X. Türk Tarih Kongresi Bildirileri, C.3 Ankara 1991, s.1013-1034.

⁶⁶² Özkarcı, “Niğde- Bor’da Ramazanoğulları’na Ait Mimari Eserler”, s.510.

⁶⁶³ Mevhibe Şahbaz, “Ramazanoğulları Beyliği’ne Ait Mimari Eserler”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu- III Ramazanoğulları Beyliği*, (Konya, Kasım 2017), s.618.

⁶⁶⁴ Şahbaz, “Ramazanoğulları Beyliği’ne Ait Mimari Eserler”, s.613.

N.4.5. Çarşı Hamamı

936/ 1529-1530 yılında Piri Mehmed Paşa tarafından yaptırılmıştır. Hamam eski Belediye Caddesi üzerinde, Büyük saat yakınlarında bulunmaktadır. Şehirde bulunan yedi hamamın en eskisi ve en büyüğüdür.⁶⁶⁵

N.4.6. Şeyh İlyas (Kale) Çeşmesi

Çeşme, Bor İlçesi'nin Kale mahallesinde Kenar Sokakta bulunmaktadır. Çeşmenin kitabesi mevcut olmadığından dolayı yapının inşa yılı bilinmemektedir. Ancak çeşmenin Şeyh İlyas Cami ile beraber 1530 yılı civarında yapıldığı sanılmaktadır. Çeşmenin orijinal yapısı bozulmayarak günümüze kadar gelmiştir. Şeyh İlyas Çeşmesinin sade bir yapısı vardır.⁶⁶⁶

N.4.7. Ramazanoğulları Vakıf Çarşısı veya 8 Kapalı Çarşı

Bugün Münif Yegenaga Caddesi'nde Büyüksaat yakınlarında bulunan Çarşı Hamam, Üstüörtük Çarşı ve Bakırcılar Çarşısı tarihi Ramazanoğulları Vakıf Çarşısının merkezini oluşturmaktaydı. Hamamın yanında senede 24.000 akça geliri olan Pamuk Kapanı Hanı bulunmaktadır. XVI. yüzyıldan kalan bu tarihi yapı özel şahısların mülkiyetine geçmiş olup yıkılarak yerine 2-3 katlı bir bina yapılmıştır.⁶⁶⁷

---

⁶⁶⁵ Şahbaz, “Ramazanoğulları Beyliği’ne Ait Mimari Eserler”, s.607.

⁶⁶⁶ Özkarcı, “Niğde- Bor’da Ramazanoğulları’na Ait Mimari Eserler”, s.512.

⁶⁶⁷ Yılmaz Kurt, “Ramazanoğulları Çarşısı”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.11, S.1, İzmir 1996, s.73.

O. DULKADİROĞULLARI

O.1. Dulkadiroğulları -Selçuklu İlişkileri

Dulkadir⁶⁶⁸ ismi kaynaklarda Dulğadır, Dulkadir, Zulğadır, Zulkadir, Zilkadir, Tolğadır gibi şekillerde kullanılmaktadır. R. Hartmann'a göre Zulkadir kelimesi 'zu' ile 'kadir' tamlayıcısının birleşmesi ile güçlü manasına geldiğini ileri sürmektedir. Türkolog Louis Basin de Dulğadır isminin Eski Türk dilinde acı çektiren, can yakan anlamında 'dolga' kelimesinden geldiğini tahmin etmektedir. Faruk Sümer ise Dulkadir'in Abdülkadir ya da buna benzer bir ismin Türkmen telaffuzuna yudurularak söylenmiş olabileceği görüşündedir.⁶⁶⁹ Memluklerin güvenilir yardımcıları olarak Çukurova'ya yapılan seferlere katılan Türkmenler, Oğuzların Üçok koluna mensup olan Yüreğir, Kınık, Salur, Bayındır, kuzey ve kuzeydoğu'ya yapılan seferlere katılanlar ise Bozok koluna mensup olan Bayat, Beydili, Avşar boylarından idiler. Bozok koluna mensup Türkmenlerin başında Dulkadir isimli bir bey bulunmaktaydı.⁶⁷⁰

Muhtemelen Dulkadir Beyi 1310 yılında vefat etmiş yerine Karaca Bey geçmiştir. Maraş'ta Dulkadir Beyliğini Zeyneddin Karaca Bey (1337-1353) yılları arasında beyliği yönetmiştir. Karaca Bey etrafındaki Türkmenlerle beraber Çukurova'daki Ermeni Prenslığının zayıf düşmesinden faydalanarak 1335'de bölgeyi tahrip ettikten sonra ganimetlerle geri dönmüştür. 1337 yılında diğer Türkmen Beyi olan Taraklı Halil de Elbistan bölgesini sahiplenerek Sultan Muhammed Nasır'dan şehrin beratını elde etti. Kendisine rakip olarak ortaya çıkan Türkmen beyinin ortaya çıkışı Karaca Bey'i endişelendirdi. Taraklı Halil'i Elbistan'dan atmak isteyen Karaca Bey ile aralarında meydana gelen muharebede Taraklı Halil mağlup oldu. Bunun

---

⁶⁶⁸ Bu boy, Safevi kaynaklarında seksen bin ev olduğu söylenen Maraş ve Boz Ok (Yozgat) bölgesindeki Dulkadir elinin, daha ziyade Boz Ok'da yaşayan oymaklarından bazılarının kollarından meydana gelmiştir.

⁶⁶⁹ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, TTK Basımevi, Ankara 1989, s.7.

Faruk Sümer, Safevi Devleti'nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü, TTK, Ankara 2019, s.49.

⁶⁷⁰ Faruk Sümer, "Anadolu'da Moğollar", *Selçuklu Araştırmalar Dergisi*, S.1, Ankara, s.77.

üzerine Sultan'ın Karaca Bey'e menşur vermesi ile Maraş ve Elbistan bölgesinde 185 yıl sürecek Dulkadir Beyliği'nin temelleri atıldı.⁶⁷¹

Kadı Burhaneddin'in, yakın ilişkide bulunduğu komşularından birisi de Dulkadir Beyliği idi. Karaca beyin Memlukler tarafından idam edilmesi ve bazı beylerinin suikastlar ile öldürülmesi, Dulkadir Türkmenlerinin Mısır hükümetinden uzaklaşmasına neden olmuştur. Memluklerle arası bozulan Dulkadir beyleri, Kadı Burhaneddin'e sığınmaları ile iki devletin arası açıldı.⁶⁷² Halil Bey, genişleme siyaseti izleyerek 1338'de Eretna üzerine yaptığı savaşta Darende'yi ele geçirdi. 1339'da Elbistan'ı alarak burayı başkent yaptı. 1343-1345 yıllarında Çukurova Ermeniler arasındaki karışıklıklardan faydalanarak Geben Kalesini ele geçirdi.⁶⁷³

Karaca Bey sürekli Şam ve Halep'e baskınlar yaparak bağımsızlık mücadelesine düştü. Sık sık başkaldıran Karaca Bey'e son vermek isteyen Memlukler Elbistan'a saldırarak şehri yağma etti. Kayseri'ye doğru kaçan Karaca Bey yakalanarak Kahire'ye getirildi ve kaleye hapsedildi.⁶⁷⁴ Karaca Bey'den sonra yerine oğlu Halil Bey geçti. Halil Bey'de beyliği genişletmek için uğraşmıştır. Maraş, Malatya, Amik, Besni, Harput'u ele geçirdi. Halil Bey'in Memluk Devleti'ne tam tabi olmayarak her fırsatta Memluk Devleti'ne akınlar düzenlemesi, Memlukleri sefere zorlamıştır. Bu kadar büyük güce dayanamayacağını anlayan Halil Bey Harput'u Memluklere teslim etmiştir.⁶⁷⁵ Halil Bey'den sonra yerine Seveli Bey geçmiştir. Seveli Bey'de diğer Dulkadirli Beyler gibi hâkimiyet mücadelelerine girişti ancak bu Memluk Devleti'nin kızgınlığına neden oldu. Seveli Bey diğer beyler gibi Memluklerin suikastı ile bir Türkmen tarafından öldürülmüştür.⁶⁷⁶

---

⁶⁷¹ Ahmet Refik, *Anadolu'da Türk Aşiretleri (966-1200)*, Devlet Matbaası, İstanbul 1930, s.214.

⁶⁷² Abdullah Kaya, "Kadı Burhaneddin- Dulkadirli Münasebetleri", *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2013, Cilt: XVII, S.1, s.164.

⁶⁷³ Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, s.13-14.

⁶⁷⁴ Abdurrahman Acar, "Memlukler ile Dulkadirlilerin Maraş Üzerindeki Nüfuz Mücadeleleri (Karaca Bey Zamanı)", I. Kahramanmaraş Sempozyumu C.III, 6-8 Mayıs 2004, Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, Kahramanmaraş 2004, s.7.

⁶⁷⁵ Koca, *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi*, s.250.

⁶⁷⁶ Hakan Türker Dulkadiroğlu, "Tarihte Dulkadiroğlu Devleti'nin Genel Durumu ve Kayseri'de Dulkadiroğlu Hanedan Mensupları", Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu I. Cilt, Kristal Matbaacılık, 29 Nisan- 1 Mayıs 2011 Kahramanmaraş, s.167.

Sevli Bey'den sonra yerine Sadaka atandı ise de bundan vazgeçildi. Bunun zerine Halil Bey'in oğlu Nasireddin ilse Sadaka Bey arasında taht mücadeleleri yaşandı. Yıldırım Bayezid'in desteğini alan Nasireddin Bey'i desteklemesi Sadaka'nın 1399'da Elbistan'ı terketmesine sebep oldu.⁶⁷⁷

O.2. Dulkadiroğulları- Osmanlı İlişkileri

Mehmet Bey amcası Sevli Bey gibi Memluklerle beraber Karaman, Ramazanoğullarına karşı mücadele etmiştir. Buna karşılık Karamanoğullarının elinde bulunan Kayseri kendisine verilmiştir. Fakat bir zaman sonra Memluk hükümdarı Baybars'ın düşmanı olan Canbey Sofu'yu yakaladığı halde teslim etmemesi, Kayseri'nin tekrar Karamanoğullarına geri verilmesine neden olmuştur.⁶⁷⁸ Yıldırım Bayezid'i vefatından sonra başlayan taht kavgalarında Nasireddin Mehmet Bey, Çelebi Mehmet Bey'e yardım etti. Çelebi Mehmet, Nasireddin Mehmet Bey'in kızı Emine Hatun ile evlenerek dostluğunu pekiştirmiştir.⁶⁷⁹

Nasireddin Mehmet Bey'den sonra yerine Süleyman Bey geçmiştir. Süleyman Bey döneminde de Osmanlı hanedanı ile Dulkadir Beyliği arasında evlilik ile başlatılan dostluk ilişkileri devam etmiştir. Kızı Sittin Hatun'u Sultan Murad'ın oğlu Şehzade Mehmet ile evlendirdi. Dulkadiroğlu Süleyman Şah, 12 yıllık hükümdarlıktan sonra 1454'de vefat etti.⁶⁸⁰ Fatih, Sittin hatun ile evlenirken gösterişli bir düğün ve nikâh tertip etmiştir. II. Mehmet Sittin Hatunla evlenirken gelini alamaya Elbistan'a giderken dadıları da gitmişti.⁶⁸¹

Ardından Dulkadir Beyliği'nin başına Melik Arslan Bey geçti. Akkoyunlu ve Karakoyunlularla mücadele etmiştir. Osmanlı Devleti ve Memluklerle iyi ilişkiler içerisinde olmaya gayret etmiştir.⁶⁸² Zaman içerisinde Memluklerle arasının

---

⁶⁷⁷Samet Aliç, *Dulkadir Beyliği'nin Komşu Beylik ve Devletlerle Münasebetleri*, (Doktora Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş Nisan 2017, s.158.

⁶⁷⁸ Sevim- Yücel, *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, s.417.

⁶⁷⁹ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s.171.

⁶⁸⁰ Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, s.55.

⁶⁸¹ İlyas Gökhan, "Dulkadir Beyliği Hanedanı Mensupları ile Komşu Devlet ve Beylik Hanedan Mensupları Arasında Yapılan Siyasi Evlilikler", *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu I. Cilt, Kristal Matbaacılık*, 29 Nisan- 1 Mayıs 2011 Kahramanmaraş, s. 273.

⁶⁸² Şehabeddin Tekindağ, "Fatih İle Çağdaş Bir Memluk Sultanı", *Tarih Dergisi*, S.23, s.39.

bozulması ile Memlukler 1465 senesinde Melik Arslan'ı Elbistan'da ibadet ederken bıçaklatarak öldürmüşlerdir.⁶⁸³

Melik Arslan Bey'den sonra yerine 1466- 1468 yılları arasında Şah Budak Bey geçmiştir. Fakat Dulkadirlielerin Şah Budak Bey'i istememeleri üzerine Budak Bey Mısır'a kaçmıştır. Elbistan halkı Fatih Sultan Mehmed'e başvurarak Şehsuvar'ın başlarına bey olarak geçmesini istemekteydiler. Bunun üzerine Şehsuvar beyi Şahbudak'a karşı gönderdi.⁶⁸⁴ Şehsuvar Bey 1466'da Şahbudak'ın üzerine yürüyerek Samanlı önlerinde Şahbudak Bey'i yenilgiye uğrattı.⁶⁸⁵

Şehsuvar Bey döneminde Memluk sultanı Hoşkadem'in Osmanlı-Dulkadirli münasebetlerinden rahatsız olmasından dolayı Şehsuvar Bey'le temaslarda bulunarak kendisine yaklaştırmak istemiştir. Bu durumdan hoşlanmayan Şehsuvar Bey Memluk sultanına rest çekmiştir. Memluk Sultanı Türkmen reislerine para teklifinde bulunarak onları Şehsuvar Bey'den uzaklaştırdı. Güç kaybetmeye başlayan Şehsuvar Bey Memluk ordusuyla savaşarak ailesiyle Zamantı kalesine sığındı. Şehsuvar Bey 1472 yılında katledilmiştir.⁶⁸⁶ Şehsuvar Bey'den sonra beyliğin başına ikinci defa Şahbudak Bey geçti. Şahbudak Bey, yaklaşık sekiz yıl beyliği yönetti. Hâkimiyeti boyunca Memluklerle pek fazla sorun yaşamadı. Şahbudak Bey, Osmanlıların desteklediği Alaüddevle Bozkurt Bey tarafından tahttan indirildi.⁶⁸⁷

Sultan Alaüddevle beyliğin başına geçer geçmez imar faaliyetlerine başladı. Temmuz 1483 yılında Memluklere tabi olan Malatya'yı kuşattı.⁶⁸⁸ Diğer taraftan Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da fetihler yaptı. Diyarbakır, Selim Silvan, Mardin,

---

⁶⁸³ Refet Yinanç, "Dulkadiroğulları", *İA*, C.IX, DİA Yayınları, İstanbul 1994, s.555.

⁶⁸⁴ Aşıkpaşazade, *Tevarih-i Ali Osman*, Çev: Yekta Saraç- Kemal Yavuz, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul 2018, s.138.

⁶⁸⁵ Sevim- Yücel, *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, s.418.

⁶⁸⁶ Nevzat Topal, "Dulkadir Beyliği'nin Karamanoğulları İle Münasebetleri", Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu I. Cilt, Kristal Matbaacılık, 29 Nisan- 1 Mayıs 2011 Kahramanmaraş, s. 251.

⁶⁸⁷ Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, s.79.

⁶⁸⁸ Yaşar Bedirhan "Alaüddevle Bozkurt Bey Devrinde Maraş'ın Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Durumu", I. Kahramanmaraş Sempozyumu C.III, 6-8 Mayıs 2004, Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, Kahramanmaraş 2005, s.388.

Urfa alındı.⁶⁸⁹ 1507'de Şah İsmail Dulkadir Devleti üzerine büyük bir ordu ile saldırınca Sultan Alaüddeve'nin savaş taktiği ile engellenmiştir. Meydana gelen yıkımlardan sonra Sultan Alaüddeve beyliğin başkentini Elbistan'dan Maraş' taşıdı.⁶⁹⁰ Kayseri'nin üç konak uzaklığından bulunan Çubuk Ovasında Dulkadirli Bey'e mektup yazan I. Selim, Alaüddeve Bey'i Kızılbaş'a karşı düzenlenen sefere çağırdı. İlerleyen yaşını bahane olarak gösteren Alaüddeve savaşa katılmadı.⁶⁹¹

Sultan Alaüddeve'den sonra yerine Ali Bey geçti. 20 Mart 1541 yılında Safeviler üzerine sefer düzenlemenin gerekli olduğuna inanan I. Sultan Selim Edirne'den Erzincan'a gelmiştir. Çaldıran Muharebesinde Ali Bey Osmanlı ordusunun sağ koluna kumanda eden Anadolu Beylerbeyi Zeynel Paşa'nın yanında yer almıştı.⁶⁹² Ali Bey Osmanlı kuvvetlerinin Diyarbakir'i fethetmesine yardım etmiş, Mercidabık (1516), Ridaniye (1517) savaşlarında önemli görevlerde bulunmuştur. Şam valisi Canberdi Gazali'nin isyanının bastırılmasına yardımcı olmuştur.⁶⁹³ Ali Bey'in son başarısını kıskanan vezir Ferhat Paşa'nın kışkırtmaları ile dört oğluyla Ferhat Paşa'nın Artıkova karargâhında öldürüldü. Bundan sonra Dulkadir Beyliği, Maraş, Malatya, Zülkadriye, Gaziantep, Sümeysat sancaklarını içine alan beylerbeylik haine getirilmiştir.⁶⁹⁴

O.3. Dulkadiroğulları Beyliğinde Teşkilat ve Kültür

O.3.1. Devlet İdaresi

Memluk Devleti'nin himayesinde kurulan Dulkadir Beyliği, XV. yüzyılın ikinci yarısına kadar bu devlete bağlı kaldı. Dulkadir beyleri, dönemin hükümlerlik anlayışının gereği olan hutbe okutmak, para bastırmak gibi hakları bu devletin

---

⁶⁸⁹ Remziye Okkar, "Anadolu'da Türk Siyasi Birliğinin Sağlanması ve Dulkadiroğlu Beyliği", Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu I. Cilt, Kristal Matbaacılık, 29 Nisan- 1 Mayıs 2011 Kahramanmaraş, s.90.

⁶⁹⁰ Mehmet Taşdemir, "Elbistan", *İA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.XI, İstanbul 1995, s.2.

⁶⁹¹ Qiyas Şükürov, "Şah İsmail ve Dulkadiroğulları", Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu I. Cilt, Kristal Matbaacılık, 29 Nisan- 1 Mayıs 2011 Kahramanmaraş, s. 232.

⁶⁹² Yinanç, Dulkadir Beyliği, s.103.

⁶⁹³Doğan Yörük, "Karaman ve Dulkadir Beylikleri Bakıyyelerinin Osmanlı İlhak Sürecine Verdikleri Tepkiler", Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu I. Cilt, Kristal Matbaacılık, 29 Nisan- 1 Mayıs 2011 Kahramanmaraş, s.167

⁶⁹⁴ Sevim- Yücel, *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, s.419.

hükümdarları adına kullandılar. Dulkadir Beyleri Melikü'l-Muzaffer, Melikü'l-Kahir, Emirü'l-Ümera, Sultan gibi unvanları kullandılar. Şehsuvar Bey, Memluklere isyan edince Melikü'l-Muzaffer unvanını almıştır.⁶⁹⁵

Beylik üzerinde önce Memluklerin sonra Osmanlı Devletinin tesiri görülmektedir. Türk Devlet telakkisine göre Dulkadir Beyliği'nde de devlet hanedan ve üyelerinin müşterek malı sayılmaktaydı. Beyliğin kuruluşunda başkent olan Elbistan olup daha sonra Maraş olmuştu. Dulkadir Beylerinin devlet işlerini idare ettikleri divanları mevcuttur. Divan başkanı ve beylerden sonra en yetkili kişi vezirdi.⁶⁹⁶

O.3.2. Askeri Teşkilat

Diğer Türk beyliklerinde olduğu gibi Dulkadiroğulları da varlıklarını askeri gücüne borçlu idi. Beyliğin kuruluş yıllarında Karaca Bey 5.000 kişilik kuvvetle Çukurova'daki Ermeniler üzerine sefer düzenlemişti. XIV. yüzyılın sonlarına doğru ordu 20.000 kişiye ulaşmıştı. Çağdaş Fransız Seyyahi Bertrandon dela Broquiere 1432 yılında Dulkadir Beyi'nin 30.000 kişilik kuvvete sahip olduğunu belirtmektedir. Şehsuvar Bey döneminde Dulkadir ordusu, Memluk ordusunu birkaç defa mağlup edecek kadar güçlenmişti.⁶⁹⁷

Alaüddeve Bey Kanunnamesi'nde Osmanlı Tımar sisteminin aynı şekilde Dulkadir Beyliğinde de uygulandığını ve askeri teşkilatın dolayısıyla bu sisteme göre kurulduğunu göstermektedir. Ordunun başında bulunan kumandana beylerbeyi denmektedir.⁶⁹⁸

O.3.3. Ekonomik Hayat

Eski Türk ekonomisinin temeli konar-göçer hayvancılığa dayanmaktaydı. Bozkır coğrafyasının şartları nedeniyle hayvancılık geçim kaynağıydı.⁶⁹⁹ Hayvanlar

---

⁶⁹⁵ Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, s.106.

⁶⁹⁶ Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, s.106.

⁶⁹⁷ Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, s.108.

⁶⁹⁸ Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, s.108.

⁶⁹⁹ Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, s.317.

hem gıda maddesi olarak hem de ticaret aracı olarak kullanılmaktadır.⁷⁰⁰ Dulkadiroğullarının ekonomisi temel olarak hayvancılık teşkil etmekle beraber hayvancılıktan et, süt, yağ, peynir, ip ve yün gibi ürünler elde edilmekteydi. XVI. yüzyılda Bozulus bölgesinde yaklaşık 2.000.000 koyun olduğu bilinmektedir. Aynı zamanda XVI. yüzyılda Dulkadir Türkmenlerinin atçılıkla uğraşmışlardır. Özellikle Bozulus Türkmenleri iyi cins atlar yetiştirerek bunları İran bölgesine satmaktaydılar.⁷⁰¹ Dulkadirilerde deve yetiştiriciliği ve arıcılıkta önemli bir geçim kaynağı olmuştur. 1526 senesinde Maraş bölgesindeki halkın çoğunluğu arıcılık ile meşgul olmuştur.⁷⁰² Tarım ürünlerine baktığımızda buğday en çok üretimi yapılan gıdadır. Tüm köylerde darı, buğday, arpa gibi ürünler ekilip biçilmekteydi. Köylerdeki ekilebilir araziler Nim veya Nim Çift şeklinde bölündükten sonra çiftçilere verilmekteydi.⁷⁰³

1526 yılında Maraş bölgesinde kır pazarı olarak dokuz Pazar kurulduğu görülmektedir. Evliya Çelebi Maraş şehrinin ziyaret ettiğinde iki bedesten ve 1045 dükkânın mevcudiyetini kaydetmektedir.⁷⁰⁴

O.3.4. Dini Hayat

Dulkadiroğulları Beyliği buldukları konum itibariyle Doğu'dan Türkiye Selçuklu Devleti'ne geçmek isteyen mutasavvıflar için durak olmuştur. Türkistan kökenli tarikatların şeyhleri Ahmet Yesevi'ye bağlı olup bunlar başlangıçta bağımsız hareket ederek kendi adları ile tarikatlar kurmuşlardır. Dede Garkın, Baba İlyas Horasani, Hacı Bektaş-i Veli gibi mutasavvıflar Maraş ve bölgesi olmak üzere Anadolu'ya Türk tasavvuf kültürünü taşımışlardır. Aynı zamanda Bektaşilik,

---

⁷⁰⁰ Sadettin Gömeç, *Türk Kültürünün Ana Hatları*, Berikan Yayınevi, Ankara 2006, s.83.

⁷⁰¹ Arif Sarı, *XVI. Yüzyılda Dulkadirli Türkmenleri*, TTK, Ankara 2018, s.45-51.

⁷⁰² Sarı, *XVI. Yüzyılda Dulkadirli Türkmenleri*, s.53.

⁷⁰³ Mehabe Şahbaz, *XIV.-XVI. Yüzyılda Dulkadiroğulları Beyliğindeki Kültürel ve Mimari Unsurlar*, Erciyes Üniversitesi (Doktora Tezi), Kayseri Temmuz 2015, s.205.

⁷⁰⁴ Şahbaz, *XIV.-XVI. Yüzyılda Dulkadiroğulları Beyliğindeki Kültürel ve Mimari Unsurlar*, s.215.

Halvetilik, Gülşenilik, Bayramilik gibi topluma yön veren tarikatlarda bulunmaktadır.⁷⁰⁵

Baba İlyas Horasani'nin önderliğini yaptığı tasavvufi harekete Babailik adı verilmektedir. XII. yüzyılda meydana gelen Babailik hareketinin Sünni bir harekettir. Ancak Babai isyanından sonra Babai Tarikatının Maraş ve çevresinde devam ettiğine dair bilgi bulunmamaktadır.⁷⁰⁶ Dönemin tasavvuf hareketlerine bakıldığında Anadolu'ya gelenlerin çoğunluğunun Ahmed Yesevi mekteplerinden geldiği görülmektedir. Hacı Bektaş Veli, Dulkadir Beyliğine geldiği zaman şeyh durumundaydı. Bektaşilik, Dulkadir Beyliğinde daha sonraki dönemlerde de varlığını devam ettirmiştir. Elbistan'da Ümmet Baba Tekkesi, Maraş'ta Şehsuvaroğlu Ali Bey'in yaptırdığı Çomak Baba Tekkesi Osmanlı döneminde önemli Bektaş dergâhlarındandır.⁷⁰⁷ Hacı Bayram Veli'nin kurduğu tarikatın adına Bayramiyye olarak adlandırılmaktadır.⁷⁰⁸ Bayramiyye Tarikatı Maraş'ta yayılan en eski ve kalabalık mürit topluluğu olan tarikatlardan biridir.⁷⁰⁹

Safevi Tarikatı'nın kurucusu Şeyh Safiyüddin'dir. Safeviliğin Anadolu'da yayılması ile Şeyh İsmail'in tarikat adı altında devlet kurmaya çalışması ile Yıldırım Bayezid Şeyh İsmail'e sefer hazırlıklarına başlayarak Alaüddeve Bey'den yardım talebinde bulunmuştur. Safevi Tarikatı Anadolu'nun diğer bölgelerinde de etkili olmuş, Osmanlı Devleti'nin Çaldıran Zaferi sonrası aldığı önemlere rağmen Safevilik değişik isimlerle varlığını devam ettirmiştir.⁷¹⁰ Maraş, Dulkadiroğulları Beyliği zamanında zaviyeleri ile ünlü bir şehirdi. XVI. yüzyılın ilk yarısında altısı Maraş şehir merkezinde olmakla beraber 57 zaviyenin bulunduğu bilinmektedir.⁷¹¹

---

⁷⁰⁵ Şahbaz, *XIV.-XVI. Yüzyılda Dulkadiroğulları Beyliğindeki Kültürel ve Mimari Unsurlar*, s.127.

⁷⁰⁶ Yusuf Küçükdağ, "Maraş'ta Dulkadiroğulları Döneminde Tasavvuf, Tekke ve Zaviyeler", *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu I. Cilt*, Kristal Matbaacılık, 29 Nisan- 1 Mayıs 2011 Kahramanmaraş, s.442.

⁷⁰⁷ Küçükdağ, "Maraş'ta Dulkadiroğulları Döneminde Tasavvuf, Tekke ve Zaviyeler", s.443.

⁷⁰⁸ Fuat Bayramoğlu-Nihat Azamet, "Bayramiyye", *DİA*, C.V, İstanbul 1992, s.296-273.

⁷⁰⁹ Küçükdağ, "Maraş'ta Dulkadiroğulları Döneminde Tasavvuf", *Tekke ve Zaviyeler*, s. 445.

⁷¹⁰ Küçükdağ, "Maraş'ta Dulkadiroğulları Döneminde Tasavvuf", *Tekke ve Zaviyeler*, s.448.

⁷¹¹ Kemalettin Koç, *Kahramanmaraş'ta Sosyal Hayatın Fiziki Yapıya Etkisi*, Ukde Kitabevi, Kahramanmaraş 2010, s.221.

O.3.5. İlim ve Edebiyat

Dulkadiroğulları Beyleri medenileşme hususunda önemli adımlar atmışlardır. Örneğin Alaüddevle Bozkurt Bey, büyük imar faaliyetlerinin yanında şeri ve örfi kurallardan meydana gelen Türkçe bir kanunname meydana getirerek, Beyliğin idaresini hukuki bir temele dayandırmıştır.⁷¹²

Selçukluların Anadolu'ya gelişinin ilk dönemlerinde okuma-yazma oldukça düşüktü. Türklerin Anadolu'ya geldikleri ilk dönemlerde eğitim kurumlarının henüz ortaya çıkmadığı dönemlerde Türkmenlerin eğitiminde zaviyelerin payı oldukça büyüktür.⁷¹³ Zaviyelerde öncelikle Kuran ve sünnet ağırlıklı eğitim verilmiştir. Ayrıca zaviyelerde ahlaki ve tasavvufi terbiyenin yanı sıra tarih, edebiyat gibi eğitimlerde verilmektedir.⁷¹⁴ Zaviyeler medreselere göre daha geniş kapsamlıydılar. Ahi Teşkilatı sayesinde pek çok kişi zanaat, iş ve ahlaki eğitim almıştır. Ahi birlikleri, yardım sandıklarından fakirlerin ihtiyaçlarını karşılar, Ramazan ayında yoksullara ekmek dağıtır, kimsesiz ölümlere kefen alarak defnederdi. Yoksulları tedavi ettirir, eğitim kurumlarını destekler, köprülerin ve sokakların bakımıyla ilgilenirdi.⁷¹⁵

Dulkadiroğlu soyundan gelen Nef'i şiirlerinde mübalağaya vermiş, övgü ve hicivlerinde ifrat ve tefrit yolunu seçmiştir. Ona göre söz kısa, mana zengin olmalıdır. Şiir saf, temiz, akıcı olmalıdır. Nef'i'nin 171 adet Farsça rubaisi mevcuttur. Rubailerinde tasavvufi ve felsefi konuları işlemiştir.⁷¹⁶

O.3.6. İskân ve Yerleşme

Türklerin karakteristik özelliklerinden birisi konar-göçer hayat sürdürmeleridir. Türk-İslam devletlerinde fetih anlayışı olarak konar-göçer Türk boylarını sınır bölgelerine yerleştirerek o bölgelerin içten fethedilmesi amaçlanmıştır. Selçuklu ve

---

⁷¹² Koca, *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi*, s.253.

⁷¹³ Salim Koca, *Selçuklu Tarihi Türk Tarihinin Temel Müesseseleri*, Berikan Yayınevi, Ankara 2011, s. 448.

⁷¹⁴ Mustafa Kara, *Din ve Hayat Sanatı Açısından Tekkeler ve Zaviyeler*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1999, s.61.

⁷¹⁵ Yusuf Ekinci, *Ahilik*, Mihrabat Yayınları, 2016, s.142.

⁷¹⁶ Mehmet Atalay, "Dulkadiroğulları Soyunsan Gelen Ünlü Şair Nef'i'nin Farsça Şiirlerine Dair", *Dulkadir Beyliği Sempozyumu I. Cilt*, Kristal Matbaacılık, 29 Nisan- 1 Mayıs 2011 Kahramanmaraş, s.452.

Osmanlı Devleti'nde uç bölgelere yerleştirilen konar-göçer Türkmenler gerektiğinde devlete asker yetiştirmiş, hayvancılıkla uğraşmış, sınır boylarının güvenliği ile sorumlu olmuşlardır. Aşiret, yarı göçebe hayat süren, boyun altında, cemaatin üstünde bir topluluk olup akrabalık ilişkilerine dayanan, ortak yarar elde etmek amacıyla bir araya gelen birlikteliklerdir.⁷¹⁷ Aşiretlerin adlandırılmasında Türkmen ve yörük tabirleri kullanılarak, Kızılırmak'ın doğusunda bulunan aşiretlere Yörük, batısında Ege, Marmara ve Rumeli bölgelerinde yaşayan aşiretlere de Yörük adı verilmiştir. Maraş ve çevresinde yaşayan Dulkadirli Türkmenlerine ise hem Yörük hem de Türkmen denilmiştir.⁷¹⁸

Türk-İslam şehirlerinin ana unsurunu mahalle oluşturmakta, mahalleler ise bir mescidin etrafında oluşan birkaç evden oluşmaktaydı. Bundan dolayı hemen her mahallede bir mescid olup o mahalle mescidin ismini taşımaktaydı. Örneğin, Mahalle-i Mescid-i Mustafa, Mahalle-i Cami-i Eslemez. Elbistan'da Alaüddevle tarafından yaptırılan cami, "Mahalle-i Cami-i Şerif Alaüddevle Bey" olarak anılmaktadır.⁷¹⁹ XVI. yüzyılda kalesi, hanları, bedestenleri, hamamları, çarşısı, dükkânları, değirmenleri, medreseleri, ibadethaneleri ile şehir hüviyetinde bulunan Maraş çeşitli mahallelerden oluşmaktaydı. Caminin ibadet dışında sosyal fonksiyonları da bulunmaktaydı. Bir mahallenin camisinde ya da mescidinde imamlık yapacak kişinin, ancak o mahalle halkının münasip görmesiyle eğer o caminin vakfi bulunmuyorsa imamın maaşı halk tarafından ödenirdi.⁷²⁰

Dulkadir Beyliği'nin merkezinin oluşturan Maraş 53 mahalleden oluşmaktaydı. Elbistan kazasında ise 9 mahalle bulunmaktadır. 1532 senesinde ise, Elbistan ve Maraş'ın mahalle sayısında değişme olmamıştır. Fakat 419 numaralı tahrir defterinde Elbistan'ın mahalle sayısının 10 mahalleye ulaştığıdır.⁷²¹ XVI. yüzyılda Elbistan

---

⁷¹⁷ Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı*, Eren Yayınevi, İstanbul 1987, s.12.

⁷¹⁸ Faruk Sümer, "XVI. Asırda Anadolu, Suriye ve Irak'ta Yaşayan Türk Aşiretlerine Umumi Bir Bakış", İstanbul Fakültesi İktisat Fakültesi Mecmuası, C. XI, İstanbul 1949-1950, s.511.

⁷¹⁹ İsmail Altınöz, "XVI. Asırda Dulkadir Eyaleti'nde İskân ve Yerleşme", Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu I. Cilt, Kristal Matbaacılık, 29 Nisan- 1 Mayıs 2011 Kahramanmaraş, s. 362.

⁷²⁰ Osman Ergin, *Türkiye'de Şehirciliğin Tarihi İnkişafı*, Türkiye Kitabevi, İstanbul 1936, s.3.

⁷²¹ Altınöz, XVI. Asırda Dulkadir Eyaleti'nde İskân ve Yerleşme, s.368.

kazasında mezraların yakın köylüler tarafından ekilmektedir. Büyük cemaatlerinin büyük çoğunluğunu Yörük cemaatleri tarafından ekilmekte olup” bedel-i resm-i çift” adında vergi ödedikleri bilinmektedir. Köylerde yerleşik bir nüfus bulunmakta olup, mezralarda bulunmamaktadır. Yörük teşekküllerinin yaylakları Hurman, Binboğa ve Nurhak dağlarıdır. Yazın buralara gelerek hayvanlarını otlatan yörükler, kışın daha sıcak olan güneye giderek, Maraş ve Güvercinlik nahiyesinin köylerinde oturmaktaydılar.⁷²² XVI. yüzyılda Diyarbakir, Urfa ve Mardin bölgesinde konar-göçer Bozulus Türkmenleri bulunmaktadır. Bozulus’ta Halep Türkmenlerinin yanında Dulkadirli Türkmenlerine bağlı 101 cemaat bulunmaktadır.⁷²³ Sınır boylarındaki karışıklık ve huzursuzluklar, mahalli idarecilerin yaptığı baskılar Bozulus Türkmenleri XVII. asrın başlarında Celali isyanları nedeniyle nüfus kaybına uğrayarak Batı Anadolu’ya gelerek buralara yerleşmişlerdir.⁷²⁴ Bozulus Türkmenleri Vilayet-i Rum (Sivas, Amasya, Bozok Divriği, Canik), Ankara, Iğın, Karahisar, Sivrihisar, Kütahya, Aydın gibi bölgelerde iskâna tabi tutularak bu bölgelerin Türkleşmesine katkı sağlamışlardır.⁷²⁵

O.3.7. Kültürel Hayat

Maraş Yöresi giyim kuşamında kadın giysilerinde “barak” etkisi hâkimdir. Erkek giyiminde ise “Maraş Abası” ve “Sako” adı verilen kısa pantolonlar yaygındı. Abanın altına aynı renk işlemeli şalvar giyilirdi. Her gün giyilen şalvar siyah renktedir.⁷²⁶ Kahramanmaraş asırlardır çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. En önemli mirası mutfak kültürü olup farklı tatları mevcuttur. Ekşili çorbadan, tarhanaya, dolmadan sarmaya, sömelek köfteden bulgur aşına kadar birçok tatları

---

⁷²² İsmail Altınöz, *Dulkadir Beylerbeyliğinin Teşekkülü ve Gelişmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul 1995, s.88.

⁷²³ Tufan Gündüz, *Anadolu’da Türkmen Aşiretleri- Bozulus Türkmenleri 1540-1640*, Bilge Yayınları, Ankara 1997, s.45-46.

⁷²⁴ Ahmed Refik, *Anadolu’da Türk Aşiretleri*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1989, s.67-70.

⁷²⁵ Hasan Basri Karadeniz, “Dulkadirli Beyliğinin Türk Tarihi İçindeki Yeri ve Önemi”, Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu I. Cilt, Kristal Matbaacılık, 29 Nisan- 1 Mayıs 2011 Kahramanmaraş, s.327.

⁷²⁶ Mine Akben, “Döneminde Maraş’taki Sosyal Vakıfların Halk Sağlığına Etkisi”, Dulkadir Beyliği Sempozyumu I. Cilt, Kristal Matbaacılık, 29 Nisan- 1 Mayıs 2011 Kahramanmaraş, s.321.

bulunmaktadır. Maraş'a özgü tarhananın ayrı bir özelliği vardır.⁷²⁷ Birinin ölümünde cenaze kadın ise, yakınları tarafından erkek ise yakınları tarafından kabre indirilerek üzeri kapatılırdı. Bu işlem bitince Kur'an okunur cemaat ölü evine giderdi. Ölü yakınları taziyeleri kabul eder, taziyeye gelenlere kahve ikram edilirdi. Cenaze sahiplerine yemek götürülürdü. Ölümün 40. gününde mevlit, 52. gününde Kur'an okunurdu.⁷²⁸

Maraş'ta bir tane darüşşifa olduğu bilinmektedir. Elbistan Darüşşifası XVIII. yüzyılda Anadolu Selçuklulari Döneminde inşa edilmiştir. XIV. yüzyılda Kayseri'de Dulkadiroğulları tarafından bir cüzzam tedavisi hastanesi kurulmuştur.⁷²⁹ Bu yörede sık rastlanan hastalıklardan biri de sıtmadır. Beylikler döneminde kaplıca ve ılıca tedavileri de yaygın olarak kullanılmaktadır. Kale Kaplıca ve Ilıcası 1361'de Dulkadirli Şah Bey tarafından halkın kullanımına açılmıştır.⁷³⁰

O.3.8. Mimari Eserler

Dulkadiroğulları Anadolu'nun Türkleşmesine yalnızca demografik bakımından değil içtimai eserler ile de katkıda bulunmuşlardır. Doğu, Güneydoğu, İç Anadolu ve Akdeniz bölgelerinde pek çok bölgede eserler yaptırmışlardır. Dulkadiroğulları başta Maraş, Elbistan olmak üzere Afşin, Adıyaman, Darende, Hasankale, Antep, Pınarbaşı, Kırşehir, Akdağ, Gemerek'te pek çok medrese, cami türbe, kale, imaret, külliye yaptırmışlardır. Gemerek'te toplam 57 zaviye inşa etmişlerdir.⁷³¹

---

⁷²⁷ Nedime Şanlı- Hülya Yalçinkaya- Sevinç Aksay Albuz- Filiz Mete, "Dulkadiroğulları'nın Maraş İline Bıraktıkları Kültürel Miras", Dulkadir Beyliği Sempozyumu I. Cilt, Kristal Matbaacılık, 29 Nisan- 1 Mayıs 2011 Kahramanmaraş, s.414.

⁷²⁸ Mehmet Dulkadir, "Malatya'daki Dulkadiroğulları ve Dulkadiroğulları Kültürel Gayretleri", Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu I. Cilt, Kristal Matbaacılık, 29 Nisan- 1 Mayıs 2011 Kahramanmaraş, s.110.

⁷²⁹ A. Süheyl Ünver, *Anadolu Selçuklularında Sağlık Hizmetleri*, Malazgirt Armağanı TTK, Ankara 1972, s.15.

⁷³⁰ Akben, "Döneminde Maraş'taki Sosyal Vakıfların Halk Sağlığına Etkisi", s327.

⁷³¹ Karadeniz, "Dulkadirli Beyliğinin Türk Tarihi İçindeki Yeri ve Önemi", s. 329.

O.3.8.1. Cami

O.3.8.1.1. Alaüddeve Bey Alidola Cami

Cami, Şahin Bey ilçesi Karagöz Mahallesi Uzunçarşısı civarında bulunmaktadır. Alaüddeve Bozkurt Bey tarafından XVI. yüzyılda yaptırılmıştır. Kitabesi mevcut değildir. Dulkadir Beyliği'nden günümüze ulaşan tek yapı olarak bilinmektedir.⁷³² Bugün Alidola olarak adlandırılmaktadır. Alaüddeve Bey camiye 2 dükkânın gelirinin ¼'ünü, 3 dükkânın yarısını, 6 dükkânın zemini ile caminin yanında bulunan hanın gelirleri vakfedilmiştir.⁷³³

O.3.8.1.2. Kahramanmaraş Ulu Cami

Süleyman Bey tarafından 1442-1454 yılları arasında inşa edilmiştir. Taçkapısında bulunan kitabeye göre H.907/ M.1501-1502 yılında tamir ettirilmiştir. Caminin bugünkü yapısını onun zamanında almıştır. Cami beylikler döneminin mimari yapısını yansıtmaktadır. Anadolu Selçuklu geleneğine bağlı olarak yapılan tek şerefeli kesme taş minare, Memluk sanatına ait özellikleri de taşımaktadır.⁷³⁴

O.3.8.1.3. Emir Halil Türbesi

Halil Bey Türbesi Alaüddeve Bozkurt Bey'in babası Emir Halil adına yaptırılmıştır.⁷³⁵ Yapı Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesine bağlı Melikgazi köyünde Melikgazi türbesinin kuzeydoğusunda bulunmaktadır. Türbenin giriş kapısında bulunan kitabesinden anlaşıldığına göre yapı Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde inşa edilmiştir.⁷³⁶

---

⁷³² Hamza Gündoğdu, *Dulkadir Beyliği Mimarisi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986, s.29.

⁷³³ Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, s.127.

⁷³⁴ Mehmet Özkarcı, "Dulkadir Beyliği Mimarisine Bakış", Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu I. Cilt, Kristal Matbaacılık, 29 Nisan- 1 Mayıs 2011 Kahramanmaraş, s. 31-32.

⁷³⁵ Mehmet Çayırdağ, "Kayseri'de Kitabelerinden 15. Ve 16. Yüzyıllarda Yapıldıkları Anlaşılan İlk Osmanlı Yapıları", *Vakıflar Dergisi*, S.XIII, Ankara 1981, s.537.

⁷³⁶ Hakkı Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1996, s.347-349.

O.3.8.1.3. Kahramanmaraş Şazi Bey Cami

Alaüddevele Bey'in komutanlarından Şadi Bey tarafından yaptırılmıştır. Caminin 1480-1515 yılları arasında inşa edildiği bilinmektedir. Cami 1958'de tamamen yıkılarak betonarme olarak yenisi yapılarak 1960'da ibadete açılmıştır.⁷³⁷

O.3.8.2. Medreseler

O.3.8.2.1. Nasıriyye (Hatuniye) Medresesi

Medrese, Kayseri Melikgazi ilçesi, Cami Kebir mahallesinde yer almaktadır. Medrese Dulkadiroğullarından Nasıreddin Mehmet Bey tarafından inşa ettirilmiştir. Medresenin Taçkapı üzerindeki kitabesi orijinal kitabe kırılmış, sonradan Latin harfli kitabe yerleştirilmiştir.⁷³⁸

O.3.8.2.2. Bektutiye Medresesi

Bektutiye Medresesi, Bektutiye mahallesinde bulunup Bektutiye Cami'nin yanındadır. Medrese Mehmet Bey tarafından XV. asrın ilk yarısında yaptırılmıştır. Dulkadir Beyi Nasreddin Mehmet Bey'in bu eseri, Alaüddevele Bey (1479-1515) tarafından tamir ettirilmiştir.⁷³⁹

O.3.8.2.3. Taş Medresesi

Taş Medrese, Dulkadir Beyi, Alaüddevele tarafından yaptırılmıştır. Çeşitli tamirlerden geçmiş olmasına rağmen Dulkadir Beyliği döneminden günümüze kadar gelen tek medresedir. Taş Medrese'nin mescid kısmı hala hizmet vermektedir. Taş Medresesinin içinde bulunan mescid kısmında müezzin, imam gibi görevliler bulunmaktaydı.⁷⁴⁰

---

⁷³⁷ Özkarcı Dulkadir Beyliği Mimarisine Bakış, s.38.

⁷³⁸ Celil Arslan, "Kayseri'deki Dulkadiroğulları Beyliği Dönemi Yapıları", Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu I. Cilt, Kristal Matbaacılık, 29 Nisan- 1 Mayıs 2011 Kahramanmaraş, s. 460.

⁷³⁹ Mehmet Özkarcı, *Türk Kültür Varlıkları Envanteri 46*, TTK Yayınları, Kahramanmaraş 2007, s.1195.

⁷⁴⁰ Taşar Baş- Rahmi Tekin, *Maraş Vakıfları (Dulkadirli ve Osmanlı Dönemi)*, Oğuz Dulkadirlioğlu Bektik Kültürünü Yaşatma Derneği Kültür Hizmeti, Konya/Ereğli, 2007, s.108.

O.3.8.2.4. Alaüddevele Medresesi

Medrese, Karagöz Mahallesi, Hamdi Kutlar Caddesi üzerinde bulunmaktadır. Tahminen 1480-1515 yılları arasında hüküm süren Alaüddevele Bozkurt Bey tarafından, XVI. yüzyılın başlarında Alaüddevele Cami ile beraber inşa edilmiştir.⁷⁴¹

O.3.8.3. Zaviyeler

Osmanlı mimarisinde zaviyeler genellikle en küçük tekke yapısı olarak adlandırılmakla birlikte bir şeyhin çevresine bağlularını toplayarak çekildikleri yere bu isim verilmektedir. İmaret ise, büyüklerin türbesi bulunan ve herkesin yiyip içeceği, barınabileceği bir sosyal kurumdur. İmaret daha genel, zaviye ise dar anlamdadır.⁷⁴² Dulkadir Beyliği zamanında Maraş'ta 7 adet zaviye bulunmaktadır. Bunlar; Seyyid Mazlum Zaviyesi, Bum Dede Zaviyesi, İsa Baba Zaviyesi, Omuzu Güçlü Zaviyesi, Sa'dül Aziz Zaviyesi, Yeni Çınar Zaviyesidir.⁷⁴³

O.3.8.4. Hamamlar

Isıtmak, sıcak olmak anlamında Arapça "hamm hammam" kökünden Türkçe'ye hamam olarak geçmiştir. Hamamlar suyun ısıtılarak insanların temizlenmeleri için inşa edilen yapılardır. Arap ülkelerinde çifte hamam pek fazla görülmezken, Türkler birbirine bitişik erkek ve kadınlar için çifte hamamlar inşa etmişlerdir.⁷⁴⁴

O.3.8.4.1. Boğaz Kesen Hamamı

Boğaz Kesen Hamamı Maraş'ta Boğaz Kesen Maahallesi'nde bulunmaktadır. Dulkadirli Bey Alaüddevele'nin ekmekeçi başı Hacı Ali Ağa bin Abdullah tarafından cami ile beraber 1480-1515 yılları arasında inşa edilmiştir.⁷⁴⁵

---

⁷⁴¹ Nusret Çam, *Gaziantep Kültür Varlıkları Envanteri*, TTK Yayınları, Ankara 2006, s.559.

⁷⁴² Erol Altınsapa, "Osmanlı Dini Mimarisinde Farklı Adlar ile Tanınan Çok İşlevli Yapılar Hakkında Bir Değerlendirme", *Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2(1-2) Eskişehir 2004, s.16.

⁷⁴³ Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, s.131.

⁷⁴⁴ Semavi Eyice, "Hamam", *İA*, C.XV, İSAM, İstanbul 1997, s.402-430.

⁷⁴⁵ Şahbaz, "XIV.-XVI. Yüzyılda Dulkadiroğulları Beyliğindeki Kültürel ve Mimari Unsurlar", s.302.

O.3.8.4.2. Çukur Hamamı

Çukur Hamam, Maraş'ta Ekmekçi mahallesi, Şekerdere Caddesi'nde bulunmaktadır. Yapı birçok onarım görmüş olmasına rağmen özgün halini korumaktadır. Hamamın ne zaman inşa edildiği bilinmemekle birlikte muhtemelen XV. asrın ikinci yarısında Dulkadir Beyliği döneminde yapıldığı tahmin edilmektedir.⁷⁴⁶

---

⁷⁴⁶ Şahbaz, "XIV.-XVI. Yüzyılda Dulkadiroğulları Beyliğindeki Kültürel ve Mimari Unsurlar", s.302.

Ö. HAMİDOĞULLARI

Ö.1. Hamidoğulları-Selçuklu İlişkileri

Isparta ve çevresi, Selçuklu sultanı III. Kılıçarslan'ın saltanatı zamanında (1204-1205) fethedilmeye başlanmıştır. Isparta'da sonra Eğirdir, Borlu ve Yalvaç bölgeleri ele geçirilmiştir. Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında da Antalya fethedilmiştir. Fethedilen bu bölgelere Hamid Bey idaresinde Oğuz Türklerine mensup boylar yerleştirilmiştir. Hamid bey bu boylardan birinin başkanı olduğu muhakkaktır. XVI. yüzyıla ait Osmanlı Tahrir Defterlerine bakıldığında Isparta (Hamid sancağı) ve Antalya (Teke sancağı) yöresinde Oğuz boylarından 'Kayı, Bayad, Yazır, Döğer, Dodurga, Beğdili, Bayındır, Karkın, Çavuldur, Eymür, Kınık, Yıva, Eymür, Salur' isminde 70'den fazla köy olduğu bilinmektedir.⁷⁴⁷

Hamid Bey, Anadolu Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad'ın hizmetine girmek için aşiretiyle beraber Kuzey Suriye'den Anadolu'ya gelerek uzun süre sultanın çocuk ve askerlerine silah talimi yaptırmıştır. Sultan Alâeddin'in vefatıyla yerine geçen oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev, başarılı hizmetlerinden dolayı 1240 yılında Hamid Bey'i Isparta ve Burdur yöresine uç kumandanı olarak göndermiştir.⁷⁴⁸ Hamid Bey muhtemelen 697/ 1297 yılı başlarında Uluborlu merkez olmakla beraber Isparta ve Burdur bölgesindeki Türkmenleri etrafında toplayarak Hamidoğulları Beyliğini kurmuştur.⁷⁴⁹

Hamidoğulları ve beyliğe ismini veren Hamid Bey hakkında kesin bir şey bilinmemektedir. Türkiye Selçukluları, Anadolu Beylikleri ve Osmanlı Tarihi için önemli kaynak olan Müneccimbaşı Ahmed'in eserinde Hamid Bey hakkında iki çeşit rivayet vardır. Birincisi, Uc Türkmenleri ümerasının önde gelenlerinden Feleküddin Dünder Hamid'in Selçuklular Döneminde Eğirdir'i inşa ederek kendi adına Felekabad olarak anılmasını sağladığı belirtilerek Hamid Bey ve torunu Dünder Bey'in karıştırılmasıdır. İkincisi ise Hamid Bey'in bilinmeyen nedenden dolayı

⁷⁴⁷ Koca, "Hamidoğulları", *Türkler*, s.716.

⁷⁴⁸ M. Mesud Koman, "Hamid Bey'in Adı Geçen Mühim Bir Vakfiye", *Ün Dergisi*, c. IX, S. 97-98, Nisan -Mayıs 1942, s.1340.

⁷⁴⁹ Nuri Katırcıoğlu, *Bütün Isparta*, Bereket Matbaası, Ankara 1958, s.14.

memleketini terk ederek Anadolu'ya geldiğini Selçuklu sultanı Alaeddin Bey'in yanında kaldığı belirtilmektedir.⁷⁵⁰ Bazı kaynaklarda Hamidoğulları Türkmenlerinin “Yomutlar” olduğu belirtilmektedir. Ziya Gökalp, Türk Medeniyeti Tarihi adlı kitabında bu konu üzerinde durarak, Yomutlar ile Hamidoğulları'nın aynı aşiret olduğunu belirtmiştir.⁷⁵¹

İlk kuruluş yıllarında beyliğin sınırları Uluborlu merkez olmak üzere Isparta, Burdur, Eğirdir, Barla, Ağros, Gönen, Keçiborlu idi. Daha sonra beyliğin sınırları genişleyerek Yalvaç, Şarki Karaağaç, Afşar, Gelendost, Pavli, İncirli ve Ağlasun gibi yerleşim merkezleri fethedilmiştir.⁷⁵² Hamid Bey döneminde Hamidoğulları Göller bölgesinin en güçlü beyliği haline gelmiştir. Beyliğin bu dönemde 9 şehri, 15 kalesi vardı.⁷⁵³ Dünder Bey beyliğin sınırlarını genişleterek Gölhisar, Korkuteli ve Antalya'yı ele geçirmiştir. Dünder Bey Moğolların hâkimiyetini tanıyarak onlara her yıl vergi ödemiştir. Dünder Bey, Olcaytu'nun ölümünden sonra meydana gelen karışıklıklar esnasında Sultan unvanı almış ve komşu beyler olan (Aydın, Saruhan, Menteşe) gibi beylikler kendisine tabi olmuştur. Dünder Bey'in üç oğlundan Hızır Bey Hamideli yönetimini ele geçirmiştir. Hızır Bey'in hükümdarlık süresi belli değildir. Yaklaşık 1330 yılında vefat etmiştir.⁷⁵⁴ Dünder Bey tarafından beyliğin merkezi Eğirdir'e taşınmıştır.⁷⁵⁵

Hızır Bey'in yerini alan kardeşi İshak Bey Beyşehir, Akşehir, Seydişehir gibi yerleri ele geçirerek beyliğin sınırlarını genişletmiştir.⁷⁵⁶ Kaynaklardan edinilen bilgilere göre Hızır Bey 12 kent ve 21 kaleye sahipti.⁷⁵⁷ İshak Bey'in ölümünden sonra yerine Mehmed Çelebi'nin oğlu Mustafa Bey geçmiştir.⁷⁵⁸ Mustafa Bey 759/1358 tarihinden önce ölmüş yerine oğlu İlyas Bey geçmiştir. Şikari'nin

---

⁷⁵⁰ Lütfullah, *Cami'ü'd-Düvel Selçuklular Tarihi*, s.132.

⁷⁵¹ Fehmi Aksu, “Hamidoğulları'nın Anadolu'ya Gelişi: Yomutlar”, *Ün Dergisi*, c. II, S.15, Isparta 1935, s.210.

⁷⁵² Sait Kofoğlu, *Hamidoğulları Beyliği*, TTK, Ankara 2006, s.115.

⁷⁵³ Koca, *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi*, s.113.

⁷⁵⁴ Sevim- Yücel, *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, s.295.

⁷⁵⁵ Said Demirdal, *Bütünüyle Uluborlu- Monografi*, Acar Matbaası, İstanbul 1968, s.47.

⁷⁵⁶ Kofoğlu, *Hamidoğulları Beyliği*, s.212.

⁷⁵⁷ Hüseyin Çimrin, “Bir Zamanlar Antalya Tarih, Gözlem ve Anılar”, C.1, 1.Basım, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları, s.56.

⁷⁵⁸ Bahriye Üçok, “Hamidoğulları Beyliği”, *Ankara Üniversitesi Dergisi*, C.4, S.1, s.78.

Karamanoğlu Alaeddin Bey'in gönderdiği elçisine iyi davranmayan ve kendi adına hutbe okutup, sikke kestiren Hamidoğlu İlyas Bey'i cezalandırmak amacıyla 70.000 kişilik ordu ile Felekabad üzerine yürüdüğünü ancak İlyas Bey'in ona 20.000 kişilik ordusu ile karşı koymaya çalışmıştı. Fakat başarılı olamayarak kaçmak zorunda kalmıştır.⁷⁵⁹

Ö.2. Hamidoğulları- Osmanlı İlişkileri

İlyas Bey'den sonra yerine Hüseyin Bey geçmiştir. Karamanoğullarının saldırıları devam ettiği için Osmanlı hükümdarı I. Murat'tan yardım istemişti. I. Murad Germiyanolu Süleymanşah'ın kızını (783/1381) oğlu Yıldırım'a alırken yaptığı düğüne Hamidoğlu Hüseyin Bey'i de davet etmişti. Hüseyin Bey'de düğüne birçok hediye göndermişti.⁷⁶⁰ Osmanlıların Sultan Orhan zamanında Ankara'yı, Sultan I. Murad zamanında Akşehir, Beyşehir, Karaağaç, Yalvaç, Seydişehir'i Hamidoğlu Hüseyin Bey'den satın almaları Karamanoğlu Alaeddin Ali Bey'i korkutmuştu. Bundan dolayı Osmanlıların yeni satın aldıkları yerleri ele geçirmek için fırsat kollamaktaydı. Sultan I. Murad'ın Balkanlara doğru sefer hazırlığındayken, Hamidoğlu Hüseyin Bey'den satın alınan Seydişehir, Beyşehir, Karaağaç, Yalvaç bölgelerini yağmalamış ve Beyşehir'i ele geçirmişti.⁷⁶¹

Feridun Beğ münşeati'nda Hamidoğlu Hüseyin Bey'den satın alınan bu beldelerden Seydişehir'de sancak beyi yapan Mahmud Bey, Sultan I. Murad'ın Rumeli'de bulunmasını fırsat bilerek saldırdığını bu beldelerin Hamidoğlu Hüseyin Bey'den satın alındığını hatırlatınca iki defa çarpışmak durumunda kalmıştır. Sultan I. Murad'ın Anadolu kadılarına 788/1386 yılında fermanlar gönderdiği bilinmektedir. Bu fermanlarda Karamanoğlu Ali Bey'in anlaşmayı, dostluğu fethederek Hamidoğlu Hüseyin Bey'den satın alınan topraklara saldırarak yağmaladığını kaydetmektedir.⁷⁶²

Hamidoğlu Hüseyin Bey, 1381'de Akşehir, Beyşehir, Seydişehir, Yalvaç ve Karaağaç beldelerini 80.000 altın karşılığında Osmanlılara satmıştır. Fakat

---

⁷⁵⁹ Şikari, *Karamanoğulları Tarihi*, Haz. M.M. Koman, Konya 1946, s.126-130.

⁷⁶⁰ Üçok, "Hamidoğulları Beyliği", s.79.

⁷⁶¹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi, C.I*, s.246.

⁷⁶² Kofoğlu, *Hamidoğulları Beyliği*, s.269.

Karamanoğulları ve Osmanlılar arasında bu topraklar için çatışmalar uzun süre devam etmiştir.⁷⁶³ Yıldırım Bayezid döneminde Hamidoğulları Beyliğinin her iki şubesine de son verildi (1392). Beyliğin tüm toprakları Osmanlı Devletine katıldı. Ankara savaşından sonra Hamidoğulları tarafından beyliğin Antalya (Teke) Şubesi yeniden canlandırılma teşebbüsünde bulunulmak istendiyse de Osmanlı hükümdarları buna izin vermemişlerdir.⁷⁶⁴

Ö.3. Hamidoğulları Beyliğinde Teşkilat ve Kültür

Ö.3.1. Devlet İdaresi

Hamidoğulları Beyliği'nde devlet anlayışı diğer Anadolu Beyliklerinde olduğu gibi Türkiye Selçuklularından gelen Türk adetlerine dayanmaktadır. Buna göre devlet ailenin müşterek malı sayılmaktadır. Hükümetin merkezinde bulunan bey Ulu Bey olarak adlandırılmaktadır.⁷⁶⁵ Koyungözü Baba vakfiyesinde belirtildiğine göre Hamid Bey “Sultanü'l-Azam es-Sultan Hamid” şeklinde Türkiye Selçuklu sultanlarına ait unvanlar kullanılmıştır.⁷⁶⁶ Ailenin diğer üyelerinden ve Hamid Bey'in oğlu İlyas Bey, Gönen merkez olmak üzere Keçiborlu, Afşar, Ağros ve Şarki Karaağaç bölgesinde hüküm sürmekteydiler. Dünder Bey ise Burdur merkez olmak üzere Burdur-Eğirdir'de beyliği yönetmiştir.⁷⁶⁷

Ayrıca Dünder Bey Selçuklu ordularının başkumandanlarına verilen “Melikü'l-ümera” unvanını kullanmaktadır. Hamidoğulları Beyleri, Anadolu'yu egemenlikleri altına alan ve Türkiye Selçuklularının yıkılmasına neden olan İlhanlı hükümdarlarını tanımak zorunda kalmışlardır. Hükümranlık anlayışı gereği olan sikke kestirmek ve hutbe okutmak gibi yetkileri Türkiye Selçuklu Sultanları adına kullanmışlardır. Daha sonra yalnızca İlhanlılar adına kullanmışlardır.⁷⁶⁸

---

⁷⁶³ H. Turhan Dağlıoğlu, “Hamideli Mutasarrıf ve Mütessellimleri”, *Ün Dergisi*, c. 3, S. 34, 1937, s.482.

⁷⁶⁴ Koca, *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi*, s.114.

⁷⁶⁵ Fuat Köprülü, “Orta Zaman Türk-İslam Feodalizmi”, *Belleten*, S.19, s.332.

⁷⁶⁶ T. Erdem “Hamidoğulları Tarihine Ait Yeni ve Önemli Bir Belge” *Ün Dergisi* II, S.16, s.223-225.

⁷⁶⁷ Kofoğlu, *Hamidoğulları Beyliği*, s.150.

⁷⁶⁸ Kofoğlu, *Hamidoğulları Beyliği*, s.303.

Yine hükümdarlık alametlerinden olan “Nevbet”, talbhane tarafından beş namaz vaktinde hükümdarın sarayında, üç gündüz namaz vaktinde ise küçük devlet adamlarının ikamet ettiği yerlerde çalınan musikidir. Türkiye Selçuklularında olduğu gibi Anadolu Beyliklerinde de Nevbet’in çalındığı tahmin edilmektedir.⁷⁶⁹ Hükümdarlık alametlerinden diğeri “Bayrak” olup âlem, liva, sancak, tuğ olarak da adlandırılmaktadır. Anadolu Beyliklerinde de bu hâkimiyetler bulunmaktadır.⁷⁷⁰ Hamidoğulları’nın (Teke), Manavgat ve Alaiyye beylerinin ayrı ayrı bayrakları olduğu bilinmektedir.

Ö.3.2. Askeri Teşkilat

Hamidoğulları Beyliğinde askeri teşkilat devletin asıl unsurunu oluşturmaktaydı. Dündar Bey döneminde beyliğin 15.000 atlı ve yayadan oluşan güçlü bir ordusu bulunmaktaydı. Aynı zamanda Dündar Bey ordu kuvvetlerine çeşitli harp teknikleri uygulatarak savaşa hazırlamıştır. El- Ömeri’nin 1332’de Cenevizli Balaban’ın verdiği bilgilere göre Beyliğin Antalya şubesini idare eden Hızır Bey’in 8.000 atlıdan oluşan kuvveti bulunduğunu ancak bunların iyi birer savaşçı olmadığını belirtmektedir.⁷⁷¹

Tüm İslam Türk devletlerinde olduğu gibi Anadolu Beyliklerinde de arazi ve gelirlerinin tımar ve ikta olarak hükümdarlara, askerler ve vakıflara, ileri gelen devlet adamlarına tahsis edilmiştir. Bunun yanı sıra bazı arazilerinde beyin hizmetine karşılık olarak malikâne usulü ile verilen Malikâne Sisteminin Anadolu Beyliklerinde de uygulandığı bilinmektedir.⁷⁷² Hamidoğulları’nın Antalya liman şehri dolayısıyla bir donanmaları mevcut olduğu bilinmektedir. Osmanlıların ilk dönemlerde İzmit ve Gemlik limanlarında, Anadolu beyliklerinden Saruhan, Aydın,

---

⁷⁶⁹ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti’nin Saray Teşkilatı*, TTK, Ankara 1988, s.273.

⁷⁷⁰ Aydın Taneri, *Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Döneminde Hükümdarlık Kurumu’nun Gelişmesi ve Saray Teşkilatı*, Ankara Üniversitesi Dil ve Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1978, s.44-45.

⁷⁷¹ Kofoğlu, *Hamidoğulları Beyliği*, s.312.

⁷⁷² İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devlet Teşkilatına Medhal*, TTK Yayınları, VII. Dizi, Ankara 1988, s.141.

Hamidoğulları, Menteşe Beyliklerinin kendi sahillerinde tersaneler bulunmuşsa da zaman içerisinde önemini kaybetmiştir.⁷⁷³

Ö.3.3. Sosyal ve İktisadi Hayat

XII. yüzyılın sonlarına doğru Hamid Bey tarafından kurulan Hamidoğulları beyliğinin ilk merkezi Uluborlu idi. Dündar Bey döneminde beyliğin 9 şehri ve 15 kalesi bulunmaktaydı. Köylerinin de çok az olduğu bilinmektedir. Dündar Bey döneminde merkezin Eğirdir'e taşınması, şehrin Lâdik (Denizli) ile Antalya'dan gelen İç Anadolu'ya kadar uzanan ticari kervan yollarının kesişmesi bakımından önemlidir.⁷⁷⁴

Hamidoğlu Hızır Bey döneminde ise Antalya'nın 12 şehri, 25 kalesi olduğu belirtilmektedir. Seyyah İbn Battuta'nın 1331-1332 yıllarında Alaiyye şehriden sonra Antalya'ya uğramıştır. Yerleşme planı açısından dünyanın en güzel yeri olarak nitelediği şehirde, halkın ırk ve dinlerine göre ayrı yerlerde yaşadıklarını belirtmiştir. Hristiyan tüccarlarının ise liman civarında Mina adı verilen mahallede yaşadıklarını bildirmiştir.⁷⁷⁵

Anadolu'nun sosyal hayatında Ahiler ve teşkilatı oldukça önemlidir. İbn Battuta yabancıları konuk ederek yedirip, içirmek, onların her türlü ihtiyaçlarını karşılamakta Ahilerin benzerinin olmadığını vurgulamıştır. Ahi, Arapçada kardeş anlamında olup evlenmemiş sanatkâr grubun kendi aralarında kurdukları topluluğa verilen addır.⁷⁷⁶ Hamidoğulları Beyliğinin Eğirdir merkezinde Yazla mevkide bulunan mezarlıkta çoğunluğun Mevlevi olduğu kitabelerden anlaşılmaktadır.⁷⁷⁷

Hamidoğulları Beyliği'nin önemli şehir ve merkezlerinde cami, medrese, hamamın bulunduğu, etrafında ise Saraçlar, Debbağlar, Nalbantlar, Demirciler, Çulhacılar, Boyacıları gibi zanaatkârların ve esnafların bulunduğu çarşılar

---

⁷⁷³ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, TTK Yayınları, Ankara 1984, s.505.

⁷⁷⁴ Kofoğlu, *Hamidoğulları Beyliği*, s.320.

⁷⁷⁵ Kofoğlu, *Hamidoğulları Beyliği*, s.320.

⁷⁷⁶ Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*. (Çev. Yıldız Moran), İstanbul 1994, s.198.

⁷⁷⁷ N. Çağatay, *Bir Kurumu Olan Ahilik*, TTK Yayınları, Ankara 1989, s.143-144.

bulunmaktadır. Aynı zamanda Uluborlu, Eğirdir, Gönen, Burdur’da “Bogası” olarak adlandırılan ince pamuklu dokuma oldukça ileridedir.⁷⁷⁸

XVI. yüzyılın ilk yarısında Mısır ile Anadolu arasındaki ticaretin önemli noktasını Antalya oluşturmuştur. Antalya’dan Hristiyan ve Türk kölelerin yanı sıra gemi yapımında kullanılan kereste ve zift yükleyen gemilerin, Mısır’dan dönüştürülen baharat, şeker, keten gibi maddeler yüklendiğini bu ticaretle meşgul olan tüccarlar arasında Müslümanlar ve Yahudilerin yanı sıra 1308’de papa V.Clemens’in Müslümanlar ile ticareti yasaklamasına rağmen Venedikli ve Cenevizli tüccarlarda bulunmaktadır.⁷⁷⁹

Ö.3.4. İlim ve Edebiyat

Hamidoğulları Beyliği döneminde Dünder Bey döneminde Eğirdir’de ilmi faaliyet yapan ve halk arasında Taş Medrese olarak anılan Dünder Bey Medresesi bulunmaktadır. Medrese, Selçuklu mimarisinin tüm inceliklerini yansıtmaktadır. 635/1327’de Gıyaseddin II. Keyhüsrev tarafından yaptırılan han, Dünder Bey tarafından medreseye çevrilerek ilmi faaliyet veren önemli yapılardan biri haline gelmiştir.⁷⁸⁰ Dünder Bey Medresesinin Müderrisi olan Muslihu’d-din Mustafa b. Muhammed’in “Mülk Suresi Tefsiri”, “Yasin Suresi Tefsiri”, “İhlas Suresi Tefsiri”ni Türkçeye çevirdiği bilinir.⁷⁸¹

Hamidoğulları’nın önemli şehir merkezlerinden biri olan Burdur’da Gölhisar emiri Mehmed Çelebi’nin oğlu Mustafa Bey tarafından yaptırılan Muzafferiyeye Medresesi bulunmaktadır. Hamidoğulları Beyliğinden önce Antalya’yı ilk fetihten beri vali tayin edilen Atabey Mübarüzüddin Ertokuş’un, Ağros’ta yaptırdığı ve kendi ismiyle anılan medrese beyliğin en meşhur medresesidir. 621/1224 yılında inşa edilen medrese Hamidoğulları Beyliği döneminde ilmi faaliyetlerini devam ettirmiş

---

⁷⁷⁸ F. Aksu “Isparta’nın Ekonomik Hayatıyla İlgili Tarihi Vesikalar”, *Ün Dergisi* IV. S.39, Isparta 1937, s.552-556.

⁷⁷⁹ Wilhelm Heyd, *Yakın-doğu Ticareti Tarihi*, Trc. Enver Ziya Karal, TTK, Ankara 1975, s.70.

⁷⁸⁰ T. Erdem, “Eğirdir’de Dünder Bey Medresesi”, *Ün Dergisi* I, S.7, s.108.

⁷⁸¹ M. E. Coşan, “XV. Asır Türk Yazarlarından Muslihü’d-din, Hamidoğulları ve Hızır Bey”, *Vakıflar Dergisi*, S.XIII, s.102-109.

ve artan vakıf gelirleriyle Osmanlı Devletinde de devam etmiştir.⁷⁸² Hamidoğulları Beyliği'nin Eğirdir ve Antalya şubelerini yöneten beylerin âlimleri ve tarikat erbabını koruduğu ve onları vakıflara bağladıkları görülmektedir. Bu dönemde sure tefsirleri bile Türkçeye çevrilerek Türkçe'nin gelişmesi için önem taşımaktadır.⁷⁸³

Ö.4. Mimari Eserler

Ö.4.1. Cami ve Mescidler

Hamidoğulları Beyliği'nin Eğirdir ve Antalya şubelerine bağlı topraklarda eskiden kalan ya da Türkmenlerin kurduğu merkezlerin tümünde bir mescid ya da bir camii bulunmaktadır. Dünder Bey tarafından 700/1300 tarihinde Burdur'da yaptırılmış olan “Cami- Atik” adı ile geçen camiye, 16 dükkânın yanında yarıca pazar yerlerinin kiralaları, Burdur'da iki buçuk dönüm bağ yerinin vakf edildiği kaydedilmiştir.⁷⁸⁴ Burdur'da *Ulu Camiden* başka, Burcu mescidine vakfedilen iki parça yerin gelirini bu mescide imam olanların tasarruf ettiği ve bu mescide imam olanların yararlandığı bu mescide 10 dükkânın, çeşitli bağ ve hamamların geliri de bağlanmıştı.⁷⁸⁵

Isparta'nın günümüzde Hızır Bey mahallesi olarak anılan Keçeci mahallesinde Hamidoğlu Hızır Bey tarafından yaptırılan ve kendi adıyla anılan Hızır Bey Camisi hâlâ hizmet vermektedir. Eğirdir'de Hızır Bey tarafından 126-1328 yılları arasında yaptırılan “Büyük Cami”, “Eğirdir Cami” olarak geçen günümüzde ise *Hızır Bey Cami* adı ile hala hizmeti devam etmektedir.⁷⁸⁶ Eğirdir'de Barla nahiyesinde 777/1375 yılında Tuti b. Ebubekir tarafından bir mescid yaptırıldığı fakat bölge Osmanlıların eline geçince Çarşınır Sinan isminde birisinin mescidi yıkarak yerine cami yaptırdığı bilinmektedir.⁷⁸⁷

---

⁷⁸² Kofoglu, *Hamidoğulları Beyliği*, s.320.

⁷⁸³ Kofoglu, *Hamidoğulları Beyliği*, s.352.

⁷⁸⁴ Kofoglu, *Hamidoğulları Beyliği*, s.334.

⁷⁸⁵ Kofoglu, *Hamidoğulları Beyliği*, s.335.

⁷⁸⁶ H.T. Dadlıoğlu “Eğirdir'de Mimari Eserler ve Türbeler” , *Ün Dergisi*, S.99-102, Isparta 1942, s.1383-1385.

⁷⁸⁷ N. Köseoğlu, “Barla'da Çarşınırpaşa Cami ve Eski Eserleri”, *Ün Dergisi* X, S.116-117, Isparta 1943, s.1601-1602.

Ö.4.2. Medreseler

Ö.4.2.1. Taş Medrese

Gıyaseddin II. Keyhüsrev tarafından 635/1301 yılında yaptırılan hanı Dünder Bey restore ettirerek medreseye çevirerek halkın hizmetine sunmuştur. Taş Medrese olarak anılan medrese günümüzde Dünder Bey medresesi olarak bilinmektedir. Eğirdir'deki bazı dükkân, bağ ve bahçelerin kiralari bu medreseye vakfedilmiştir. Dünder Bey medresesi vakfı toplam geliri 7153 akçeyi bulmuştur.⁷⁸⁸

Ö.4.2.2. Sadiye Medresesi

Medrese Süleyman b. Seyyid tarafından III. Alaeddin Keykubad döneminde 678/1280 yılında inşa edilmiştir. Sa'diye medresesi gelirlerinin çoğunluğu Isparta'da bulunan dört hamamdan elde ettiği aynı zamanda ev kiralari, bağ-bahçe yerlerinden elde etmektedir.⁷⁸⁹

Ö.4.2.3. Mübarizüddin Medresesi

Hamidoğulları Beyliğinin en önemli medreselerinden biri Ağros'taki Mübarizüddin Ertokuş medresesidir. Medrese 621/1224 yılında yaptırılmıştır. İlk kez I.Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından fethedilen Antalya'ya vali olarak gönderilen Atabey Mübarizüddin Ertokuş daha sonraları I. İzzeddin Keykavus ve I. Alaeddin Keykubad dönemlerinde de bu görevini devam ettirmiştir.⁷⁹⁰

Ö.4.2.4. Kargulala Medresesi

Uluborlu'da kurulan Kargulala medresesi beyliğin kurulmasında daha önce faaliyete geçen medreselerden biridir. Kargulala Medresesine Uluborlu'da çeşitli arazi parçaları, 5 ceviz ağacı, dükkân gelirleri, pazar yerleri tahsis edilmiştir. Medreseye bağlı vakıfların gelirleri 7465 akçe olarak gösterilmektedir.⁷⁹¹

⁷⁸⁸ Erdem, "Eğirdir'de Dünder Bey Medresesi, s.108.

⁷⁸⁹ Kofoğlu, *Hamidoğulları Beyliği*, s.340.

⁷⁹⁰ Kofoğlu, *Hamidoğulları Beyliği*, s.340.

⁷⁹¹ T. Erdem, "Atabey Medresesi", *Ün Dergisi* VIII, S.87-90, Isparta 1941, s.1225-1228.

P. SAHİBATAOĞULLARI

P.1. Sahibataoğulları -Selçuklu İlişkileri

Selçuklu veziri Fahreddin Ali'nin oğulları tarafından Afyonkarahisar ve çevresinde kurulmuş bir beyliktir. Eski adı Karahisar-ı Sahip olan Afyonkarahisar birkaç kazadan oluşmuş bir beyliktir. Fahreddin Ali uzun süre Türkiye Selçuklu Devleti'nin hizmetinde önemli rol oynamıştır. Bu esnada cami, mescid, hamam, kervansaray, zaviye, medrese yapı yaptırmıştır. Bu hayır hizmetlerinden dolayı "Sahip Ata" ismiyle tanınmıştır.⁷⁹² Sahip Ata, vezirlik makamında bulunduğu zaman, Afyonkarahisar kendisine ikta olarak verilmiştir. Afyonkarahisar, Cumhuriyet dönemine kadar Sahip Ata'nın ismine izafeten "Karahisar-ı Sahib" ya da "Karahisar-ı Devle" adlarıyla anılmıştır.⁷⁹³

1266 yılından sonra Pervane Muineddin Süleyman, Türkiye Selçuklu Devleti'nin güçlü devlet adamı haline gelmiştir. Sahip Ata, Pervane'nin emriyle vezirlikten düşürüldü ve hapsedildi. Ancak Sahip Ata, Pervane'nin karşısında yılmadı. Hapisten kaçarak Moğol İlhanlı Han'ına gitti. İlhanlı Han'ını ikna ederek yeniden vezirliğe getirildi.⁷⁹⁴ Sahip Ata Fahrüddin Ali'nin, Tacüddin Hüseyin ve Nasratüddin Hasan adında iki oğlu ve bir kızı vardı. Tacüddin Hüseyin ve Nasratüddin Hasan, Karamanoğlu Mehmed Bey tarafından hükümdar ilan edilen ve Selçukname'lerde Cimri olarak adlandırılan Alaüddin Siyavüş ile 1277'de yaptıkları Akşehir muharebesinde hayatlarını kaybetmişlerdir.⁷⁹⁵

Bundan sonra Sahip Ata oğullarının topraklarına Nusrateddin Hasan'ın oğlu Şemsüddin Mehmed Bey geçmiştir. Mehmed Bey'de Germiyanoğulları'nın topraklarına işgalleri önlemek için yaptığı savaşta hayatını kaybetti. Yerine oğlu Nusrateddin Ahmed geçti. Nusrateddin Ahmed, Germiyan hükümdarı I. Yakup

---

⁷⁹² Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.231.

⁷⁹³ Koca, "Sahibataoğulları" ,*Türkler*, s.717

Ahmed Tevhid, *Rum Selçuki Devletinin İnkirazıyla Teşekkül Eden Tevaif-i Mülukdan Karahisar-ı Sahib'de Sahip Ata Oğulları*, Türk Tarih Encümeni Mecmuası, C.II, S.9, s.563-568.

⁷⁹⁴ Bibi, *El-Evamirü'l-Ala'iyye fi'l-Umuri'l-Ala'iyye*, s.657.

⁷⁹⁵ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.I, s.150-152.

Bey'in damadı olup, Anadolu Beylerinin ortadan kaldırmak isteyen İlhanlılar'ın Anadolu valisi Demirtaş'ın kumandanı Emir Eratna tarafından Karahisar'ın kuşatılması üzerine kayınpederi I. Yakup Bey'in yanına kaçmıştır.⁷⁹⁶ Ahmed Bey'in beyliği sırasında, Karahisar, Germiyan Beyliği'nin nüfuzu altına girmiş daha sonraları ise beylik tarafından işgal edilmiştir (1341).⁷⁹⁷

P.2. Sahibataoğulları Beyliğinde Teşlikat ve Kültür

P.2.1. İktisadi Hayat

Afyonkarahisar, XVI. yüzyılda Anadolu yollarından ikinci derecede önemli bir yol güzergâhı üzerinde bulunmaktaydı. Afyonkarahisar; Bursa, Tire, Ankara, Kayseri ile beraber, Batı ve Orta Anadolu'nun gelişmiş ticaret merkezlerinden biridir. Bu kentlerin en önemli özelliği vakıflar tarafından yaptırılmış çarşıların olmasıdır.⁷⁹⁸ Afyonkarahisar Türklerin hâkimiyetine geçtikten sonra büyümeye başlayan ve Alaeddin Keykubad zamanında (1220-1237) şehrin ticari merkezi Ulu Cami etrafındadır. Kentteki han sayısı şehrin ekonomisinde önemli bir etkidir. Afyonkarahisar XVI. yüzyılda dördü faal, dördü harap olmak üzere toplam sekiz han mevcuttur.⁷⁹⁹

XVII. yüzyıl ortalarında Evliya Çelebi'nin verdiği bilgilere göre şehirdeki dükkân sayısının arttığı bilinmekle beraber 2048 dükkân, 100 civarında yağ imalathanesi ve çok sayıda debbağ hane bulunmaktadır. XVII- XVIII. yüzyılda yerli tüccarların yanı sıra özellikle İranlı tüccarların Acem Hanı ile Yeni Han'da ticari faaliyetlerde buldukları ve kumaş ticareti ile uğraştıkları bilinir.⁸⁰⁰

Şehir ekonomisi, Osmanlılar döneminde daha çok ziraata ve küçük el sanatlarına dayanmaktaydı.⁸⁰¹ Şehir merkezinde oturanların ekonomik faaliyet

---

⁷⁹⁶ Sevim- Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, s.362-363.

⁷⁹⁷ Koca, "Karamanoğulları" *Türkler*, s.718.

⁷⁹⁸ Muzaffer Uyan, *Anılarda Afyonkarahisar*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, s.18.

⁷⁹⁹ Mustafa Karazeybek, "1575 Tarihli Vakıf Tahrir Defterine Göre Afyonkarahisar Ticaret Mahalleri", *V.Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (13-14 Nisan 2000 Afyonkarahisar)*, İstanbul, s.70.

⁸⁰⁰ Uyan, *Anılarda Afyonkarahisar*, s.22.

⁸⁰¹ Feridun Emecen, "Afyonkarahisar", *TDV*, s.444.

alanlarından bir diğeri ziraattır. Şehirde oturup da hayvancılık ve ziraatla uğraşanların çoğunluğunun bir kısmı köylerle bağlantısı olan, büyük sermaye sahibi kişilerdi.⁸⁰² Afyonkarahisar'da ön planda olan diğeri mesleklerden biri de yağcılıktır. Çevrede haşhaşın yaygın bir şekilde ziraatının yapılmaktadır. Şehirde diğeri meslek gruplarından biride kasaplıktır. Şehirde et sıkıntısı yaşanmaması için yıl boyunca ihtiyaç olduğu kadar et ihtiyacı sağlamış olup Ramazan aylarında dükkân başına belli sayıda hayvan kesmeleri için kendilerinden taahhüt alınmaktadır.⁸⁰³

P.2.2. Sosyal Hayat

Şehirlerde halkın yaşadığı mekânlar genel olarak mahalleler ile çarşı ve pazarlardır. Mahalleler, şehirlerin en küçük yapıları olan (idari, iktisadi, sosyal ve kültürel) faaliyetlerin gerçekleştirildiği en küçük idari birimdir.⁸⁰⁴ XVII. yüzyılın ikinci yarısında gayrimüslimlerin çoğunluğunun yaşadığı iki mahalle bulunmaktadır. Bunlardan ilki "Ermeni", "Ermeniyân" veya "Nasârâ" mahallesi olarak anılan mahalledir. Mahalle vergi açısından büyük kolaylıklar sunduğu için Müslüman mahallelerinde oturan bazı zimmiler gayrimüslim mahallelerinde kaydedilmişlerdir. Diğeri taraftan gayrimüslim mahallelerinde oturan müslümanlar da müslüman mahallesinde ikamet ediyormuş gibi kaydolmuşlardır.⁸⁰⁵

Afyonkarahisar şehir idaresinde kadı birinci derecede yetki ve sorumluluk sahibi olan kişidir. Kadı, merkezi idare ile halk arasındaki işlerin yürütülmesi, halkın kendi arasındaki işlerinin düzenlenmesi ve idaresinde sorumlu idi. Gayrimüslimlerin Şer'î mahkemelere çok farklı konularda müracaat ettikleri görülmektedir. Alım-satım işleri, gayrimüslimlerin sıkça kadıya müracaat nedenlerinden biridir.

---

⁸⁰² Mustafa Karazeybek, *XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Afyonkarahisar Şehri: Fiziki, Sosyal ve Ekonomik Yapı İncelenmesi*, (Doktora Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar Haziran 2011, s.186-188.

⁸⁰³ Karazeybek, *XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Afyonkarahisar Şehri: Fiziki, Sosyal ve Ekonomik Yapı İncelenmesi*, s.209.

⁸⁰⁴ Mehmet Bayartan, "Tarihi Coğrafya Çalışmaları Açısından Şehir ve Osmanlı Şehri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi*, Sayı 13, İstanbul 2005, s. 85-92.

⁸⁰⁵ Mehmet Günay, *XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Manisa'nın Sosyal ve Ekonomik Durumu (1650-1675)*, İstanbul Üniversitesi, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2000, s.116.

Gayrimüslimlerin kendi aralarında veya müslümanlar ile yaptıkları alım-satım işleri kadı huzurunda yapılarak sicillere kaydedilirdi.⁸⁰⁶

Sosyal hayatın en önemli kurumlarından biri ailedir. Geniş aile, bir aile reisinin başkanlığında eş, çocuk, torun, dayı, hala, gelin, damat, amca ve teyzelerden meydana gelmektedir. Çekirdek aile ise bir karı koca ile çocuklardan oluşmaktadır.⁸⁰⁷ Aile kurumunun oluşmasında en önemli adım nişanlanmadır. Aile kurumunda nişanlanmadan sonra diğer önemli adım nikâhtır. Osmanlı Aile hukuku büyük oranda İslam aile hukuku uygulamaları ile gerçekleştirilmekteydi. İslam hukukunda nikâh tarafların ve şahitlerin katılımıyla gerçekleştirilen medeni bir sözleşmedir.⁸⁰⁸ Erkekler birden fazla evlilik gerçekleştirdiklerinde eşlerin her biri ayrı evlerde oturma hakkına sahipti. Evliliklerde nikâh akdinin diğer unsurlarından biri, erkeğin kadına verdiği mehirin belirlenmesidir. İslam dini bu âdete bazı düzenlemeler getirerek mehiri kadının almasını emretmiş ve kız babalarının veya akrabaların almasını yasaklamıştır.⁸⁰⁹

P.2.3. Mimari Eserler

P.2.3.1. Medreseler

P.2.3.1.1. Taş Medrese

Taş Medrese, halk arasında “Halkalı”, Osmanlı kaynaklarında da “Halkalı” ve “Atabek Gazi” gibi isimlerle anılmıştır. Kanunî dönemine ait Akşehir Evkaf defterlerinde ise binanın ismi, “Sahip Ata Medresesi” olarak geçmektedir⁸¹⁰ Medrese H.648/M. Nisan/Mayıs 1250’de yaptırılmıştır. Medresenin kitabesi

---

⁸⁰⁶ Karazeybek, *XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Afyonkarahisar Şehri: Fiziki, Sosyal ve Ekonomik Yapı İncelenmesi*, s.102.

⁸⁰⁷ Mehmet Akif Aydın, "Aile", *İA*, C. II, İstanbul 1989, s. 196.

⁸⁰⁸ M. Akif Aydın, "Osmanlı Hukukunda Nikâh Akitleri", *Osmanlı Araştırmaları* III, İstanbul 1982, s.1.

⁸⁰⁹ İlber Ortaylı, "Anadolu'da XVI. Yüzyılda Evlilik İlişkileri Üzerine Bazı Gözlemler", *Osmanlı Araştırmaları* I, İstanbul 1980, s. 35.

⁸¹⁰ C.Baltacı, *XV-XVI. Asırlar Osmanlı Medreseleri*, İrfan Matbaası, İstanbul 1976, s.349.

bulunmamaktadır. Taş Medrese bugün Konya ili, Akşehir ilçesi Altunkalem mahallesinde doğudan Afyon Caddesi, batıdan ise Dr.Aziz Perkun Caddedir.⁸¹¹

P.2.3.1.2. Gedik Ahmet Paşa Medresesi

XVII. yüzyılın ikinci yarısında, Gedik Ahmet Paşa Külliyesi'nin parçası durumunda olan medrese ile ilgili kayıtlar genel olarak müderris tayinleri ve bina tamiratları ile alakalıdır. Zilhicce 1080/1670'de yapılan bir çalışmada medresenin dershanesinde ve iki tarafındaki 12 odanın kullanılamaz durumda olduğu görülmüştür.⁸¹²

P.2.4. Cami ve Mescidler

P.2.4.1. Sahip Ata Camii

Sahip Ata Cami, Keykavus'un saltanatlığı esnasında Hacı Ebu Bekir oğlu Hüseyin oğlu Ali tarafından H.656/ M.1258 yılında yaptırıldığı yazmaktadır. Sahip Ata Cami, Anadolu'da çifte minareli taç kapıya ilk örnektir.⁸¹³ Sahip Ata Cami, Mimari ve süsleme açısından birçok yenilik barındırmakla beraber caminin taç kapısı Selçuklu taş işçiliğinin en görkemli örneklerinden birisidir. Taş süslemelerin çokça yoğun olduğu yapıda tuğla ve çini mimari süslemelerde kullanılmıştır.⁸¹⁴

P.2.4.2. Sahip Ata (Tahir ile Zühre) Mescidi

Vezir Sahip Ata'nın Konya'da Beyhekim mahallesinde bulunan mescidi, "Dön Baba Tekkesi", "Tahir İle Zühre Mescidi" veya "Arzu İle Kanber Tekkesi" gibi çeşitli isimlerle tanınmaktadır.⁸¹⁵ Bina Cumhuriyet döneminde kapsamlı iki onarım geçirmiştir. Mescidin doğusundaki kare planlı mekân, kubbeye örtülüdür.⁸¹⁶ Bugün

---

⁸¹¹ Alptekin Yavaş, *Anadolu Selçuklu Veziri Sahip Ata Fahreddin Ali'nin Mimari Eserleri*, Ankara Üniversitesi (Doktora Tezi), Ankara 2007, s.59.

⁸¹² Karazeybek, *XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Afyonkarahisar Şehri: Fiziki, Sosyal ve Ekonomik Yapı İncelenmesi*, s.177.

⁸¹³ Ferit, Mesut, *Selçuklu Veziri Sahip Ata ile Oğullarının Hayatı ve Eserleri*, s.36.

⁸¹⁴ Esmâ Ova, *Konya Sahip Ata Camii Süslemelerine Genel Bir Bakış*, Gazi Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2011, s.24.

⁸¹⁵ İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri İle Konya Tarihi*, Baha Matbaası 1967, s.517.

⁸¹⁶ Alptekin Yavaş, "Konya Sahip Ata (Tahir ile Zühre) Mescidi", *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, S.20, 2008, s.170.

Tahir İle Zühre Mescidi olarak bilinen ve kitabesi günümüze ulaşamayan binanın banisi, tarihi ve mimarına ilişkin kesin bilgilerimiz bulunmamaktadır.⁸¹⁷ Vakfiyesi günümüze kadar ulaşmamış olmasına rağmen Sahip Ata'nın yaptırdığı diğer binalara bakıldığında XIII. yüzyılın üçüncü çeyreği olarak tarihlendirilebilir.⁸¹⁸

P.2.4.3. Ulu Cami

Ulu Cami, Karahisar kalesi ile Hıdırlık tepesi arasındaki mevkide Cami-i Kebir mahallesinde bulunmaktadır. Cami XIX. yüzyılda Hoca Bey Camisi ismiyle anılırken daha sonraları Cami-i Kebir ve Ulu Cami ismiyle anılmıştır. Camide kalemişi süslemeler kullanılmış olup Selçuklular döneminden günümüze kadar gelebilmiş önemli unsurlardan biridir.⁸¹⁹

P.2.5. Hamamlar

P.2.5.1. Abı-Germ Kaplıcası

Farsça “*Sıcak Su*” anlamına gelen “*Ab-ı Germ*” şeklinde bilinen bina, bu isminden dolayı “*Abı-Germ Kaplıcası*” olarak tanınmaktadır. Bina, H.666/ M.1267 tarihinde Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından yaptırılmıştır. Abı-Germ Kaplıcasını birçok yerli ve yabancı seyyah incelemiştir. Bunlardan Evliya Çelebi ve Kâtip Çelebi'dir.⁸²⁰

P.2.5.2. Yeni Hamam

Eski ismiyle Umur Bey mahallesi'nde, yeni ismiyle Hacı Aftal Mahallesi'nde bulunan yapı bugün Demirciler Çarşısı ismiyle bilinen mekândadır. Yapının inşa kitabesi mevcut değildir. Evliya Çelebi XVII. yüzyılın ikinci yarısında Afyon'u

---

⁸¹⁷ Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri İle Konya Tarihi*, s.518.

⁸¹⁸ Gönül Öney, *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları*, (2. Baskı), İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1988, s.98.

⁸¹⁹ İlyas Yaşayacak, *Afyonkarahisar'daki Ahşap Destekli Camiler*, Ege Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2018, s.23.

⁸²⁰ Yavaş, “Anadolu Selçuklu Veziri Sahip Ata Fahreddin Ali'nin Mimari Eserleri”, s.321.

ziyaret ettiğinde bu hamamdan bahsetmesi bu dönemde hamamın kullanıldığını göstermektedir.⁸²¹

---

⁸²¹ Sami Karaman, *Afyonkarahisar Hamamları*, Selçuk Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Konya 2013, s. 99.

R. TACEDDİNOĞULLARI

R.1. Siyasi Tarih

Taceddinoğulları Beyliği, 1335'te Moğol-İlhanlı döneminin sona ermesinden sonra kurulan ikinci dönem beyliklerinden biridir. Danişmendlilerin bölgedeki devamı niteliğinde denilebilir. Beyliğin başkenti Danişmendlilerin de başkenti olan Niksar'dır.⁸²² Beyliğin sınırlarına başkent olmak üzere Erbaa ve çevresi, Ünye ve Akkuş'un bir bölümü, Terme ve Çarşamba (Canit-i Göl-Arım kazaları) ve çevresi dâhildir.⁸²³ Niksar ve çevresi zaman zaman beyliğin elinden çıkmıştır. Beyliğin son zamanlarında Niksar ve çevresi Osmanlıların hâkimiyetine geçmiştir. Taceddinoğulları Beyliğinin kurucusu Taceddin Bey'in babası Doğanşah Bey'dir.⁸²⁴

Taceddin Bey, 24 Ekim 1386 yılında Hacıemiroğulları Beyliğine saldırmıştır. Bu savaşta hayatını kaybedince beyliğin başına oğlu Mahmud Bey geçmiştir. Mahmud Bey başlangıçta Kadı Burhaneddin'e bağlı gibi görünmektedir. Ancak kardeşi Alp Arslan Osmanlı hükümdarı Yıldırım Bayezid'ı, Kadı Burhaneddin üzerine kışkırtmıştır.⁸²⁵

Kadı Burhaneddin, hem Taceddinoğulları sorunu için hem de kuzey sınırlarını güven altına almak için Yenişehir yakınlarına bir kale inşa ettirmiştir. Tüm bunlara rağmen Mahmud Bey bölgeye asker göndererek varlığını göstermiştir.⁸²⁶ Kadı Burhaneddin'in vefatından sonra Bayezid, Amasya, Tokat ve Sivas'ı Osmanlı Devleti sınırlarına dâhil etmiştir. Taceddinoğlu Mahmud Bey, Osmanlılara bağlandıktan sonra Yıldırım Bayezid'in emrine girmiştir. 1402'de meydana gelen Ankara Savaşı'nda Yıldırım Bayezid'in yanında olduğu muhtemeldir.⁸²⁷

Diğer taraftan Alparslan'ın oğulları, Mehmed Yavuz ve Hasan Beyler, Çarşamba ve Samsun bölgesinde beyliklerini tekrar canlandırmaya çalışmışlarsa da,

---

⁸²² Kazım Dilcimen, *Canik Beyleri*, Samsun Halkevi Neşriyatı, Samsun 1940, s.30.

⁸²³ Dilcimen, *Canik Beyleri*, s.74.

⁸²⁴ Mevlüd Oğuz, "Taceddinoğulları", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C.VI, S.5, Ankara 1948, s.469-487.

⁸²⁵ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s.153-154.

⁸²⁶ Necati Demir, *Taceddinoğulları Beyliği*, Niksar Belediyesi Yayınları, Mayıs 2017, s.135.

⁸²⁷ Demir, *Taceddinoğulları Beyliği*, s.140.

II. Murad Taceddinoğulları Beyliğini tamamen ortadan kaldırdı.⁸²⁸ Şehzade Mustafa, ağabeyi II. Murad'ın tahta çıkmasıyla hayatından endişe ederek Karamanoğlu'nun yanına kaçtı. Karamanoğlu ve Germiyoğlu'nun gönderdiği askerlerle güçlenerek Bursa'ya yürüdüğünde Taceddin Bey'i Mahmud Bey onun veziri komutanı idi.⁸²⁹

R.2. Taceddinoğulları'nda Teşkilat ve Kültür

R.2.1. Yönetim ve Ordu

Taceddinoğulları, diğer Anadolu Beyliklerinde olduğu gibi devletin başında bulunan Emir tarafından yönetilirdi. Beylik, ordu gibi teşkilatlanmış bir yapıya sahiptir. Taceddinoğulları'nın ordusu, muhtemelen komşu beylikler gibi teşkilatlanmıştır. Savaş zamanlarında her hanenin reisi orduyu katılır ve beyliğin silahlı kuvvetleri böylece teşkilatlanırdı.⁸³⁰

Timur'un Anadolu'ya geldiği zamanda, Taceddinoğlu Mahmut Çelebi'nin yaklaşık 6 bin civarında atlı askeri olduğunun söylemiştir. Böylece 1393-1394 yılları arasında Taceddinoğulları'nın 6.000 kişilik orduya sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bunun dışında beyliğin ordusu hakkında yeterli bilgiye rastlanmamaktadır.⁸³¹

R.2.2. İlim ve Edebiyat

Eski Türkiye Türkçesi yazı diline en çok benzerlik gösteren ağız özellikleri Samsun, Tokat, Ordu, Giresun, Sinop yöresi konuşmasıdır. İbnü-l Kemal İlyas bin Ahmed adlı yazar *Keşfü'l-Akabe* adlı eserini 1105 yılından önce (Malazgirt Savaşı'ndan 25 yıl sonra) Kayseri'de Arapça olarak kaleme alınmıştır. Eser, Niksar'da, Danişmend Devleti'nin kurucusu Danişmend Gazi'ye sunulmuştur.⁸³²

Taceddinoğulları Beyliği'nin merkezi Niksar'a komşu olan Amasya'da Hekim Bereket, *Tuhfe-i Mübarizi* adlı eserini XIII. yüzyılın başlarında Arapça olarak yazmıştır. Danişmendname'de Taceddinoğulları Beyliği'ne yakın coğrafyanın

---

⁸²⁸ Koca, "Anadolu Türk Beylikleri" ,*Türkler*, s.740.

⁸²⁹ Sait Kofoğlu, "Taceddinoğulları", *İA*, C.39, İstanbul 2010, s.343-345.

⁸³⁰ Demir, *Taceddinoğulları Beyliği*, s.165.

⁸³¹ Demir, *Taceddinoğulları Beyliği*, s.165.

⁸³² Necati Demir- Fatih Demirci, *Tarih ve Kültür Kenti Niksar*, Niksar Belediyesi Yayınları, Ankara 2006, s. 160.

eseridir. Eserin Tokat'ta yazıldığı dikkate alındığında bölgede edebi bir hareketliliğin olduğu görülmektedir.⁸³³ Danişmendname'nin Taceddinoğulları Beyliği'nin tarih sahnesinde olduğu XIV. yüzyılda beyliğin sınırında yazılmış olması eseri önemli kılmaktadır. Beyliğin kuzeyinde bulunan komşusu Kadı Burhaneddin'in şair oluşu, bir divan düzenlediği ve bu eserin Kadı Burhaneddin Divanı adıyla Türkçenin tarihi açısından oldukça önemlidir.⁸³⁴

Taceddinoğulları Beyliği döneminde eğitim faaliyetleri tekke/zaviye, vakıf ve medreseler tarafından yürütülmektedir. Tekke ve zaviyeler çok yönlü eğitim kurumlarıdır. Kervan yolları üzerinde inşa edilen tekkelerde han, hamam, kervansaray ve imaretlerin görüldüğü hizmetin yanı sıra eğitim de yürütülmektedir. Devlet tarafından desteklenen tekkeler tasavvuf eğitiminin yanında ticaret ve güvenlik gibi alanlarda da hizmet vermiştir. Tekke şeyhlerinin aynı zamanda müderris olma şartı olması tekkelerin bazen medrese görevini de üstlendiğini göstermektedir.⁸³⁵ Tekkeler şiir ve musiki başta olmak üzere güzel sanatlar alanında önde gelen kurumlardır. Diğer önemli bir konuda tekkelerde bulunan kütüphanelerdir. Taceddinoğulları Beyliği döneminde eğitim; tekke/zaviyelerde, camilerin içinde ya da çevrelerinde kurulan medreselerde yapılmaktaydı. Taceddinoğulları döneminde ilk eğitim kurumu 1291 yılında Ahi Pehlivan, Niksar'da kurulan *Darü's-Suhela* (İyilik Evi) adıyla bir zaviye kurmuştur.⁸³⁶

R.2.3. Mimari

R.2.3.1. Hasan Bey b. Emir Arslan Bey Mescidi ve Vakfı

Kurucusu, Emir Arslan oğlu Hasan Bey'dir. Vakfiyenin kuruluş tarihi (M.1423-24) olarak geçmektedir. Hasan Bey'in vakfiyesine göre "*buk'a-i mübareke*" olarak tanımladığı Ordu köyünde bir mescid inşa ettirmiştir. *Buk'a* tekke ve zaviye anlamına gelmektedir. Mescid günümüze kadar gelmekte olup Ordu'nun

---

⁸³³ Demir, *Taceddinoğulları Beyliği*, s.185.

⁸³⁴ Demir, *Taceddinoğulları Beyliği*, s.186.

⁸³⁵ Mustafa Kara, "Tekke", *İA*, C.40, s.369.

⁸³⁶ Bahaeddin Yıldız-Ünal Üstün, *Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları I*, Ankara 1992, s.136-137.

Çarşamba ilçesinde bulunmaktadır. Hasan Bey mescide; vakit namazlar, Cuma namazı ve diğer namazların kılınmasını, vakfettiği köyün gelir, zirai olarak işletilecek kiralamanın üç yılı geçmemesini, müezzine beş vakit ezan okumasını ve caminin temizliğini üstlenmesi karşılığında gelirin onda birinin verilmesini, artan gelirlerin ise caminin bakım, onarım, kilim, aydınlatma gibi ihtiyaçlarının giderilmesi şartlarının yerine getirilmesini istemiştir.⁸³⁷

R.2.3.2. Mehmed Yavuz Bey b. Arslan Bey Mescidi ve Vakfı

Kurucusu Emir Arslan Bey'in oğlu Mehmed Yavuz Bey'dir. Mehmet Yavuz Bey, Korucu, Yavaşbey, Tekinci, Kayalı, Birkat köylerini ve bu köylerin tüm haklarını inşa etmiş olduğu mescide vakfetmiştir. Ayrıca şu şartların yerine getirilmesini istemiştir. Elde edilecek gelirin beşte birinin cami görevlerine verilmesini, artan paranın mescid gelirlerine ve Korucu köyünde (ismi vakfiyede geçmeyen) tekkeye verilmesi şartını koymuştur.⁸³⁸

R.2.3.3. Toğan Şah Alp Bey Türbesi

Türbe 1939-1942 yıllarında depremle yıkılarak harabe haline gelince 2012 yılında onarılmıştır. Mülkiyeti, Vakıflar Genel Müdürlüğüne aittir. Türbenin eski halinde moloz taş ve harçla yapıldığı bilinmektedir. Türbenin kitabesi mevcuttur ancak yazılış şeklinden dolayı güçlük çekilmektedir.⁸³⁹

R.2.3.4. Alaeddin Savcı Bey Türbesi

Türbe, Melik Gazi Türbesinin girişinde batı tarafında bulunmaktadır. Alaeddin Savcı Bey'in Türbesi 1939-1942 depremlerinde yıkılmasıyla 2012 yılında onarım yapılmıştır. Mülkiyeti, Vakıflar Genel Müdürlüğüne aittir. Zemin, onarımda kesme taşlarla döşenmiştir.⁸⁴⁰

---

⁸³⁷ Demir, *Taceddinoğulları Beyliği*, s.171.

⁸³⁸ Demir, *Taceddinoğulları Beyliği*, s.172.

⁸³⁹ Halit Çat, "Niksar Doğan Şah Alp Türbesi-Eyvan Türbeler", X. Ortaçağ Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (03-06 Mayıs 2006), Prof. Dr. Örcün Barışta'ya Armağan, Ankara 2009, s.183-200.

⁸⁴⁰ Çat, "Niksar Doğan Şah Alp Türbesi-Eyvan Türbeler",s.183-200.

R.2.3.5. Laleli Eski Camii

Laleli (Eski) Camii, Ordu'nun İkizce İlçesi'nin Düzpelit Mahallesi'nde, eski mezarlık olarak bilinen ilçe mezarlığının içindedir. Caminin vakfiyesi bulunmamakla beraber yapım tarihi, yapanı ve yaptıranı tam olarak bilinmemektedir. Kapı ve çevresinde ve içeride mahfilin korkuluklarının altında bulunan lale ve benzeri süslemeler yapının geç bir dönemde (XVIII. ya da XIX. yüzyılda) köklü bir onarım geçirdiği muhtemeldir.⁸⁴¹

---

⁸⁴¹ Ahmet Ali Bayhan, "Ordu/İkizce'den Bir Ahşap Cami: Laleli (Eski) Cami", *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, S.14, s.7-9.

SONUÇ

Kösedağ savaşından itibaren kendini hissettirmeye başlayan Moğol baskıları, Türkiye Selçuklu Devleti için önemli bir sorun teşkil etmiştir. Moğol istilasıyla birlikte, Selçuklu sultanları geri planda kalmaları, Moğol kumandanlarının ve onlar adına hareket eden Selçuklu idarecilerinin zulümlerinin artmasına neden olmuştur. Özellikle XIII. yüzyılın ilk yarısında Moğol istilasından kaçan Türkmenler uçlara yerleşerek; Karamanoğulları, Germiyanogulları, Hamidoğulları, Saruhanğulları, Karasioğulları, İnançoğulları, Eşrefoğulları, Menteşeoğulları, Candaroğulları, Pervaneoğulları, Ramazanoğulları, Taceddinoğulları, Sahibataoğulları, Dulkadiroğulları, Çobanoğulları, Aydınogulları adında beylikler kurulmuştur.

Beylikler dönemi, beylerin ilmî çalışmaları desteklemeleri ve âlimlere gösterdikleri saygı ve hürmet açısından önemli bir dönem olmuştur. Türkçeye yeni eserler kazandırılarak Türk dilinin gelişmesine katkıda bulunulmuştur. Özellikle siyasi alandaki ilk işaretini Giyas al-Din Siyavuş (Cimri)'u Selçuklu hanedanı yerine Konya tahtına oturan Karamanoğlu Mehmed Bey'in "*bugünden sonra divanda, dergâhta, bargâhta, mecliste ve meydanda Türkçeden başka dil konuşulmayacaktır.*" şeklindeki fermanı buna en iyi örnektir. Selçuklu devletinin yıkılmasıyla birlikte kurulan Beylikleri Devri, doğrudan Türkçeye dayalı yerli ve milli bir yazı diline geçiş devri olmuştur. Beylikler Dönemi, tüm beyliklerin sadece mimari alanda değil, tüm süsleme sanatlarında Türk geleneğinin taşıyıcılığını yapmışlardır. Aynı zamanda kentleşme olgusu ile kültürel yaşam, mimari, el sanatları gibi sanat dalları bilim alanına da yansımıştır.

Ayrıca; Anadolu'da birçok tasavvufî akım ve zümreler meydana gelmiştir. Bunlar; Yesevîlik, Sühvenderiyye, Kübreviyye, Mevlevîlik, Rifâiyye, Kazerûniyye gibi sosyal zümrelerdir. Anadolu'nun fethiyle birlikte bir taraftan iskân hareketleri meydana gelirken, diğer taraftan ele geçirilen ya da yeni kurulan şehirlerde Selçuklu devlet adamları ve Beyliklerin başında bulunan beyler tarafından çok sayıda medrese, vakıf, cami, mescid, çeşme v.b. sosyal, kültürel ve mimari alanlardaki eserleriyle Anadolu'nun Türkleşmesinde rol oynamışlardır.

KAYNAKÇA

ACAR, Türkan; “Kastamonu İsmail Bey İmaretı/Camii'nin Çözümlemeli Plan İrdelemesi”, Kuzey Anadolu da Beylikler Dönemi Sempozyumu Bildiriler, Çankırı Karatekin Üniversitesi Yayınları, Çankırı 2012.

AYDIN, Mehmet Akif; "Aile", *İA*, C. II, İstanbul 1989.

AYDIN, Mehmet Akif; "Osmanlı Hukukunda Nikâh Akitleri", *Osmanlı Araştırmaları III*, İstanbul 1982.

AHMEDİ, *İskendername*, Çev: Furkan Öztürk, Kültür Yayınları, İstanbul 2018.

ATANİYAZOV, Soltanğa “Türkmen Boylarının Geçmişi, Yayılışı, Bugünkü Durumu ve Geleceği”, *Biliş*, S.10, 1999 Yaz.

ARIKAN, Zeki; *XV-XVI. Yüzyılda Hamit Sancağı*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1988 İzmir.

AYAN, Ergin; “Selçuklu Bünyesinde ve Dağılıma Döneminde Oğuzların Yazır Boyu”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5 Sayı:20, 2012.

AKTAŞ, Yasemin; “II. Gıyaseddin Keyhüsrev Döneminde Türkiye Selçuklu Devleti ile Eyyubiler Arasındaki İlişkiler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 8, S. 39, Ağustos 2015.

AKTAŞ, Yasemin; “Anadolu Selçuklu Sultanı III. Gıyaseddin Keyhüsrev ve Saltanatının İlk Yılları”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı/Number 55, Aralık/December 2015.

AVCI, Orhan- PEHLİVANLI, Hamit; *Selçuklular ve Selçuklu Müesseseleri*, Selçuklulardan Bugüne El Kitabı, Grafiker Yay., Ankara 2004

ARTUK, İbrahim; “Sahte Selçuklu Sultanı Cimri”, *Tarih Dergisi*, S.13.

ARIKAN, Mehmet- YAVUZCAN, Gaye; “Egemenin Dili-Dilin Egemenliği: Beylikler Döneminde Eski Anadolu Türkçesinin Yazı Dili Olarak İhyası”, *Journal Of Turkish Language and Literature Volume:3, Issue:4, Autumn, 2017.*

- ASLANAPA, Oktay; *Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı (14. Yüzyıl)*, Devlet Kitapları, İstanbul 1977.
- AKAR, Ali; “Anadolu Beylikleri Döneminde Türk Dili”, *Türkler*, C. VII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2014.
- AYVA, Aziz; “Beyşehir ve Çevresinde Halk Kültürü Varlığı”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Medeniyeti Sempozyumu-I Eşrefoğulları Beyliği*, Kültür Yayınları, Nisan 2018.
- AKOVA, Enis; “Eşrefoğulları Beyliği Mimari Eserlerinden Beyşehir’deki Eşrefoğlu Camii’nin Koruma Sorunları ve Çözüm Önerilerine Yönelik Bir Araştırma”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Medeniyeti Sempozyumu-I Eşrefoğulları Beyliği*.
- AKYURT, Yusuf; “Beyşehirli Kitabeleri ve Eşrefoğlu Camii ve Türbesi”, *Türk Tarih Arkeologya ve Etnografya Dergisi*, S.4, Maarif Matbası, İstanbul 1940.
- AKARSU, Seda- YÖNDEMLİ, Fuat- TIRPAN, Ahmet A.; “Candarogulları Beyliği Döneminde Tıp”, Kuzey Anadolu’da Beylikler Dönemi Sempozyumu.
- ADAMAZ, Kadir; “XVI. Yüzyılda Demirci Şehri”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:11, Sayı:3, Aralık 2013, (Manisa Özel Sayısı).
- ACUN, Hakkı; *Manisa’da Türk Devri Yapıları*, TTK Basımevi, Ankara 1999.
- AYÖNÜ, Yusuf; “*Umur Bey Döneminde Aydınoğulları- Bizans İttifakı*”, Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu –I, TTK Ankara 2013.
- ACAR, Abdurrahman; “Memlukler ile Dulkadirliilerin Maraş Üzerindeki Nüfuz Mücadeleleri (Karaca Bey Zamanı)”, I. Kahramanmaraş Sempozyumu C.III, 6-8 Mayıs 2004, Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, Kahramanmaraş 2004.
- ALTINSAPA, Erol; “Osmanlı Dini Mimarisinde Farklı Adlar ile Tanınan Çok İşlevli Yapılar Hakkında Bir Değerlendirme”, *Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2(1-2) Eskişehir 2004.
- ALİÇ, Samet; *Dulkadir Beyliği’nin Komşu Beylik ve Devletlerle Münasebetleri*, (Doktora Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş Nisan 2017.

- ATALAY, Mehmet; “Dulkadiroğulları Soyunsan Gelen Ünlü Şair Nef’i’nin Farsça Şiirlerine Dair”, Dulkadir Beyliği Sempozyumu I. Cilt, Kristal Matbaacılık, 29 Nisan- 1 Mayıs 2011 Kahramanmaraş.
- ALTUN, Ara; *Asya ve Avrupa’da Türk Mimarisi*, Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri I, İstanbul 1988.
- ACAR, Türkan; “Menteşe Beyliği İle Osmanlı Devleti Arasındaki Siyasi ve Sosyal İlişkilerin Yapı Üretim Sürecine Etkileri (Milas Firuz Bey İmaretinde)”, *Menteşeoğulları Tarihi (25-27 Nisan 2012 Nisan)*, TTK Ankara 2016.
- ALPTEKİN, Coşkun; “Türkiye Selçukluları”, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C.VIII, İstanbul 1992.
- ALBAYRAK, Meltem; “Candarogulları Beyliği’nin Kuruluşu ve Osmanlı Beyliği İle Münasebetlerine Dair Bir Değerlendirme”, *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (The Journal of Social and Cultural Studies)* Cilt/Volume: 4, Sayı/Issue: 7, Yıl/Year: 2018.
- ARTUK, İbrahim; “Karesioğulları Adına Basılmış İki Sikke”, *Tarih Dergisi*, S.XXXIII Mart 1980/81.
- AZİZOVA, Elnure; “Betrandon De La Broquiere’nin Gözüyle XV. Yüzyıl Anadolu Beyliklerinde Sosyo-Kültürel Hayat: Ramazanoğulları Örneğinde”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu- III Ramazanoğulları Beyliği*, (Konya, Kasım 2017).
- ALP, Erdoğan; *Candarogulları Beyliği ve Kastamonu*, Alp Yayınları, Kastamonu 2000.
- ALTINÖZ, İsmail; “XVI. Asırda Dulkadir Eyaleti’nde İskân ve Yerleşme”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu I. Cilt*, Kristal Matbaacılık, 29 Nisan- 1 Mayıs 2011 Kahramanmaraş.
- AKSU, Fehmi; “Hamidoğulları’nın Anadolu’ya Gelişi: Yomutlar”, *Ün Dergisi*, c. II, S.15, Isparta 1935.
- AKSU, Fehmi; “Isparta’nın Ekonomik Hayatıyla İlgili Tarihi Vesikalar”, *Ün Dergisi* IV. S.39, Isparta 1937.

- ARSLAN, Celil; “Kayseri’deki Dulkadiroğulları Beyliği Dönemi Yapıları”, Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu I. Cilt, Kristal Matbaacılık, 29 Nisan- 1 Mayıs 2011 Kahramanmaraş.
- AKBEN, Mine; “Döneminde Maraş’taki Sosyal Vakıfların Halk Sağlığına Etkisi”, Dulkadir Beyliği Sempozyumu I. Cilt, Kristal Matbaacılık, 29 Nisan- 1 Mayıs 2011 Kahramanmaraş.
- ALTINÖZ, İsmail; *Dulkadir Beylerbeyliğinin Teşekkülü ve Gelişmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul 1995.
- AŞIKPAŞAZADE; *Tevarih-i Ali Osman*, Çev: Yekta SARAÇ- Kemal YAVUZ, Gökkubbe Yayınları, İstanbul 2018.
- AKARSU, Seda- YÖNDEMLİ, Fuat- TIRPAN, Ahmet A.; “Candarogulları Beyliği Döneminde Tıp”, Kuzey Anadolu’da Beylikler Dönemi Sempozyumu.
- BAYHAN, Ahmet Ali; “Ordu/İkizce’den Bir Ahşap Cami: Laleli (Eski) Cami”, *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, S.14.
- BALTACI, Cahid; *XV-XVI. Asırlar Osmanlı Medreseleri*, İrfan Matbaası, İstanbul 1976.
- BAYRAM, Mikail; *Fatma Bacı ve Bacıyan-ı Rum*, Konya 1994.
- BAYARTAN, Mehmet; "Tarihi Coğrafya Çalışmaları Açısından Şehir ve Osmanlı Şehri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi*, Sayı 13, İstanbul 2005.
- BAŞKAN, Yahya; *Karamanoğulları Beyliği (Alaeddin Ali Bey 1357-1398)*, İnönü Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Malatya 1999.
- BAYKARA, Tuncer; “Türkiye Selçukluları ve Beylikler Döneminde Toplum ve Ekonomi”, *Genel Türk Tarihi*, 4. Cilt, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.
- BAYKARA, Tuncer; “Yassıçemen Nerededir?”, *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, S.2, Ocak 2017.
- BAYRAM, Ömer; “Menteşe Beyliği Sahasında Klasik Türk Edebiyatı”, *Menteşeoğulları Tarihi (25-27 Nisan 2012 Nisan)*, TTK Ankara 2016.

- BAYHAN, Ahmet Ali- SALMAN, Fikri- ÇELİK, Adem- EREN, Abdurrahman; “Selçuklu Ve Beylikler Devrinde Çankırı’daki İmar Faaliyetleri”, Kuzey Anadolu’da Beylikler Dönemi Sempozyumu- “Çobanoğulları- Candaroğulları- Pervaneoğulları”, (ed.Halil Çetin).
- BAŞ, Taşar- TEKİN, Rahmi; *Maraş Vakıfları (Dulkadirli ve Osmanlı Dönemi)*, Oğuz Dulkadirlioğlu Bektik Kültürünü Yaşatma Derneği Kültür Hizmeti, Konya/Ereğli, 2007.
- BAYRAM, Mikail; “Pervaneoğulları Zamanında İlmi Çalışmalar”, I. Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri, (13-17 Ekim 1986), Samsun 1988.
- BAYRAMOĞLU, Fuat- AZAMET, Nihat; “Bayramiyye”, *İA*, C.V, İstanbul 1992.
- BEDİRHAN, Yaşar; “Alaüddevele Bozkurt Bey Devrinde Maraş’ın Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Durumu”, I. Kahramanmaraş Sempozyumu C.III, 6-8 Mayıs 2004, Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, Kahramanmaraş 2005.
- BİLGET Ebru; *Karamanoğulları Beyliği Yapılarında Mimari Süsleme*, (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara 2010.
- BOZKUŞ, Metin; “Anadolu Selçuklularında Sosyal, Dini ve Mezhebi Yapı”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.V, S.II, Sivas 2001.
- BOZKUŞ, Mehmet Ali; *Türkiye Selçukluları Döneminde Karamanlılar*, Yüksek Lisans Tezi Ankara Üniversitesi, Ankara 2008.
- BOYACIOĞLU, Ramazan; “Karamanoğulları’nın Kökenleri”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.3, Sivas 1999.
- CAHEN, Claude; *Osmanlılardan Önce Anadolu’da Türkler*. (Çev. Yıldız MORAN), İstanbul 1994.
- CAHEN, Claude; *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, Ocak 2008.
- CANERİ, Aydın; “Candar”, *İA*, C. VII, İstanbul 1993.
- CAN, Yılmaz; *İslam Şehirlerinin Fiziki Yapısı*, Türk Diyanet Vakfı Yayınları Ankara 1995.

- COŞAN, M. E.; “XV. Asır Türk Yazarlarından Muslihü’ d-din, Hamidoğulları ve Hızır Bey”, *Vakıflar Dergisi*, S.XIII.
- CÜVEYNİ, Alaeddin Ata Melik; *Tarih-i Cihangüşa*, C.II, Çev. Mürsel ÖZTÜRK, TTK Yayınları, Ankara 2013.
- ÇAT, Halit; “Niksar Doğan Şah Alp Türbesi-Eyvan Türbeler”, X. Ortaçağ Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (03-06 Mayıs 2006), Prof. Dr. Örcün Barışta’ya Armağan, Ankara 2009.
- ÇATAL, Yasemin; *Anadolu Selçuklu Devleti’nde III. Gıyaseddin Keyhüsrev Dönemi (1266-1284)*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Tokat 2009.
- ÇAĞATAY, Neşat; *Bir Kurumu Olan Ahilik*, TTK Yayınları, Ankara 1989.
- ÇAMUROĞLU, Reha; *Tarih, Heteredoksi ve Babailer*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1999.
- ÇAM, Nusret; *Gaziantep Kültür Varlıkları Envanteri*, TTK Yayınları, Ankara 2006, s.559.
- ÇAYCI, Ahmet; *Eşrefoğlu Beyliği Dönemi Mimari Eserleri*, TTK, Ankara 2008.
- ÇAYIRDAĞ, Mehmet; “Kayseri’de Kitabelerinden 15. Ve 16. Yüzyıllarda Yapıldıkları Anlaşılan İlk Osmanlı Yapıları”, *Vakıflar Dergisi*, S.XIII, Ankara 1981.
- ÇAKMAK, M. Ali; “Moğol İstilas ve Harizmşahlar İmparatorluğu’nun Yıkılışı”, *Türkler*, C.4, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.
- ÇAKMAK Mehmet Ali; “Harezşahlar Devleti”, *Selçuklu Devleti El Kitabı*, Ed: Refik Turan, Ofset Matbaacılık, Ankara Eylül 2012.
- ÇAKMAK Mehmet Ali; “II. Gıyaseddin Keyhüsrev Zamanında Türkiye Selçuklu Devleti (1237-1246)”, *Selçuklu Tarihi El Kitabı*, Ed: Refik Turan, Ofset Matbaacılık, Ankara 2012.
- ÇAPAN, Fatma; “Kösedağ Savaşına Giden Yolda Türkiye Selçuklu Devleti’nde İç Siyasi Durum”, *Türk’ün Anadolu Tarihinde Bir Dönüm Noktası 1243 Kösedağ Savaşı ve Anadolu’nun Moğollar Tarafından İşgali*, Ed: Abdullah Kaya, CÜASAM, TTK 2018.

- ÇETİNASLAN, Mustafa; “Taş Vakfiyeler ve Beyşehir Eşrefoğlu Camii'nin Taş Vakfiyesi”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Medeniyeti Sempozyumu-I Eşrefoğulları Beyliği*.
- ÇETİN, Nurullah; “Pervane Muineddin Süleyman Moğol Casusu Muydu?”, *Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1 Şubat 2017, Cilt:3, Sayı 1.
- ÇETİN, Halil; “İlhanlı Hâkimiyeti Altında Anadolu'da Siyasetin Temel Dinamiği: Göçebe Moğol-Türkmen Çatışması”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/4, Fall 2012, p. 1203-1216.
- ÇETİN, Altay; “Menteşe Beyliği'nde Mevleviliğe Dair Bazı Tespitler”, *Menteşeoğulları Tarihi* (25-27 Nisan 2012 Nisan), TTK, Ankara 2016.
- ÇETİN, Osman; *Türk İslâm Devletleri Tarihi*, Düşünce Kitabevi Yay., İstanbul, 2009.
- ÇELİK, Tanju- DEMİR, Tanju; “Aydınöğlü Topraklarında Osmanlı Yönetimi (XIII.- XV. Yüzyıllar)”, *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu –I*, TTK Ankara 2013.
- ÇELİK, Züriye; *Moğol İstilas ve Türkiye Selçuklu Devleti*, Selçuk Üniversitesi (Doktora Tezi), Konya 2014.
- ÇELİK, Bülent; “Osmanlılar Zamanında Mentese Sancağı (XV- XVII. Yüzyıllar)”, *Menteşeoğulları Tarihi* (25-27 Nisan 2012 Nisan), TTK Ankara 2016.
- ÇELİK, Rıfat İlhan; *Türkiye Selçukluları Zamanında Anadolu'da Ahilik Müessesesi*, Gazi Üniversitesi (Doktora Tezi), Temmuz 2014 S.71.
- ÇINAR, Hüseyin; “Kınık ve Kınık Yerleşmeleri”, 5. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Oğuzlar: Dilleri, Tarihleri ve Kültürleri, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Ankara 2015.
- ÇİMRİN, Hüseyin; “Bir Zamanlar Antalya Tarih, Gözlem ve Anılar”, C.1, 1.Basım, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları.

- ÇİÇEK, Ayşe; Kilikya Ermeni Baronluğunun Ortaçağ Anadolu Tarihindeki Yeri Üzerine, Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi, S.I, Mart 2018.
- ÇİFTÇİ, Fazıl; *Kastomunu Camileri, Türbeleri ve Diğer Tarihi Eserleri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995.
- ÇİFTÇİ, Mehmet; “Vacidiye Medresesi”, *Bilimname Düşünce Platformu XXX*, 2016/1.
- ÇİFTÇİOĞLU, İsmail; “Germiyanoğulları Dönemi Kütahya Medreseleri”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:15, Ağustos 2006.
- ÇİFTÇİOĞLU, İsmail; “Anadolu Beylikleri Döneminde Yetişen Çok Yönlü Bir Bilim Adamı: Hacı Paşa”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.12.
- ÇİFTÇİOĞLU, İsmail; “*Germiyanoğulları Kütahya Medreseleri*”, *Dumlupınar Üniversitesi Sos. Dergisi*, Sayı 15, 2006.
- ÇOPUR Hasan; *Sultan I. Alaeddin Keykubad’ın Komşu Devletlerle İlişkileri*, Celal Bayar Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2012.
- DARİBAY, Muratbek; *Otrar Bölgesi ve İslam Tarihindeki Önemi (VI-XIII)*, Selçuk Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Konya 2011.
- DADLIOĞLU, H.Turhan; “Eğirdir’de Mimari Eserler ve Türbeler” , *Ün Dergisi*, S.99-102, Isparta 1942.
- DAĞLIOĞLU, H. Turhan; “Hamideli Mutasarrıf ve Mütessellimleri”, *Ün Dergisi*, C. 3, S. 34, 1937.
- DEMİR, Mustafa; “İlhanlı Devleti’nin Yıkılış Sürecinde Siyasi Gelişmeler”, *Türkler*, Yeni Türkiye yayınları, 8.cilt, Ankara 2002.
- DEMİR, Necati; *Taceddinoğulları Beyliği*, Niksar Belediyesi Yayınları, Mayıs 2017.
- DEMİR, Necati - DEMİRCİ, Fatih; *Tarih ve Kültür Kenti Niksar*, Niksar Belediyesi Yayınları, Ankara 2006.

- DEMİR, Mazlum Şahin; “Türkiye’de Moğol Sömürüsüne Karşı Millileşme Hareketi: Cimri Vak’ası (1277)”, 2018, *Analitik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2018, S.1.
- DEMİRDAL, Said; *Bütünüyle Uluborlu- Monografi*, Acar Matbaası, İstanbul 1968.
- DEMİRTAŞ, Faruk; “Osmanlı Devrinde Anadolu’da Oğuz Boyları 1”, *AÜDTCFD*, 1949, C.7, S.2.
- DEVECİ, Ümral; “Menteşe Beyliği’nden Kalma Bir Türkü: Feraye”, *Menteşeoğulları Tarihi (25-27 Nisan 2012 Nisan)*, TTK Ankara 2016.
- DİEZ, Ernst. - ASLANAPA, O.- KOMAN, M. M.; *Karaman Devri Sanatı*, İstanbul 1950.
- DİLCİMEN, Kazım; *Canik Beyleri*, Samsun Halkevi Neşriyatı, Samsun 1940.
- DOĞAN, Nermin Şaman; “Karamanoğulları Dönemine Ait Bir Yapı: Konya Fakih Dede Türbesi”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2009 Güz (11).
- DOĞAN, Nermin Şaman - FATAHA, Ebru Bilget; “Karamanoğulları Medreselerine Tarihsel Bir Yaklaşım: Ermenek Tol, Karaman Hatuniye/ Melek Hatun ve Niğde Ak Medreseleri”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2011 Bahar (14).
- DÖĞÜŞ, Selahattin; “Osmanlı-Candaroğulları İlişkileri”, *Gaziantep University Journal of Social Sciences* 2014, C.13, S.4.
- DÖĞÜŞ, Selahattin; “Türkmen Beyliklerinin Türk Kültürüne Katkıları”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu- III Ramazanoğulları Beyliği*, (Konya, Kasım 2017).
- DURAN, Remzi; *Menteşe Beyliği Mimarisi*, Dokuz Eylül Üniversitesi (Doktora Tezi), İzmir 1995.
- DURAN, Remzi; “Ortaçağ Türk Mimarisinin Önemli Bir Eseri: Eski Çine-Ahmed Gazi Camii”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.10 (Konya 2003).

- DULKADİR, Mehmet; “Malatya’daki Dulkadiroğulları ve Dulkadiroğulları Kültürel Gayretleri”, Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu I. Cilt, Kristal Matbaacılık, 29 Nisan- 1 Mayıs 2011 Kahramanmaraş.
- DULKADİROĞLU, Hakan Türker; “Tarihte Dulkadiroğlu Devleti’nin Genel Durumu ve Kayseri’de Dulkadiroğlu Hanedan Mensupları”, Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu I. Cilt, Kristal Matbaacılık, 29 Nisan- 1 Mayıs 2011 Kahramanmaraş.
- DURUKAN, Aynur; “Beylikler Dönemi Kültür Ortamından Bir Kesit”, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/10 Fall 2014, p. 391-502, Ankara.
- DÜLGERLER, Osman Nuri; *Karamanoğulları Dönemi Mimarisi*, TTK, Ankara 2006.
- EMECEN, Feridun; “Saruhanogulları”, *İA*, C.36
- EMECEN, Feridun; “Afyonkarahisar”, *TDV*.
- EMECEN, Feridun M; “Aydinoğlu Umur Bey: Kısa Bir Biyografi Denemesi”, Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu –I, TTK Ankara 2013.
- EMECEN, Feridun M.; *Batı Anadolu Beylikler Dünyası ve Osmanlılar*, Timaş Yayınları, İstanbul 2012.
- ERDEM, Turgut; “Eğirdir’de Düandar Bey Medresesi, *Ün Dergisi* I, S.7.
- ERDEM, T.; “Hamidoğulları Tarihine Ait Yeni ve Önemli Bir Belge” *Ün Dergisi* II, S.16.
- ESEMENLİ, Deniz; “Alaeddin Camii ve Medresesi”, *İA*, C.II, İstanbul 1989.
- ERSAN, Mehmet –ALİCAN, Mustafa; *Türklerin Kayıp Yüzyılı Beylikler Devri Türkiye Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2014.

- Erkoçoğlu, Fatih; “İslam Kaynaklarına Göre Kösedag Savaşı”, *Türk’ün Anadolu Tarihinde Bir Dönüm Noktası 1243 Kösedag Savaşı ve Anadolu’nun Moğollar Tarafından İşgali*, Ed: Abdullah Kaya, CÜASAM, TTK 2018.
- ERDOĞRU, M. Akif; *Osmanlı Yönetimi’nde Beyşehir Sancağı*, Kültür Sanat Yayıncılık, İzmir 1998.
- ERDOĞRU, M. Akif; *Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii’nin Vakıfları, Tarih İncelemeleri Dergisi*, C.VI, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1991.
- ERSAN, Mehmet- ALİCAN, Mustafa; *Osmanlı’dan Önce Onlar Vardı Türkiye Selçukluları*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2013.
- ERSAN, Mehmet; *Türkiye Selçuklu Devleti’nin Dağılışı*, Birleşik Yayınları, Ankara 2010.
- ERSAN, Mehmet; *Türkiye Selçuklu Devletinin Dağılışı*, Birleşik Yayınevi, Ankara 2010.
- ERSAN, Mehmet; “Ramazanoğullarının Ortaya Çıkışını Hazırlayan Gelişmelere Dair Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu- III Ramazanoğulları Beyliği*, (Konya, Kasım 2017), Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları.
- ERDEM, Turgut; “Atabey Medresesi”, *Ün Dergisi VIII*, S.87-90, Isparta 1941.
- ERDEM, İlhan; “İlhanlılarda Ahmed Teküder Dönemi ve Selçuklular”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, S.35, Ankara 2004.
- ERDEM, İlhan; “Türkiye Selçuklu-İlhanlı İktisadi İlişkileri ve Sonuçları”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXI (33), Ankara 2003.
- ERDEM, İlhan; “Otlukbeli Sonrası Akkoyunlular”, OTAM, S.17, 2005.
- ERGİN, Osman; *Türkiye’de Şehirciliğin Tarihi İnkişafı*, Türkiye Kitabevi, İstanbul 1936.
- ERTAŞ, M. Yaşar; “Ahmed Eflaki’ye Göre Denizli’de İlk Mevlevîler”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. VIII, S. 1, 2006.

- EROL, Burak Gani; *Türkiye Selçukluları ve Anadolu Beylikleri Döneminde Türk Denizcilik Faaliyetleri*, Gazi Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2004.
- EROĞLU, Zekai; *Muğla Tarihi*, Muğla Belediyesi Kültür Yayını, Muğla 2011.
- EKİCİ, Kansu; *Anadolu Selçuklu Devletinde Üç Kardeş Devri (1246-1266)*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta 2005.
- EKİNCİ, Yusuf; *Ahilik*, Mihrabat Yayınları, 2016.
- EYİCE, Semavi; “Hamam”, *DİA*, C.XV, İSAM, İstanbul 1997.
- EYYÜPGİLER, Kemal Kutgün; “Kastamonu’nun Mimari Mirası ve Koruma Sorunları”, Kültür Sempozyumu Bildirileri, Kastamonu, 2001.
- FAROQHİ, Suraiya; *Orta Halli Osmanlılar*, Çev. Hamit ÇALIŞKAN, İş Bankası Yayını, İstanbul 2009.
- FEHMİ, Ali; “Karamanoğulları”, *İA*, C.24, 2001.
- FERİT, M.- MESUT ,M.; *Selçuklu Veziri Sahip Ata ile Oğullarının Hayatı ve Eserleri*. Türkiye Matbaası, İstanbul 1930.
- GEYİKOĞLU, Hasan; “Harzemşahlar ve Doğu Anadolu”, *Türkler*, C.4, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.
- GEZEN, Nihal; *Ramazanoğulları- Memlükler Devleti İlişkileri*, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara 2014.
- GEDİK, Yasemin; *Saruhanogulları Beyliğinin Kuruluşu ve Siyasi Teşekkülü*, Fırat Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Elazığ 2004.
- GEYİKOĞLU; Hasan; *Doğu Anadolu’da Harezmşahlar*, Atatürk Üniversitesi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 1992.
- GEZALOVA, Yegâna; “Menteşe Beyliği’nin Venedik’le Ticari İlişkileri”, *Menteşeoğulları Tarihi (25-27 Nisan 2012 Nisan)*, TTK Ankara 2016.
- GÖMEÇ, Sadettin; *Türk Kültürünün Ana Hatları*, Berikan Yayınevi, Ankara 2006.

- GÖKSOY, İsmail Hakkı; “Süleyman Şükrü’nün Seyahatü’l-Kübra Adlı Eserinde Göre XIX. Yüzyıl Sonlarında Ramazanoğulları Coğrafyası Olarak Adana ve Çevresi”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu- III Ramazanoğulları Beyliği*, (Konya, Kasım 2017), Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları.
- GÖK, Nejdât; “Anadolu Beylikleri ve Mentешеoğulları Devrinde Berat ve Ferman anlamında Kullanılan Vesika Formları ve Diplomatik Özellikleri”, *Menteşeoğulları Tarihi (25-27 Nisan 2012 Nisan)*, TTK Ankara 2016.
- GÖKSU Erkan; “Kösedağ Savaşı”, *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.2, 2009.
- GÖKSU, Melek; *Şerefeddin Hatıroğlu ve Moğollara Karşı İsyanı*, Selçuk Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Konya 2000.
- GÜNDOĞDU, Hamza; *Dulkadir Beyliği Mimarisi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986.
- GÜNDÜZ, Tufan; *Anadolu’da Türkmen Aşiretleri- Bozulus Türkmenleri 1540-1640*, Bilge Yayınları, Ankara 1997.
- GÜNAY, Mehmet; *XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Manisa’nın Sosyal ve Ekonomik Durumu (1650-1675)*, İstanbul Üniversitesi, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2000.
- GÜNLER, Mevlüt; “Pervane Muineddin Süleyman ve Pervaneoğulları Beyliği’nin Kuruluşu”, Kuzey Anadolu’da Beylikler Dönemi Sempozyumu, Çankırı Karatekin Üniversitesi Yayınları, Çankırı 2012.
- GÜREL, M. Ali; *Anadolu’da Moğol İsyancıları ve Anadolu Selçuklu Devleti’nin Yıkılışı*, Selçuk Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Konya 2001.
- GÜRBÜZ, Meryem; *Harezmsahlarda Devlet Teşkilatı Ekonomik ve Kültürel Hayat*, İstanbul Üniversitesi (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2005.
- GÜRÜN, Kamuran; *Türkler ve Türk Devletleri Tarihi*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1984.

- GÜLER, İbrahim; Karaman Ahval-i İctimaiyye Coğrafiye ve Tarihiyyesi, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1993.
- GÜL, Muharrem; *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Moğol Hâkimiyeti*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2005.
- GÜL, Muammer; “ Harzemli Türklerin Anadolu ve Yakındoğu'da ki Roller ve Tesirleri”, *Bellekten*, CLXX, S257, Nisan 2006.
- GÜRGÖZELER, Fatma; Candaroğulları Beyliği'nde İlmi ve Kültürel Faaliyetler, Fırat Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2005.
- KÖSEOĞLU, Neşet; “Barla'da Çeşnigirpaşa Cami ve Eski Eserleri”, *Ün Dergisi X*, S.116-117, Isparta 1943.
- GORDLEVSKİ, Vladimir; *Anadolu Selçuklu Devleti*, (Çev: Azer YARAN), Onur Yayınları, Ankara 1998.
- GÖK, Bilal; “Babailer İsyanı ve Karaman Beyliği'nin kurulması etkisi”, *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, C:6, Sayı 11, Ocak-Haziran 2013.
- GÖKHAN, İlyas; “Dulkadir Beyliği Hanedanı Mensupları ile Komşu Devlet ve Beylik Hanedan Mensupları Arasında Yapılan Siyasi Evlilikler”, Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu I. Cilt, Kristal Matbaacılık, 29 Nisan- 1 Mayıs 2011 Kahramanmaraş.
- GÖKHAN, İlyas; “Kösedağ Savaşı ve Anadolu'nun Moğollar Tarafından İşgali”, *Türk'ün Anadolu Tarihinde Bir Dönüm Noktası 1243 Kösedag Savaşı ve Anadolu'nun Moğollar Tarafından İşgali*, Ed: Abdullah Kaya, CÜASAM, TTK 2018.
- GÖKBİLGİN, Tayyip; “VI. Yüzyıl başlarında Trabzon Livası ve Doğu Karadeniz Bölgesi”, *Bellekten*, XXVI/102, Ankara 1962.

- HATALMIŞ, Ali; “Ramazanoğulları Döneminde Sis/Kozan (1352-1608)”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu- III Ramazanoğulları Beyliği*, (Konya, Kasım 2017).
- HALAÇOĞLU, Yusuf; “Ankara Savaşı”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, C.3.
- HAYKIRAN, Kemal Ramazan; “Anadolu’da Bir İlhanlı Valisi: Demirtaş Noyan (1314-1328)”, MÜ? SBED, (İLKE), XXIII, Muğla 2009.
- HAYKIRAN, Kemal Ramazan; “Aydınöğulları Beyliği’nin Son Beyi Cüneyd Bey ve Beyliğin Yıkılışından Sonra Aydınöğlü Soyunun Durumu”, *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu –I*, TTK Ankara 2013.
- HERKİLOĞLU, Mehmet; “16. Yüzyıl Ramazanoğlü Piri Mehmet Bey Paşa Döneminde Çukurova Bölgesinde Meydana Gelen İsyancılar”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu- III Ramazanoğulları Beyliği*, (Konya, Kasım 2017).
- HEYD, Wilhelm; *Yakın-doğü Ticareti Tarihi*, Trc. Enver Ziya Karal, TTK, Ankara 1975.
- İBN BİBİ; *El-Evamirü’l-Ala’iyye fi’l-Umuri’l-Ala’iyye Selçukname*, II Tercüme, (Çev: Mürsel ÖZTÜRK), Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014.
- İBNÜ’L-ESİR; *El-Kâmil Fi’t Tarih*, C. XII, Bahar Yayınları, İstanbul 1986.
- İBN BATUTA; *İbn Batuta Seyahatnamesi*, Çev: A.Sait Aykut, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004.
- İBN BATUTA; *Seyahatinden Seçmeler*, Milli Eğitim Yayınevi, İstanbul, 1986.
- İNALCIK, Halil; *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, C. I, Çev. H. BERKTAY, İstanbul.
- İNALCIK, Halil; *Devlet-i Aliyye*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009.

- İBN ŞEDDAD; *Baypars Tarihi*, Çev. Şerefüddin YALTKAYA, Türk Tarih Kurumu, İstanbul, 1948.
- İNALCIK, Halil; “Batı Anadolu’da Yükselen Denizci Gazi Beylikleri, Bizans ve Haçlılar”, *Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu*, Ankara 1999.
- İNANÇ, Refet; *Dulkadir Beyliği*, TTK Basımevi, Ankara 1989.
- İLBEY, Mustafa; *Geçmişten Günümüze Türkmenler (Oğuzlar)*, Hdy Yayınları, Ankara 2010.
- İZGİ, Özkan; “Harzemşah ve Moğolların İlk Karşılaşmaları Ve Otrar Hadisesi”, *Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü*, S.170, 1970.
- KAFESOĞLU, İbrahim; *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1988.
- KATIRCIOĞLU, Nuri; *Bütün Isparta*, Bereket Matbaası, Ankara 1958.
- KARAMAN, Sami; *Afyonkarahisar Hamamları*, Selçuk Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Konya 2013.
- KARADENİZ, Hasan Basri; “Dulkadirli Beyliğinin Türk Tarihi İçindeki Yeri ve Önemi”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu I. Cilt*, Kristal Matbaacılık, 29 Nisan- 1 Mayıs 2011 Kahramanmaraş.
- KARADENİZ, Hasan Basri; “Eşrefoğullarının Anadolu Beylikleri Arasındaki Yeri ve Önemi (1284-1326)”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Medeniyeti Sempozyumu-I Eşrefoğulları Beyliği*, Kültür Yayınları, Nisan 2018, s.31.
- KARAZEYBEK, Mustafa; "1575 Tarihli Vakıf Tahrir Defterine Göre Afyonkarahisar Ticaret Mahalleri", *V. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (13-14 Nisan 2000 Afyonkarahisar)*, İstanbul.
- KAMALOV, İlyas; “Moğol İstilas ve Anadolu Kültürüne Tesirleri”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, CXL, 2002.
- KAYMAZ, Nejat; *13. yy. İşbirlikçi Emiri Muineddin Süleyman*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2007.
- KANKAL, Ahmet; “Fetihden XVI. Yüzyılın Sonuna Kadar Kastamonu Şehrinde, İskân ve Nüfusa Dair Genel Gözlemler”, *I. Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Kastamonu, 2001.

- KANCA, Muhammed Fazıl; *Germiyanogulları Beyliği'nin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapısı*, (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi 2005.
- KARAKAYA, Enis; “Menteşeoğulları (Mimari)”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, C.29, 2004.
- KALFAZADE, Selda; *Anadolu'da Aydınoğulları Dönemi Mimarisi*, İstanbul Üniversitesi (Sanat Tarihi Doktora Tezi), İstanbul 1995.
- KAYHAN, Hüseyin; “Karasioğulları Beyliği Ekonomisi”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, Sayı 22, Bahar 2017.
- KAYHAN, Hüseyin; “Lâdik Beyliği” ,*Türkler Ansiklopedisi*, C.6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2014.
- KAYHAN, Hüseyin; “Eşrefoğulları Beyliği Sikkeleri ve Düşündürdükleri,” *Uluslararası Orta Anadolu ve Medeniyeti Sempozyumu-I Eşrefoğulları Beyliği*, Kültür Yayınları, Nisan 2018.
- KAYHAN, Hüseyin; “Lâdik Beyliği”, s.768., İsmail H. Uzunçarşılı, *Afyon Karahisar, Sandıklı, Bolvadin, Çay, İsaklı, Manisa, Birgi, Muğla, Milas, Peçin, Denizli, Isparta, Atabey ve Eğirdir'deki Kitabeler ve Sahip, Saruhan, Aydın, Mentеше, İnanç, Hamit Oğulları Hakkında Malumat*, İstanbul Devlet Matbaası 1347-1929.
- KAFESOĞLU, İbrahim; *Selçuklular ve Selçuklu Tarihi Üzerine Araştırmalar*, Ötüken Yayınları, İstanbul Eylül 2014.
- KAYALIOĞLU, Filiz; *II. İzzeddin Keykavus ve Zamanı*, Ankara Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2006.
- KARAKÖK, Tunay; “Candarogulları Beyliği Döneminde Sosyal ve Kültürel Hayata Dair Bir Değerlendirme”, Kuzey Anadolu'da Beylikler Dönemi Sempozyumu, Kastamonu Eğitim Dergisi, Eylül 2012, Cilt:20.
- KAYA, Abdullah; “Kadı Burhaneddin- Dulkadirli Münasebetleri”, *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2013, Cilt: XVII, S.1.
- KAYA, Abdullah; “İlhanlıların Türkmen Beylerine Karşı Politikası”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.6, S.2.

- KAYMAZ, Nejat; *Pervane Muineddin Süleyman*, Kaynak Yayınları, Ankara 1970.
- KAYMAZ, Nejat; *Anadolu Selçuklu Sultanlarından II. Gıyasü'd-din Keyhüsrev ve Devri*, TTK, Ankara 2014.
- KAYMAZ Nejat; *Anadolu Selçuklularının İnhitatında İdare Mekanizmasının Rolü*, TTK, Ankara 2011.
- KAYMAZ, Nejat; *Pervane Miu'ined-dîn Süleyman*, AÜDTCF Yayınları, Ankara 1970.
- KAMALOV, İlyas; "Moğol İstilası ve Anadolu Kültürüne Tesirleri", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 140, Eylül-Ekim 2002.
- KARA, Mustafa; "Tekke", *İA*, C.40.
- KARA, Mustafa; *Din ve Hayat Sanat Açısından Tekkeler ve Zaviyeler*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1999.
- KARAZEYBEK, Mustafa; *XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Afyonkarahisar Şehri: Fiziki, Sosyal ve Ekonomik Yapı İncelenmesi*, (Doktora Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar Haziran 2011.
- KARTEKİN, Enver; *Ramazanoğulları Beyliği Tarihi*, Alpay Basımevi, İstanbul 1979.
- KARTAL, Ahmet; *Şiraz'dan İstanbul'a Türk- Fars Kültürü Coğrafyası Üzerine Araştırmalar*, II. Baskı, Kurtuba Kitap, İstanbul 2010.
- KAFESOĞLU, İbrahim; *Selçuklu Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1972.
- KAFESOĞLU, İbrahim; *Türk Milli Kültürü*, Ötüken, İstanbul 2000.
- KEÇİŞ, Murat; *Trabzon Rum İmparatorluğu ve Türkler*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2013.
- KESİK, Muharrem; "Muinüddin Süleyman Pervane", *İA*, C.31.
- KESİK, Muharrem; "Saadeddin Köpek", *İA*, C. 35, 2008.

- KELEŞ, Hamza- AKAR, Serpil; “XVI-XIX. Yüzyıl Karaman Vakıflarının Hizmet Alanları”, *e-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*; Cilt 2, Sayı 3 (2015).
- KILIÇ, Ömer Faruk; *Türkiye Selçuklularında Sultanların Askeri Otorite İle İlişkileri*, Afyon Kocatepe Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar 2013.
- KILIÇ, Emel; “İktisadi Kavramını Yeniden Düşünmek: Menteşe Beyliği’nin İktisadi Siyasi Örneği”, *Menteşeoğulları Tarihi* (25-27 Nisan 2012 Nisan), TTK Ankara 2016.
- KILIÇ, Ayşegül; “Karamanoğulları’nın Tarsus’ta Tutunma Mücadelesi ve Bölgedeki Anadolu Beylikleri İle Olan İlişkileri”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Haziran 2016, Cilt 18, Sayı 1.
- KIRKIL, Tolga; *Adana Kent Merkezinde Cami Mimarisinin Geçmişten Günümüze Gelişimi*, Çukurova Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi) Adana 2008.
- KOCA, Salim; “Sultan I. Alaeddin Keykubat’tan Sonra Türkiye Selçuklu Devleti İdaresinde Ortaya Çıkan Otorite Zafiyeti ve Emir Saadettin Köpek’in Selçuklu Saltanatını Ele Geçirme Teşebbüsü”, *Gazi Türkiyat Dergisi*, Güz 2010, Sayı 7.
- KOCA, Salim; “Sahibataoğulları” ,*Türkler Ansiklopedisi*, C.6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2014.
- KOCA, Salim; “Türkiye Selçuklu Devletine Damgasını Vuran Menfur Bir Cinayet: Sultan I. Alâattin Keykubad’ın Zehirlenmesi”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.27, 2010.
- KOCA, Salim; “Dini İnançların ve Düşüncelerin Politik Amaçlarda Kullanılmasına Dair Selçuklu Devrinden İbret Verici Bir Örnek: Babailer Ayaklanması”, *Gazi Türkiyat Dergisi*, Güz 2012/11.
- KOCA, Salim; “Türkiye Selçuklu Tarihinin Akışını Değiştiren ve Anadolu’nun Kaderini Belirleyen Savaş: Köseadağ Bozgunu”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 37 (2015).
- KOCA, Salim; “Anadolu Türk Beylikleri”, *Genel Türk Tarihi*, 4. Cilt, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

- KOCA, Salim; *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi*, Berikan Yayınevi, Ankara 2013.
- KOCA, Salim; “Karamanoğulları” ,*Türkler Ansiklopedisi*, C.6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2014.
- KOCA, Salim; “Germiyanogulları”, *Türkler Ansiklopedisi*, C.6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2014.
- KOÇ, Kemalettin; *Kahramanmaraş'ta Sosyal Hayatın Fiziki Yapıya Etkisi*, Ukde Kitabevi, Kahramanmaraş 2010.
- KOCA, Salim; *Selçuklu Tarihi Türk Tarihinin Temel Müesseseleri*, Berikan Yayınevi, Ankara 2011.
- KOÇ, Mustafa; *Germiyanogulları Beyliğinde İlmî ve Kültürel Hayat*, (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir 2007.
- KOCADERE, Rumeysa; *Germiyanogulları Beyliğinde Edebi Kültür ve Hayat*, (Yüksek Lisans Tezi), Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir 2014.
- KOFOĞLU, Sait; “Taceddinoğulları”, *DİA*, C.39, İstanbul 2010.
- KOFOĞLU, Sait; *Hamidoğulları Beyliği*, TTK, Ankara 2006.
- KOFOĞLU, Sait; “Selçuklu Sonrası Güneybatı Anadolu’da Bir Uc beyliği: Eşrefoğulları”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Medeniyeti Sempozyumu-I Eşrefoğulları Beyliği*, Kültür Yayınları, Nisan 2018.
- KORKMAZ, Zeynep; “Anadolu Yazı Dilinin Tarihi Gelişmesinde Beylikler Devri Türkçesinin Yeri”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, C.1, TDK Yayınları, Ankara 1995.
- KOMAN, M. Mesud; “Hamid Bey’in Adı Geçen Mühim Bir Vakfiye”, *Ün Dergisi*, c. IX, S. 97-98, Nisan –Mayıs 1942.
- KOYUNCUOĞLU, Tülay; *İbn İyas’ın “Beda-i ez-Zuhur fi Vekai Ed-Duhur” Adlı Eserindeki Ramazanoğulları Beyliği ve Akkoyunlular İle İlgili Kayıtlar*, Ege Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2004.
- KONYALI, İbrahim Hakkı; *Abideleri ve Kitabeleri İle Konya Tarihi*, Baha Matbaası 1967.

- KÖPRÜLÜ, M. Fuat; *Türk Edebiyatı Tarihi*, Alfa Yayınları, İstanbul 2014.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuat; “Harizmşah” İA, C.5, MEB Yayınları, İstanbul 1993.
- KÖPRÜLÜ, Fuat- BABİNGER, Franz; *Anadolu’da İslamiyet*, İnsan Yayınları, İstanbul 2003.
- KÖPRÜLÜ, Fuat; “Orta Zaman Türk-İslam Feodalizmi”, *Bellekten*, S.19.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuat; *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1993.
- KÖPRÜLÜZADE, M. Fuat; Oğuz Etnolojisine Dair Tarihi Notlar, *Türkiyat Mecmuası*, C.I, İstanbul.
- KURT, Yılmaz; “Ramazanoğulları Çarşısı” , *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.11, S.1, İzmir 1996.
- KURT, Yılmaz; ”Ramazanoğullarının Vakıfları”, X. Türk Tarih Kongresi Bildirileri, C.3 Ankara 1991.
- KURT Yılmaz; “Ramazanoğulları” ,*Türkler Ansiklopedisi*, C.6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2014.
- KURAN, Aptullah; “Karamanlı Medreseleri”, *Vakıflar Dergisi*, Ankara 1969.
- KUTLU, İbrahim; “Aksaray Zinciriye Medresesi”, *Dini Araştırmalar*, Temmuz - Aralık 2012, Cilt:15, Sayı 41
- KUZUBAŞ, Muhammet; “Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Lâdik”, *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C.1 S.1, 2010.
- KÜÇÜKKAYA, Ayşe Gülçin; “Ramazanoğulları Beyliği Mimarisinin Orijini”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu- III Ramazanoğulları Beyliği*, (Konya, Kasım 2017).
- KÜÇÜKDAĞ, Yusuf; “Maraş’ta Dulkadiroğulları Döneminde Tasavvuf, Tekke ve Zaviyeler”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu I. Cilt*, Kristal Matbaacılık, 29 Nisan- 1 Mayıs 2011 Kahramanmaraş

- KÜRKÇÜOĞLU, Erol; “Anadolu’nun Parlayan Yüzü; Kayılar”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.51, Aralık 2013.
- LİNDNER, Rudi Paul *Ortaçağ Anadolusunda Göçebeler ve Osmanlılar*, Çev. M. GÜNAY, İmge Yayınevi, Ankara 2000.
- LANGLOİS, Victor; *Eski Kilikya*, Çev: Rahmi BALABAN, Mersin Hakevi Yayınları, Mersin 1947.
- MADEN, Fahri; “Sinopta Pervaneoğulları Beyliği (1277-1322)”, Kuzey Anadolu’da Beylikler Dönemi Sempozyumu Bildiriler.
- MERÇİL, Erdoğan; *Anadolu Beylikleri*, Türk Dünyası El Kitabı, Grafiker Yayınları, Ankara 1976.
- MERÇİL, Erdoğan; “Türkiye Selçuklu Devletinde Türkçeyi Resmi Dil Olmasını Kim Kabul Etti?”, *Bellekten*, C.LXN, S.239, Nisan 2000.
- MERÇİL, Erdoğan; “Menteşeoğulları”, *İA*, Diyanet Vakfı, C.29, İstanbul 2004.
- MERÇİL, Erdoğan; *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, Ankara 1991.
- MERÇİL Erdoğan; *Selçuklular’da Hükümdarlık Alametleri*, TTK. Yayınları, Ankara 2007.
- MUŞMAL, Hüseyin; “Eşrefoğulları’ndan Günümüze Beyşehir Kent Merkezinin Demografik Gelişimi”, *SUTAD*, Güz 2017; (42).
- MUŞMAL, Hüseyin; “XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Beyşehir Kenti’nde Bulunan Müesseseler ve Vakıfları”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.19 Bahar, Konya 2006.
- MERMER, Ahmet; “Bilinmeyen XV. Yüzyıl Divan Şairi Karamanlı Aynı”, Selçuk Üniversitesi *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.13, 2003.
- MERCAN, İsmail Hakkı; *Selçuklu Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi*, Berikan Yayınevi, 2. Baskı, Ankaara 2013.

- METİN, Tülay; “Ortaçağ Akdeniz’inde Menteşe Beyliği’nin İktisadi Faaliyetleri ve At Ticareti”, TSA / YIL: 17 S: 3, Aralık 2013.
- MENGİ, Mine; *Eski Türk Edebiyatı Tarihi/ Edebiyat Tarihi- Metinler*, Akçağ Yayınları, 14. Baskı, Ankara 2008.
- MUTLU, Hüseyin Kahraman; “Balıkesir ve Malatya Yöresi Tahtacı Türkmenleri”, Turkish Studies, VI/I, 2011
- NEŞRİ, *Kitab-ı Cihan-Nüma*, (Haz: F. Reşit UNAT- M. Altay KÖYMEN), C.I, Ankara 1949.
- NESEVİ, *Celeddin Harizmşah*, Tercüme: Necip ASIM, İstanbul 1934.
- NESEVİ; *Siret-ü Sultan Celeddin Mengübirtili*, Çev: Necip Asım, Devlet Matbaası, İstanbul 1934.
- OĞUZ, Mevlüd; “Taceddinoğulları”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C.VI, S.5, Ankara 1948.
- ORTAYLI, İlber; "Anadolu'da XVI. Yüzyılda Evlilik İlişkileri Üzerine Bazı Gözlemler", *Osmanlı Araştırmaları I*, İstanbul 1980.
- OCAK, A. Yaşar; “Anadolu Beyliklerinin Teşkilat ve Kültürü”, *İslam Ansiklopedisi*, Diyanet Yayınları, İstanbul 1993.
- OCAK, Ahmet Yaşar; “Anadolu Selçukluları, Beylikler ve Osmanlı Dönemi Düşünce Tarihinin Bazı Meseleleri”, Uluslararası Birinci İslâm Araştırmaları Sempozyumu, DEÜ Yayınları, İzmir.
- OCAK, Ahmet Yaşar; “Baba İlyas”, *İA*, C.IV, İstanbul 1991.
- OCAK, Ahmet Yaşar; *Kültür Kaynağı Olarak Menakıbnameler (Metodolojik Bir Yaklaşım)*, TTK, Ankara 1993.
- OCAK, Ahmet Yaşar; *Babailer İsyanı- Aleviliğin Altyapısı*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1996.
- OCAK, Ahmet Yaşar; *Babailer İsyanı*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1996

- ORHONLU, Cengiz; *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı*, Eren Yayınevi, İstanbul 1987.
- OKKAR, Remziye; “Anadolu’da Türk Siyasi Birliğinin Sağlanması ve Dulkadiroğlu Beyliği”, Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu I. Cilt, Kristal Matbaacılık, 29 Nisan- 1 Mayıs 2011 Kahramanmaraş.
- OVA, Esma; *Konya Sahip Ata Camii Süslemelerine Genel Bir Bakış*, Gazi Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2011.
- ÖDEN, Zerrin Günel; “Aydınogulları Beyliği” ,*Türkler Ansiklopedisi*, C.6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2014.
- ÖDEN, Zerrin Günel; *Karası Beyliği*, TTK Basımevi, Ankara 1999.
- ÖZAYDIN, Abdülkerim; “Arap Kaynaklara Göre Köseadağ Savaşı (641/1243)”, *Türk’ün Anadolu Tarihinde Bir Dönüm Noktası 1243 Köseadağ Savaşı ve Anadolu’nun Moğollar Tarafından İşgali*, Ed: Abdullah Kaya, CÜASAM, TTK 2018.
- ÖZKARCI, Mehmet; “Dulkadir Beyliği Mimarisine Bakış”, Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu I. Cilt, Kristal Matbaacılık, 29 Nisan- 1 Mayıs 2011 Kahramanmaraş.
- ÖNKAL, Hakkı; *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1996.
- ÖZKARCI, Mehmet, *Türk Kültür Varlıkları Envanteri 46*, TTK Yayınları, Kahramanmaraş 2007, s.1195.
- ÖZKARCI, Mehmet; “Niğde- Bor’da Ramazanoğulları’na Ait Mimari Eserler”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu- III Ramazanoğulları Beyliği*, (Konya, Kasım 2017).
- ÖZDAMAR, Toroshan; “Ramazanoğulları ve Karamanoğulları İlişkileri”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu- III Ramazanoğulları Beyliği*, (Konya, Kasım 2017).

- ÖNKAL, Ahmet – BOZKURT, Nebi; “Cami”, *İA*, TDV Yayınları, İstanbul, 1993, C. VII.
- ÖNGE, Yılmaz; “Milli Kültürümüz Açısından Türk Hamam Mimarisi ve Aksaray Hamamları”, *Türk Halk Kültürü Araştırmaları*, Ankara 1992.
- ÖZGÜDENLİ, Osman; *Moğol İnanında Gelenek ve Değişim Gâzân Han ve Reformları (1295-1304)*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2009.
- ÖZBEK, Süleyman- GÖRDEĞİR, Ercan; “Moğolların Mardin Kuşatması ve Hülagu’dan Olcaytu’ya İlhanlı-Artuklu Münasebetleri”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, Aralık 2018, Cilt 4, S ÖNGÜL, Ali; *Selçuklular Tarihi II*, Çamlıca Yayınevi, İstanbul 2014.
- ÖZŞAHİN, Didem; *Türkiye Selçuklularında Üçlü Saltanat Döneminin Siyasi Yapısı*, Afyon Kocatepe Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar 2018.
- ÖZBEK, Süleyman; *Türkiye Selçukluları- Eyyübi İlişkileri*, Ankara Üniversitesi (Doktora Tezi), Ankara 1995.
- ÖNEY, Gönül; *Beylikler Devri Sanatı XIV.- XV. Yüzyıl (1300-1453)*, TTK Basımevi, Ankara 1989.
- ÖNEY, Gönül; *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları*, (2. Baskı), İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1988.
- ÖZKAN, Hamza; *Aydınöğulları Beyliği’nde İlimi Hayat*, Dokuz Eylül Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2003.
- ÖZKÖSE, Kadir; “Anadolu’nun Türkleşmesi ve İslâmlaşması’nda Tasavvufi Zümre ve Akımların Rolü”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. VII/I, Haziran 2003, Sivas.
- ÖZKÖSE, Kadir; *Ahilikte Ahlak ve Meslek Eğitimi*, C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi 2011, C.XV, S.2.
- PAYDAŞ, Kazım; “ Moğol İstilasından Sonra Urfa ve Harran’a Yerleşen Harzemliler”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı 150, Haziran 2004.

- PEKER, Bünyamin; *Pervaneoğulları Beyliği*, Sakarya Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Eylül 2003.
- POLAT, Öznur; *Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri*, Niğde Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Niğde 2011.
- RAMAZANOĞLU, Gözde; “Piri Paşa’nın İmar Hizmetleri, Vakfiyesine Göre Piri Paşa’nın Mimari Eserleri”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu- III Ramazanoğulları Beyliği*, (Konya, Kasım 2017).
- RASONYİ, Laszlo; *Tarihte Türklük*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1993.
- REFİK, Ahmet; *Anadolu’da Türk Aşiretleri (966-1200)*, Devlet Matbaası, İstanbul 1930.
- REFİK, Ahmed; *Anadolu’da Türk Aşiretler*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1989.
- SAYILI, Aydın; “Vâcidiye Medresesi”, *Bellekten*, S. 47.
- SARI, Arif; “Dulkadirli Sahasında Oğuz Boyları”, 5. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Oğuzlar: Dilleri, Tarihleri ve Kültürleri, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Ankara 2015.
- SARI, Arif; *XVI. Yüzyılda Dulkadirli Türkmenleri*, TTK, Ankara 2018.
- SAVİ, Saime İnal; “Farsça Kaynaklarda Candaroğulları ve İsmail Bey”, Kuzey Anadolu’da Beylikler Dönemi Sempozyumu- “Çobanoğulları- Candaroğulları- Pervaneoğulları”, (ed.Halil Çetin), Çankırı Karatekin Üniversitesi Yayınları, 3-8 Ekim 2011, cilt:2.
- SAYLAM, Abdurrahim İstemi; “Vakfiyeler Işığında Anadolu Beylikleri Dönemi Vakıflarında Yemek Kültürü Ve Sosyal Yardımlaşma İle İlgili Örnekler”, *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi (UTAD)*, Aralık- 2017 Yıl: 1/Sayı: 1.
- SEVİM, Ali- YÜCEL, Yaşar; *Türkiye Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1990.
- SEVİM, Ali-, YAŞAR, Yücel; *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, XXIV. Dizi- Sa.12, Ankara 1989.

- SERDAR, Murat- HANAR, Murat; “Kösedağ Savaşı’nın Anadolu’nun Demografik Yapısına Etkisi”, *Türk’ün Anadolu Tarihinde Bir Dönüm Noktası 1243 Köseadağ Savaşı ve Anadolu’nun Moğollar Tarafından İşgali*, Ed: Abdullah Kaya, CÜASAM, TTK 2018.
- SPULER, Bertold; *İran Moğolları. Siyaset, İdare ve Kültür İlhanlılar Devri 1220-1350*, Çev.: Cemal KÖPRÜLÜ, TTK. Yay., Ankara 1957.
- SPULER, Bertold; *İran Moğolları*, (Çev. Cemal KÖPRÜLÜ), TTK. Yayınları, Ankara 1987.
- SUSOY, Şenol; “Tarihi Camisi ve Sufileri İle Küre-i Hadid (Demirli) Köyü”, *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 10, Kars 2018.
- SUBAŞI, Ömer; “Kartlis Tskhovreba’ya Göre Moğolların Kafkasya Siyaseti ve Köseadağ Savaşı”, *Türk’ün Anadolu Tarihinde Bir Dönüm Noktası 1243 Köseadağ Savaşı ve Anadolu’nun Moğollar Tarafından İşgali*, Ed: Abdullah Kaya, CÜASAM, TTK 2018.
- SÜMER, Faruk; “Çukurova Tarihine Dair Araştırmalar (Fetihten XVI. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar)”, *D.T.C.F. Tarih Araştırmaları Dergisi*, 1/1.
- SÜMER, Faruk; “Ramazanoğulları”, *İslam Ansiklopedisi*, C.IX, MEB Yayınları, İstanbul 1964.
- SUAT, Mehmet; “Türkiye Selçuklu Devleti Tarihinde Bir Dönüm Noktası: II. İzzeddîn Keykâvus Dönemi”, *TAD.*, XXIV/XXXVIII, 2005.
- SÜMER, Faruk; “Anadolu’da Moğollar”, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, S.1, Ankara 1969.
- SÜMER, Faruk; “XVI. Asırda Anadolu, Suriye ve Irak’ta Yaşayan Türk Aşiretlerine Umumi Bir Bakış”, *İstanbul Fakültesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. XI, İstanbul 1949-1950.
- SÜMER, Faruk; *Oğuzlar (Tarihleri, Boy Teşkilatı, Destanları)*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2016

- SÜMER, Faruk; “Anadolu’da Moğollar”, *Selçuklu Araştırmalar Dergisi*, S.1, Ankara.
- SOLAK, Kürşat; “Moğol Sülemiş ve Timurtaş İsyanları Karşısında Anadolu’da Türkmenlerin Tutumu”, *Kapadokya Tarih ve Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 3, Nevşehir 2014.
- SOLAK, Emin; *Candaroğulları Beyliği Döneminde Sinop*, Sinop Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Sinop 2017.
- ŞANLI, Nedime- YALÇINKAYA, Hülya- ALBUZ, METE, Sevinç; “Dulkadiroğulları’nın Maraş İline Bıraktıkları Kültürel Miras”, Dulkadir Beyliği Sempozyumu I. Cilt, Kristal Matbaacılık, 29 Nisan- 1 Mayıs 2011 Kahramanmaraş.
- ŞAHİN, Buket Yaşa; *Anadolu Selçuklu Devleti İle Harzemşahlar Devleti Münasebetleri*, Selçuk Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Konya 2008.
- ŞAHİN, Haşim; *Orta Zamanın Türkleri*, Yeditepe Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2011.
- ŞAHİN, Mustafa; “Habibü’s-siyer’e Göre Türkiye Selçukluları”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 54 (1), 2014.
- ŞAHBAZ, Mehibe; *XIV.-XVI. Yüzyılda Dulkadiroğulları Beyliğindeki Kültürel ve Mimari Unsurlar*, Erciyes Üniversitesi (Doktora Tezi), Kayseri Temmuz 2015.
- ŞAHBAZ, Mehibe; “XVI. Yüzyıl Anadolu’sunda Oğuz Boylarının Yerleştikleri Yerlerin Sancaklara Dağılımı”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 26, Sayı 3, 2017.
- ŞAHBAZ, Mevhibe; “Ramazanoğulları Beyliği’ne Ait Mimari Eserler”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu- III Ramazanoğulları Beyliği*, (Konya, Kasım 2017).
- ŞENTÜRK, Fatma; *Aydinoğulları Beyliği’nde Edebi ve Kültürel Hayat*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir 2014.

- ŞENTÜRK, Ahmet Atilla- KARTAL Ahmet; *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, II. Baskı, İstanbul 2006.
- ŞEKER, Mehmet; “Aydinoğullarının Kültür Hayatı ve Türkçeciliği”, *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu –I*, TTK Ankara 2013.
- ŞEKER, Mehmet; “Eşrefolu Bey’ine İthaf Edilen “el-Füsülü’l-Eşrefiyye” Adlı Eser İle Takariru’l-Manasıb’a Genel Bir Bakış”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Medeniyeti Sempozyumu-I Eşrefoğulları Beyliği*, Kültür Yayınları, Nisan 2018.
- ŞEKER, Mehmet; “Menteşeoğullarının Türkçeciliği ve Burgazi Fütüvvetnamesi”, *Menteşeoğulları Tarihi (25-27 Nisan 2012 Nisan)*, TTK Ankara 2016.
- ŞİKARİ; *Karamanoğulları Tarihi*, Haz. M.M. Koman, Konya 1946.
- ŞİMŞİRGİL, Ahmet; “Saruhanogulları Beyliği”, *Türkler Ansiklopedisi*, C.6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2014.
- ŞÜKÜROV, Qiyas; “Şah İsmail ve Dulkadiroğulları”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu I. Cilt*, Kristal Matbaacılık, 29 Nisan- 1 Mayıs 2011 Kahramanmaraş.
- TANERİ, Aydın; *Celalü’l-din Harizmşah ve Zamanı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1977.
- TANERİ, Aydın; “Mübarizeddin Ertokuş”, *İA*, 1995, Cilt 11.
- TANERİ, Aydın; *Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Döneminde Hükümdarlık Kurumu’nun Gelişmesi ve Saray Teşkilatı*, Ankara Üniversitesi Dil ve Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1978.
- TANERİ, Aydın; “Celaleddin Harizmşah”, *İA*, 1995, C.7.
- TAŞKIRAN, Hasan; *Mirasçı Bir Beylik Karamanoğulları Hristiyan Devletlerle İlişkileri*, Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara.
- TAŞKIRAN, Hasan; “Ramazanoğullarında Veraset Sistemi ve İktidarın Belirlenmesinde Dış Güçlerin Rolü”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu- III Ramazanoğulları*

- Beyliği*, (Konya, Kasım 2017), Necmettin Erbakan Üniversitesi Kùltür Yayınları.
- TAŞ, Kenan Ziya; “Fetret Döneminde Osmanlı- Menteşe İlişkileri”, *Menteşeoğulları Tarihi* (25-27 Nisan 2012 Nisan), TTK Ankara 2016.
- TAŞCI, Kemal; “Kösedağ Savaşı Öncesi Moğolşarın Doğu Anadolu’daki Siyasi ve Askeri Faaliyetleri”, *Türk’ün Anadolu Tarihinde Bir Dönüm Noktası 1243 Kösedağ Savaşı ve Anadolu’nun Moğollar Tarafından İşgali*, Ed: Abdullah Kaya, CÜASAM, TTK 2018.
- TAŞTAN, Tuna Kaan; “Selçuklu Devlet Adamlarının Kösedağ Savaşı’ndaki Rolü”, *Türk’ün Anadolu Tarihinde Bir Dönüm Noktası 1243 Kösedağ Savaşı ve Anadolu’nun Moğollar Tarafından İşgali*, Ed: Abdullah Kaya, CÜASAM, TTK 2018.
- TAŞDEMİR, Mehmet; “Elbistan”, *İA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.XI, İstanbul 1995.
- TEKİN, Oğuz; “Başlangıcından Türkiye Cumhuriyetine Kadar Türk Devletinin Sikkeleri”, *Türkler*, C.V, Ankara 2002.
- TEKİN, Yasin; *Tarih Boyunca Beyşehir ve Eşrefoğulları Beyliği*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2017.
- TELCİ, Cahit; “Bir Aydınoğlu Şehri: Ayasuluğ”, Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih Kùltür ve Medeniyeti Sempozyumu –I, TTK Ankara 2013.
- TEOMAN, Gültekin- SAĞIT, Betül; “Sahillerin Sultanları ve Sikkeleri”, *Menteşeoğulları Tarihi* (25-27 Nisan 2012 Nisan), TTK Ankara 2016.
- TEOMAN, Betül; “Aydınoğulları Beyliği Darphanelerinde Basılan Sikkeler”, *ABAD*, 2018; 1(1).
- TEKELİ, İlhan; *Tarih İçinde Muğla*, Muğla Belediyesi Yayınları-1, Eylül 2006.
- TEKİNDAĞ, Şahabettin; *Anadolu’da Türk Tarihi ve Kùltürü*, K.T.Ü Matbaası, Trabzon 1967.
- TEKİNDAĞ, Şahabettin; “Fatih İle Çağdaş Bir Memluk Sultanı”, *Tarih Dergisi*, S.23.

- TEVHİD, Ahmed; *Bursa'da Umur Bey Camii Kitabesi*, Türk Tarih Encümeni Mecmuası, C.III, S.14, İstanbul 1328.
- TEVHİD, Ahmed; *Denizli (Lâdik) Emareti*, Türk Tarih Encümeni Mecmuası, C.III, S.13, İstanbul 1328.
- TEVHİD, Ahmed; *Harezmşah'tan Celaleddin Mengüberti'ye [Nesevi'nin Sîretü's-Sultan Celaleddin Mengübertisi'nden]*, Türk Tarih Encümeni Mecmuası, C.VII, S.40, İstanbul 1328.
- TEVHİD, Ahmed; *Rum Selçuki Devletinin İnkırazıyla Teşekkül Eden Tevaif-i Mülukdan Karahisar-ı Sahib'de Sahib Ata Oğulları*, Türk Tarih Encümeni Mecmuası, C.II, S.9.
- TEVHİD, Ahmed; *Kastamonu Ve Sinop'ta İsfendiyar Oğulları ve yahud Kızıl Ahmedliler*, Türk Tarih Encümeni Mecmuası, C.I, S.6.
- TEVHİD, Ahmed; *Menteşeoğulları*, Türk Tarih Encümeni Mecmuası, , C.II, S.12, İstanbul 1328.
- TEVHİD, Ahmed; *Saruhan Oğulları- Aydın Oğulları*, Türk Tarih Encümeni Mecmuası, C.II, S.10.
- TUFANTOZ, Abdurrahim; “Kösedağ Svaşı Öncesi Türkite Selçuklularının İttifak Arayışı”, *Türk'ün Anadolu Tarihinde Bir Dönüm Noktası 1243 Kösedağ Savaşı ve Anadolu'nun Moğollar Tarafından İşgali*, Ed: Abdullah Kaya, CÜASAM, TTK 2018.
- TURAN, Osman; *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014.
- TURAN, Osman; “Keyhüsrev II”, *İA*, C.6, MEB Yayınları, İstanbul 1993.
- TURAN, Osman; “Sadeddin”, *İA*, C.10, MEB Yayınları, İstanbul 1980.
- TURAN, Şakir; *XIII. Yüzyılda Orta ve Doğu Anadolu'dan Batı Anadolu'ya Göçler*, Selçuk Üniversitesi (Doktora Tezi), Konya 2009.
- TURAN, Osman; *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2014.
- TURAN, Osman; “Selçuk Devri Vakfiyeleri-III Celâleddin Karatay, Vakıfları ve Vakfiyeleri”, Makaleler, TTK, *Belleten*, C.XII, S.45 Ankara 1948.

- TURAN, Osman; “Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan”, *Türkler*, C. VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.
- TURAN, Refik; “Türkiye Selçukluları ve Anadolu Beyliklerinde Teşkilat”, *Genel Türk Tarihi*, 4. Cilt, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.
- TURAN, Refik- KIRPIK, Güray; “Selçuklu Dönemi Türklerde Sosyal ve Ekonomik Hayat”, *Selçuklu Tarihi El Kitabı*, Ofset Maatbacılık, Ankara 2012.
- TURAN, Gökçe; *XVI ve XVII. Yüzyıllarda Lazıkıyye (Denizli) Kazası*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2000.
- TUYSUZ, Ş. Cem; *İlhanlılar Döneminde Çobanoğulları*, Ankara Üniversitesi (Doktora Tezi), Erzurum 2004.
- TURGUT, Vedat; “Germiyanogulları’nın Menşei, Vakıfları ve Batı Anadolu’nun Türkleşmesi Meselesi Üzerine”, *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, Cilt/Volume: III, Sayı/Issue: 5, Yıl/Year: 2017.
- TURGUT, Vedat; “Menteşe Bey’in İsmi, Menşe-i ve Menteseoğulları’nın Vakıflarına Dair”, *Osmanlı Araştırmaları/ The Journal of Ottoman Studies*, XLIX (2017).
- TUNÇ, Zekiye; “Kuzey Anadolu’nu Türkleşmesinde Candaroğulları Beyliğinin Önemi”, Kuzey Anadolu’da Beylikler Dönemi Sempozyumu.
- TURGAL, Hasan Fehmi; *Anadolu Selçukileri (Müneccimbaşıya göre)*, Türkiye Basımevi, İstanbul 1935.
- TOPAL Nevzat; “15. Yüzyılda Niğde’de Eğitim-Öğretim Kurumları ve İlmi Faaliyetleri”, *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.5, S.14.
- TOKGÖZ, Dündar; *Sinop Tarihi*, Önder Matbaa, Ankara 1973.
- TOGAN, Zeki Velidi; *Umumi Türk Tarihine Giriş*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1981.
- TÜRKDOĞAN, Orhan; *Türk Tarihinin Sosyolojisi*, 2. Baskı, İstanbul 2004.

- TOPAL, Nevzat; “Karamanoğulları Döneminde Aksaray’da İskân Ve Mahalleler”
,*TÜBAR-XX-/2006* Güz.
- TOPAL, Nevzat; “Dulkadir Beyliği’nin Karamanoğulları İle Münasebetleri”,
Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu I. Cilt, Kristal Matbaacılık, 29
Nisan- 1 Mayıs 2011 Kahramanmaraş.
- TOKUŞ, Ömer; “Moğol Hâkimiyetinde Anadolu ve Anadolu’da Moğol Noyanlarının
İsyanları”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Eylül - Ekim 2017, Cilt: 117 Sayı:
230.
- TOSKA, Zehra; *Türk Edebiyatında Kelile ve Dimne Çevirileri ve Kul Mesud Çevirisi
I (İnceleme)*, İstanbul Üniversitesi (Doktora Tezi), İstanbul 1989.
- TÜRKEŞ, Umay; *Türklerin Tarihi Geçmişten Geleceğe*, Akçay Yayınları, 2. Baskı,
Ankara 2007.
- UĞURLU, Kamil; “Kubadabad Sarayı”, *İA*, 1995, C.26.
- UYAN, Muzaffer; *Anılarda Afyonkarahisar*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları.
- UYUMAZ Emine; *Sultan I. Alaaddin Keykubad Devri, Türkiye Selçuklu Devleti
Siyasi Tarihi (1120- 1237)*, TTK Yayınları, Ankara 2003.
- UÇAKCI, Ali; *Oğuz Boyları Aşiret, Oymak, Cemaatler II Üçoklar*, Bilge Oğuz
Yayınları, Ekim 2015.
- UÇAKCI, İsmail; *Oğuz Boyları Aşiret, Oymak, CemaatlerI Bozoklar*, Bilge Oğuz
Yayınları, Ekim 2015.
- UYAR, Mustafa; *Moğol İstilas Döneminde Selçuklular*, Selçuklu Tarihi El Kitabı,
Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.
- UZLUK, Feridun Nafık; *Karamanoğulları hakkında iki ağıt*, Türk Tarih Kurumu
Basımevi, 1963.
- UZUNÇARŞILI, İbrahim Hakkı; “Germiyân-Oğulları”, *İA*, C. IV, 1997.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu
Devletleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989.

- UZUNÇARŞILI, İ.Hakkı; *Osmanlı Tarihi, IV/I*, Ankara 1988.
- UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı; *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*, TTK, Ankara 1988.
- UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı; *Osmanlı Devlet Teşkilatına Medhal*, TTK Yayınları, VII. Dizi, Ankara 1988.
- UZUNÇARŞILI, İbrahim Hakkı; *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, TTK Yayınları, Ankara 1984.
- UZUNÇARŞILI, İbrahim Hakkı; “Emîr Çoban Soldoz ve Demirtaş”, *Belleten*, XXXI/CXXIV, Ekim 1967.
- UYKUCU, K. Ekrem; *Muğla Tarihi*, As Matbaası, İstanbul 1968.
- USLU, Kübra; *Aydınoğulları Beyliğinde Güzel Sanatlar*, Kafkas Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Kars 2014.
- UYSAL Ali Osman; *Germiyanogulları Beyliğinin Mimari Eserleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları Ankara 2006
- ÜNVER, A. Süheyl; *Anadolu Selçuklularında Sağlık Hizmetleri*, Malazgirt Armağanı TTK, Ankara 1972.
- ÜÇOK, Bahriye; “Hamidoğulları Beyliği”, *Ankara Üniversitesi Dergisi*, C.4, S.1.
- ÜREMİŞ, Ali; *Türkiye Selçuklularının Doğu Anadolu Politikası*, Babil Yayınları, Ankara.
- VARLIK, M. Çetin; “Karamanoğulları Beyliği”, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, Çağ Yayınları, C.10, İstanbul.
- VARLIK, Mustafa Çetin; “Germiyanogulları”, *İslam Ansiklopedisi*, C.15.
- VARLIK, Mustafa Çetin; “Germiyanoglu II. Yakup Bey'in Mescidi ve Türbesi”, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, C.1, S.1.
- VURAL, Feyzan Göher - VURAL, Timur; “Kösedağ Savaşının Gidişatını Değiştiren Davul Sesi”, *Türk'ün Anadolu Tarihinde Bir Dönüm Noktası 1243 Köseadağ Savaşı ve Anadolu'nun Moğollar Tarafından İşgali*, Ed: Abdullah Kaya, CÜASAM, TTK 2018.

- YAZICIZÂDE, Ali.; Tevârih-i Âl-i Selçuk (Oğuznâme, Selçuklu Tarihi), (Giriş-Metin-Dizin), (Nşr. Abdullah Bakır), Çamlıca Basın Yayın, İstanbul 2017.
- YAVUZ, Kemal; “Germiyanoğullarının Türk Kültür hayatındaki Yeri”, *İlmi Araştırmalar*, S.1.
- YAVUZ, Kemal; *XIV-XV. Yüzyıllar Türk Edebiyatı*, II. Baskı, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir 2013.
- YAVAŞ, Alptekin; *Anadolu Selçuklu Veziri Sahip Ata Fahreddin Ali'nin Mimari Eserleri*, Ankara Üniversitesi (Doktora Tezi), Ankara 2007.
- YAVAŞ, Alptekin; “Konya Sahip Ata (Tahir ile Zühre) Mescidi”, *Güzel Sanatlar Enstitü Dergisi*, S.20, 2008.
- YAKUT, H. Süleyman; *Saruhanogulları Beyliği*, Celal Bayar Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2002.
- YAŞAR, Bedirhan; “Selçuklu Türkiye'sinde Moğol İsyancılarının Sebep ve Sonuçları”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.50, Temmuz 2017.
- YAŞAYACAK, İlyas; *Afyonkarahisar'daki Ahşap Destekli Camiler*, Ege Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2018.
- YAKUPOĞLU, Cevdet; “Candarogulları Döneminde Kastamonu'da İçtimai ve İktisadi Hayat”, I. Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri, Kastamonu, 2001.
- YAKUPOĞLU, Cevdet; “Kastamonu-Taşköprü'de Çobanoğlu Muzafferüddin Yavlak Aslan Medresesi ve Camii”, *TAD*, C. 36/ S. 61, 2017.
- YAKUPOĞLU, Cevdet; “Selçuklularda Vakıf Kurumu”, *Selçuklu Tarihi El Kitabı*, Ofset Matbaacılık, Ankara 2012.
- YAVUZ, Nuri; *Anadolu'da Beylikler Dönemi Siyasi Tarih ve Kültür*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2010.
- YAVUZ, Kemal; “Germiyanoğulları'nın Türk Kültür Hayatındaki Yeri”, *İlmî Araştırmalar*, İlim Yayma Cemiyeti, İstanbul, 1995.

- YÖRÜK, Doğan; “Karaman ve Dulkadir Beylikleri Bakıyyelerinin Osmanlı İlhak Sürecine Verdikleri Tepkiler”, Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu I. Cilt, Kristal Matbaacılık, 29 Nisan- 1 Mayıs 2011 Kahramanmaraş.
- YILMAZ, Mustafa; *Ortaçağ'da Denizli (Selçuklu ve İnançoğulları Dönemi)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar 2010.
- YILMAZ, Seval; *Candaroğulları Beyliği Vakıfları*, Ankara Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2000.
- YİĞİT, Ahmet; *XVI. Yüzyıl Menteşe Livası Vakıfları*, Barış Platin Kitabevi, Ankara 2009.
- YİĞİT, Ahmet; “XVI. Yüzyıl Menteşe Livası Vakıflarının Bölgenin İktisadi, Sosyal ve Kültürel Hayatı Üzerine Erkileri”, *Menteşeoğulları Tarihi (25-27 Nisan 2012 Nisan)*, TTK Ankara 2016.
- YİĞİT, Fatma Akkuş; “Ramazanoğulları Beyliği'nin Kuruluşu”, *Akademik Bakış*, C.7, S.13, Kış 2013.
- YUVALI, Abdülkadir; *İlhanlılar Tarihi I, Kuruluş Devri*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 1994.
- YILDIRIM, Senem; *Sultan III. Gıyaseddin Keyhüsrev Devri ve Selçuklu Tarihi (1266-1284)*, Celal Bayar Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2009.
- YINANÇ, Mükremin Halil; *Türkiye Tarihi Selçuklular Tarihi*, TTK, Ankara 2013.
- YILDIZ, Bahaeddin-ÜSTÜN, Ünal; *Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları I*, Ankara 1992.
- YINANÇ, Refet; “Dulkadiroğulları”, *İA*, C.IX, DİA Yayınları, İstanbul 1994.
- YÜCEL, Yaşar; *XIII-XV Yüzyıllar Kuzey-Batı Anadolu Tarihi: Çobanoğulları, Candaroğulları Beylikleri*, TTK Basımevi 1980.
- ŞEKER, Mehmet; *Anadolu'nun Türkleşmesi ve Kültürel Hayatı*, Ötüken, İstanbul Kasım 2011.
- YÜCEL, Yaşar; “Candaroğulları”, *İA*, 1993, C.7.
- YÜKSEL, Musa Şamil; “Dönemin Arap kaynaklarına göre “Ankara Savaşı”, *Tarih İncelemeleri Dergisi* Cilt/Volume XXV, Sayı/Number 1, Temmuz/July 2010.

ZEKİ, İzzetullah; “Mühezzibüddin Ali ve Köseadağ Savaşındaki Diplomatik Rolü”,
*Türk'ün Anadolu Tarihinde Bir Dönüm Noktası 1243 Köseadağ Savaşı ve
Anadolu'nun Moğollar Tarafından İşgali*, Ed: Abdullah Kaya, CÜASAM,
TTK 2018, s.135.

WITTEK, Paul; *Menteşe Beyliği*, (Çev: O.Ş. GÖKYAY), TTK Ankara 1999.

İNTERNET KAYNAKLARI

- <http://www.memleket.com.tr/esrefoglu-camii-dunya-miras-gecici-listesinde1408899h.htm> (15.06.2019)
- <http://dunyacamileri.blogspot.com/2010/05/seyyid-harun-veli-camiinin-mimari-yaps.html>, (15.06.2019)
- <https://www.flickr.com/photos/95765741@N00/384527473> (15.06.2019)
- <http://www.manisatarihi.com/ulu-camii-37.html> (15.06.2019)
- <http://www.tarihistan.org/saruhan-bey-turbesi-manisa/13597/> (15.06.2019)
- <https://okuryazarim.com/selcuk-isa-bey-cami/> (16.06.2019)
- http://www.sehiraem.com/Izmir/Tire/Tarihi_Yerler/1844/Tire-Ulu-Cami.html
(16.06.2019)
- <https://okuryazarim.com/birgi-ulu-cami/> (16.06.2019)
- <https://www.erolsasmaz.com/?oku=1057> (16.06.2019)
- <https://www.visitizmir.org/tr/ilce/selcuk/nasil-gelmeli/isa-bey-hamami> (16.06.2019)
- <https://yenidenergenekon.com/511-unutulan-turk-beyligi-cobanogullari-1227-1309/>
(16.06.2019)
- <http://istamonu.com/haber-detay/2297/8-asirdir-fetih-ruhunu-yasatan-mabed-atabeygazi-camii> (16.06.2019)
- <http://www.xn-sahipatamzesi4ob.gov.tr/?pnum=37&pt=Sahip+Ata+K%C3%BCIlyesi> (17.06.2019)
- <http://www.protamuhendislik.com.tr/TR/project/agca-mescit> (17.06.2019)
- <https://docplayer.biz.tr/21763149-Samsun-carsamba-da-canti-tekniginde-insa-edilmis-iki-ahsap-camii-ustacali-koyu-camii-ve-kocakavak-koyu-camii.html>
(18.06.2019)
- <http://www.meram.bel.tr/tr/icerik/62/11/sahip-ata-camii-ve-kulliyesi.aspx>
(18.06.2019)
- <http://www.hayalleme.com/hizir-bey-haci-kadin-hamami/> (18.06.2019)

EKLER

EK-1

Fotoğraf.1: Karamanoğlu Ulu Cami, (Polat, *Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri*, s.79.)

EK-2

Fotoğraf.2: Kızıl (Eğri) Minare, (Polat, *Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri*, s.80.)

EK-3

Fotoğraf.3: Hacı Yusuf (Cıncıklı) Mescidi, (Polat, *Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri*, s.82.)

EK-4

Fotoğraf.4: Obruk Hanı, (Polat, *Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri*, s.88.)

EK-5

Fotoğraf.5: Vâcidiye Medresesi'nin Ön Cepheden Görünümü, (Çiftçioğlu, *Germiyanoğulları Döneminde Kütahya Medreseleri*, s.175.)

EK-6

Fotoğraf.6: Germiyanoğlu Yakup Bey Külliyesi, (Çiftçioğlu, *Germiyanoğulları Döneminde Kütahya Medreseleri*, s.176.)

EK-7

Fotoğraf.7: İshak Fakih Medresesi'nin Genel Görünümü, (Çiftçioğlu, *Germiyanogulları Döneminde Kütahya Medreseleri*, s.179.)

EK-8

Fotoğraf.8: Beyşehir Eşrefoğlu camii, (<http://www.memleket.com.tr/esrefoglu-camii-dunya-miras-gecici-listesinde-1408899h.htm> 15.06.2019)

EK-9

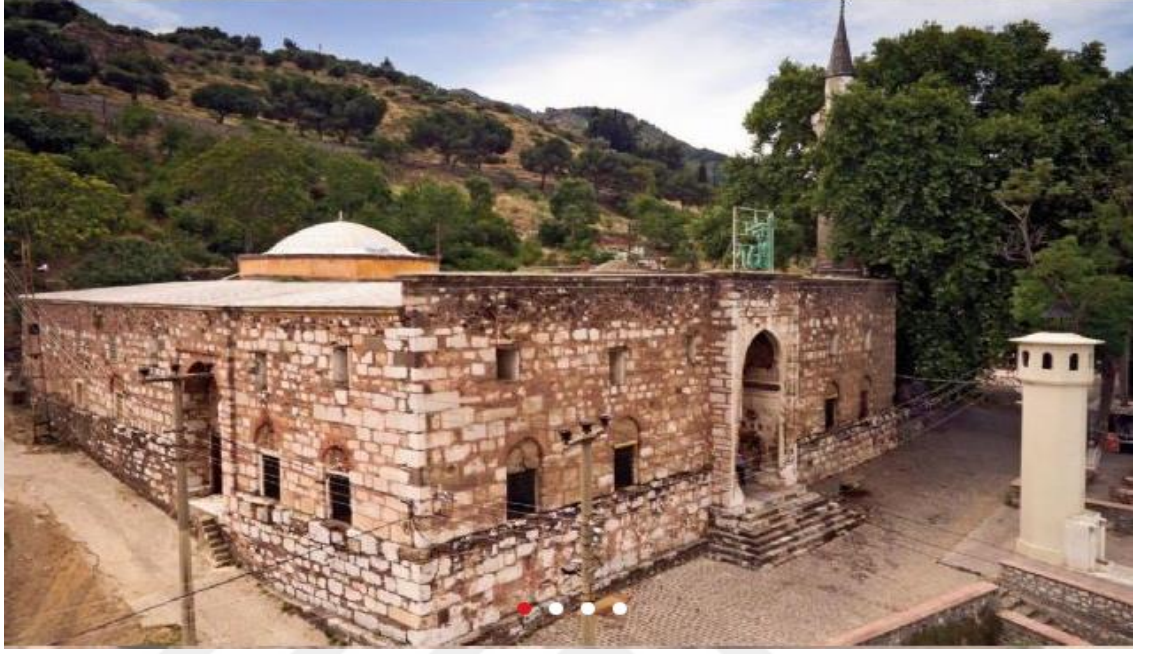
Fotoğraf.9: Seydişehir Seyyid Harun Külliyesi,
(<http://dunyacamileri.blogspot.com/2010/05/seyyid-harun-veli-camiinin-mimari-yaps.html>,
15.06.2019)

EK-10

Fotoğraf.10: Karasi Türbesi,
(<https://www.flickr.com/photos/95765741@N00/384527473> 15.06.2019)

EK-11

Fotoğraf.11: Manisa Ulu Camii, (<http://www.manisatarihi.com/ulu-camii-37.html> 15.06.2019)

EK-12

Fotoğraf.12: Saruhan Bey Türbesi /Manisa, (<http://www.tarihistan.org/saruhan-bey-turbesi-manisa/13597/> 15.06.2019)

EK-13

Fotoğraf.13: Selçuk İsa Bey Cami, (<https://okuryazarim.com/selcuk-isa-bey-cami/16.06.2019>)

EK-14

Fotoğraf.14: Aydınolu Mehmet Bey (Birgi Ulu) Cami
(<https://okuryazarim.com/birgi-ulu-cami/> 16.06.2019)

EK-15

Fotoğraf.15: Tire Ulu Cami,
(http://www.sehiraem.com/Izmir/Tire/Tarihi_Yerler/1844/Tire-Ulu-Cami.html
16.06.2019)

EK-16

Fotoğraf.16: Yeniceköy Hamamı, (<https://www.erolsasmaz.com/?oku=1057>
16.06.2019)

EK-17

Fotoğraf.17: İsa Bey Hamamı, (<https://www.visitizmir.org/tr/ilce/selcuk/nasil-gelmeli/isa-bey-hamami> 16.06.2019)

EK-18

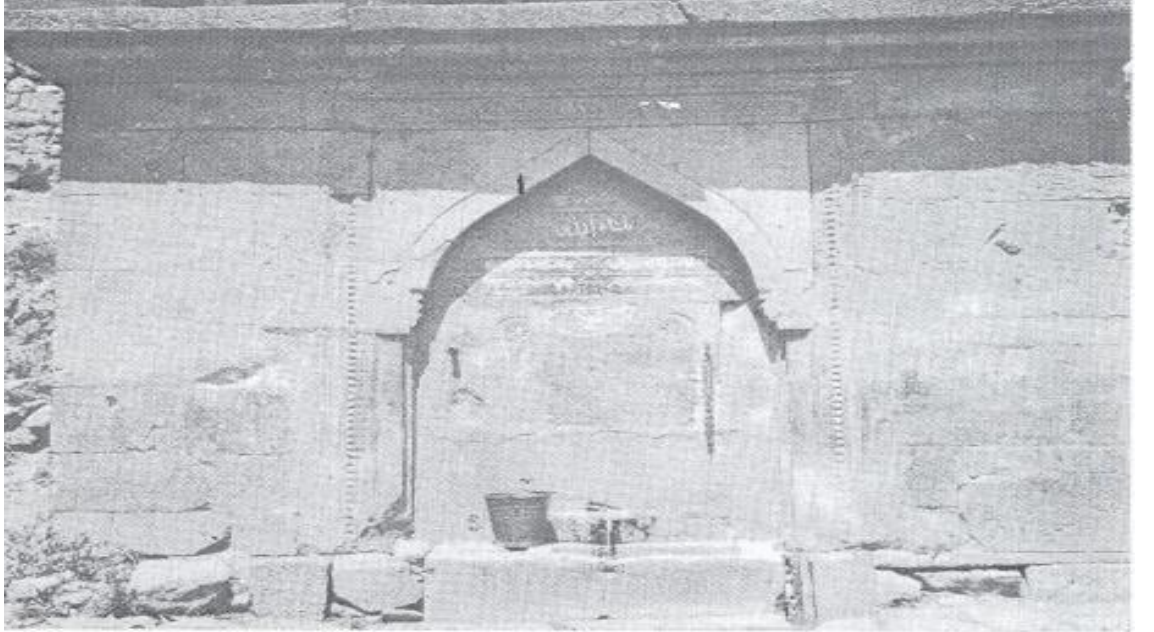
Fotoğraf.18: Mahmut Bey Cami, (Gürgözeler, Candaroğulları Beyliği'nde İlmi ve Kültürel Faaliyetler, s.173.)

EK-19

Fotoğraf.19: Hatunlar Türbesi, (Gürgözeler, Candaroğulları Beyliği'nde İlmi ve Kültürel Faa1iyetler, s.177.)

EK-20

Fotoğraf.20: İsmail Bey Çeşmesi, (Gürgözeler, Candaroğulları Beyliği'nde İlmi ve Kültürel Faa1iyetler, s.178.)

EK-21

Fotoğraf.21: Atabey Cami, (<http://istamonu.com/haber-detay/2297/8-asirdir-fetih-ruhunu-yasatan-mabed-atabeygazi-camii> 16.06.2019)

EK-22

Fotoğraf.22: Muzafferüddin Yavlak Aslan Bey Medresesi, (<https://yenidenergenekon.com/511-unutulan-turk-beyligi-cobanogullari-1227-1309/> 16.06.2019)

EK-23

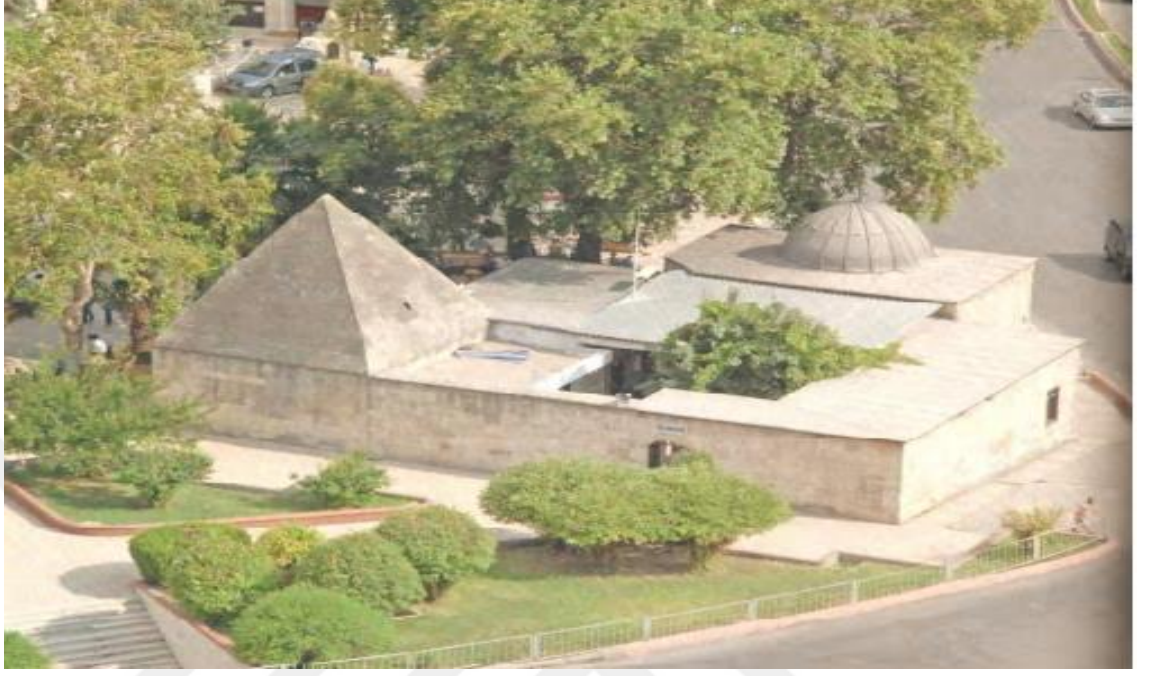
Fotoğraf.23: Akça Mescid,
(<http://www.protamuhendislik.com.tr/TR/project/agca-mescit> 17.06.2019)

EK-24

Fotoğraf.24: Çukur Hamamı/ Maraş, (Şahbaz, XIV.-XVI. Yüzyıllardaki
Dulkadiroğulları Beyliğindeki Kültürel Ve Mimari Unsurlar, s.496.)

EK-25

Fotoğraf.25: Taş Medrese/Maraş, (Şahbaz, XIV.-XVI. Yüzyıllardaki Dulkadiroğulları Beyliğindeki Kültürel Ve Mimari Unsurlar, s.497.)

EK-26

Fotoğraf.26: Alaüddeve Cami, (Şahbaz, XIV.-XVI. Yüzyıllardaki Dulkadiroğulları Beyliğindeki Kültürel Ve Mimari Unsurlar, s.505.)

EK-27

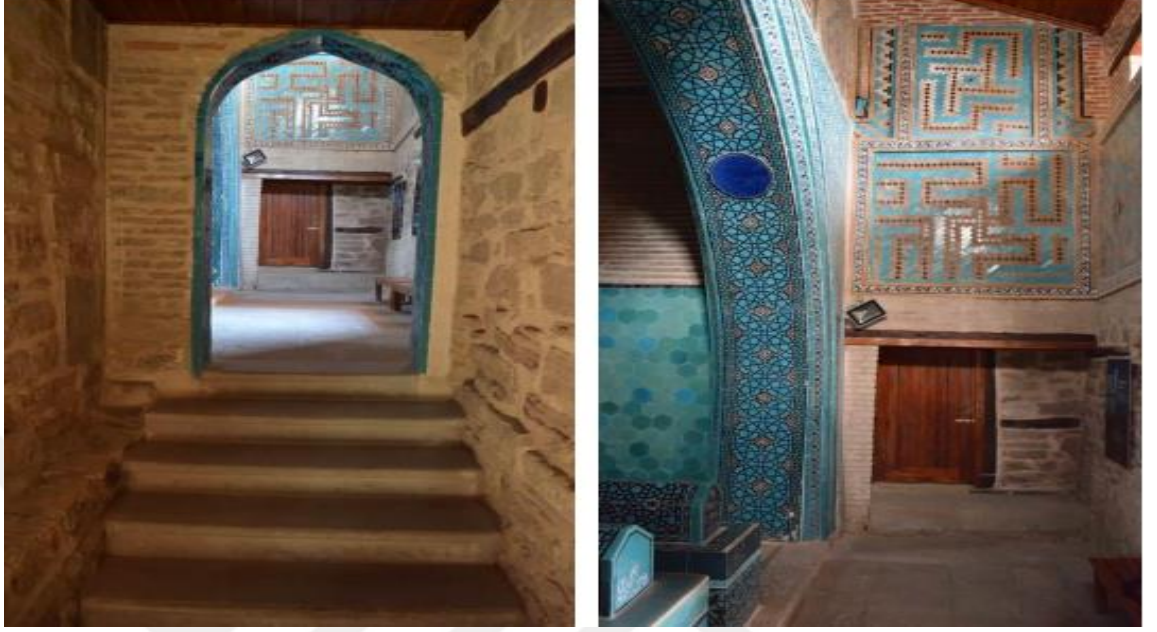
Fotoğraf.27: Kuyucak Hamamı/Maraş, (Şahbaz, XIV.-XVI. Yüzyıllardaki Dulkadiroğulları Beyliğindeki Kültürel Ve Mimari Unsurlar, s.508.)

EK-28

Fotoğraf.28: Sahip Ata Camii Taç Kapısı, (<http://www.xn--sahipatamzesi-4ob.gov.tr/?pnun=37&pt=Sahip+Ata+K%C3%BClliyesi>)

EK-29

Fotoğraf.29: Sahip Ata Türbesi Giriş Koridoru ve Türbe Ön Mekânı,
(<http://www.meram.bel.tr/tr/icerik/62/11/sahip-ata-camii-ve-kulliyesi.aspx>
18.06.2019)

EK-30

Fotoğraf.30: Çarşamba/Ordu Köyü Camii/ harimin kuzey duvarı,
(<https://docplayer.biz.tr/21763149-Samsun-carsamba-da-canti-tekniginde-insa-edilmis-iki-ahsap-camii-ustacali-koyu-camii-ve-kocakavak-koyu-camii.html>
18.06.2019)

EK-31

Fotoğraf.31: Hızır Bey Hamamı, (<http://www.hayalleme.com/hizir-bey-haci-kadin-hamami/> 18.06.2019)